

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav pro klasickou archeologii

Historické vědy – klasická archeologie

Helena Svobodová

Antické sklo na základě analýzy materiálu Národního muzea v Praze

**Ancient glass: Conclusions Based on the Analysis of the Collection in the
Prague National Museum**

Disertační práce

Vedoucí práce.: Doc. PhDr. Iva Ondřejová, CSc.

Konsultant: Doc. PhDr. Jiří Musil, Ph.D.

2016

Poděkování

Srdečné poděkování patří především paní doc. Ivě Ondřejové a panu prof. Janu Bouzkovi, bez jejichž tolik potřebné podpory v samotném počátku by tato práce nevznikla. Za velmi ochotné a vždy vstřícné jednání také děkuji doc. Jiřímu Musilovi.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem disertační práci napsala samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30.5.2016

Helena Svobodová

Abstrakt

Sbírka antického skla Národního muzea čítá přes 200 vesměs intaktních, dosud až na pár výjimek, nepublikovaných nádob, které zahrnují široký chronologický rámec od 5. století př. n. l. do konce antiky. Jádrem sbírky tvoří foukané sklo do formy i z volné ruky. Rozbor sbírky nabízí pohled do historie antické sklářské výroby, nacházejí se v ní příklady všech výrobních postupů, od skla formovaného na hlinité jádro, přes sklo zhotovované leháním do formy k foukanému sklu do formy i z volné ruky. Ve sbírce je zastoupeno mnoho různých dekoračních technik a stylů praktikovaných v antice, rovněž se v ní nacházejí nádoby z mnoha různých míst římského impéria i mimo něj. Hlavní část práce tvoří foukané sklo římského císařství (kapitola čtyři) zhotovované z volné ruky i foukáním do formy, z toho prakticky polovinu tvoří unguentaria různých typů. Až na několik výjimek je většina zhotovena z přirozeně zbarveného skla různé intenzity nazelenalého nebo modrozeleného zabarvení. V této kapitole se nacházejí téměř všechny možné typy nádob zhotovovaných v tomto období. Nádoby byly seřazeny na základě typů – např. tvary otevřené, tvary uzavřené a v rámci těchto typů dále na základě dalších kritérií, které vytvářejí další podskupiny, jako například formy bez nožky, na nožce, s uchem, bez uch, se dvěma uchy apod. Tak vznikly v rámci určitého typu další kategorie, například misky bez nožky, misky na nožce, lahve bez uch atd. Uvnitř každé kategorie pak byly nádoby řazeny chronologicky. Kromě typologie a chronologického rámce byly nádoby, pokud to bylo možné, zařazeny i do geografického kontextu. Jako komparativní materiál bylo použito v první řadě antické sklo pocházející z nálezového kontextu (např. římské sklo z kantonu Ticino, Magdalensbergu, Colcestu nebo Herculanea), ze záchranných výzkumů v Izraeli a dále z velkých sbírek světových muzeí, například Corning Museum of Glass, Royal Ontario Museum, Toledo Museum of Art apod. Kromě nádob určených ke každodenní potřebě se ve sbírce nachází i několik výjimečných kusů, jako je kulovitá lahev s rytým pohledem na přístav v Puteoli a s nápisem. Mnoho nádob pochází z východního Středomoří pozdního císařství, kdy se sklářská výroba západu a východu odvíjí odlišným směrem.

Klíčová slova: Antické sklo, sklo formované na jádro, foukané sklo, západní Středomoří, východní Středomoří, islámské sklo

Abstract

The ancient glass collection of the National Museum has more than 200 completely intact and so far – beside few exceptions – unpublished vessels which encompass a wide chronological framework from the 5th century BC until the end of antiquity. The core of the collection is composed of mold-blown and free-blown glass. The analysis of the collection offers a view into the history of the ancient glass production; examples of all kinds of production methods can be found in it – from a core-formed glass, through a glass made by sagging into a form, and up to a mold-blown and free-blown glass. A great number of various decoration techniques and styles used in antiquity are represented in the collection; also, it contains vessels from various places within the Roman Empire, as well as outside of it. The major part of the work comprises blown glass from the Roman imperial period (chapter four), both free-blown and mold-blown, and from this virtually half are unguentaria of various types. Almost all types of vessel produced in this period are found in this chapter. The vessels were ordered according to types – e.g. open shapes, closed shapes and in the framework of these types they are arranged further – according to other criteria which create other sub-groups – as for example forms without a foot or on a foot, with a handle, without a handle etc. Thus were created – in the framework of a certain type – other categories. Within each category, the vessels were ranked in a chronological order. Beside the typology and the chronological framework, the vessels were – if it was possible – also ordered according to their geographical context. As a comparative material, first and most ancient glass – which came from the dated archaeological context – was used (e.g. Roman glass from the canton Ticino, Magdalensberg, Colchester and Herculaneum); also, from salvage archaeology in Israel and as well as from big collections of world-known museums, for example the Corning Museum of Glass, the Royal Ontario Museum, the Toledo Museum of Art, etc. Beside the vessels intended for everyday use, there are in the collection also a few exceptional pieces – as for example the round bottle with wheel-abraded decoration on body with view of a port in Puteoli with an inscription. Many vessels come from the Eastern Mediterranean of the Late Imperial Period when the glass production of the East and West develop in different ways.

Key words: Ancient glass, core-formed glass, blown glass, Western Mediterranean, Eastern Mediterranean, Islamic glass.

Úvod	8
1. Počátky výroby skla (doba bronzová a železná)	16
2. Sklo formované na jádro (core-formed glass)	27
3. Sklo zhotovované leháním přes formu nebo do formy a tavením ve formě (helénistické a raně římské období)	34
3.1. Pozdně helénistické syrsko-palestinské sklo.....	34
3.2. Mozaikové sklo.....	37
3.3. Misky s žebry.....	40
4. Foukané sklo (sklářská výroba za římského císařství)	46
4.1. Sklo foukané do formy.....	51
4.2. Unguentaria.....	56
4.3. Malá unguentaria.....	57
4.4. Velká unguentaria.....	65
4.5. Unguentaria foukaná do formy.....	74
4.6. Unguentaria/flakony různých tvarů.....	76
4.7. Misky.....	81
4.8. Poháry.....	88
4.9. Poháry s prohlubněmi.....	92
4.10. Fragmenty pohárů.....	93
4.11. Flakony/jars.....	94
4.12. Arybally.....	95
4.13. Urny.....	96
4.14. Lahve bez uch.....	99
4.15. Džbány/lahve s jedním uchem.....	109
4.16. Cylindrické lahve s jedním uchem.....	114
4.17. Hranaté lahve s jedním uchem.....	115
4.18. Amfory.....	117
4.19. Pánev s vodorovným držadlem.....	120
4.20. Sprinklery.....	121
4.21. Kosmetické lahvičky.....	122
4.22. Sací lahvička (?).....	123
4.23. Lahev srpovitého tvaru.....	124

4.24. Medailon apliky.....	125
5. Pozdně antické a raně středověké sklo (sasánovské, islámské a francké sklo).....	127
5.1. Francké sklo.....	128
5.2. Sasánovské a islámské sklo.....	128
5.3. Chemické složení skla.....	135
5.4. Problematika primární a sekundární výroby.....	138
Závěr.....	140
Katalog.....	147
Seznam literatury.....	245
Index.....	253
Obrazová příloha.....	256

Úvod

Sbírka antického skla Národního muzea čítá přes 200 vesměs intaktních, dosud až na pár výjimek, nepublikovaných nádob, které zahrnují široký chronologický rámec od 5. století př. n. l. do konce antiky. Jádrem sbírky tvoří foukané sklo do formy i z volné ruky. Tato práce si klade za cíl analyzovat sbírku a zároveň situovat nádoby do historického a kulturního kontextu. Rozbor sbírky nabízí pohled do historie antické sklářské výroby, nacházejí se v ní příklady všech výrobních postupů, od skla formovaného na odstranitelné hlinité jádro, přes sklo zhotovované leháním do formy k foukanému sklu do formy i z volné ruky. Ve sbírce je zastoupeno mnoho různých dekoračních technik a stylů praktikovaných v antice, rovněž se v ní nacházejí nádoby z mnoha různých míst římského impéria i mimo něj. Datování a určení provenience antického skla závisí od celé řady faktorů. Na rozdíl od keramiky je těžké sklo chronologicky zařadit, jenom kombinace různých faktorů – historických dat, stratigrafie, ostatní nálezy a také stav a řemeslné zpracování skla a srovnání se známým materiálem – přináší výsledek, tedy nejpravděpodobnější časové určení a geografické zařazení. Kromě mnoha typů, běžně se vyskytujících ve východní (hlavně Sýrie a Palestina) i západní části římského impéria (Itálie a především severozápadní provincie), existovaly i určité odlišnosti, co do tvarů, dekorativních technik a stylů mezi těmito regiony a v některých případech se dá rámcově provenience na základě těchto charakteristik určit.

Práce je rozdělena do pěti kapitol, první čtyři kapitoly reflektují vývoj sklářské výroby od jejího počátku do konce římského a počátku raně byzantského období. Pátá kapitola nazvaná Pozdní starověk a raný středověk je věnována sklu z oblastí mimo římské impérium, které dříve bývaly jeho součástí a staly se nezávislými. V každé kapitole je uvedena diskuze ke klasifikaci jednotlivých předmětů posazených do určitého historického rámce a v některých případech i stručný exkurz k jednotlivým výrobním technikám.

První kapitola začíná nejstaršími ojedinělými nálezy fragmentů skla na počátku jeho výroby na sklonku 3. tisíciletí př. n. l., věnována je objevu prvních nádob zhotovených technikou formování skleněných vláken na odstranitelné hlinito-písčité jádro, výrobě skla na sklonku doby bronzové a v době železné ve Středomoří. 2. kapitola shrnuje poznatky o

technologii skla formovaného na jádro a je věnována sklu tzv. Středomořské skupiny I–III. Třetí kapitola zahrnuje sklo zhotovované sedáním do formy nebo přes formu a tavením ve formě. Jedná se především o misky s žebry a jejich fragmenty. Do této kapitoly je zahrnuto i několik fragmentů mozaikového skla nacházejících se ve sbírce. Nejobsáhlejší je čtvrtá kapitola věnovaná foukanému sklu římského císařství, která zahrnuje sklo zhotovované v chronologickém rozmezí od 1. do 4.–5. století n. l. V této kapitole se nacházejí téměř všechny možné typy nádob zhotovovaných v tomto období. Nádoby byly seřazeny na základě typů – např. tvary otevřené, tvary uzavřené a v rámci těchto typů dále na základě dalších kritérií, které vytvářejí další podskupiny, jako například formy bez nožky, na nožce, s uchem, bez uch, se dvěma uchy apod. Tak vznikly v rámci určitého typu další kategorie, například misky bez nožky, misky na nožce, lahve bez uch atd. Uvnitř každé kategorie pak byly nádoby řazeny chronologicky, a pokud to bylo možné, byla stanovena také technika výroby. K určení jednotlivých forem byla použita klasifikace Isingsové (1956), která, i když nezahrnuje všechny typy analyzovaných nádob římského císařství, zůstává základní a mezinárodně používanou typologií římského skla. V některých případech byla typologie doplněna o klasifikaci Scatozzi Höricht (1986) vypracovanou na základě skleněných nádob z Herculanea, či Gothert-Polaschek (1977) na základě nálezů z Trevíru. Kromě typologie a chronologického rámce byly nádoby, pokud to bylo možné, zařazeny i do geografického kontextu. Místa nálezů jednotlivých exponátů ve sbírce jsou známá jenom sporadicky, v takových případech jsou uváděna průběžně v katalogu. Nicméně na základě četnosti výskytu, některých detailů, jako je utváření okraje, nebo určitých specifických typů lze v některých případech určit výrobní oblast, která je pak rovněž uváděna průběžně v katalogu většinou jenom v širším rámci jako východní, západní Středomoří, severozápadní provincie, Černomoří apod. Ne vždy však bylo možné přiřadit určitý typ specifickému regionu. Datování průběžně uváděné u každého hesla v katalogu lze brát jenom jako rámeček určující dobu největšího výskytu daného typu. Data vztahující se k počátečnímu objevení typu a také doba jeho posledního známého výskytu, je průběžně uváděná v kapitole věnované diskuzi k jednotlivým typům, na základě analogií z datovaných lokalit. Při datování skla ze západní části římského impéria bylo přihlédnuto k práci Isingsové (1957), k datovaným nálezům z oblasti Ticina (Biaggio Simona 1991), z Magdalensbergu (Czurda Ruth 1979) a Colchestru (Price–Cool 1995). Sklo z východní části římského impéria z Egypta se stále datuje podle nálezů z Karanis (Harden 1936), z Kypru

podle Vessberga (1952) a analogických nálezů ze záchranných archeologických výzkumů v Izraeli publikovaných v časopise *Atiqot*. V případě nedokumentovaných nálezů k chronologickému a geografickému určení pomáhají tvary nádob a jejich dekor. Často se stává, že jsou nálezy skla staršího data než ostatní nálezy z datovaného kontextu, v tomto případě se jedná o předměty předávané z generace na generaci jako dědictví nebo sběratelské kusy, v mnoha případech tedy byly skleněné nádoby uchovávány po dlouhou dobu. V páté kapitole je zahrnuto převážně sklo islámského období. Na závěr práce je připojený katalog a obrazová dokumentace sbírky.

Přehled literatury k antickému sklu

V roce 1908 položil základy k bádání o antickém skle Anton Kisa svým třídílným dílem *Das Glas im Altertume*. Od té doby proběhla celá řada archeologických výkopů v Evropě, v severní Africe i na Předním východě, které přinesly mnoho dalšího materiálu. V roce 1936 publikoval Donald Harden sklo nalezené při archeologických výzkumech v Karanis ve Fajúmu v Egyptě v předchozích sezonách a egyptské sklo se stále datuje na základě těchto nálezů. Materiál z Galie zpracovala v roce (1913) Morin-Jean. Typologii tvarů a datování skleněných nádob na základě datovaných nálezů vypracovala Isingsová v roce 1957, která se dodnes používá. Založena je zejména na nálezech ze západní části římského impéria, nicméně jako komparativní materiál pro datování poprvé použila paralely z Pompejí a Herculanea. V šedesátých letech vyšla práce M. Calvi (1968), která publikovala římské sklo z Aquileie. Tato práce přinesla konečně poznatky o produkci důležitého sklářského centra v severovýchodní Itálii. Skleněné nádoby z Herculanea vydala souborně v roce 1986 Scatozza Höricht jako první systematickou publikaci věnovanou problematice skla z této lokality. V roce 1991 přibyla další publikace, která významně přispěla k poznání římského skla v oblasti Ticina. Biaggio Simona (1991) ve své díle publikovala nálezy z výbavy hrobů, které spadají do chronologického rozpětí 1.–4. století, s koncentrací nálezů v prvních dvou stoletích. V 90. letech se začínají ve větší míře objevovat i katalogy italských muzeí, které rovněž přispívají k dalším poznatků o antickém skle, zejména v případech, kdy je známa provenience předmětů. V roce 1993 publikovala Roffia katalog antického skla z muzea v Miláně. Většina skla ve sbírce pochází z různých darů a akvizic, které muzeum získalo již v 19. století, jenom menší část pochází z archeologických vykopávek. Od devadesátých let

20. století začaly vycházet jednotlivé svazky ambiciózního projektu *Corpus delle collezioni archeologiche del vetro nel Veneto*, v nichž vycházejí sbírky jednotlivých muzeí oblasti Veneta.

K důležitým výkopovým publikacím patří například římské sklo z Vindonissy (Berger 1960), Augstu a Kaiseraugstu (1991), Colcestru (1995), Magdalensbergu (Czurda-Ruth 1998), z Korintu (Davidson 1952) a Kypru (Vessberg 1952). Sklo z Bejrútu publikovala Jenningsová v časopise *Journal of Glass Studies* (42, 2000). K poznání antického skla přispívají i vydávané katalogy velkých sbírek různých světových muzeí, jako například muzea v Corningu (Whitehouse 1997, 2001, 2003), v Torontu (Hayes 1975), Bologni (Meconcelli Notarianni 1979), Kolíně (Doppelfeld 1966), Trevíru (Goethert-Polaschek 1977), v Paříži (Arveiller-Dulong–Nenna 2005), v Petrohradu (Kunina 1997). Kromě muzejních sbírek bylo publikováno i mnoho katalogů soukromých sbírek, jako jsou například sbírky Borowski (Bianchi 2002), Oppenländer (Saldern 1974a), Hentrich (Saldern 1974) nebo Wolf (Stern 2001). K bádání o antickém skle přispívají rovněž katalogy velkých souborných mezinárodních výstav, jako byla například výstava *Glass of the Caesars* (1987), případně i aukční katalogy. Od roku 1959 vychází časopis *Journal of Glass Studies*, prezentující nové poznatky výzkumu věnovanému historii skla od jeho počátků do poloviny 20. století. Nálezy skla ze systematických a záchranných výzkumů především z Izraele jsou publikovány v pravidelně vycházejícím časopise *Atiqot*.

K dalším poznatků o antickém skle a k jeho chronologii přispěla i podmořská archeologie s nálezy vraků lodí se sklem, jako byl vrak z doby bronzové nalezený u Ulu Burun v Turecku, helénistický vrak od Antikythery (Weinberg 1965) nebo vrak z Tradelière nalezený u Cann (Pollino 1986). Publikováno bylo i mnoho monografických prací, jako například práce *Early Ancient Glass* (Grose 1989) věnovaná historii skla od jeho skromných počátků do raného císařství, nebo *Roman Mold-blown Glass* (Stern 1995), představující sklo foukané do formy východního Středomoří. Historii a technologii historického skla je věnována práce Sternini (1995) *La Fenice di Sabbia*. Dosud také bylo publikováno mnoho chemických analýz skla, z devadesátých let to je dvoudílné dílo Brilla (1999), kde se nachází chemické analýzy více než 3000 kusů historického skla v chronologickém rozpětí od roku 1500 př. n. l. do roku 1800. Nebo monografie Hendersona *Ancient Glass, An Interdisciplinary Exploration* (2013), kombinující poznatky přírodních a historických věd.

V neposlední řadě k novým poznatkům o antickém skle přispívají i mezinárodní kongresy Congress of the International Association for the History of Glass (AIHV), které se konají od roku 1958 každé tři roky (v roce 1970 se konal v Praze) a jehož příspěvky jsou publikovány v Annales AIHV.

Prameny

Nejstarší zmínky o skle jsou velmi vzácné, patří k nim například klínopisné texty z Ninive¹ uložené v Britském muzeu. Z pozdější doby to je např. zmínka v Aristofanových Acharňanech o používání skleněných nádob na perském dvoře (Aristofanes, Acharn 74)², Důležitým pramenem je 36. kniha Plinia Staršího Naturalis historiae, kterou začal sepsovat kolem roku 50 n. l. a která končí roku 79 n. l. Tam je uvedena hodně citovaná příhoda o objevu skla u řeky Belus (u Acre), ale kromě ní se zmiňuje i o výrobě skla v Itálii, Francii a Španělsku³. Zmínky o skle se nacházejí i v Martialových epigramech⁴, v Petroniovi (Petronius, Satir 50)⁵, Strabónovi (Strabón, Geogr. 4.5.3.; 16.2.24)⁶ nebo v Diokletianově ediktu o maximálních cenách cen (*Edictum de pretiis rerum venalium*)⁷.

Sbírka antického skla Národního muzea

Sbírka antických památek Národního muzea vznikala postupně od 19. století převážně z menších akvizic, většinou jenom z náhodných darů, několik přírůstků bylo v pozdějších letech získáno převody z jiných institucí. Většina starých akvizic je evidována bez jakéhokoliv bližšího záznamu o způsobu nabytí. Podobně, jako je tomu i u většiny ostatních velkých muzejních sbírek, jedná se v převážné většině o nezdokumentované nálezy, nepocházející z archeologických výzkumů. Pokud se v některých případech dochovalo údajné místo nálezů, je průběžně uváděno v katalogu. Teprve ve 20. letech 20.

¹ Publikováno v: Oppenheim, A., Brill, R.H., Barag, D., Saldern, A.–Glass and Glassmaking in Ancient Mesopotamia, Corning, N.Y.1970

² Bibliotéka klasiků řec. a řím, sv. 22. Praha 1913. Překl. Augustin Krejčí

³ Plinius Starší, Kapitoly o přírodě. Praha 1974. Překlad František Němeček.

⁴ cf. Whitehouse, D. – Glass in Epigrams of Martial, JGS 41, 1999, s.73

⁵ Překlad Karel Hrdina. Euromedia Group – Ikar, Praha 2000

⁶ Loeb Classical Library. Harvard University Press

⁷ publikováno v Roueché, C.– Aphrodisias in Late Antiquity, Journal of Roman Studies Monographs 5, 1989, 265–3180

století byl založený inventář, do kterého se začaly již v muzeu schraňované, či nově získané akvizice, postupně zapisovat. Základ sbírky se utvářel z akvizic jednotlivých předmětů, výjimečně i větších souborů. O systematickém budování sbírky lze hovořit až po zřízení specializovaného pracoviště v roce 1969, ale i v tomto případě jsou akvizice limitovány nabídkou.

Přes skromné začátky utváření sbírky se již mezi nejstaršími akvizicemi objevil nejvzácnější exemplář ve sbírce skla – lahvička s rytým obrazem přístavního města Puteoli, zapsaná pod inventárním číslem 137. Žádný bližší záznam o jejím původu, či datu a okolnostech jejího získání není v inventární knize sbírky uvedený. Ve dvacátých letech 20. století byla velká část zámecké sbírky v Brandýse nad Labem, kterou nashromáždil během cest do Středomoří Ludvík Salvátor, převedena do Národního muzea. Přesný rok převzetí kolekce není v inventární knize antické sbírky zaznamenán. V tomto různorodém souboru, kde se nacházela terra sigillata, užitková keramika, drobné bronzы, byla i větší kolekce skleněných nádob z foukaného skla, zejména unguentarií různého typu i velikosti, džbánek a misek. K této sbírce se nedochovaly žádné původní inventáře, zápisky nebo jiné záznamy. V roce 1930 věnovala muzeu větší soubor antických památek, který pocházel z Kerče, firma Josefa Srnce. V tomto souboru se nacházelo i několik skleněných nádobek, například to byla unguentaria (tzv. candlestick) nebo lahev s kulovitým tělem a broušenými horizontálními rýhami (kat. č. 177, H10-819). Akvizice před druhou světovou válkou, z doby 2. světové války a krátce po ní jsou spjaty s osobou obchodníka se starožitnostmi Františka Zapletala. Zapletal měl kontakty se starožitníky po celém Středomoří a z doby jeho obchodnické i sběratelské činnosti se podařilo do sbírky Národního muzea získat velmi kvalitní akvizice. Větší konvolut antických památek spojený s jeho jménem byl zapsaný v roce 1941. V tomto souboru se nacházela celá řada skleněných nádob různého typu, jako unguentaria, miska s žebry, amfora s nataveným tmavomodrým vláknem, lahev z vínového skla s nataveným bílým opakním vláknem, lahev hruškovitého tvaru s aplikovaným stejnobarevným vláknem, všechny sprinklery foukané do formy s různým ornamentálním dekorem na těle nebo konvička s aplikovaným vláknem pod okrajem. V padesátých letech minulého století byla do Národního muzea převedena menší sbírka antik ze zámku Kynžvart a v pozdějších letech ze Sychrova. V těchto dvou kolekcích se nacházelo několik ukázek antického skla jako např. pohárek s kulovitým tělem s prohlubněmi a trychtýřovitě rozšířeným hrdlem

(Kynžvart). Různorodého charakteru bylo několik kousků skla ze zámecké sbírky na Sychrově. K zajímavým akvizicím z tohoto souboru patří miska se 62 žebry na těle, zdvojené unguentarium s vysoko vytaženým příčným uchem přes ústí nebo malé nádoby formované na hlito-písčité odstranitelné jádro představující nejstarší sklo ve sbírce, nebo naopak zase lahvička na parfém (omom) s hadovitými uchy při kořeni hrdla z islámského období, která patří k nejmladším kusům ve sbírce.

Sbírka se kromě výše uvedených celků rozrůstala i o jednotlivé akvizice ze soukromých sbírek a výkupem ze starožitností, v takových případech je pouze výjimečně v inventární knize zaznamenána provenience získaných předmětů. Poslední velký přírůstek skla do antické sbírky Národního muzea se podařilo získat v roce 1992. Jednalo se o kolekci 19 intaktních skleněných nádob zakoupených z pozůstalosti výtvarníka a fotografa Bedřicha Formana. Na jeho cestách po Středomoří a zejména po Asii vznikla sbírka orientálního umění, v níž se nacházel i soubor několika kusů patřících do sféry antického uměleckého řemesla. Ve sbírce vynikala především kolekce římského a islámského skla. Mezi římským sklem to je jediná miska typu „zarte rippenschale“ ve sbírce, konvičky s natavenou nití, pohárek/flakon s bikónickým tělem a dutým prstencem pod hrdlem, aryballos z medově zbarveného skla nebo konvička s bočníkovitým tělem a složitě profilovaným okrajem typickým pro východní Středomoří. Z islámského skla to jsou lahvičky foukané do formy s ornamentálním dekorem na těle nebo malé konvičky se zobákovitě tvarovaným ústím.

Sbírka skla Národního muzea byla částečně představena veřejnosti v roce 1970, kdy byla při příležitosti konání mezinárodního kongresu Asociace pro historii skla v Praze uspořádána v Národním muzeu výstava „Antické sklo“. K výstavě byl vydán profesorem Čadíkem útlý stejnojmenný průvodce. Několik ukázek ze sbírky dnes čítající na 200 kusů vesměs intaktních nádob bylo předvedeno veřejnosti v rámci souborné výstavy věnované antickému umění v roce 1979 a v rámci expozice Umění starověku v paláci Kinských, otevřené v roce 2011 a ukončené v roce 2015. Systematicky zpracována ani publikována sbírka nebyla.

Kromě Národního muzea se nachází pěkná kolekce antického skla v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze, která pochází ze sbírky Emanuela Hloupého. Sbírka vznikala za jeho služebního pobytu v Sýrii v Homsu a dnes patří k nejkvalitnějším souborům skla z východního Středomoří v našich sbírkách. Další soubor antického skla, u

něhož je známá provenience, pochází z Pantikapaia. Nachází se v Zapadočeském muzeu v Plzni a vznikl za doby působí Vladislava Škorpila v Kerči na Krymu na konci 19. a začátku 20. století. Z výzkumů profesora Salače v Kýme se v Ústavu pro klasickou archeologii Filozofické fakulty Univerzity Karlovy nachází helénistický skyfos z modrého skla.

1.

Počátky výroby skla

(Doba bronzová a železná)

Sklo je nestarším umělým materiálem vyrobeným člověkem. Raná historie jeho výroby zůstává nejasná, vzniklo pravděpodobně díky nějakému šťastnému náhodnému objevu, jehož okolnosti neznal ani Plinius Starší, který ve svém díle Kapitoly o přírodě objevení skla spojuje s tradovanou pověstí. Podle ní byla na pobřeží Foiníkie zahánána loď obchodníků se sodou. *Ti se tu procházeli roztroušeni a napadlo je připravit si jídlo. Když nenašli vhodné kameny na podložení kotlů, přinesli hroudy sody z lodi a rozdělali oheň. Soda se spekla s pískem a hle, z ohně vytékaly potůčky roztavené průhledné hmoty – a tak vzalo původ sklo* (Plinius, Natur. hist. XXXVI, 26). Nehledě na Pliniovu historku, archeologické nálezy dokládající nejstarší výrobu skla nás dovedou do Mezopotámie (Sumeru) na konec 3. tisíciletí př. n. l. V té době již měly experimenty se skelnou glazurou nebo fajánsí⁸ dlouhou tradici a pravděpodobně to byly právě experimenty s nimi, které položily základy k výrobě pravého skla. Ve starověké Ešnunně (dn. Tell Asmar v Iráku) byla nalezená cylindrická tyčinka z modrozeleného skla z kontextu 23. století př. n. l. a kus amorfního prosvítajícího modrého skla evidentně odlomený z většího kusu datovaný do 21. století př. n. l. byl nalezený při vykopávkách Britského muzea již v roce 1919 ve starověkém Eridu (dn. Abu Šahrain, Irák). Tyto dva vzácné nálezy představují nejstarší výskyt skla na dvou různých lokalitách v Sumeru a není zcela jasné, zda byly určeny k výrobě korálků nebo měly být rozdrceny na prášek a použity ke glazování (Barag 1985, 35; Grose 1989, 45; Sternini 1995, 11). Podávají však ojedinělé archeologické svědectví o výrobě skla na konci 3. tisíciletí př. n. l. K těmto nálezům uvádí Henderson (2013, 133) ještě další dva, žlutozelený korálek nalezený na lokalitě Tell Judeideh v nížině Amuq v Sýrii a skleněnou hlavičku jehlice z Nuzi rovněž z konce 3. tisíciletí. Tyčinka z Ešnunny byla

⁸ Již na konci 5. tisíciletí př. n. l. došlo na Předním východě k objevu, že za jistých podmínek se křemičitý písek, křemenec a pískovec dají opracovat, tvarovat a vypalovat jako hlína. Drcený křemen z těchto materiálů smísený s malým množstvím vápence a tavidlem (jako byl například popel ze spálených rostlin a/nebo soda ze slaných jezer, zvlhčený vodou vytvářel materiál, který se původně používal k výrobě korálků a později amuletů a dalších předmětů. Jak směs, ze které jsou korálky vyrobeny, vysychá, rozpustné soli se dostávají na povrch předmětů vypařováním vody, která byla použita k jejich zvlhčení. Tomuto procesu se říká eflorescence. Po vypálení se objeví lesklá glazura.

Když vědci poprvé objevili často oslnivě působící glazované předměty vyrobené z drceného křemene v Egyptě a na Předním východě, nazvali je fajáns, protože jejich barva připomínala lesklou pocínovanou keramiku vyráběnou v Itálii především ve městě Faienza. Termín fajáns, starověká fajáns a egyptská fajáns se v odborné literatuře udržel k popisu starověkých glazovaných předmětů navzdory faktu, že jádra jsou především složena z práškového a spečeného křemene a jsou porézní.

vyrobena z velmi kvalitního skla do té míry, že někteří badatelé, jako např. Barag (1985, 36) přijímají datování tohoto nálezu s určitými výhradami.

V počátcích se ovšem výroba skla omezovala jenom na korálky a další drobné dekorativní předměty a k výrobě nádob dochází až o několik století později. Většina korálků byla nalezena v Egyptě v hrobkách 6. dynastie a mladších.

Nádoby zhotovované ze skla se poprvé objevují v severní Mezopotámii ve druhé polovině 16. století př. n. l. na lokalitách, jako bylo Nuzi (ležící přibližně 200 km severně od Bagdádu), Tell Brak (severní Sýrie), Ninive, Aššur a Tell al-Rimah (50 km západně od Mosulu), částečně ovládaných nebo pod přímým vlivem churritského království Mitanni. Tyto první nádoby jsou téměř výhradně zhotoveny technikou navalování skloviny na odstranitelné hlinito-písečné jádro. Nejstarším dokladem této techniky je fragment hrdla nádoby z druhé poloviny 16. století př. n. l. z prosvítajícího modrého skla nalezený v Alalach (dn. Tell Ačana v jižním Turecku) a zdá se, že tento fragment náležel k nádobě importované z Mezopotámie (Barag 1985, 36). Skleněné nádoby se objevují i v mladších fázích, nejčastěji to jsou lahve z modrého skla zdobené opakními žlutými a bílými a prosvítající tmavě hnědými horizontálními vlákny, různými girlandami, meandry a peříčkovými vzory. Ugarit (dn. Ras Šamra) na syrském pobřeží s hlavním přístavem Minet el-Beida byl městským státem, který působil jako nárazníková zóna mezi velkými mocenskými uskupeními, jako byl Egypt, Mitanni a Chetitě. Nálezy skla z této lokality jsou datované mezi lety 1400 až 1200 př. n. l. a tvoří je velké množství korálků různých tvarů, figurální závěsky, inleje, hrací kostky, fragmenty nádob, kusy surového skla a skleněné ingoty. K nálezům z lokality Tell Brak v Sýrii (severní Mezopotámie) patří zejména fragmenty nádob formovaných na jádro a kromě toho 13 skleněných ingotů nebo jejich fragmentů většinou světle modré barvy, nejstarší pochází z raného 14. století (Henderson 2013, 139). Velké množství skleněných nádob a korálků a amuletů bylo nalezeno v churritském městě Nuzi (Irák). Z nádob to jsou poháry s rovnými stěnami, hruškovité nádobky s hladkým povrchem nebo svíslými kanelurami a diskovité závěsky obvykle z opakního tmavomodrého nebo tyrkysového skla (více než tucet) objevené ve vrstvě 15. a 14. století př. n. l. Největší počet zlomků nádob a inlejí ze všech mezopotamských lokalit vydal Aššúr (Irák) v širší škále tvarů a větší rozmanitosti výzdoby, než tomu bylo v Nuzi, zejména fragmentů mozaikového skla. Při vykopávkách velkolepého zikkuratu v Čogha Zanbíl (Irán) z konce 13. století byly nalezeny pozůstatky dřevěných dveří zdobené

dlouhými dutými cylindrickými tyčinkami zasazenými diagonálně. Zhotoveny byly z opakního tmavě modrého nebo černého skla zdobeného bílým vláknem spirálovitě ovinutým kolem tyčinky a válčováním (sválením) zatlačeným do povrchu. Jedna z těchto skleněných tyčinek ještě obsahovala bronzovou tyč, kolem které bylo skleněné vlákno ovinuto, neboť se pravděpodobně řemeslníkovi nepodařilo tyč odstranit. Na téže lokalitě byly ještě nalezeny skleněné čočkovité inleje zdobící rohy glazovaných obkladů stěn (Barag 1985, 38; Grose 1989, 47). Barag (*ibidem*) se domnívá, že inleje byly zhotoveny na místě při výstavbě zikkuratu cizími řemeslníky nebo alespoň řemeslníky se znalostí „mezopotamské“ technologie. Mezopotamské sklo se objevuje i na syrsko-palestinských lokalitách (přes tuto oblast pravděpodobně znalost výroby skla dorazila do Egypta), jako byly Ebla (Tell Mardích, Sýrie), Hamá (Sýrie), Chacor, Megido (Izrael) a další.

Sklo z konce 16. a z 15. století formované na jádro (core-formed glass) ze severní Mezopotámie patří chemickým složením mezi sodno-vápenato-křemičité sklo popelové, při jehož výrobě byl jako zdroj sody používán popel z mořských nebo pouštních rostlin. Přestože se zdá, jakoby se nádoby vyráběné formováním na jádro objevily „náhle“, jak také bývá někdy v literatuře uváděno, muselo tomuto objevu předcházet delší období experimentů a spíše se lze domnívat, že archeologické doklady z nejranější fáze výroby skla dosud chybí (výroba v malém měřítku po sobě logicky zanechala méně stop).

Rychlý vývoj výroby skla v churritském království Mitanni v severní Mezopotámii ovlivnil ostatní oblasti. V Egyptě se skleněné nádoby objevují téměř současně, a přestože neexistuje přímý důkaz, že by byla znalost výroby do Egypta přinesena z mitannské oblasti, lze předpokládat, že tomu tak bylo. (Také bývá často přehlížený fakt, že výroba skla potřebuje značné množství dřeva potřebného k roztápní pecí, kterého byl větší dostatek na Blízkém východě než v Egyptě).

Nejstarší výrobky ze skla se v Egyptě začaly vyrábět za XVIII. dynastie, první výrobky, ať už to byly importy z Mezopotámie nebo díla místních řemeslníků, napodobovaly západoasijské skleněné zboží. Za vlády Tuthmose III. již byl sklářský průmysl v Egyptě pevně zakotvený a někteří badatelé spojují tento fakt s jeho úspěšným vojenským tažením do Palestiny a Sýrie, z kterého se mohl vrátit se surovým sklem stejně tak jako s řemeslníky, kteří v Egyptě položili základy výroby. Závislost egyptského sklářství na Blízkém východě je patrná ve stylu výrobků. K takovým výrobkům patří 40 cm vysoká

amfora z opakního bílého skla z hrobu Amenhotepa II., jejíž dekor připomíná žilkování kamenů (Grose 1989, 50). Cizí řemeslníci a surové sklo proudilo do Egypta až do vlády Achnatona, kdy již výroba skla v Egyptě fungovala nezávisle.

Navzdory primátu západní Asie jako průkopníka ve vývoji skla, jeho raná historie se dá lépe studovat z předmětů nalezených v Egyptě, a stopy po vlastních centrech výroby jsou daleko lépe dochovány v Egyptě než jinde díky suchému pouštnímu klimatu. Sklářská výroba je doložena v Amarně (kolem 1350 př. n. l.), kde byly nalezeny pozůstatky pece s průměrem 1,5 metru (Wedepohl 2003, 37) a v Pi-Ramesse, hlavním městě faraóna Ramesse II. (1279-1213) v Qantiru, kde bylo při vykopávkách multifunkčního výrobního komplexu objeveno červené surové sklo, sklářský odpad, destrukce klenutých stěn pecí a fragmenty velkého množství tyglíků, které byly pravděpodobně používány pro barvení skla. V Lištu (Egypt) byla nalezena hrouda modrého skla vážící 4,2 kg, těžší než ingoty z vraku od Ulu Burun. Jestli byl tento barvený ingot zhotovený ze surového skla vyrobeného v Lištu nebo zda byl získaný obchodem k dalšímu zpracování, nevíme, nicméně to svědčí o tom, že sklářský průmysl byl v Lištu aktivnější, než nám odhalily vykopávky (Schlick-Nolte–Lierke 2002, 18). Doklady sklářské výroby byly objeveny i v Malkatě (Théby) v palácovém komplexu Amenhotepa III., kde byl nalezený sklářský odpad, skleněné tyčinky, fragmenty keramických tyglíků, ale ne tavící pec (Stern–Schlick-Nolte 1994, 26). Ale již v této rané fázi se sklo vyrábělo ve velkém měřítku, barvilo se a obchodovalo se s ním. O tom rovněž svědčí nález 170 až 175 skleněných ingotů většinou v modři lapis lazuli z již zmíněného vraku nalezeného u Ulu Burun (Kaş, jihozápadní Turecko, kolem 1300 př. n. l.) s nákladem z východního Středomoří. V tomto období mělo sklo imitovat drahé kameny a polodrahokamy, průsvitnost skla tedy nebyla žádána, někdy mírně prosvítá, ale nejčastěji je opakní. Nejčastější barvou skleněných předmětů pocházejících z druhé poloviny 2. tisíciletí z Egypta, Předního východu a Středomoří je tmavě modrá nebo středně modrá, modré barvy se dosahovalo příměsí kysličníku mědi nebo kobaltu, kysličník manganu, který se dá používat k barvení i odbarvování skla, a již od 14. století př. n. l. a v následujících staletích se používal k barvení skla, kterému propůjčoval purpurové zbarvení. Světle modré sklo se vyrábělo jako imitace tyrkysu, kobaltově modré sklo připomíná lapis lazuli, opakně žluté má snad imitovat zlato. Většina nádobek plnila funkci obalů na aromatické oleje, vonné masti nebo parfémy, kterým se připisovala magická síla, pomazávaly se jimi sochy bohů, voněli se jimi účastníci

náboženských obřadů a natírala těla zemřelých. V některých se uchovával antimonový prášek používaný k líčení očí nebo léčiva. Lahvičky se uzavíraly zátkami z plátna nebo vosku. Kromě nádob se v Egyptě vyráběly různé malé skleněné předměty, zejména inleje v opakních barvách používané k ozdobení nábytku (např. Tutanchamonův zlatý trůn) i architektonických staveb, dále korálky a amulety formované na jádro, vločky do šperků, skaraby a malé sošky. S pádem Nové říše dochází k zásadnímu úpadku sklářského průmyslu v Egyptě a mezi lety 1000 a 400 př. n. l. se sklo vyrábí, pokud vůbec, jenom v malém měřítku.

Přímý důkaz, že bylo sklo na sklonku doby bronzové také vyráběno i v syrsko-palestinské oblasti nebo na ostrovech Kypr a Rhodos, neexistuje, ale literární prameny i archeologické nálezy svědčí o tom, že tyto země byly zapojeny do obchodu se surovým sklem nebo s hotovými výrobky (Grose 1989, 55). V Amarně byla nalezena diplomatická korespondence vládců Tyru a dalších foinicko-palestinských měst, kde je zmínka o surovém skle zaslaném do Egypta, surové sklo bylo součástí daně uvalené na tato města. Dva fragmenty nádob zhotovovaných navalováním skloviny na jádro byly nalezeny v Mykénách, jeden v Náfliu a kompletní krateriskos v mykénském pohřbu na Kypru (Grose 1989, 56). Grose uvádí ještě několik dalších nálezů z Kréty, které pocházejí z minojského kontextu. Charakteristické pro mykénskou produkci jsou především malé skleněné předměty zhotovované sintrováním v otevřených kamenných formách. Většinou jsou to korálky identických tvarů zhotovené kromě skla i ze zlata a fajánse, nebo různé aplikace, přívěsky, obdélné nebo oválné, s reliéfními motivy rozet nebo dvojitých volut. K dalším oblíbeným motivům patřily květy papyru, mušle, úponky a džbánky, objeví se i hlavy býků, chobotnice a miniatury zvířat. Tyto předměty se používaly jako ozdoby, navlékaly se na provázky a tvořily náhrdelníky, diadémy, ozdoby vlasů nebo se používaly jako nášivky na šaty. Z větších předmětů byly na mykénských lokalitách nalezeny různé inleje, například v interiérech paláců, a fragmenty ceremoniálních zbraní. Nacházejí se již v kontextu 15. století, většina pochází ze 14. až 13. století př. n. l. Rozmanitost a množství mykénských šperků svědčí o prosperující sklářské výrobě zejména v období LH III a jejich specifický vzhled a absence v egyptských nálezech naznačují zvláštní charakter mykénského sklářství. Ohledně surového skla se všeobecně přijímá dosud fakt, že mykénské sklářství bylo závislé na mezopotámských nebo egyptských primárních centrech a že na místě pak docházelo k jeho roztavení a zhotovování finálních výrobků. Navíc

v palácích pevninského Řecka ani na Krétě doklady primární výroby skla, jaké byly nalezeny například v Qantiru v Egyptě, chybí, nebo nebyly dosud nalezeny. Právě tam, kde přímé doklady sklářské výroby chybí, může přispět chemická analýza skla z datovaných nálezů k lokalizaci primární výroby.

Chemická analýza skel z Théb a Elateie (severovýchodní Fókida) z kontextu LH IIIA až do rané fáze protogeometrického období (Nikita-Henderson 2006, 71–120) radikálně změnila názor, že existovala pouze sekundární mykénská sklářská výroba závislá na dovozu surového skla z východního Středomoří. Analýzy naopak prokázaly, že sklářská výroba byla v mykénském Řecku nezávislá na egyptské a mezopotamské, neboť i když mykénské sklo spadá do širšího kompozičního spektra mezopotamského skla druhé poloviny 2. tisíciletí př. n. l., jedná se o popelové sklo s nižším obsahem kyslíčnicku hořečnatého, než jaké se nalézají v egyptských a mezopotamských sklech, což svědčí o primární výrobě v mykénském Řecku. Lokální výroba ovšem též nevylučuje možnost dovozu surového skla. Dá se rovněž předpokládat, že ve velkých palácích, jako byly Théby, nejenom existovala primární výroba skla, ale že zároveň fungovaly jako distributoři surového skla do dalších výrobních center (sekundárních), kde se zhotovovaly finální výrobky (Nikita-Henderson 2006, 119).

První období výroby mezopotamského skla končí na konci 13. nebo na konci 12. století př. n. l. v důsledku turbulentních událostí, které zasáhly v tomto období západní Asii. Výrobky ze skla mizí soudě podle archeologických nálezů na několik století, než znovu dojde k oživení sklářské výroby v pozdním období novoasyrské říše. V důsledku zhroucení mykénské civilizace mizí sklo i z egejské oblasti a v Levantě zase v souvislosti s vpádem mořských národů, Aramejců a izraelských kmenů (Barag 1985, 39).

Pro poznání sklářské výroby na evropské půdě v mladší době bronzové má mimořádný význam Frattesina, sídliště protovillanovské kultury v severní Itálii. Lokalita se nachází poblíž moderní vesnice Frata Polesine v severovýchodní části Pádské nížiny, 80 km severozápadně od Benátek. Osídlena byla od 12. do začátku 9. století př. n. l. a je to největší osídlení z tohoto období nalezené v oblasti Veneta. Na sídlišti je doložena celá řada výrobních činností včetně bronzové metalurgie a fungovalo jako prostředník obchodu mezi Etrurií, východní Evropou a zaalpskou Evropou, ale kontakty mělo i s egejskou oblastí (střepy pozdně mykénské keramiky) a východním Středomořím. Z lokality pochází ohromné množství skla různého zbarvení i průsvitnosti.

K nejdůležitějším nálezům spjatým se sklářskou výrobou patří fragmenty tyglíků, fragmenty skleněných ingotů většinou tmavomodré a prosvítající modré barvy a kusy skleněného odpadu. V regionu Veneto byly nalezeny i další doklady sklářské výroby, i když v menším rozsahu, i na lokalitách, jako je např. Mariconda di Melara, Fondo Paviani a další.

Většina starověkého skla, jak již bylo zmíněno výše, spadá chemickým složením do kategorie sodno-vápenato-křemičitého skla (soda-lime-silica), přičemž jako alkálie byl používán popel rostlin rodu *salicornia* rostoucích v přímořském nebo pouštním prostředí, nebo minerální zdroj – natron. Mezopotamské, egyptské a mykénské sklo, které bylo analyzováno, je charakterizováno zvýšeným množstvím kyslíčnicku hořčíku a draslíku, což svědčí o tom, že zdrojem alkálie byl v tomto případě popel rostlin. Bylo proto překvapením, když bylo zjištěno, že veškeré sklo z této lokality a dalších nalezišť je odlišné z hlediska chemického složení. Bylo označeno jako smíšené alkalické sklo (mixed alkali glass, tzv. LMHK. tj. *low magnesium—high potassium*)⁹, které nemá jinde obdobu mimo kontinentální Evropu. Otázkou je, zda bylo všechno smíšené alkalické sklo mladší doby bronzové nalezené na ostatních evropských lokalitách, například i v Čechách (Venclová et al. 2011), vyrobeno ve Frattesině. Na základě dalších objevujících se chemických analýz se nyní objevuje shoda, že smíšené alkalické sklo bylo rozšířené již ve střední době bronzové a že Frattesina představuje jenom pokračování této specifické výrobní tradice (Henderson 2013, 201). S prokázanou existující specifickou evropskou tradicí výroby skla (Venclová 1990) se objevuje otázka, jak dlouho tato lokální tradice pokračovala a zda má nějakou souvislost s jedinečnými formami skla, které se objevuje v etruském kontextu. Nejstarší skleněné nádoby nalezené v Itálii pocházejí z hrobky Bernardini v Palestrině. Kromě jedné intaktní nádoby z modrého skla to byly střepy nejméně ze dvou dalších nádob z přirozeně zbarveného skla. Jedná se jednoznačně o importy z východu (Grose 1989, 75) z poslední čtvrtiny 8. století př. n. l. Na začátku 8. století se v Itálii, Řecku a oblasti na sever od Veneta objevují dlouhé cylindrické korálky formované na tyč zhotovované z prosvítajícího zeleného, hnědého a modrého skla zdobené vlákny z opakního žlutého nebo bílého do povrchu válcovaného skla. O něco později to jsou spony se skleněným pijavkovitým lučičkem zdobeným vlákny odlišné barvy od matrice tvořícími peříčkový nebo krokvicový motiv. Nacházejí se v italských nebo etruských hrobech 8. a 7. století př. n. l. (Grose 1989,

⁹ Obsah hořčíku kolem 0,4–1 hm. procento a vysoký obsah draslíku kolem 6,5–14 hm. procent.

81–2). Kromě korálků, spon a náramků se v Etrurii objevují tzv. *Stachelflaschen*, které již Haevernicková (1959, 63–65) rozpoznala jako specificky etruský fenomén. Jsou to nádoby zhotovované formováním skla na hlinito-písčité jádro (core-formed). To, co ovšem tyto nádoby odlišuje od ostatních současných výrobků zhotovovaných ve Středomoří, je jejich plastická „šupinovitá“ výzdoba tvořená buď aplikováním kousků skla, nebo tažením pomocí nějakého nástroje na způsob pinzety z těla nádoby. Zhotovovaly se z monochromního, většinou modrého, tyrkysového nebo tmavomodrého opakního skla, ale také z jantarově zbarveného a zeleného. Tvary vycházejí z řecké korintské keramiky, nejčastěji to jsou *oinochoe*, ale objeví se i další tvary jako *aryballos*, *pyxis*, *alabastron* a dokonce i *lagynos*. Zatímco Haevernicková jich uvádí 12, jejich počet se od té doby rozrostl, ne všechny zdaleka pocházejí z odborně vedených vykopávek. Nacházejí se v oblasti mezi Orvietem a Chuisi (Sternini 1995, 23) a díky nálezům z dobře dokumentovaného kontextu jsou datované mezi lety 650 až 550 př. n. l. Vzhledem k tomuto časovému rozpětí nemůže být *lagynos* z Britského muzea současným výrobkem, tvar se objevuje až v helenistickém období a buď se jedná o retrospektivní výrobek, nebo chybí nějaké mezičlánky (Saldern 2004, 88). Kvůli limitovanému výskytu těchto nádobek a jejich specifickému vzhledu se předpokládala jejich výroba v etruské oblasti. Podle chemické analýzy vzorků etruského skla (korálky, lučky spon a *stachelflaschen*) z Britského muzea, kterou provedl Towle a Henderson (2007, 47–66), byly zjištěny tři druhy skla. U pěti vzorků byl vysoký obsah draslíku, u jednoho se jednalo o sklo sodnovápenaté křemičité s vysokým obsahem hořčíku (popelové sklo) a u 12 vzorků o sklo s nízkým obsahem hořčíku, tedy o natronové sodno-vápenato křemičité. Z tohoto rozboru, přestože je třeba dalších analýz, jasně vyplynulo, že etruské sklo jednak není dostatečně homogenní, aby svědčilo o specifické technologické tradici, a jednak že je odlišné od tzv. skla typu mixed alkali, které je zastoupeno ve Frattesině ve velkém měřítku, tudíž neexistuje žádný důkaz o kontinuitě nebo tradování technologie z mladší doby bronzové doložené v Popádí. Předpokládá se tedy, že se etruské sklo vyrábělo ve více centrech, z nichž jedno nebo více leželo v Etrurii, za použití hodně rozmanitých surovin, a to se týká i technologie, která je odlišná od dřívější i pozdější tradice. *Stachelflaschen* byly zhotoveny z natronového skla podobného současnému sklu východního Středomoří, a tudíž pravděpodobně z dováženého skla, které přicházelo do Etrurie spolu s dalším luxusním zbožím z východního Středomoří.

Další zvláštní skupinou jsou tzv. Hallstatt-Tassen, které jsou přibližně současné s etruskými *Stachelflaschen* a nádobkami tzv. středomořské skupiny I. Jsou to malé nádoby vysoké přibližně 5 cm, jichž je dnes známo asi tucet exemplářů. Nalezeny byly převážně v Santa Lucia di Tolmino (Slovinsko), samotném Hallstattu a v Terstu. Některé jsou opatřeny ouškem, mají zaoblený okraj, výrazně klenuté plece a zužují se směrem k prstenčité podstavě. Dříve byly považovány za import z východu, ale protože tam žádné analogické výrobky nalezeny nebyly, předpokládala se jejich výroba v některé blíže nespecifikované italské dílně. Skupina je podle ostatních nálezů datovaná do konce 6., začátku 5. století (Saldern 2004, 89; Sternini 1995, 23).

Od 9. století dochází ke kulturnímu vzestupu v západní Asii a ve východním Středomoří, objevují se nové státy a národy, které zaujímají místo těch, které zmizely na konci doby bronzové. Novoasyrskou říši vystřídala v roce 612 př. n. l. novobabylonská a tu na konci 6. století achaimenovská. Foiničané a další semitské kmeny se usadili na syrsko-palestinském pobřeží, kde založili prosperující obchodní centra. Díky kolonizací Řeků a Foiničanů se šíří vyspělá kultura do Itálie a dále na západ. První doklady o znovuoživení sklářské výroby pocházejí z Foiníkie a Sýrie, kde se zhotovují slonovinové destičky a panely vykládané skleněnými inleji v průsvitných i opakních barvách sloužící jako ozdoba nábytku. Skleněné inleje se používaly k ozdobení a zdůraznění některých detailů postav a květin, které tak výrobky ze slonoviny barevně oživují (Barag 1985, 51) a nahrazují dražší polodrahokamy. Objevují se v Iráku, Sýrii i Palestině. Otázkou zůstává, zda výrobci této slonoviny rovněž vyráběli i sklo, nebo zda jej dováželi z nějaké jiné oblasti (Grose 1989, 75; Barag 1985, 52).

Výrobu inlejí záhy následuje znovuoživení skleněných nádob snad během druhé poloviny 8. století př. n. l. ve formě mís různých tvarů a velikostí, většinou polokulovitých, které sloužily jako drahé stolní nádoby. Tyto misky se zhotovovaly ve formách, pravděpodobně spékáním skleněné drti nebo technikou ztraceného vosku, a pak se upravovaly leštěním a broušením. Většina byla z jednobarevného skla, obvykle průsvitného téměř bezbarvého nebo lehce zelenavého a jenom vzácně z modrého, akvamarínového nebo purpurového skla. Luxusní kovové a kamenné nádoby sloužily skleněným jako prototypy nejenom svými tvary, ale i výzdobou. V té době se rovněž objevují písemné zprávy o sklářské výrobě, klínopisné tabulky byly nalezeny na různých archeologických lokalitách v Asýrii, Babylonii i Anatólíi, ale většina pochází z Ninive z palácové knihovny krále Aššurbanipala. Větší počet

nádob byl vykopán v paláci v Nimrudu, patřila mezi ně i známá tzv. Sargonova váza, alabastron s rytým nápisem: „palác Sargona, krále Asýrie“, což znamená, že nádoba musela být vyrobena v době vlády Sargona II. (721–705 př. n. l.). V Nimrudu byly nalezeny kromě několika intaktních nádob i střeby z více než stovky dalších.

V době, kdy se v asyrských palácích objevuje toto luxusní zboží, se rovněž znovu objevují nádoby formované na odstranitelné jádro. Na rozdíl od sintrovaných a broušených nádob již nejsou tak vysoko ceněny, v palácích se objevují vzácněji než v hrobech. Znovu objevené nádoby se od svých předchůdců z pozdní doby bronzové značně liší, tvary jsou méně rozmanité stejně jako použití barev. Převažuje velké alabastron se širokým tělem s prstencem na okraji, širokým hrdlem a tělem mírně se rozšiřujícím směrem k zaoblenému dnu. Ve většině případů jsou opatřeny malými prstenčitými oušky, z kterých někdy vybíhal svislý proužek (*tailpiece*). Protože se povrch nádoby po navinutí vlákna neválcovale, mnoho jich má na těle vertikální rýhy. Pět alabaster téhož typu bylo nalezeno na Rhodu. Protože jsou si velmi podobné, domnívá se Barag (1985, 55), že jsou to buď importy z Mezopotámie, nebo že je zhotovili na Rhodu migrující mezopotamští řemeslníci. Nádoby formované na jádro se nacházejí na různých lokalitách v Mezopotámii, kde se předpokládá jejich výroba (Grose 1989, 77).

Kolem roku 500 př. n. l. se v severní Mezopotámii a v severozápadním Iránu znovu objevují nádoby zhotovované formováním na tyč (*kohl tubes*), které se vyráběly již ve 14. a 13. století v Egyptě. Tato technika je vlastně variantou formování na jádro jenom s tím rozdílem, že tyč, na které byla nádobka zhotovena, fungovala jako odstranitelné jádro (navíjením na tyč se vyráběly v Nuzi dlouhé cylindrické perly již v 15. století př. n. l.). Řemeslník navíjel místně zahřátou skleněnou tyčinku kolem pracovní tyče nebo obráceně mohl ovíjet pracovní tyč kolem nahřátého skleněného vlákna. Vnitřek nádoby prozrazuje tvar pracovní tyče: bývala cylindrická nebo mírně kónická (Stern–Schlick–Nolte 1994, 45). Tyto vysoké a úzké nádoby, v kterých se uchovávalo černidlo používané k líčení očí mužů i žen, byly tak populární, že lze rozlišit nejméně několik zvláštních typů vyráběných od 6. až do 4. století př. n. l. Navíjením na tyč se zhotovovaly i foinické a kartaginské maskovité závěsky a korálky. Nejstarší exempláře jsou datovány do konce 7. století př. n. l. a nejmladší do třetího nebo začátku 2. století př. n. l. Rozšířeny jsou po celém Středomoří. Na konci 7. a v 6. století v důsledku pádu asyrské říše výroba monochromního skla téměř mizí a objevuje se znovu na konci 5. století př. n. l. mezi luxusním achaimenovským

zbožím, většina skla však pochází až z kontextu 2. pol. 4. století př. n. l. (Grose 1989, 81). Charakteristické pro toto sklo jsou mělké nebo hlubší misky s vně vyhnutými okraji zhotovované z bezbarvého skla napodobujícího křišťál. V té době se nádoby z bezbarvého skla zhotovované v achaimenovském stylu objevují na mnoha místech i v Řecku a ve východním Středomoří a snad byly vyráběny na Rhodu a v Makedonii na konci 4. a na začátku 3. století př. n. l. (Weinberg–Stern 2009, 2). Fragment nádoby z bezbarvého skla z kontextu poloviny 4. století př. n. l. byl nalezen v Pistiru, Bulharsko (Bouzek 2013, 250). Po pádu Nové říše v Egyptě vládou slabí panovníci a země zažívá období zmatků a zahraničních intervencí. Sklářský průmysl, který byl závislý na prosperující vládnoucí elitě, prochází mnoha těžkostmi, až na konec výroba skleněných nádob prakticky mizí a objevuje se až v helénistickém období. Jediné, co se ze skla nadále vyrábělo, byly opakní barevné inleje, kterými se zdobil dřevěný nábytek. Raná doba železná přinesla oživení sklářské výroby po pádu velkých civilizací pozdní doby bronzové, sklo se vyrábí ve stejné tradici za použití již dříve známých technik a na konci 6. století př. n. l. tradiční výroba nádobek formovaných na jádro vyústila v první ze tří, po sobě jdoucích tzv. středomořských skupin.

2.

Sklo formované na jádro (core-formed glass), (tab. I)

Klasické a helénistické období

Navalování skla na odstranitelné jádro tedy představuje nejběžnější techniku výroby skleněných nádob před vynálezem foukání skla. Nádobky takto vyráběné se nacházejí na širokém geografickém území, od Mezopotámie a Egypta na východě po Itálii na západě, a zhotovovaly se až do 1. století n. l., až na období zhruba od 10. do 8. století př. n. l., kdy dochází k přerušení sklářské výroby na celém Blízkém východě. K jejímu oživení znovu dochází v severní Sýrii v 8. století př. n. l. a od 6. století př. n. l. nově vzrůstá jejich výroba a nádoby dostávají tvary řecké vázové keramiky.

Jádro se tvarovalo na konci kovové tyče, nejpravděpodobněji bronzové, která umožňovala řemeslníkovi manipulaci s výrobkem. (Pravděpodobně táž, jaká sloužila i k výrobě korálků). Složení jádra muselo být dosti stabilní, aby vydrželo zahřátí, když bylo pokryto horkým sklem, a zároveň dostatečně křehké, aby mohlo být odstraněno po zchlazení skla. Protože se sklo při ochlazování smrští, muselo jádro obsahovat kromě hlíny a trošky písku i organický materiál, jako je tráva, semena, listy, nebo chlívská mrva, aby zůstalo pružné a sklo po zchlazení neprasklo. Díky organickému materiálu zůstávalo jádro porézní, elastické a zabraňovalo tak napětí, které vznikla mezi jádrem a sklem při ochlazování.

Na jádro se aplikovalo roztavené nebo viskózní sklo. Jakým způsobem tento proces probíhal, je předmětem diskuzí. Buď se ponořilo jádro do roztaveného skla, nebo se kolem něj ovíjelo skleněné vlákno. Pak se přidávala výzdoba tvořená různobarevnými vlákny. Nádobka se nakonec „válcovala“ (sválela) na plochém povrchu. Cikcak motivy, klikatky a různé girlandy se prováděly zašpičatělým hrotem speciálního kovového nástroje. Znovu se povrch válcoval, při tom se barevná vlákna spojila s tělem nádoby a vytvořila hladký povrch. Zatímco byla nádobka na jádře, ještě se modeloval okraj a nožka nádoby. Okraj zdobilo jedno, často reliéfně vystupující vlákno. Připevnila se ouška, pak se nádoba pozvolna ochladila. Nakonec po jejím definitivním zchlazení byla odstraněna kovová tyč a škrábáním bylo odstraněno jádro. Oblíbená barva byla tmavomodrá, světle modrá, červenohnědá, tyrkysová, mléčně bílá a tmavé odstíny přecházející až do černé. Vlákna se používají odlišné barvy, obvykle je to žlutá, tyrkysová nebo bílá, příležitostně se objeví i jednobarevné, nezdobené nádoby. Po odstranění jádra vždy zůstávají na vnitřních

stěnách nádoby jeho zbytky, zejména pod plecemi nádoby, kam bylo obtížné se při vyškrabování dostat. Podle laboratorních rozborů jádro tvořila železitá hlína, stopové množství vápníku, křemičitý písek a rostlinná vlákna.

Ve druhé polovině prvního tisíciletí zaznamenaly skleněné nádoby vyráběné touto technikou největší obliby, šířily se po celém Středomoří a přilehlých oblastí, od Černého moře a Levanty na východě po Kyrenaiku, severní Afriku, Itálii a Španělsko na západě. Nádoby tohoto období lze rozdělit chronologicky do třech skupin (středomořská skupina I, II a III) na základě klasifikace D. Hardena (1981, 53–137), rozšířené D. Grosem (1989, 109–174) v časovém rozpětí od konce 6. století př. n. l. do prvních desetiletí n. l. V každé skupině se objevují nové tvary, dekorační motivy, nové barevné kombinace, jiné tvary uch apod., které nahrazují vzory a tvary typické pro předchozí období. Jejich fáze mohou představovat kontinuální vývoj řemesla a nutně nemusejí znamenat kritérium pro odlišení výrobních center. Velkým výrobním a distribučním centrem byl například Rhodos, kde se vyráběly nádoby všech tří skupin. Největší počet nádobek byl nalezen v hrobech, pravděpodobně hrály nějakou významnou úlohu v tehdejšímu funerálnímu kultu. Výroba nádobek tzv. středomořských skupin vydržela po 500 let.

Ve sbírce Národního muzea jsou nádoby středomořské skupiny zastoupeny pouze třemi exempláři a jedním fragmentem.

Středomořská skupina I (konec 6. až začátek 4. století př. n. l.)

Středomořská skupina I je největší a nejhomogennější skupinou s ohledem na tvar, barevnost a dekorativní prvky. Okolnosti původu dílen vyrábějících zboží středomořské skupiny I jsou předmětem diskuzí. Podle Hardena (1981, 52–53) se na konci 7. století přesunuli mezopotamští řemeslníci směrem na západ a usadili se na Rhodu, který byl v té době zapojený do výroby a obchodu s vonnými mastmi a oleji, a protože na uskladnění těchto látek bylo zapotřebí vhodných obalů, byl zde dostatečný důvod k zakládání místních sklářských dílen. Podle Groseho (1989, 110–111) však nemusí být velká koncentrace nádob zhotovovaných touto technikou na ostrově dostatečným důvodem k tvrzení, že se na Rhodu vyráběly. Mezi mezopotamskými výrobky a výrobky středomořské skupiny I existuje delší chronologický odstup, takže je obtížné mezi nimi předpokládat přímou souvislost. Těchto hypoteticky rhodsko-mezopotamských výrobků je známo jenom několik kusů, k pěti alabastrům se širokým tělem (wide-bodied alabastra) a

dvou fragmentárně dochovaných džbánek, vše z Kameiru, přibyl v poslední době ještě fragment nádoby pocházející z posvátného depotu Athénina chrámu na akropoli v lalysu datovaný do konce 7. a začátku 6. století. Vzhledem k tomu, že nejstarší nádoby formované na jádro na Rhodu z Daphne, lalysos spadají do poloviny 6. století př. n. l. (Triantafyllidis 2009, 34), zůstává mezi hypotetickým usazením mezopotamských řemeslníků na Rhodu a začátkem výroby středomořské skupiny I nadále mezera minimálně 50 let. Většina nádobek formovaných na jádro z Rhodu je dokonce datovaná do konce 6. století př. n. l. na základě dobře datovaných nálezů z pohřebišť Fikelura a Makri Langoni v Kameiru (*ibidem*, 35).

Dnes je známo víc než 800 exemplářů této skupiny, z datovaného kontextu i neznámé provenience. Rozšířeny jsou od Anatolie a východního Středomoří po Španělsko a severní Černomoří. Nejvíce jich však pochází z egejské oblasti a Řecka, z nichž polovina byla nalezena na Rhodu¹⁰, který je dnes považovaný za výrobce všech tří skupin a zejména skupiny I. Přestože doklady existence sklářské dílny z kontrolovaných vykopávek v Kameiru nebo lalysu nebyly dosud nalezeny, nově nalézané pozůstatky sklářského odpadu a nepodařených výrobků středomořské skupiny I sklářskou aktivitu potvrzují. Podle nových nálezů nebyla výroba skla formovaného na jádro na Rhodu ve 4. století př. n. l. přerušena a pokračovala až do konce výroby nádob formovaných na jádro. Ve východní části města Rhodos (lokalita Kakoula a Arfara) byly nalezeny pozůstatky podzemních do skály vyhloubených tanků, podzemní cisterny, depozity křemičitého písku a skleněná frita a nebarvené surové sklo. V současnosti to je jediná dosud vykopaná a bezpečně datovaná sklářská dílna z konce 4., začátku 3. století př. n. l. (Schlick-Nolte–Lierke 2002, 18; Triantafyllidis 2000, 32), kde je doložena kromě sekundární i možná primární výroba skla. Tyto luxusní nádoby na parfémy a vonné oleje byly předmětem žádaného obchodu, jak o tom svědčí nálezy z Gordionu z archeologického kontextu 5. a raného 4. století př. n. l. (Schlick-Nolte 2002, 45). Nejrozšířenějšími tvary v této skupině jsou alabastron, amforiskos, aryballos a oinochoé. Nádoby skupiny I mívají prostřední velikost, nejsou ani velkých rozměrů ani miniaturami. S výjimkou konviček mají diskovitý okraj, který sloužil zároveň jako aplikátor. Všechna alabastra a některé arybally této skupiny mají prstenčítá

¹⁰ P. Triantafyllidis uvádí 150 kusů (JGS 2009, 37).

ucha, z kterých v dolní části vybíhá nahoru zvednutý „ocásek“ (*tailpiece*)¹¹ Skleněné arybally se používaly ke stejnému účelu jako jejich keramické protějšky, jak dokumentují scény na řeckých vázách; řeční atleti na cestě do palestry mají tyto nádoby naplněné olejem zavěšené kolem zápěstí a objevují se rovněž ve společnosti strigilů.

Ve středomořské skupině I Grose rozlišuje na základě klasifikace toledské sbírky několik podskupin (1989, 111). Nejrozšířenější je Class I:A a I:B. I:A jsou opakně bílé nádoby zdobené purpurovými nebo zelenomodrými vlákny. Class I:B, dokonce ještě početnější, tvoří nádoby z modrého skla zdobeného opakními bílými, žlutými a tyrkysovými vlákny a do této kategorie spadá alabastron **kat. č. 1** (H10-4686). Tato skupina je charakterizovaná jedním horizontálním vláknem na okraji, případně na nožce, a spirálovitě ovinutými vlákny kolem hrdla a plecí nádoby válcovanými do povrchu. Pod horizontálními vlákny následuje řada cikcak linií a pod nimi opět několik horizontálních linií obíhajících spodní část nádoby. Nádoby Class I:B se objevují na konci 6. století a vyskytují se téměř po celé 5. století př. n. l.

Středomořská skupina II (polovina 4. – konec 3. století př. n. l.)

Výroba středomořské skupiny I končí náhle se závěrem 5. století, přesný důvod není znám, mohla v tom sehrát například svou roli peloponéská válka. Nejstarší nádoby středomořské skupiny II se objevují v polovině 4. století a je to méně početná skupina než předchozí.

Objevuje se nový repertoár tvarů, i když některé tvary ze skupiny I se nadále vyrábějí a ty vykazují podobnost i ve výzdobě se staršími exempláři, dalším dokladem určité pokračující tradice je stejná technika a preference určitých barev. Rozšíření výrobků skupiny II se liší od skupiny I. Koncentrace nálezů již není ve východním Středomoří, po polovině 3. století př. n. l. přestává být Rhodos dominantním výrobcem a vzhledem k nálezům se zdá, že s těmito nádobkami nejenom čile obchodovalo, ale také, že byli skláři nyní činní v celém Středomoří, nově vznikala výrobní centra také v Makedonii a v Itálii, zejména ve Velkém Řecku a jinde (Schlick-Nolte 2002, 45). O více výrobních center svědčí i rozmanitost skupiny II. Amforiskos se objevuje ve skupině II vzácněji a pokud ano, má tendenci k miniaturizaci, oinochoé se zase naopak stává vyšší a těžkopádnější, aryballos zase

¹¹ Právě tento *tailpiece* spojuje tuto skupinu se staršími nádobami formovanými na jádro zhotovenými v Mezopotámii (Grose 1989, 111).

čočkovitý. Novými tvary jsou hydriskos, dvouuchý džbán, unguentaria tenkostěnná i tlustostěnná a také stamnoi. Největší změnu lze pozorovat v dekorativních vzorech, namísto ústředního cikcak motivu obklopeného nahoře i dole horizontálně navinutými vlákny se objevuje „peříčkovitý“ neboli „zpeřený dekor“ ze dvou nebo tří barev vytvořený ve vertikálních panelech od plecí nádoby směrem ke dnu. Pokud se objeví cikcak motivy z předchozího období, jsou podány jinak ve spojení se spirálami, vlnovkami či převrácenými girlandami. Do této skupiny patří amforiskos, **kat. č. 2** (H10-1814) z tmavozeleného skla zdobený opakným béžovým vláknem s cikcak motivem mezi vláknem navinutým v nepravidelných horizontálních liniích. Ve skupině II rozlišuje Grose několik variant, amforiskos spadá do kategorie Class II:G, která je charakterizována silnostěnnými unguentarii a amforiskoi s delší špičkou s knoflíkovitým ukončením, vejčítým tělem, menším diskovitým okrajem a kombinací cikcak vlákna s horizontálními liniemi.

Středomořská skupina III (polovina 2. století př. n. l.– první desetiletí 1. století n. l.?)

Datování této skupiny bývá v odborné literatuře předmětem diskuzí, někteří autoři ji dávají do začátku 3. století, Grose (1989, 122) ji klade do poloviny 2. století nebo na jeho konec. McClellan rozděluje skupinu III na dvě části, první datuje 250 až 150 př. n. l., to je období, kdy ještě pokračují některé tvary ze skupiny II a nádobek formovaných na jádro se zhotovuje relativně méně (Jackson-Tal 2004, 13). V takovém případě by pak amforiskos **kat. č. 2** (inv. č. H19-1814) spadal do skupiny III. Exempláře větších rozměrů, ale téhož tvaru byly nalezeny v Jerichu a na lokalitě Tell Qasile (Izrael), které odpovídají McClellanovu typu IV.B.1, datovanému mezi druhou polovinu 3. století a první polovinu 2. století př. n. l. Druhá část začíná po roce 150 př. n. l., což je období, kdy teprve dochází k radikální změně (Jackson-Tal 2004, 13, 16, figs. 3–4). Objevují se zcela nové tvary, které se redukuje prakticky na dvě formy, alabastra s dlouhou šíjí a těly cylindrickými až hruškovitými a vysoké amforisky s hrotitým dnem a s průsvitnými uchy. Je to vůbec poprvé, co dochází v historii této výrobní techniky k použití bezbarvého nebo průsvitného skla ve světle zelené, světle modré, zlaté nebo medové barvě. Těla nádob jsou nadále zhotovována ze středně modrého, kobaltově modrého, tmavě zeleného a zlatě hnědého skla a dekorativní vlákna jsou v kombinaci opakně bílá, žlutá nebo tyrkysová. Skupina je početnější než předchozí, nádoby skupiny III jsou rozšířené po celém Středomoří, ale

vzhledem k použití monochromního průsvitného skla, je možné hledat jejich výrobku tam, kde se zhotovovaly nádoby s horizontálními žlábkami (*grooved bowls*), tedy v syrsko-palestinské oblasti. Vyloučena není ani výroba na Kypru. Na Rhodu pokračovala sklářská výroba skupiny II a III, jak dokládají jejich nepodařené výrobky nalézané na nekropolích v Kameiru a Ialysu. Nádoby skupiny III se zde vyráběly až do 1. století n. l. a nacházejí se v relativně velkém počtu (Triantafyllidis 2000, 34). Přestože ve skupině III existují i atraktivní výrobky, obecně se dá říci, že jejich kvalita klesá.

Tato náročná technika výroby skla končí v polovině 1. století n. l., kdy ji zcela nahradila technika nová – foukání, která byla objevena kolem poloviny 1. století př. n. l. a která vytlačila různé starší techniky a zároveň přinesla nové možnosti.

Ve sbírce Národního muzea se nacházejí dva exempláře spadající do středomořské skupiny III. Amforiskos, **kat. č. 3** (H10-2314) z opakního (černého?) skla má diskovitý okraj, vysoké cylindrické hrdlo, ostrý přechod plecí ve vejčité tělo a dlouhá svíslá ucha. Dekor tvoří béžové vlákno na hrdle a plecích navinuté horizontálně a na těle upravené ve zpeřený dekor. Ucha a špička s knoflíkovitým ukončením je zhotovena z medově zbarveného průsvitného skla. Tyto amforisky (Grose Class III:E) jsou miniaturami helenistických transportních amfor, ucha a knoflíkovité baze zhotovené z průsvitného monochromního skla, byly podle Stern-Schlick-Nolte (1994, 39) zhotovovány tavením ve formě, tedy technikou běžnou v té době na syrsko-palestinském pobřeží, a to snad v jiných dílnách, než kde se vyrábělo sklo navíjením na jádro. V dekoru nadále převládá tradiční zpeřený motiv a girlandy a arkády z předchozího období.

Do téže skupiny patří i hrdlo amforisku, **kat. č. 4** (H10-4699) z tmavého zelenošedého skla (jevící se černě) s opakním žlutým horizontálně ovinutým vláknem. Tyto nádoby zhotovovala prakticky poslední generace sklářů používající techniku formování skla na jádro, než zaujaly jejich místo výrobky z foukaného skla.

Rozmach sběratelství starožitností, ke kterému dochází před první světovou válkou, s sebou nesl i poptávku po kopiích a reprodukcích. Zájem byl o předměty všeho druhu, ať už to byly kopie egyptských starožitností nebo etruských bronzů. Mnoho těchto výrobků se dostalo na umělecké trhy a posléze i do soukromých a veřejných sbírek. Výjimkou nebylo ani sklo. Trh s těmito výrobky podněcovaný sběrateli v Evropě i v zámoří nevyhnutelně vedl i k výrobě záměrných padělků s cílem podvést dychtivého kupce. Na

jedné straně se tedy vyráběly poctivé reprodukce, které se mnohem později za neznámých okolností dostaly na trh s uměleckými výrobky jako pravé starožitnosti, na druhé straně záměrné padělky. Provenienci těchto výrobků není snadné nijak stanovit, vznikaly především v zemích nejvíce zapojených do obchodu se starožitnostmi všeho druhu. Na Blízkém východě to byl Egypt a Palestina, v Evropě Itálie, kde dochází v 60. letech 19. století k znovuoživení skláren v Benátkách a na Muranu. Zdaleka nejběžnější předlohou pro výrobu kopií a falz skleněných předmětů se v 19. století staly nádoby vyráběné ve starověku technikou navalování skla na jádro. V letech 1890 až 1910 se imitace těchto nádobek dostaly do téměř každé významné veřejné nebo soukromé sbírky v Evropě i zámoří. Tyto nádoby se pravděpodobně zhotovovaly v severovýchodním Španělsku a jižní Francii a druhým hlavním zdrojem byly Benátky (Grose 1989, 378). Skláři Murana disponovali nezbytnou zkušeností a navíc měli k dispozici autentické nádoby. Zdejší dílny měly již zkušenosti s replikami antického skla, zejména helénistických a římských mozaikových nádob, a nejméně o jedné zdejší firmě, Compagnia di Venezia e Murano, je známo, že vyráběla mezi lety 1880 a 1900 foukané kopie nádobek imitujících svým vzhledem sklo formované na jádro. Většina těchto nádobek volně připomíná antické protějšky, a až na některé výjimky se tvary, velikostí a proporcemi liší od svých předloh, a to se týká i barev, jejich kombinace a dekoru provedeného z barevných vláken. Rovněž se objeví i tvary jako lékythos nebo velká amfora, které se u skla vyráběného na jádro nepoužívaly. Navíc jsou všechny vyráběny zcela jinou technikou, volným foukáním nebo foukáním do formy, díky čemuž nemají typické diskovité okraje a rovné podstavy, jako tomu bylo u nádobek modelovaných na jádro, ale mají složitěji profilované nožky a okraje typické pro foukané nádoby (Grose 1989, 378).

Do této kategorie nádob patří amforiskos, **kat. č. 5** (H10-2310). Svým tvarem nádoba imituje středomořskou skupinu I, její nožka má však tvar charakteristický pro foukané nádoby a navíc jsou na dně patrné stopy po přílepníku. Netypické jsou rovněž řady do široka rozevřeného zpeřného dekoru. Podobnou výzdobu najdeme na lékythu z muranské dílny z konce 19. nebo začátku 20. století (cf. Grose 1989, cat. no. 699).

3.

Sklo zhotovované leháním přes formu nebo do formy a tavením ve formě (Helénistické a raně římské období)

Příznivé politické i ekonomické podmínky v helénistickém období přispěly k rozkvětu „starých“ řemesel včetně sklářství, které zažívá nebývalou renesanci. Kromě nádobek zhotovovaných navíjením skleněných vláken na jádro se objevuje stolní nádobí tzv. skupiny Canosa. Nazvaná byla podle naleziště Canosa di Puglia (starov. Canusium) v jihovýchodní Itálii poblíž Jaderského moře. Skleněné nádoby z tohoto naleziště se vyznačují mimořádnou kvalitou, od ostatního helénistického skla se odlišují stylem, velikostí a způsobem výroby. Jsou zhotoveny ze skla odbarvovaného a barveného monochromního i mozaikového skla. Datování a místo výroby nádob skupiny Canosa zůstává předmětem debat. Harden klade jejich výrobu do první poloviny 3. století př. n. l. a lokalizuje ji, zejména vzhledem ke sklu se zatavenou zlatou fólií, do Alexandrie, jiní badatelé ji kladou na základě archeologických nálezů na konec třetího a na začátek 2. století př. n. l. (Grose 1989, 188; Jackson-Tal 2004, 25). Podle rostoucího počtu nálezů se zdá, že byla Canosa group vyráběná ve více výrobních centrech (skyfos vycházející z typu Canosa-Louvre z modrého skla na nízké široké nožce byl nalezený v Kyme, cf. Bouzek /ed./ 1974, 169), Weinbergová (1983, 37) navrhla Rhodos za centrum výroby na základě nálezů fragmentů skla se zlatou fólií a čirého skla. Vyloučena není ani Itálie podle četnosti nálezů (Grose 1989, 188).

3. 1. Pozdně helénistické syrsko-palestinské sklo

Ve druhém a prvním století př. n. l. se stává předním výrobcem skla syrsko-palestinské pobřeží. Svědčí o tom i zmínky starověkých autorů píšící v 1. století př. n. l. a v 1. století n. l., kteří připisují Sidónu přední úlohu ve výrobě skla (Stern 1995, 66), ale především nový typ stolního nádobí z monochromního skla – polokulovité, vejcovité nebo kónické misky – který zaplavil středomořský trh. Tyto monochromní misky se zhotovovaly z bezbarvého, přirozeně zbarveného namodralého a žlutohnědého skla. Přestože se pro tento typ nádobí vžil termín „misky“, předpokládá se, že se používaly jako pohárky na pití, které se musely držet v ruce a skladovaly se dnem vzhůru. Jako misky k servírování jídla by

vzhledem k jejich tvaru byly zcela nevhodné. Toto homogenní sklo bylo ve velkém počtu nalezeno na lokalitě Tel Anafa v Horní Galileji, v osadě ležící na hlavní karavanní cestě mezi vnitrozemím ovládaným Seleukovci a foinickými městy na pobřeží, Tyros a Sidón. Základní typologii těchto „misek“ (*fluted a grooved*) vypracovala Weinbergová (1970, 17–27) a později Grose (1989, 193–4), nicméně objevují se nové nálezy z dobře datovaných archeologických vykopávek, díky kterým byly klasifikovány další podskupiny. Tzv. *grooved bowls* s horizontálními, kolečkem řezanými drážkami, hlubokými nebo mělkými, zpravidla v sadě dvou nebo tří drážek zůstávají dominantním typem. Několik fragmentů těchto misek bylo nalezeno během českých vykopávek v Bejrútu v roce 1996 na nám. Mučedníků v sektoru BEY 062 (Bouzek /ed/ 2002, Fig. 55) a k nim přibyly další typy rozlišované podle jejich výzdoby. Nezdobené (plain) misky se vyskytují v menším množství ve tvarech vejčité, polokulovité a kónické. Méně běžné jsou tzv. *fluted bowls*, zdobené vertikálními jemnými žlábkami nahoře zaoblenými, některé ještě v kombinaci s horizontálními drážkami pod okrajem. Jackson-Tal (2004, 20) k nim řadí ještě méně se vyskytující typ tzv. *beaded bowls* (Mareša, Ašdód, Samaria), kromě horizontálních drážek mají ještě tenké žebro s řezaným „korálovým“ motivem. Dále uvádí misky s rostlinným (lístkovým) motivem (fragmenty pouze z pěti exemplářů v Izraeli) a poslední skupinou jsou misky s žebry tzv. *ribbed bowls*. Tyto „misky“ jsou prvním běžně užívaným sklem ve starověku, ostatní sklo jako nádobí typu Canosa bylo luxusním výrobkem. Kromě nálezů z Izraele bylo velké množství fragmentů těchto nádob nalezeno při vykopávkách súku v centru Bejrútu (Jennings 2000, 43). Jenningsová uvádí víc než 12 000 fragmentů, které musely pocházet z více než 7000 nádob.

Velké množství monochromních misek nalézáných na pozdně helénistických syrsko-palestinských lokalitách dokládá existenci lokálního průmyslu a představují hlavní produkci tohoto období. V Izraeli se nacházejí v kontextu od 3. století př. n. l. do 1. století př. n. l., ale většina byla zhotovena mezi polovinou 2. a v 1. stoletím př. n. l. Monochromní misky se nachází i na jiných lokalitách Středomoří. *Grooved bowls* byly hlavním typem syrsko-palestinského skla nalezeného na Kóu (Triantafyllidis 2006, 147) v depozitu datovaném od konce 2. do třetí čtvrtiny 1. století př. n. l. V Řecku byly nalezeny na athénské agoře, v Makedonii, Thesálii, v Pylu nebo Korintu, na Mélu, Délu a dalších lokalitách (Triantafyllidis 2006, 152).

Všechno toto syrsko-palestinské sklo se zhotovovalo „sedáním“ skla. Tento způsob výroby byl nejdříve použit při výrobě předmětů. V Olympii ve Feidiově dílně byly objeveny otevřené hliněné formy (a fragmenty skla) na zhotovení skleněných záhybů šatů velkých soch z 5. století př. n. l. (Stern–Schlick-Nolte 1994, 68; Stern 1995, 46)). Teprve později byla tato technologie použita pro výrobu nádob, kdy došlo poprvé k použití diskovitých polotovarů k sedání přes formu/do formy se nedá přesně stanovit, jisté je, že touto technologií jsou monochromní misky s horizontálními drážkami vyráběny. Nejdříve se připravil polotovar ve tvaru plochého okrouhlého disku, po zchladnutí byl tento polotovar umístěn na tvarovací formu a dán do pece, kde se zahříval, až změkkl. Tavení v peci má své nevýhody, při takovém postupu nemá řemeslník žádnou kontrolu nad sklem. Pokud by k tavení nedocházelo v peci, stačilo položit horký disk (polotovar) na formu (ať už konvexní nebo konkávní). Ve viskózním stavu si sklo přirozeně sedalo vlastní vahou (sagging) a přijímalo tvar formy, polokulovité nebo kónické. U konvexních forem bývá sklo nejsilnější na okraji, u konkávních je zase nejsilnější vrstva skla na dně. Přes určité technické problémy, jakým byla například nutnost sundat nádobu z formy ještě před vychladnutím, neboť se sklo při tomto procesu smršťuje, a došlo by k jeho prasknutí (při sedání polotovaru do duté formy je proces smršťování naopak výhodou), se tímto způsobem nádoby vyráběly. Na vnější straně nádob bývají při okraji patrné stopy po použití různých nástrojů, které vznikaly během tlačení horkého skla ke stěně formy (Stern–Schlick Nolte 1994, 70). To přispívalo k pravidelnému rozložení stékajícího skla a k formování okraje.

Tento postup usnadňuje a urychluje proces výroby, vylučuje problémy spojené s postupným rovnoměrným vyplněním dutého prostoru dvoudílné formy a zároveň šetří čas potřebný k leštění, neboť jenom jedna strana výrobku se dostala do styku s formou. Navíc nebylo třeba docílit vysoké teploty, sklo se netavilo, ale stačilo je jenom zahřát do té míry, aby změklo a přijalo tvar formy. To byla jistě velká výhoda, neboť v té době měli řemeslníci problémy s udržením potřebné teploty po delší dobu.

V helenistickém období prošla výroba skla obrovskou proměnou: od výroby malého množství luxusního stolního nádobí typu Canosa a malých luxusních kosmetických nádobek formovaných na hlinito-písčité jádro k masové výrobě jednodušších nádob na pití. Důvody této proměny mohou být různé – mohla to způsobit změna v postupu výroby, vedle zdlouhavého procesu výroby navíjením skleněných vláken na jádro je metoda

tvárování předeřátého polotovaru skla přes formu rychlá; mohlo dojít k rozmachu ve výrobě surového skla, ale také k tomu mohl přispět export surového ze syrsko-palestinské oblasti do výrobních center na různých místech Středomoří, jak naznačují chemické analýzy ingotů nalézáných v západní části Středomoří. Většina tzv. syrsko-palestinského skla, která byla nalezena v této oblasti, zde byla i vyrobena. Svědčí o tom „východní“ tvar misek, které nejsou opatřeny uchy, jejich typologická jednota, množství nálezů, objev sklárny v židovské čtvrti Jeruzaléma s odpadem z výroby těchto misek a v neposlední řadě i zprávy antických autorů (Jackson-Tal 2004, 28). Tyto nádoby se mohly exportovat po celém Středomoří, kde záhy mohla vznikat výrobní centra zhotovující podle nich podobné výrobky. Takové nádoby byly nalezeny na Rhodu, vyráběly se od konce 2. a 1. století př. n. l. jako levnější varianta syrsko-palestinského skla a typický je pro ně neopracovaný „vlnitý“ neleštěný okraj a absence ryté výzdoby na stěnách a pod okrajem (Triantafyllidis 2002, 33). Zatímco o sklářské výrobě (sekundární) na Rhodu není mezi badateli pochyb, zůstává otázka existence primárních dílen otevřena, neboť podle Hendersona (2013, 215) zatím jednoznačný důkaz na Rhodu nalezený nebyl. I na jiných lokalitách jsou archeologické doklady pro primární výrobu vzácné. Jediným místem, kde byly dosud objeveny pozůstatky velkých tavících pecí datovaných před rok 50 n. l. a do 1. století př. n. l. je Bejrút (lokalita BEY 015). Byly zde objeveny celkem tři velké komplexy tavících pecí, ve kterých se zhotovovalo surové sklo ve velkém měřítku (Henderson 2013, 215—222).

3. 2. Mozaikové sklo¹², tab. I

Mozaikové sklo vyráběné převážně z tyčinek z monochromního opakního skla se poprvé objevuje v pozdní době bronzové. Výroba mozaikového skla v helénistickém období se objevuje v průběhu 2. století př. n. l., snad v ptolemaiovském Egyptě. Nejranějším příkladem je talíř ze skupiny Canosa s kousky skla se zatavenou zlatou fólií (*gold-glass*). Od 1. století př. n. l. do 1. století n. l. se vyráběly nádoby z mozaikového skla nejlepší kvality, a přestože bývá tradičně jejich výroba situována do Egypta, bylo tam dosud

¹² V 15. a na začátku 16. století začali používat benátští skláři k označení kopií antického mozaikového skla termín *millefiori*, v 19. století se tento termín znovu vžil pro označení polychromního mozaikového skla bez ohledu na období. Jako obecný termín pro označení antického mozaikového skla se však nehodí, neboť nevystihuje různé techniky helénistického a římského mozaikového skla (*network, striped, marbled, gold-band* atd.). Žádný z uvedených vzorů netvoří květy, vhodnější je tedy používat termín mozaikové sklo, jedinou výjimkou jsou nádoby z příčných řezů kompozitních barevných tyčinek, které tvořily květy.

vykopáno jenom málo fragmentů. O tom, že se s tímto luxusním zbožím čile obchodovalo, svědčí fragmenty nádob mozaikového skla nalezené v Quseir al-Qadim na egyptském pobřeží Rudého moře.

Mozaikové sklo helenistického období se zhotovovalo z kompozitních (mozaikových) tyčinek poskládaných z několika barev tak, že jejich vzor je vidět na příčném řezu. Pro helénistické sklo jsou nejběžnější dva základní motivy, paprscitý připomínající hvězdu a spirálovitý. Tyto dva základní motivy podle Groseho (1989, 189) odlišují helénistické mozaikové sklo od pozdějšího augustovského a julsko-klaudijského mozaikového skla. Dalším typem mozaikového skla, který se objevuje ve skupině Canosa, je polokulovitá mísa zhotovená z bezbarvých tyčinek spirálovitě obtočených opakním bílým a žlutým vláknem (tzv. *network mosaic vessels*). Tyto nádoby se nacházejí na širokém území od Nimrudu (Irák) na východě po Canosu na západě. Lokalizace výrobních center raně helénistického mozaikového skla zůstává předmětem dohad, jejich rozšíření reflektuje obchod s luxusním zbožím. Na konci helénistického období se objevují polokulovité mísy s vysokými prstenčitými podstavami (tzv. *Antikythera group*) zdobené obdobným způsobem jako v předchozím období (Nenna 1999, 50), nově se objevuje vzor tvořený z několika tyčinek z různě zbarveného monochromního skla kladené jedna vedle druhé v paralelních řadách vytvářejících pruhy, tzv. *striped mosaic vessels*. Na začátku římského císařství motivy spirál a paprscitých hvězd mizí a jsou nahrazeny novými, mnohem složitějšími. Jednodušší vzory představují koncentrické kroužky, trojúhelníky, čtyřúhelníky a ovály. Složitější, často drobné vzory, se zhotovovaly ze svazku barevných tyčinek zahřátím spojených dohromady. Příčné řezy těchto kompozitních tyčinek byly poskládány k sobě a taveny, tak že vznikl diskovitý polotovar. Při tavení takto poskládaných řezů tyčinek se v disku někdy utvořily malé mezery. Protože se sklo dá znovu zahřát a opětovně tavit, vyplnily se tyto malé otvory dalšími řezy tyčinek, nebo jiným plochým kusem skla (Dawes 2002, 423).

Na způsob výroby mozaikových nádob existují různé teorie. U nádob jednodušších otevřených tvarů se nejdříve zhotovil plochy disk již s budoucím vzorem. Vzniklý disk se pak umístil na konvexní formu ve tvaru budoucí nádoby (nebo naopak na konkávní), jak si sklo lehlo vlastní vahou, pokrývalo formu, a přitom bylo ještě tvarováno pomocí nějakého nástroje nebo mačkáním pomocí druhé formy. Nádoby složitějších tvarů se snad zhotovovaly ve dvoudílné formě.

Kromě menšího počtu kompletně dochovaných nádob se v mnoha muzejních sbírkách nachází fragmenty mozaikového skla, které dobře dokumentují jeho rozmanitost a různé varianty – skupiny a podskupiny, které by jinak nebyly vzhledem k počtu kompletních nádob známy. Tyto střepy byly obchodníky se starožitnostmi často znovu naleštěny a fasovány jako drahé kameny a polodrahokamy. Obchod s nimi kvetl především od konce 19. století do začátku 20. let 20. století. Většina těchto střepů pravděpodobně pochází z Říma, kde v této době dochází k rozsáhlé přestavbě města, a prostřednictvím obchodníků se starožitnostmi v Římě se pak dostávaly do zahraničí do soukromých i veřejných sbírek.

Ve sbírce Národního muzea se nachází jenom pár střepů mozaikového skla. Silný střep inleje se zbytkem omítky **kat. č. 6** (H10-369) má mozaikový vzor tvořený z řezů okrouhlých kompozitních (polychromní) tyčinek se středem z červeného skla obklopeného žlutým sklem a šesti zelenými tyčinkami tvořícími rozety. Rozety jsou obklopeny kruhem z devíti bílých tyčinek zasazených do tmavého (jevícího se černě) skla. Povrch je značně poškozený důlkovou korozi. Motiv rozet obklopených bílými tyčinkami se objevuje od konce 1. století př. n. l. až do 1. století n. l., často na miskách s dvojitým konvexním profilem, typickým pro raně římské období, jaké se zhotovovaly i z monochromního skla. Stejný motiv rozet a bílých tyčinek obklopujících rozety se nachází na misce s jednoduchým konvexním profilem (Schlick-Nolte 2002, 84 V-40), rozety v kombinaci s rozetami z bílých tyčinek na misce s dvojitým konvexním profilem cf. Stern–Schlick-Nolte (1994, Nr. 100). Motiv rozety se objevuje i v kombinaci s oválky zhotovenými z přejímaného skla, jako je tomu na talíři publikovaném Stern–Schlick-Nolte (*ibidem*, Nr. 102) datovaném rovněž pozdní 1. století př. n. l. – 1. století n. l. Fragment okraje misky z tenkého skla **kat. č. 7** (H10-368) má stejný motiv rozet ze šesti lístků vzhledem ke korozi neurčité barvy obklopených bílými tečkami z opakního skla. Jiný květinový vzor římského mozaikového skla je tvořený tečkovanými rozetami (koncentrické kruhy z teček obíhající barevný střed), například velký fragment z Colcestru (Cool–Price 1995, no. 189). Střep ze stěny nádoby **kat. č. 8** (H10-371) má mozaikový vzor tvořený ovály z tyčinky s bílým středem obklopené silným modrým a tenkým bílým nepravidelným oválem zasazeným do purpurového skla. Vzor oválku je kombinovaný s krátkými proužky z bílých tyčinek. Motiv oválků zhotovený z tyčinek z přejímaného skla se obdobně jako rozetový vzor objevuje

rovněž na miskách s dvojitým konvexním profilem (Schlick-Nolte 2002, V-38; Stern–Schlick-Nolte 1994, Nr. 101) obě jsou datované do první poloviny 1. století n. l. Fragment s motivem oválek tvořených koncentrickými kruhy a bílým středem v kombinaci s květinami byl nalezený na Starém Hradisku (Venclová et al. 2015, Fig. 2:4). Fragment ze stěny nádoby s mozaikovým motivem kombinujícím nepravidelné oválky s krátkými proužky **kat. č. 9** (H10-370) z tenkého prosvítajícího purpurového skla má vzor ze tří vodorovných tenkých bílých proužků a bílé spirály (?). Motivem spirály by tento fragment spadal ještě do starší fáze výroby mozaikového skla, kde se objevuje v kombinaci s monochromními krátkými segmenty vytvořenými často z tenkých paralelních tyčinek (*ribbon*) kombinovaných s tyčinkami v barvě matrice (Grose 1989, Fig. 102). Vzhledem k malému fragmentu a stavu povrchu je bližší určení obtížné.

3.3. Misky s žebry (*ribbed bowls*), tab. I

Dalším prominentním výrobkem sklonku helénistického období a počátku římského císařství jsou misky s žebry pocházející pravděpodobně ze stejných dílen, které vyráběly již zmíněné misky s horizontálními žlábkami (*grooved bowls*). Zhotovovaly se většinou z bezbarvého nebo prosvítajícího (zakaleného) zelenožlutého nebo medového skla tvarováním přes formu. Zdobení žebry se ujalo a vydrželo až do konce 1. století n. l. Žebra měla i svou praktickou funkci, zpevňovala misku a chránila ji tak částečně před rozbitím a zároveň díky jim miska snadno nevyklouzla z ruky. Dlouhou dobu byly považované za vynález římského průmyslu augustovské doby, později byly na základě výkopů na lokalitě Tel Anafa (severní Izrael) datovány do 2. čtvrtiny 1. století př. n. l. (Grose 1989, 195), ale podle novějších výkopů na této lokalitě se zdá, že tamní žebrované misky pocházejí až z pozdějších římských vrstev datovaných mezi léta 10–30 n. l. (Weinberg-Stern 2009, 33). Fragmenty žebrovaných misek nalezené v Ašdódu (jižní Izrael) na lokalitě Mareša byly objeveny v kontextu předcházejícím koncem 2. století př. n. l. (Jackson-Tal 2004, 21). Na Délu se žebrované misky objevují ve druhé čtvrtině 1. století př. n. l. (Nenna 1999, 103–105) a miska z Ein Gedi na břehu Mrtvého moře je datována do doby před začátkem vlády Héróda Velikého.

Výroba misek s žebry začala ve východním Středomoří, záhy se rozšířily i do západní části impéria, a zatímco se zdá, že ve východním Středomoří mizí kolem poloviny 1. století n. l.,

na západě se vyrábějí do pozdního 1. století n. l. Na athénské agoře se příležitostně objeví střepy misek s žebry v kontextu 2. a 3. století n. l. V jednom obchodě v Herculaneu zničeném výbuchem Vesuvu v roce 79 n. l. bylo nalezeno osm těchto misek, ještě zabalených a připravených k prodeji (Weinberg–Stern 2009, 34). Nejdříve však byly vyráběny jenom na východě, tehdy se jejich tvary dosti liší, mohou být mělké nebo hlubší, žebra mohou být ve vysokém reliéfu nebo jenom nepatrně vystupující, misky mohou a nemusejí mít horizontální žlábký uvnitř pod okrajem a mají asymetrická žebra různě velká s nerovnoměrnými mezerami v různém úhlu k tělu. Velké množství fragmentů misek s žebry (střepy z 56 nádob) bylo nalezeno při vykopávkách v síku v centru Bejrútu (lokalita BEY 006). Datovány jsou od druhé čtvrtiny 1. století př. n. l. do 1. století n. l., jenom pár jich bylo ze staršího období, většina byla pozdějšího typu s delšími žebry a s mělkým, ostřeji profilovaným tělem (Jennings 2000, 48). Postupem doby se jejich tvar standardizuje, výroba žebrovaných misek pokračuje i v raně císařském období nejstarší augustovské žebrované misky bývají z barveného skla, nejčastěji purpurového, kobaltově modrého a medového skla, jenom vzácněji jsou z přirozeně zbarveného skla, tj. s nazelenalým nebo modrozeleným nádechem. Misky s žebry se zhotovovaly i z polychromního skla, ty jsou typické pro západní Středomoří. Jejich mramorový vzor imituje vzhled barevných kamenů. V první polovině 1. století n. l. jsou žebrované misky běžné na západě i východě, lze již hovořit o masové výrobě. Hlavním tvarem je nadále mělká široká miska z helénistického období, nově se objevují malé a středně velké misky s jemným esovitým profilem a velké polokulovité mísy. Okraj zůstává rovný nebo mírně vně vyhnutý, dno je konkávní nebo ploché. D. Grose se pokusil rozdělit misky s žebry na základě jejich různých variant do několika skupin (1989, 246–7), ale význam těchto variant pro jejich provenienci a chronologii je ještě předmětem diskuzí a různých hypotéz (Nenna 1999, 109; Weinberg–Stern 2009, 34). Ve východním Středomoří se častěji objevují široké mělké misky s krátkými žebry soustředěnými kolem středu těla. Tyto misky bývají z přirozeně zbarveného skla modrozeleného nebo světle zeleného nebo odbarvovaného skla.

Poslední a nejmladší skupinou žebrovaných misek jsou široké mělké misky s výraznými širokými žebry (tzv. *pillar-moulded*) z přirozeně zbarveného modrozeleného skla nebo světle zeleného, ale i z barveného monochromního i polychromního skla. Tyto misky se hojně nacházejí v Itálii a na západoevropských vojenských lokalitách ve druhé čtvrtině 1.

století n. l. a zhotovují se do konce 1. století, nejdéle přežívá varianta z přirozeně zbarveného skla s modrozeleným nádechem. Jsou to misky, které Weinberg–Stern (2009, 34) nazývají standardní žebrované misky. Vyráběly se pravděpodobně na více místech vzhledem k jejich rozšíření. Nacházejí se v Aquileii a Bologni, podle nálezů v Herculaneu je možná jejich výroba také v Kampánii (Scatozza-Höricht, 1986, 27). Zatímco u polychromních misek se předpokládá jejich výroba v Itálii, monochromní mohly být vyráběny v různých regionech impéria, ale obecně se dá říci, že většina nálezů z východních lokalit a Řecka má nerovnoměrná žebra, zatímco ty ze západní části impéria mají symetricky rozmístěná žebra.

Podobně jako kolem datování jednotlivých variant žebrovaných misek existují i různé teorie, týkající se jejich výroby. V poslední době bylo prováděno mnoho experimentů, jejichž cílem bylo právě tento problém objasnit. Více méně panuje shoda v tom, že proces výroby byl založený na přirozeném sedání (*sagging*) předehřátého skleněného disku přes keramickou tvarovací formu, ale zbytek procedury není zcela jasný nebo jednoznačný. Někteří autoři se domnívají, že se žebra vytvořila otiskem ploché okrouhlé formy s paprskovitými žebry na kruhový disk viskózního skla. Ovšem kdyby byla použita forma, byla by rozdělena sudým počtem žeber, protože to je nejlepší způsob jak pravidelně rozdělit kruh. Mnoho misek má však lichý počet žeber a navíc různé délky, velikosti a v různě velkých intervalech. Podle jiných autorů a jejich experimentů se žebra vytvářela stisknutím speciálním nástrojem připomínajícím pinzetu na plochem, ještě viskózním disku skla. Grose (1984, 28 fig. 4) zase například navrhuje použití speciálního nástroje, který se v pravidelných intervalech zatlačil do povrchu kruhového polotovaru, dokud byl ještě teplý, čímž podle něj vznikla reliéfně vystupující žebra, a ve druhé fázi se pak tento disk již s vytvořenými žebry taval přes formu. Schlick-Nolte (2002, 91) uvádí jiný způsob výroby, „koláč“ horkého skla se taval přes formu, která byla obrácena dnem vzhůru a připevněna k hrnčířskému kruhu. Miska se tak tvarovala přirozeným stékáním horkého skla způsobeným gravitační silou. Během jedné otáčky hrnčířského kruhu byl pomocí nástroje vytvarován okraj misky. Okraj po kontaktu se studeným nástrojem ztuhl a stékání skla se zastavilo. Zatímco se nádobka otáčela na kruhu, tvarovala se žebra přitisknutím dřevěné latě (nebo kovového nástroje odpovídajícího tvaru) v pravidelných intervalech ke stěně nádoby. Všechna žebra se podle Schlick-Nolte–Lierke (2002, 37) dala vytvarovat,

aniž by se nádoba musela znovu zahřívat. Výroba takto zdobených misek nebyla nijak časově náročná, proto byly vyráběny ve velkém množství a nachází se mnoho kompletně dochovaných exemplářů i mnoho střepů. Některé žebrované misky jsou zdobeny horizontálními rýhami, což má původ v dílnách východu, u misek s žebry se objevují kolem poloviny 1. století př. n. l., méně často se s nimi setkáváme v ostatních římských provinciích. Na mnoha miskách s žebry jsou patrné jemné horizontální rýhy. Běžně se objevují na různých nefoukaných nádobách helénistického nebo římského období. Je to vlastně výrobní defekt, který vzniká, když se horké sklo položí na studenou formu otáčející se na kruhu. „Škrábance“ se objeví v momentě, kdy přijde chladnoucí sklo do styku s formou (Schlick-Nolte 2002, 92). Také jakákoliv dovnitř vniklá částice, jako je zrnko písku nebo nejmenší nerovnost na povrchu formy, způsobí krátké horizontální škrábance. I když jsou koncentrické, netvoří kompletní kruhy. Použití hrncířského kruhu velmi urychlilo proces výroby a tato technika byla podle Schlick-Nolte nejrevolučnějším objevem ve výrobě skla před vynálezem foukání.

Helénistické a raně římské misky s žebry se vyráběly v principu stejným způsobem. Jediný rozdíl spočívá v tom, že ty raně císařské vypadají „dokonaleji“ než jejich helénistické předlohy. To lze vysvětlit dlouhou zkušeností a možná i dokonalejšími nástroji (Stern–Schlick-Nolte 1994, 75), nicméně často není možné rozlišit helénistickou misku od pozdější raně císařské. To platí i v případě dvou fragmentů misek s žebry ze sbírky Národního muzea. Fragment misky z medově zbarveného průsvitného skla **kat. č. 10** (H10-8247) má dvě krátká nestejně dlouhá žebra. Přestože bývá všeobecně přijímáno, že nepravidelná délka a intervaly mezi žebry patří starší, ještě helénistické fázi výroby, nemusí tomu tak nutně být. Nestejná délka žeber se objevuje i u římských misek a to především při pohledu na dno misky (Stern–Schlick-Nolte 1994, 75, Abb. 132), v menší míře i při okraji. Fragment okraje misky z transparentního slabě zelenomodrého skla **kat. č. 11** (H10-5995) má dvě šikmá žebra v pravidelném odstupu. Žebra směřují výrazně šikmo doleva. Horní konec žeber a okraj je na vnější straně zarovnan pomocí nástroje. Pod okrajem je řezaná horizontální rýha. V Bejrútu byly nalezeny tři fragmenty misek s žebry a jednou řezanou rýhou pod okrajem (Jennings 2000, Fig. 4.8–11). To je spojuje se skupinou tzv. *linear-cut bowls* stejných tvarů, ale zdobených jenom horizontálními rýhami pod okrajem nebo na těle, často v sadách ze dvou nebo tří rýh. Kompletní miska lepená z fragmentů **kat. č. 12** (H10-4680) se silnostěnného prosvítajícího silnostěnného skla má

na těle 62 žeber nestejně délky a rovněž rýhu pod okrajem. Žebra jsou relativně krátká, což je dobře patrné při pohledu zesponu na dno. Tvarem i počtem žeber (65) je nejbližší analogií široká mělká miska z přirozeně zbarveného modrozeleného skla z toledského muzea (Grose 1989, no. 237). V tomto případě se jedná již o výrobek raného císařství z východního Středomoří nebo Itálie. Miska z prosvítajícího modrozeleného skla s širokými výraznými žebry **kat. č. 13** (H10-967) patří k tzv. skupině pillar-molded bowls. Objevují se ve dvou variantách, hlubší a mělčí (Isings 3a a 3b), miska kat. č. 13 patří k mělčí variantě. Osm misek z monochromního skla s modrozeleným nádechem nalezených v Herculaneu patřilo k mělčí variantě, jenom jedna, nekompletně dochovaná, byla hlubší. V Pompejích je kromě mělkých misek doložen i hlubší typ z přirozeně zbarveného skla. Podle těchto nálezů se zdá, že exempláře z barveného monochromního skla mizí kolem poloviny 1. století n. l. a směrem ke druhé polovině 1. století se vyskytují převážně již jenom exempláře z přirozeně zbarveného skla. Osm misek z monochromního skla bylo nalezeno v Ticinu, dvě měly koncentrické ryté linie na vnitřní straně stěny u dna (Biaggio Simona 1991, Tav. 2, 3). Dvě patřily k polychromní verzi, ze zbývajících šesti jich pět odpovídá hlubší formě, jedna mělčí.

Během posledního století př. n. l. padla většina seleukovských držav v Malé Asii, Sýrii a Palestině do rukou Římanů, ale podle svědectví archeologických nálezů nemá tato změna žádný vliv na sklářský průmysl. Nálezy z této doby odhalují daleko větší rozmanitost výzdoby, tvarů, barevnosti a metod výroby než jakékoliv jiné období starověku. Nejsou to tedy jenom nové typy nádob, ale i výrobní postupy, které vykazují nebývalý stupeň experimentování. Na konci helénistického období se sklo stává stále více dostupným zbožím, zejména po vzniku dílen v syrsko-kyperské nebo syrsko-palestinské oblasti, a tento průmysl položil základy pro další důležitou fázi výroby skla na začátku římského císařství. Používány byly všechny dosud známé techniky tvarování skla za horka: sintrování, tedy tavení práškového skla nebo malých kousků skla ve formě, od druhé poloviny 15. století př. n. l. se podobným způsobem zhotovuje tzv. mozaikové sklo; navíjení horkých vláken na písčito-hlinité jádro (*winding*); formování předeřhátých polotovarů mačkáním (*hot pressing*) a tvarování viskózního skla sedáním (*sagging*) přes formu nebo do formy. Všechny tyto způsoby výroby tedy *winding*, *pressing* a *sagging* se dají urychlit a zlepšit, když řemeslníci použijí hrncířský kruh. Otáčení skleněných předmětů

na kruhu zaručí rovnoměrné rozložení roztavené suroviny a hladký povrch. Na lokalitě Kakula ve východní části města Rhodos bylo dokonce nalezeno pět fragmentů hrnčířského kruhu ve sklářské dílně z helénistického období zničené zemětřesením na konci 3. století př. n. l., jeden z nich byl prakticky kompletní (Triantafyllidis 2002, 31). Rovněž většina nádob z helénistického a raně římského období má na sobě jemné kruhové rýhy (*rotary scratches*), které byly dříve považovány za stopy po leštění nebo obrušování. Vznikají důsledkem nerovností materiálu, z kterého je zhotovena forma. Podle nových experimentů bylo zhotovované tvarování za horka také kamejové sklo, i když tato teorie nebyla ještě všemi badateli přijata. Nejdříve byl zhotovený model z hlíny nebo vosku, podle modelu se zhotovila sádrová forma. Do dutin ve formě je nasypané bílé na prach rozdrčené sklo, pak se viskózní modré sklo nebo jinak zbarvené sklo mačká do formy, žár z horkého skla roztaví bílý prášek. Sádrová forma se musí rozbít, aby se hotový výrobek dostal ven. Podobným způsobem mohly být vyráběny i nádoby s vysokým reliéfem s hodně vystupujícími dekorativní prvky, jako jsou různé lístky, úponky atd. Mnoho nádob zhotovovaných z kamejového skla má uvnitř kruhové škrábance, které jsou důkazem použití hrnčířského kruhu (Stern–Schlick-Nolte 1994, 71, Schlick-Nolte–Lierke 2002, 32). Ke všem těmto způsobům výroby se postupně přidal ještě jeden nový, foukání skla. Úspěšná kombinace starších technik s novými umožňovala řemeslníkům v Itálii i ve východním Středomoří vyrábět skleněné nádoby v nebývalém množství.

4.

Foukané sklo

(Sklářská výroba za římského císařství)

Do kapitoly Římské sklo bylo zařazeno sklo zhotovované v období existence římského impéria, v rámci jeho hranic i za nimi, včetně helenizovaných měst severního Černomoří.

Římský sklářský průmysl byl zpočátku založený na všech starších helénistických technikách, jako bylo sedání skla (*sagging*) nebo tavení ve formě. Nicméně stolní nádobí se vyrábělo v takovém množství, které nemělo v předchozích epochách obdobu. Množství a rozmanitost polychromního mozaikového skla je mnohem větší než v předcházejícím helénistickém období a koncentrace nálezů je nyní odlišná, největší je ve středním a západním Středomoří. Některé vzory mozaikového skla jsou velmi podobné vzorům z předchozího období, jiné jsou zcela odlišné. Monochromní sklo však nemá se starší helénistickou tradicí žádnou spojitost. Tvoří ho jemné stolní nádobí z prosvítajícího barevného a bezbarvého skla, které představuje poslední typ římského skla vyráběného ve velkém množství starší technikou, než se definitivně prosadilo foukání skla z volné ruky a do formy.

První skupina je charakterizována sytými barvami, opracováním na soustruhu a tvary často s kýlovitým profilem, které připomínají současnou keramiku, nejčastěji ve smaragdově zelené, tmavomodré (případně kobaltově modré), modrozelené a „paví“ modři. Kromě misek s konkávními, konvexními a dvojitými konvexními profily, to jsou misky s vertikálními stěnami, talíře, obdélné a oválné podnosy některé s tzv. „*ear-handles*“. Misky s „kýlovitým“ profilem odpovídají miskám arretinské keramiky typu Haltern 12 nebo Dragendorff 27 a talíře s „kýlovitým“ profilem typu Dragendorff form 16, proto také bývají někdy označovány jako „*ceramic-form vessels*“. Toto kvalitní stolní nádobí se pravděpodobně vyrábělo tavením ve dvou nebo vícedílných formách. Pak byly nádoby připevněny k soustruhu a opracovávány a leštěny do konečné podoby, stopy po tomto opracování jsou patrné na všech exemplářích. Nádobí tohoto typu je zhotovováno od 2. desetiletí 1. století n. l. do roku 60. n. l. nebo déle. Mnoho jich bylo nalezeno také v Pompejích a Herculaneu (Scatozza Höricht 1886, Tav. XXIV), takže buď se vyráběly ještě po roce 60 n. l., nebo se uchovávaly jako domácí „cennosti“ delší dobu (Grose 1991, 9).

Rozšířené jsou především v Itálii a severních římských provinciích (v Colchestru byly nalezeny fragmenty minimálně z 39 nádob tohoto typu, dominantní barvou byla prosvítající tmavozelená), podstatně méně jich bylo nalezeno na římských lokalitách východního Středomoří, proto se předpokládá centrum výroby v Itálii.

Posledním typem zhotovovaným tavením ve formě (*cast vessels*) je bezbarvé jemné stolní nádobí (*colourless fine ware*). Většina je nezdobená, ale menší množství má fasetový výbrus tvořený kolečky, oválky nebo zrníčky. Sklo těchto forem se objevuje od konce flavijského až do hadriánského období a většinou nahradilo polychromní mozaikové i barvené monochromní sklo. Specifické tvary (výrazně profilované) těchto nádob, které měly pravděpodobně předlohu v bronzovém a stříbrném nádobí, se musely nápadně lišit od, v té době již převažujícího foukaného skla a jeho tvarů plynulých křivek. Dříve bylo toto nádobí považováno za typicky alexandrijské zboží, dnes podle rozšíření v Itálii, Španělsku a Portugalsku a i jinde v západních a severozápadních provinciích, bez nějaké výraznější koncentrace v určité oblasti, je třeba hledat jeho výrobu na východě i západě (Grose 1991, 16).

Foukané sklo

Velkou „revolucí“ v historii antického sklářství byl objev, že se sklo dá foukat. Nová technologie přinesla zásadní změnu do jeho výroby, skleněné předměty se nyní vyráběly mnohem rychleji, to co bylo dříve luxusním výrobkem, se nyní stává běžně dostupným pro každého. Kdy a kde přesně k tomuto objevu došlo, bylo po dlouhou dobu předmětem odborných debat. Všeobecně byl přijímán názor, že to bylo někdy kolem přelomu století, někde na syrsko-foinickém pobřeží. Určité světlo do této situace přinesl rok 1961, kdy byla nalezena ve výbavě hrobu v jedné jeskyni poblíž Ein Gedi v Judské poušti malá lahvička z foukaného skla. Podle nalezené keramiky byl hrob současný se sousedním sídlištěm zničeným kolem roku 40–37 př. n. l. Pokud by toto datování bylo správné, byla by lahvička o 30 až 40 let starší než ostatní dosud nalézané sklo (Grose 1977, 11). Tento nálezný nezůstal osamocený. V roce 1971 byl při vykopávkách v židovské čtvrti starého města v Jeruzalémě učiněn další významný nálezný. Pod dlážděním silnice vystavěné v posledních letech vlády Héróda Velikého (37–4 př. n. l.) byla objevena řada rituálních lázní, které přestaly být využívány před stavbou silnice. Jedna z nich byla naplněna

odpadem tvořeným převážně sklem zhotovovaným jak staršími technikami, tak foukáním. Se sklem byla nalezena keramika a mince, které datovaly nález do první poloviny 1. století př. n. l. Mezi sklem byly nalezeny fragmenty nádob zhotovovaných technikou leháním skla, jako byly misky z lokality Tel Anafa v severním Izraeli, skleněné tyčinky různé síly a délky, většinou kruhového průřezu v různých stadiích výroby a fragmenty jejich finálních produktů – kosmetické tyčinky a aplikátory se zaoblenými konci, spirálovitě stočené tyčinky a především fragmenty skleněných trubiček, částečně vyfouknuté baňky a části nedokončených nádobek, kousky inlejí apod. (Israeli 1991, 47). Tento objev vnesl další odpověď na otázky týkající se počátků foukání skla a zároveň přinesl datování nejstaršího foukaného skla – keramika a mince nalezené spolu se sklem datují nález před polovinu prvního století př. n. l. Depozit pravděpodobně představuje první fáze experimentů s foukáním skla ze skleněných trubiček, ještě bez použití píšťaly. Jak se tyto trubičky zhotovovaly, bylo z nálezů obtížné rekonstruovat. Podle některých fragmentů se zdá, že vznikly přeložení malých proužků skla a poté se vzniklý „cylindr“ vytahoval z obou konců (Israeli 1991, 48). Aby se trubičky mohly foukat, bylo třeba jeden konec uzavřít. Při foukání se musel uzavřený konec znovu zahřát. Je to proces, který připomíná způsob, jakým se dnes vyrábějí laboratorní nástroje nebo drobné dekorativní předměty. Po vyfouknutí se trubička zkrátila na délku odpovídající hrdlu a okraji. Nádobka se přidržela pravděpodobně nějakou dlouhou pinzetou nebo jiným podobným nástrojem a pak se tvaroval okraj. Foukání trubiček (*tube-blowing*) tedy bylo prvním, ale zásadním krokem vedoucím k vynálezu sklářské píšťaly, který lze považovat již jenom za technické zdokonalení. Je možné, že jej předcházely nejdříve nějaké experimenty s prodloužením trubičky, aby se řemeslník vyhnul žáru, a dalším krokem pak bylo zhotovení nástroje ve tvaru trubice, který by se dal připojit přímo ke kusu předehřátého skla. Dnes používají skláři kovové píšťaly, nejstarší však snad byly hliněné. Hlína byla ve starověku běžně dostupným materiálem a experimenty prováděné v toledském muzeu prokázaly, že je možné sklo foukat pomocí hliněné píšťaly (Stern 1995, 40). Vyrobit hliněnou píšťalu bylo snadné a levné a i to mohl být jeden z důvodů, který přispěl k rychlému šíření nové technologie po římském impériu. Kdy byla první kovová píšťala vyrobena, není jasné, jisté je, že přinesla velké zlepšení, skláři nyní mohli vyrábět mnohem větší a silnostěnné nádoby. V archeologickém materiálu augustovského období se žádná kovová píšťala nedochovala, ale ve druhé polovině 1. století se objevují velké nádoby, jako například

pohřební urny, vážící víc než půl kila, které byly podle Stern příliš těžké, než aby byly foukány hliněnou píšťalou (Stern 1999, 447). Dalším překvapením pro skláře muselo být zjištění, že se dá roztavené horké sklo nabírat na konec píšťaly, nejdříve skláři pracovali s přehřátými kusy skla. Ve starověku byla výroba skleněných ingotů (primární dílny) a zhotovování výrobků ze skla (sekundární dílny) dvě od sebe oddělená řemesla a skláři zhotovující finální výrobky do styku s roztaveným sklem zpočátku nepřišli. I v tomto případě mohlo jít o náhodný objev, připravený kus skla se mohl nechtěně skláři roztavit a ten si všiml, že mu roztavené sklo přilnulo k píšťale. Tento objev zároveň vedl k výrobě plochého litého skla. V Pompejích byly nalezeny četné fragmenty okenních tabulek zhotovených litím roztaveného skla na podnos se zvednutými okraji. Stopy po použití nástrojů na okrajích tabulek svědčí o tom, že sklo nebylo dostatečně tekuté, aby vyplnilo celou plochu formy, ale dostatečně horké na to, aby se se dalo „vytahovat“ k okrajům podnosu. Tyto nálezy jsou dokladem, že lité sklo bylo známé v Itálii před rokem 79 n. l. (Stern 1995, 42–43). Dokončení okraje nádoby bylo dalším krokem, který vyžadoval náročnější proceduru. V počátcích foukání vykazují některé nádoby mírné deformace na hrdle v místě, kde došlo k přidržení nádobky, zatímco se tvaroval okraj. Jinou možností bylo dokončení okraje po zchlazení nádoby, když bylo sklo dost tenké na to, aby stačilo jeho lokální zahřátí. Někdy zůstal okraj neopracovaný, nebo byl zabrušovaný a leštěný za studena. Použití druhé speciálně upravené píšťaly nebo trubky, tzv. přílepník (*pontil*), řeší problém dokončení okraje. Trubka se přilepila (naheftovala) doprostřed dna nádoby. Na dně pak zůstávají po použití přílepníku stopy (tzv. *pontil mark*). Po všech těchto objevech a technických zlepšeních se již celý proces výroby foukaného skla v průběhu historie zásadně nezměnil. Sklář nejdříve nabíral rolováním roztavené sklo z pece na sklářskou píšťalu, pak vyfoukl základní baňku, kterou vyrovnal rolováním na rovném povrchu nebo tvaroval pomocí miskovitě vydlabaného dřevěného špalíku (burgulec, též svalák). V případě větších nádob se tento proces musel několikrát opakovat. Připravenou baňku pak vyfoukl do požadovaného tvaru a nakonec se nádoba odstranila z píšťaly, aby byl dokončený její okraj. K tomu se používal přílepník (*pontil*) a píšťala se odklepla. Po dokončení se nádoba postupně chladila v přidavných komorách u sklářské pece, aby se zabránilo různému pnutí a nedošlo k jejímu prasknutí. Pokud nebyla nádoba nijak složitá, celý tento proces netrval příliš dlouho.

K rychlému rozmachu římského sklářství přispělo nepochybně i to, že objev foukání přišel v příhodný moment, v době, kdy Řím získal hegemonii ve Středomoří, občanské války vystřídal období relativní stability a prosperity a dvě hlavní centra sklářské výroby helénistického období, foinicko-syrské pobřeží a Alexandrie, se dostaly pod kontrolu Říma. Záhy pak následoval augustovský *pax romana*, který podnítil šíření nových idejí a produktů ve Středomoří a zároveň umožnil nebývalý pohyb řemeslníků. Itálie zažívala ekonomický rozkvět, který lákal řemeslníky a obchodníky z různých koutů impéria, zejména z východního Středomoří. Zatímco se komerční foukání skla rychle šířilo po celé říši, zároveň se tento průmysl musel rychle specializovat. Na jedné straně se vyráběly komplikované luxusní výrobky, jako byla Portlandská váza, na druhé straně obrovské množství malých foukaných nádobek. Rané foukané sklo bylo nalezeno na Sicílii v Morgantině, unguentarium ze světle žlutého skla bylo téměř kompletní, chybělo jenom hrdlo a okraj. Unguentaria podobného tvaru z modrozeleného skla byla nalezena na Lipari, Contrada Diana, z posledních desetiletí 1. století př. n. l. pocházejí nálezy ze střední Itálie z Cosy a Toscanelly, mnoho jich bylo nalezeno také v severní Itálii, na nekropoli v Ornavassu poblíž Lago Maggiore. Rovněž fragmenty foukaných nádob z Rhegie na Foru Romanu a Liviiina domu na Palatinu naznačují, že se foukané sklo poprvé objevilo v Itálii již během 1. století př. n. l., případně již 40/30 př. n. l., ale až do doby vlády Augusta zůstává foukané sklo relativně méně početné (Grose 1977, 27). Průkopníky foukaného skla byly severní Itálie, Dalmácie a Ticino, ale Kampánie byla rovněž aktivní. Pohár s jedním uchem (Isings forma 37) se objevuje v Pompejích v kontextu 40–10 př. n. l. (Scatozza-Höricht 1986, 42). Přestože se v této době jedná většinou o drobné nádobky, nelze opomenout velké mísy z průsvitného skla s ovocem namalované na freskách například ve vile Oplontis nebo z domu Publia Synistra v Boscoreale. Otázkou zůstává, zda malíři někdy vůbec viděli tyto nádoby v reálu, nebo zda malovali podle šablon.

I když k objevu, že se sklo dá foukat, došlo v syrsko-palestinské oblasti, mnoho sidónských sklářů se pravděpodobně přestěhovalo do Itálie a usadili se v Římě a Aquileii. O jejich přítomnosti v Římě podávají svědectví kolkovaná ucha foukaných skyfů nesoucí jejich jména a toponym. Všechna ucha jsou stejného typu: vertikální prstenčité ouško nahoře s vodorovnou opěrkou pro palec, často i s dalším plochým výčnělkem dole pod vertikálním ouškem. Je známo celkem šest jmen (Annios, Aristo(n), Artas, Eirenaios, Neikon a Philippos. Ariston používal kolek v latině, Annios, Eirenaios, Neikon a Philippos

v řečtině a Artas kolkoval ucha v řečtině i v latině, všichni však přidávali ke jménu zkrácený toponym Sidon (Sidonius). Žádný nepochází z východního Středomoří a hodně jich bylo nalezeno v Římě (Lightfoot et al. 2014, 32). Tito skláři pravděpodobně přinesli znalost foukání skla do Říma a zároveň šířili tuto novou revoluční techniku na západě, kde došlo k jejímu zdokonalení. Ze severní Itálie se záhy výroba skla šířila dále na sever a západ, sklárny v Kolíně nad Rýnem začaly pravděpodobně pracovat již před rokem 50 n. l. Sklo se exportovalo i do vojenských lokalit na západě, jako byl Hofheim v Germánii nebo Camulodunum (Colchester) v Británii. A kam se stěhovali legionáři v případě nějakých krizí na hranicích impéria, tam se s nimi stěhovalo i skleněné nádobí používané ke stolování nebo skladování potravin. Již na začátku 2. století n. l. pocházelo sklo nalezené v Colchestru z místních skláren (sekundárních) nebo bylo dováženo z Porýní, Belgie a severní Francie (Cool–Price 1995, 227).

4. 1. Sklo foukané do formy

V 1. století n. l. se objevuje ve velkém množství sklo foukané do formy. Forma dávala sklu určitý tvar a vzor, který mohl být jednoduchý jako žebrování a také složitý tvořící geometrické, rostlinné motivy jako nejrůznější úponky, lístky a figurální scény. Vzory často reflektují trendy vyskytující se na současných výrobcích z keramiky, kovu nebo z řezaného kamene. Od ostatních skleněných nádob s reliéfní dekorací se nádoby foukané do formy poznají podle toho, že obrys vnějšího vzoru je rozpoznatelný (patrný) na vnitřním povrchu. Ve chvíli, kdy byla forma vyrobena, vznikla nádoba i s tím nejsložitějším vzorem velmi rychle. Foukání do formy umožňovalo zhotovovat nádoby v mnohačetných kopiích. Kromě stolních nádob se foukáním do formy také zhotovovaly nádobky na masti a parfémy ve velkých sériích. Kdy a kde se začalo s foukáním do formy, je předmětem diskuzí. Vzhledem k tomu, že k objevu foukání z volné ruky došlo před polovinou 1. stol. př. n. l., muselo foukání do formy následovat až po tomto objevu. V současnosti nejstarší známé nálezy skla foukaného do formy pocházejí z tiberiovského–raně klaudivského kontextu, což by znamenalo, že k tomuto objevu muselo dojít někdy na začátku druhé čtvrtiny 1. století n. l. Tím dělí obě technologie od sebe téměř 70 let. Souvislost s keramikou zhotovovanou ve formě a rané nálezy stolního skla v západní části římského impéria vedly některé badatele k domněnce, že foukání do formy bylo objeveno v Itálii, a

odtud se šířilo na východ (Hayes 1975, 29–30; Price 1991, 71–72). Přestože nebyla dosud nalezena žádná nádoba foukaná do formy s toponymem Sidon, přiklání se jiní badatelé jako Stern (1995, 66) ke starší hypotéze, že k foukání do formy došlo na syrsko-palestinském pobřeží, snad v Sidonu. Nasvědčuje tomu i signatura Ennion, nejznámějšího foukače skla do formy. Není to běžné řecké jméno, snad je to helenizovaná forma semitského jména. Mohl to být Žid nebo Foiničan, nebo pocházel z jiné oblasti semitské populace. Ke svému jménu nepřidával toponym, takže z toho někteří badatelé vyvozují, že pracoval celou dobu ve svém domovském městě. Začal vyrábět v první třetině 1. století n. l., ve druhé čtvrtině měl obchodní kontakty se západem. Z jeho třinácti signovaných pohárů bylo 11 nalezeno v Itálii, dlouho se proto věřilo, že se Ennion přestěhoval do severní Itálie. Ale v poslední době byly nalezeny jeho poháry v Řecku, Španělsku, Maroku, Francii, což vede k novým hypotézám. Podle jedné to nebyl Ennion, ale jeho formy, kdo se přestěhoval, jinými slovy, že existovala jakási výměna, nebo spíš obchod s formami mezi dílnami, nebo migrace sklářů. Hliněné formy byly lacinou záležitostí a snadno se daly zhotovit podle původního modelu nebo podle existující skleněné nádoby (Stern 1995, 69–70). Podobně jako Ennion signoval nádoby Aristeas (*tabula ansata* se signaturou), ve dvou případech i s toponymem v řečtině *Aristeas Kuprios epoiei* (jsou známy dvě nádoby s jeho jménem, ani jedna z nich nepochází z datovaného kontextu). K dalším signaturám patří jména Neikais, Iason a Meges, která se objevují na soudkovitých pohárech, signatura je doprovázena řeckou formulí *epoiese*. Všechna tato jména naznačují levantský původ. Také mezi sklem nalezeným v Pompejích a Herculaneu se nacházejí nádoby foukané do formy téměř výlučně s východními paralelami a prvky. Jedná se o fragment cylindrického poháru (tzv. *motto beakers*) z Pompejí foukaného do formy s nápisem v řečtině (eufrosine) obíhajícím kolem těla nádoby rozděleným vertikálně palmovou větévkou na dvě části (Scatozza-Höricht 1991, Fig. 13a). Pohár patří do Hardenovy skupiny J a má blízké paralely na Kypru (Harden 1935, 176). Pyxis z modrého skla s rostlinným ornamentem (Scatozza-Höricht *ibid.*, Fig. 13b) z domu Fabia Rufa v Pompejích bez nápisu Hardenovy skupiny III má rovněž paralely na východě. Podle řeckých nápisů byly tyto nádoby zhotoveny syrskými řemeslníky buď v Sýrii, nebo v Kampánii. Rovněž fragment hexagonální lahvičky z průsvitného zeleného skla s florálním vzorem (břečťanové lístky) z Pompejí (*ibid.*, Fig. 16e) patří mezi méně frekventované nálezy tohoto typu na západě, případně se jedná o kopii podle východního vzoru.

Nejranější fáze skla foukaného do formy je datovaná na základě nálezů v západním Středomoří od pozdně tiberiovského k raně klaudivskému období (35–41 n. l.). Nálezů z datovaného kontextu na východě je bohužel málo, jedním z důvodů je obvyčej používat hrobky po dvě nebo víc generací (tím vzniká paradoxní situace, že se nádoby nalezené na západě někdy jeví jako ranější, než jejich protějšky na východě, podle nichž byly zhotoveny (Stern 1995, 83), a chybí zde dobře datované vojenské akce (destrukce vrstev augustovského limesu v Germánii, postupné dobývání Británie) a data poskytnutá výbuchem Vesuvu, všechny tyto události poskytly dobrou chronologii, zejména pro první století n. l. Svůj podíl sehrála i intenzivní městská zástavba na východě. Nicméně méně datovaných raných nálezů na východě ještě nemusí znamenat, že k foukání skla do formy došlo na západě. Další otázkou zůstává, jak dlouho se sklo foukané do formy vyrábělo před rokem 35. Podle kvality výrobků představovaly tyto nejstarší nálezy již dobře zavedenou výrobu a je tedy možné, že některé mohlo být vyrobeno již před koncem 1. čtvrtiny 1. století n. l. (Stern 1995, 66).

Foukání do formy tedy zakotvilo v Římě za vlády Tiberia. Někteří antičtí autoři se zmiňují o tom, že v Tiberiově době bylo vynalezeno *vitrum flexile*, nejpřesvědčivější vysvětlení je, že šlo právě o sklo foukané do formy, sklo zdobené vzory připomínající vzory kovových nádob. Ke sklu foukanému do formy by se mohla vázat i zdánlivě neuvěřitelná historka z Petroniova Satirikonu: *Žil ale jednou řemeslník, který udělal ze skla pohár, ten se nedal rozbít. Pustili ho s jeho darem k císaři; dělal, jako by mu pohár dával, a upustil ho schválně na podlahu. Císař zůstal leknutím, jako když do něho hrom uhodí. Ale on zvedl pohár ze země, byl smáčknutý jako měděná nádoba, pak vyňal z kapsy kladívko a docela klidně pohár pěkně spravil. Když to udělal, cítil se již v desátém nebi, zvláště když se ho císař zeptal: „Zná ještě někdo tuto výrobu skla?“ Ale co se nestalo! Když řekl, že ne, dal ho císař stít; to proto, že kdyby se o tom vynálezu vědělo, zlata bychom si vážili jako bláta.* (Petronius, Satirikon, Trimalchiova hostina, 50)¹³.

K nejstarším nálezům na západě patří Ennionovy cylindrické poháry, tzv. *motto beakers*, fragment džbánu s florální dekorací z Magdalensbergu (Czurda-Ruth 1979, 144–5), fragment oválné pyxis s florální dekorací nalezený poblíž Brescie (Stern 1995, 66). Do druhé skupiny datované 45–61 n. l. patří nálezy tzv. *sport cups* (též *circus cups*),

¹³ Překlad Karel Hrdina. Euromedia Group – Ikar, Praha 2000

cylindrické a bachraté poháry s gladiátorskými souboji, závody vozů a dalšími sportovními akcemi se jmény účastníků. Nejstaršími nálezy jsou dva poháry s gladiátory z Camuloduna (datované 49–61) a dále nádoby s různými geometrickými a rostlinnými motivy, některé s řeckými nápisy. Třetí skupina je datovaná do let 61–75. Některé typy ze skupiny 2 se nadále používají, několik pohárů s výjevy z cirku bylo nalezeno na lokalitách založených až na začátku flavijského období, jako byl York a Carlisle (Price 1991, 70). K novým tvarům patří poháry s kónicky rozšiřujícími se stěnami (*truncated beakers*, Isings form 31) zdobené nejrůznějšími motivy ve vysokém reliéfu, jakou jsou mytologické scény, nebo mandlovité, oválné nebo kulaté výčnělky, nebo mušle, meandry, úponky, spirály a listoví. Fragmenty nejméně dvou pohárů s figurami (*mythological beakers*) byly nalezeny na Masadě (Barag 1991, 139) v kontextu druhé římské posádky (74–115) po pádu zélotské pevnosti. Mnoho dalších fragmentů pohárů s výčnělky, úponky a meandry také pochází z *canabae legionis* v Nijmegenu z konce prvního a začátku 2. století. V tomto posledním období se kromě barevného skla objevuje mnoho nádob ze světlého modrozeleného nebo zelenavého skla, někdy již zcela bezbarvého.

Stolní sklo foukané do formy představovalo jenom malou část z celkového množství vyráběného a používaného skla, přestože bylo zejména ve druhé a třetí čtvrtině 1. století k dispozici v nejrůznějších částech římského světa. Ke konci prvního století jeho množství rychle ubývá, posledními datovanými nálezy jsou fragmenty z Nijmegenu. S foukáním skla do formy se začalo v době, kdy bylo v oblibě barevné sklo, ovšem kolem let 65–70 přichází do módy bezbarvé řezané sklo připomínající křišťál, a protože vzory skla foukaného do formy nejlépe vyniknou na barveném skle, byl to pravděpodobně hlavní důvod, proč se od jeho výroby upouští. Nadále se vyráběly především užité nádoby, prosté nezdobené lahve a další nádoby sloužící jako obalový materiál pro domácnost a pro přepravu komerčních produktů na velké vzdálenosti. Ve třetím století se sklo foukané do formy stává masovou výrobou levných a neatraktivních nádob z průsvitného, přirozeně zbarveného skla. Ve čtvrtém století pak foukání do formy zažívá oživení, i když v limitovaném rozsahu.

Mnoho forem se nezachovalo, o způsobu výroby nám často vypovídají samotné nádoby. Nejběžněji se zhotovovaly z kamene, po něm následovala hlína. Z nalezených forem většina patřila hranatým lahvím, což jistě odráží skutečnost, že se vyráběly ve velkém

množství. Jenom málo příkladů lze připsat téže formě. Jedním z důvodů bylo, že formy měly omezenou životnost. Celý postup výroby tedy vypadal tak, že byl nejdříve zhotovený archetyp z nějakého tvárného materiálu, jako byla hlína nebo sádra, podle kterého se dělala negativní, vícedílná forma, která se pak vypálila. Pokud se forma opotřebila, nebo nějaký díl formy byl poškozený, mohla se zhotovit nová podle archetypu. V případě, že již nebyla forma použitelná, mohli skláři udělat novou otiskem z existující nádoby, nebo vytvořily novou formu. Výroba formy se složitějším vzorem vyžadovala určitý čas a zručnost, není jisté, zda je zhotovovali skláři sami, nebo spíš ve spolupráci s jinými řemeslníky. Potom taková nádobka mohla být dražší než sklo 1. století n. l. foukané z volné ruky.

Hranaté lahve neměly žádnou složitou dekoraci, takže bylo snazší vyrobit jejich formu z odolnějšího materiálu, jako byl kámen. Bylo nalezeno celkem 11 forem na zhotovení dna těchto lahví, ale jenom dvě na výrobu stěn (Dries 2007, 31). Forma tvořící stěny mohla být poskládána jednoduše z obdélných desek pocházejících z kamenického odpadu. Pro nádoby se složitým vzorem, jako byly například poháry s mytologickými výjevy nebo tzv. *circus* a *gladiator cups*, by bylo časově náročné vytvářet formu z kamene. V tomto případě byla vhodnějším materiálem na zhotovení forem hlína. Formy se zhotovovaly z několika kusů pospojovaných dohromady, v místech, kde byly jednotlivé díly pospojovány, jsou patrné na nádobách švy, někdy dovedně schované v dekoru. Často to bývají dva vertikální švy, ale při složitějších vzorech bývají formy ze tří i více dílů. Formy se zhotovovaly i z bronzového plechu a je pravděpodobné, že se používaly v širší míře, než vypovídají dochované nálezy. Bronz jednak podléhá zkáze a jednak to byl relativně vzácnější a snadno recyklovatelný materiál a formy zhotovené z tohoto materiálu mohly být roztaveny a přepracovány v jiný výrobek již v antice. Vzor se prováděl tepáním do bronzového plechu. Nelze vyloučit ani použití dřevěných forem, dřevo se však dochová jenom ve výjimečných případech a navíc použití dřevěné formy nechává málo nebo vůbec žádné stopy na skle. Jednodušší tvary se zhotovovaly tedy v kamenných (z místního kamene) a keramických formách, složitější vzory v keramických a bronzových (z bronzového plechu). Foukalo se do otevřených forem (misky a některé typy nádob) a do uzavřených (prakticky všechny ostatní tvary).

Komentář k jednotlivým typům foukaného skla ve sbírce Národního muzea

4.2. UNGUENTARIA (TÉŽ BALSAMARIA)

Unguentaria jsou nádoby malých až středních rozměrů (cca až do 19 cm) bez uch, které, jak se všeobecně předpokládá, sloužily jako obalový materiál na masti, voňavky, kosmetické pudry, aromatické látky a také pravděpodobně na medikamenty. Většina exemplářů má úzké ústí a prodloužené hrdlo, díky kterému látky uvnitř vyprchávají pomalu, a uchovávají si tak své vlastnosti déle. Ne vždy se ovšem takto dají jednoznačně interpretovat, zejména velké nádoby typu Isings form 28 nebo 82 jsou srovnatelné s lahvemi bez uch. U těchto velkých nádob není použití na vonné látky jisté, naopak mohly být používány na uchování nějakých jiných, vzácnějších tekutin, použití na aromatické látky je naopak jisté u malých exemplářů s těly nejrůznějších tvarů: hruškovité, kulovité, tubulární atd.

Zvláštním typem unguentarií jsou kulovitá unguentaria (Isings form 10) nebo unguentaria ve tvaru holubic, která se uzavírala, jakmile byla naplněna zatavením ocasu holubice. V některých byly nalezeny ještě zbytky původního obsahu tvořeného bělavým kosmetickým práškem, který se zřejmě používal tak jako dnes pudr. Z tohoto důvodu lze předpokládat, že jejich výroba byla spjata s výrobou těchto kosmetických látek, svědčí o tom i kolky nalézané na dně některých exemplářů. Unguentaria se uzavírala zátkami z organického materiálu a dost pravděpodobně byla opatřena i etiketami upevněnými kolem hrdla, které označovaly jejich obsah. Unguentaria patří mezi nejpočetnější kategorii v muzejních sbírkách antického skla i v nálezech. Za jejich velké rozšíření vděčíme jistě tomu, že se používaly v romanizovaných oblastech v pohřebním ritu, ať už v žárových pohřbech nebo kostrových bez ohledu na pohlaví a věk zemřelého, ale použití voňavek v každodenním životě je rovněž doloženo literárními prameny (Plinius Starší, *Natur. hist.* XVI, 18, 40, XVIII, 19, 111, XXXIV, 25, 108) a vykopávkami sídlištních lokalit.

Experimenty s dosud nejstarším foukaným sklem z vrstev datovaných 50 a 40 př. n. l. jsou na východě doloženy nálezy z Ein Gedi a Jeruzaléma. Rané foukané sklo se objevuje záhy i v Itálii a na Sicílii. V Morgantině (poblíž dn. Aidone) bylo nalezeno v pohřbu u hlavy zemřelého unguentarium ze světle žlutého skla spolu s fragmenty misky s žebry z modrého skla (Grose 1977, 25). V hrobě byl nalezen *as* vyražený krátce po roce 45 př. n.

I. Unguentarium bylo téměř intaktní s hruškovitým tělem, chybělo hrdlo a okraj. Svým tvarem je blízké typu Isings 6 (*bulbous unguentarium, short-necked*). Další unguentaria byla nalezena na řecké a římské nekropoli na Liparech, Contrada Diana. Objevují se zde dva hlavní typy, unguentaria s hruškovitým tělem podobná těm z Morgantiny a exempláře s víc kulovitým tělem. Nalezena byla v hrobech 57, 82 a 134 datovaných do druhé poloviny 1. století př. n. l. Fragment okraje a hrdla ze žlutého skla byl nalezený v Cose, střední Itálie. Cosa byla opuštěna kolem 72/70 př. n. l. a znovu osídlena v posledních desetiletích př. n. l. Mnoho malých unguentarií bylo nalezeno v severní Itálii v Ornavassu poblíž Lago Maggiore s kulovitým, hruškovitými nebo vejčitými těly a krátkými hrdly z barveného skla i bezbarvého. Datované jsou mincemi do pozdní republiky nebo augustovského období (Grose 1977, 26).

Ve sbírce Národního muzea patří unguentaria k nejpočetněji zastoupené skupině. Jedná se o sklo foukané z volné ruky z transparentního přirozeně zbarveného skla se zeleným, modrozeleným, žlutozeleným odstínem, které se vyrábělo levně a ve velkém měřítku, a výjimečně i z barevného skla. Podle velikosti je lze rozdělit do dvou základních skupin na velká a malá a dále pak podle tvaru těla na unguentaria s kulovitým, hruškovitým, mírně kónickým, diskovitým tělem apod. Do skupiny malých unguentarií byly zařazeny exempláře menší než 10 cm. Zastoupeny jsou prakticky všechny typy s výjimkou kulovitého unguentaria Isings form 10 s kratičkým hrdlem a unguentaria ve tvaru holubice (Isings form 11). Ke klasifikaci byla použita typologie Isingsová (1956), v některých případech De Tommaso (1990), Scatozzi Höricht (1986) a Calviové (1968).

4. 3. MALÁ UNGUENTARIA

Unguentaria s vejčitém tělem ukončená špičkou (Isings form 9), tab. II

Unguentaria s vejčitém tělem ukončená špičkou patří ke dvěma variantám: rozšířenější je varianta Isings 9 (De Tommaso tipo 26) s delším komínkovitým hrdlem a širšími plecemi a druhá méně běžná (Isings 9b) má vejčité tělo s plynulým přechodem v hrdlo bez vyznačených plecí s rozšířeným ústím. Obě varianty jsou zastoupeny v Ticinu (Biaggio Simona, tav. 19, n. 176.2.061, 176.2.067) a zhotoveny jsou z průsvitného modrého skla. Podle nálezů z Muralta (villa Liverpool sotto, hrob 12) jsou oba typy současné v období

20–50 n. l. Roffia (1993, 101) rozlišuje ještě jeden typ s krátkým hrdlem a výrazným zaškrčením v místě přechodu hrdla v tělo (n. 110). Zhotovený je z fialového skla a tvarem odpovídá našemu **kat. č. 14** (H10-5807) z tenkého modrého skla. Vejčité tělo je ukončeno delší špičkou, směrem vzhůru se zužuje, v místě přechodu v hrdlo je výrazně zaškrceno a část hrdla s okrajem je odlomena. **Kat. č. 15** (H10-6180) je malé unguentarium z nazelenalého duhově irizujícího skla rovněž s vejčítým tělem zakončeným kratší špičkou, se zaoblenými plecemi a širokým hrdlem, které se směrem k okraji trychtýřovitě rozšiřuje (Isings form 9b). Tato varianta bývá opatřena dvěma uchy, bezuchá varianta se vyskytuje vzácně. Vzhledem k tomu, že se opět jedná o poněkud odlišný tvar, je pravděpodobné, že se unguentaria zakončená špičkou vyráběla na více místech impéria. Unguentarium stejného tvaru těla bez trychtýřovitě rozevřeného hrdla bylo nalezeno např. v Nimes (Sternini 1990, pl. 18:61).

Unguentaria s kulovitým tělem (Isings form 6), tab. II

Unguentaria jsou charakterizovaná malým kulovitým tělem s rovným dnem nebo zakulaceným. Komínkovité hrdlo mají hodně krátké se zaškrčením v místě přechodu hrdla v tělo a s výdutí uprostřed délky, nebo mají krátké hrdlo s plynulým profilem a jiné mají dlouhé hrdlo přesahující výšku těla se zaškrčením v místě přechodu v tělo nebo opět s profilem plynulým. Okraj mívají trychtýřovitě rozšířený a rovně seříznutý nebo zahnutý ven a dovnitř. Unguentaria z barevného skla jsou lepší kvality a bývají zhotoveny z tenčího skla, mezi barvami převažuje modrá a žlutá. Exempláře s delším hrdlem mají často hrdlo a okraj asymetrické, nebo nepravidelný okraj. Vývoj tohoto typu směřoval od kratšího hrdla k unguentariím s delším hrdlem a menší kvality provedení. Tento tvar mizí na konci 1. a na začátku 2. století n. l. Nacházejí se v celém římském impériu, velká koncentrace nálezů pochází z okolí Aquileie a také z oblasti Locarna.

Miniaturní unguentarium **kat. č. 16** (H10-1087) s kulovitým tělem a hrdlem delším než tělo s malou výdutí v polovině výšky hrdla patří svou výškou 2,6 cm k nejmenším exemplářům ve sbírce. Jedná se o typ De Tommaso tipo 12 (1990, 46) od velmi podobného typu 7 se liší větší délkou hrdla. Většina exemplářů má výšku v průměru kolem 5–6 cm. Rozšířený je v severní Itálii, na základě nálezů z Ticina se typ objevuje kolem roku 30 n. l. a běžně se vyskytuje ve 2. polovině 1. století (Biaggio Simona 1991,

133). K témuž typu patří **kat. č. 17** (H10-1081) s delším komínkovitým hrdlem a mírným zaškrčením v místě přechodu v tělo. Blízkou variantou neronského období jsou unguentaria s tělem spíš oválným (Isings 6/8), typ známý v Římě a v Pompejích a Herculaneu (Scatozza Höricht forma 46). **Kat. č. 18** (H10-4691) z prosvítajícího modrého skla s okrajem rovně seříznutým a hrdlem přibližně stejné výšky jako tělo patří k typu 11 De Tommaso, což je vzácnější typ, rozšířený v severní Itálii na konci prvního a v první polovině 2. století n. l., nejčastěji z bezbarvého nebo zelenomodrého skla (De Tommaso 1990, 45–6).

Unguentaria s více nebo méně kulovitým tělem a dlouhým hrdlem (Isings form 6/8, Scatozza Höricht 46), tab. II

Unguentaria **kat. č. 19–23** (H10-1084, H10-1083, H10-1079, H10-1077, H10-1085) jsou hybridní skupinou mezi typem Isings form 6 a 8. Mají malé, ještě relativně zakulacené těla a dlouhé cylindrické hrdlo dosahující větší výšky než tělo a jednouchý okraj trychtýřovitě vně vyhnutý. Všechny jsou z bezbarvého skla s namodralým a nazelenalým zabarvením. V Herculaneu bylo nalezeno 14 exemplářů tohoto typu (Scatozza-Höricht 1986, 57–8, tav. XIX, forma 46), podle těchto nálezů byl tedy tento typ rozšířený ve flavijském období.

Kat. č. 24 (H10-1082) se zaobleným, relativně štíhlým tělem a hrdlem nepatrně kratším než tělo lze klasifikovat jako typ 6/28a.

Unguentaria s hruškovitým/cibulovitým tělem (Isings form 6/26a/28a), tab. II

Zařadit malá unguentaria s hruškovitým/cibulovitým tělem k typu Isings 6, 26 a, 28 a/b je někdy problematické, protože existují různé přechodné i hybridní formy, které spojují prvky několika typů.

Kat. č. 25 (H10-1078) ze středně silného modrozeleného skla s baňatým (hruškovitým, též cibulovitým) tělem a hrdlem kratším než tělo se řadí k typu Isings 26a, který se vyvinul z typu 6, tudíž je o něco pozdější, ale oba typy se navzájem překrývají. Dva exempláře nalezené na Magdalensbergu lze datovat do augustovské doby (Czurda Ruth 1979, 118). Zhotovovaly se z barveného i bezbarvého skla, většina jich má modrozelené zabarvení. Podle Isingsové mají starší exempláře výraznější odlišení hrdla a plecí, jako je tomu i

v našem případě, kde je patrné mírné zaškrčení. Pozdější exempláře mají plynulejší přechod. Mnoho unguentarií Isings form 26 bylo nalezeno v okolí Milána (Roffia 1993, 102), podle nálezů v jednom hrobě (Golasecca) je lze datovat do 1. poloviny 1. století n. l. **Kat. č. 26** (H10-1086) z mléčně zakaleného skla s hrdlem dole zaškrčeným a kratším než tělo je hybridní formou mezi typem Isings 6/28a díky štíhlejšímu tělu. Unguentaria **kat. č. 27–28** (H10-1789 a H10-1790) ze slabě nazelenalého skla jsou hybridní formou mezi typem Isings 26a, který má zaoblenější plece, a typem Isings 28a, který má strmější plece a zaškrčení u kořene hrdla. Oba typy mají hrdlo kratší než tělo.

Unguentaria s delším kónickým tělem a kratším hrdlem (Isings 28a), tab. III

Unguentaria Isings form 28a mají širší, přímočaře se rozšiřující tělo směrem ke dnu, od varianty 28b je odlišuje kratší hrdlo. Představují jakýsi mezistupeň mezi trubicovitými unguentarií Isings form 8 a unguentarií s nízkým trojúhelníkovitým tělem Isings form 28b. Podle nálezů na Magdalensbergu je tento typ současný s typem Isings form 8 a 6 a běžně se objevuje po celé 1. století n. l. Hrdlo může být různé délky a může mít v místě přechodu zaškrčení nebo nemusí. Foukaly se z barveného i bezbarvého skla s různým stupněm modrozeleného nebo nazelenalého odstínu.

Kat. č. 29–32 (H10-1069 a H10-1072, H10-2927 a H10-6853) mají kónicky se rozšiřující tělo a cylindrické hrdlo, které je o něco kratší než tělo. Všechny mají opracovaný okraj, který je buď zahnutý ven a shora zploštělý, nebo zahnutý ven/nahoru a zpátky dovnitř.

Kat. č. 31 (H10-2927) má štíhlejší tělo, lze jej klasifikovat jako typ 8/28a. Ve výbavě hrobů oblasti Ticina jsou formy 6 a 28a současné, poslední typy 28a se nacházejí ve výbavě z konce 1. a začátku 2. století n. l. (Biaggio Simona 1991, 133).

Hybridní formy:

Unguentaria s tělem delším než hrdlo (Isings form 8/28a), tab. III

Unguentaria **kat. č. 33–35** (H10-1104, H10-1105 a H10-1103) patří mezi exempláře s kratším hrdlem a se zaoblenějším tělem se blíží typu Isings form 28a. Výjimečným exemplářem je **kat. č. 35** (H10-1103), které má dlouhé kapkovité tělo, zaoblené dno a kratší hrdlo nepatrně zaškrčené v místě přechodu v tělo a vně vyhnutý okraj. Nádobka je

zhotovena v kombinaci dvou barev: jedna polovina (svisle) je zhotovena z purpurového, druhá z bezbarvého skla. Ungeuntarium s kulovitým tělem a krátkým hrdlem v téže kombinaci barev (purpurové a bezbarvé sklo) bylo nalezeno v Aquileii (Calvi 1968, n. 105). V místě překrytí barev je purpurová světlejšího odstínu. Barvy začínají na okraji a táhnou se směrem dolů ke dnu a nejsou aplikovány jedna přes druhou, jako je tomu v případě přejímaného skla, ale vedle sebe. Taková kombinace barev se objevuje na malých nádobkách různého tvaru i v jiných barvách, které svědčí o tom, že šlo o záměr a ne o chybu při barvení nebo odbarvování skla (Stern 2012, 33). Zajímavý je způsob výroby takového skla. Kdyby skláři pracovali s roztaveným sklem, jak je tomu obvyklé, druhá barva by kompletně překryla první. Jedinou možností, jak docílit dvě barvy skla vedle sebe, je podle Stern práce s kusem skla v pevném stavu. Při náběru skla na sklářskou píšťalu hraje rozhodující roli teplota. Když nabírá sklář roztavené sklo, musí být píšťala chladnější, aby sklo přilnulo na její konec. Při nabírání kusu skla (Stern nazývá tento postup *chunk gathering*) musí mít píšťala vyšší teplotu než sklo, aby hrudka přilnula k její špičce. Kus skla se předeřál pouze na teplotu kolem 500 °C, což je teplota, při níž se sklo ještě netaví. Sklář tak přidal k původní hrudce na píšťale další ve druhé barvě. Mohl tak učinit dvěma způsoby, za pomoci kleští vzít předeřátý kus skla a přitisknout jej na rozpálený konec píšťaly nebo obráceně, přitisknutím konce píšťaly přímo ke kouskům skla. Pak je zahřál a následně foukal. Nádobky z dvoubarevného skla jsou vesměs malých rozměrů (cf. Stern 2012, Figs.1–6), k jejich zhotovení tedy stačily jenom malé kousky skla. Všechny jsou datovány do 1. století n. l. a podle míst nálezů je zřejmé, že tato technika byla rozšířená v různých částech impéria. Oba způsoby, nabírání kousků skla nebo práce s roztaveným sklem mají své výhody i nevýhody. Výhodou nabírání kousků skla je nižší teplota. Sodno-vápenaté křemičité sklo se fouká přibližně při 950 °C, při práci s roztaveným sklem se musela udržovat konstantní teplota 1000–1150 °C po celou dobu, dokud nebyl tyglík s roztavenou sklovinou zcela prázdný, navíc práce s pevnými předeřátými kousky vyžadovala méně surového skla, neboť mnoho roztaveného skla zůstávalo na stěnách tyglíků a nedalo se již použít. Stern (2012, 44) se domnívá, že v prvním polovině 1. století, kdy se hodně pracovalo s barevným sklem a zhotovovaly se nádoby spíše menších rozměrů, bylo běžnou praxí právě nabírání předeřátých kousků skla (*chunk gathering*), od druhé poloviny 1. století, kdy začali skláři zhotovovat velké nádoby, které vyžadovaly více než jeden náběr, převážila práce s roztaveným sklem. Navíc se domnívá, že

v počátcích foukání nebyly obě metody známé, náběr roztaveného skla se stává běžným až ve druhé polovině 1. století n. l.

Kat. č. 36 (H10-1776) je balsamarium ze středně silného skla s výraznějším modrozeleným nádechem větších rozměrů, dosahující výšky 11,7 cm. Komínkovité hrdlo má výrazné zaškrčení v místě přechodu v tělo a tělo je vyšší než hrdlo. Utvářením okraje, který je zahnutý ven a zpět dovnitř a shora zploštělý, se liší od většiny ostatních exemplářů. Stejný tvar okraje má **kat. č. 37** (H10-1775) s komínkovitým hrdlem, nepatrným zaškrčením a relativně širším tělem tvořícím zhruba $\frac{1}{2}$ výšky nádoby. Obě unguentaria lze díky baňatějšímu tělu zařadit k typu Isings form 8/28a. Typ Isings 28a se objevuje na Magdalensbergu v augustovské době (Czurda Ruth 1979, 126), v Ticinu jsou unguentaria tohoto typu datované 40–60 n. l. a nejmladší pocházejí z výbavy hrobů 100 až 150 n. l. (Biaggio Simona 1991, 151). K témuž hybridnímu typu patří i **kat. č. 38–39** (H10 2190 a H10-1777), obě jsou větší než 10 cm a v místě přechodu hrdla v tělo mají zaškrčení. Největší exemplář v této skupině **kat. č. 40** (H10-1778) má prakticky plynulý přechod hrdla v tělo. Všechny mají okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř.

Unguentaria s tělem kratším než mírně se zužující cylindrické hrdlo (Isings form 8/28b), tab. IV

Další hybridní formou jsou **kat. č. 41 a 42** (H10-1080 a H10-1780). Tato unguentaria se od předchozího typu 8/28a liší poměrem délky těla k hrdlu. Typ 28b je o něco mladší než 28a, v oblasti Ticina se objevuje kolem 60–70 n. l. a dvě unguentaria se nacházejí ve výbavě hrobů první poloviny 2. století n. l. (Ascona, San Materno, hrob 8; Losone, Arcegno hrob 19, Biaggio Simona 1991, 151). **Kat. č. 42** (H10-1780) je větší unguentarium s okrajem zahnutým ven a zpátky dovnitř.

Trubicovitá unguentaria (tubolari, Isings form 8, Calvi balsamari gruppo E), tab. IV, V

Dlouhá štíhlá unguentaria s dlouhým cylindrickým hrdlem a štíhlým podlouhlým tělem nebo mírně hruškovitě rozšířeným, dole zaobleným nebo rovným patří k nejrozšířenějšímu typu, nacházejí se po celém římském impériu od 1. století až do 2. století n. l. Podle Isingové pochází nejstarší exemplář z Ventimiglie z julsko-klaudijského

období (Isings 1956, 24). Na Magdalensbergu se ungentaria tohoto typu vyskytují v augustovských vrstvách, s jejich počátky v poslední čtvrtině 1. století př. n. l. (Czurda Ruth 1979, 114). Nejvíce rozšířené jsou v 1. století n. l. Některé mají hrdlo v místě přechodu v tělo zaškrčené, druhý typ má plynulý přechod hrdla v tělo. Zaškrčení se nachází v horní třetině, polovině nebo spodní třetině těla. Vzhledem k jejich malému obsahu se předpokládá, že byly určeny výhradně na medikamenty nebo kosmetické látky. Protože jich mnoho nemůže stát, byly vhodné především k uskladnění. Často vykazují různé nepravidelnosti vznikající při rychlé výrobě, které nebyla věnována velká péče, zejména na okraji nebo na dně. Většina se foukala z nebarveného skla s různými nazelenalými a namodralými odstíny. Na základě datovaných nálezů z oblasti Ticina je Biaggio Simona (1991, 142) rozdělila do několika skupin: nejstarší jsou ungentaria malých rozměrů, které mají hrdlo kratší nebo stejně dlouhé jako tělo (30–50/40–60) n. l. Ve druhé polovině 1. století se zvětšuje jejich velikost (cca 11–13 cm), ke konci 1. století a na začátku 2. století n. l. je zcela jasná tendence ke zploštění dna, která směřuje k vývoji exemplářů se zvoncovitým tělem a dlouhým hrdlem. V jednotlivých regionech jsou mezi nimi minimální rozdíly. Produkci ve východní části impéria lze odlišit od výroby v západní části podle utváření okraje, nálezy z Kypru se vyznačují přeloženým okrajem (zahnutým ven a dovnitř a shora zploštělým) na rozdíl například od nálezů v Pompejích. Vzhledem k jejich horší kvalitě a množství, v jakém byly vyráběny, lze předpokládat lokální výrobu a vzhledem k tomu, že kromě dovozu orientálních vůní, existovaly i výroby místních kosmetických látek a léčiv, lze předpokládat, že byly pravděpodobně plněny až v místě.

a) ungentaria s tělem delším než hrdlo

Unguentaria z prosvítajícího modrozeleného nebo nazelenalého skla různé intenzity **č. kat. 43–50** (H10-1100, H10-1096, H10-1099, H10-1101, H10-1097, H10-1098, H10-1089, H10-1088) jsou relativně homogenní skupinou. Nejmenší má 6,1 cm, největší 12,6 cm. Všechny mají tělo delší než hrdlo a trychtýřovitě vně vyhnutý, často nepravidelný okraj. Jednotlivé exempláře se od sebe liší menším nebo výraznějším zaškrčením mezi tělem a hrdlem a dnem více nebo méně konvexním. V Itálii jsou rozšířeny zhruba od tiberiovsko-klaudijského období do začátku 2. století n. l.

b) unguentaria s tělem kratším než hrdlo

Následující unguentaria **kat. č. 51–53** (H10-1093, H10-1094, H10-1095) mají hrdlo delší než tělo. Liší se od sebe jenom nepatrně, velikostí od 10,3 do 10,8 cm a průměrem těla od 2,2 do 2,4 cm. Všechny tři jsou zhotoveny z přirozeně zbarveného skla s různou intenzitou nazelenalého nebo modrozeleného odstínu a všechny mají okraj trychtýřovitě rozevřený a rovně seříznutý. Datovány bývají do druhé poloviny 1. století až začátek 2. století n. l. **Kat. č. 54** (H10-1779) z transparentního skla modrozeleného odstínu má stejný tvar jako předchozí, liší se pouze okrajem, který je zahnutý ven/nahoru a zpátky dovnitř. Unguentaria s takto utvářeným okrajem se nacházejí v západní části impéria méně často, pravděpodobnější je původ ve východním Středomoří.

Unguentaria s plynulým profilem (Isings form 27 a 8/27, test-tube), tab. V

Štíhlá unguentaria s plynulým profilem hrdla a těla bez zaškrčení v místě přechodu hrdla v tělo nebo jenom s nepatrným zaškrčením jsou méně početná než unguentaria Isings form 8 (*tube unguentarium*). Z chronologického hlediska jsou obě varianty se zaškrčením a s plynulým profilem současné. Podle Biaggio Simona (1991, 143) menší exempláře s plynulým profilem jsou charakteristické pro první polovinu 1. století n. l., větší exempláře téhož typu ve druhé polovině 1. století.

Štíhlá unguentaria s plynulým přechodem hrdla v tělo nebo jenom s velmi mírným zaškrčením se v Ticinu objevují ve výbavě hrobů nejdříve v období 20 až 50 n. l. (pět exemplářů). V největším počtu byla tubulární unguentaria vyráběna mezi lety 40 až 80 n. l. (Biaggio Simona 1991, 144). **Kat. č. 55–56** (H10-1091 a H10-1092) jsou exempláře s velmi štíhlým hrdlem a tělem jenom minimálně širším než hrdlo, jehož průměr je menší než průměr trychtýřovitě rozšířeného okraje. Obě nádoby jsou zhotoveny z přirozeně zbarveného namodralého skla.

Unguentaria s cibulovitým tělem shora zploštělým (De Tommaso tipo 5), tab. V

Tato unguentaria jsou charakterizována úzkým komínkovitým hrdlem s okrajem vně vyhnutým a rovně seříznutým a baňatým tělem. Zhotovovaly se z kvalitního

tenkostěnného, častěji monochromního barevného skla. Calvi (1968, tav. A, 15 gruppo G, a ventre ovoidale) uvádí osm exemplářů, kompletních nebo fragmentárně dochovaných z Aquileie (kromě jiných barev i ze žlutého skla). Dva exempláře z purpurového a modrého skla publikoval Hayes (1975, no. 111). Jedná se o typ, který se nachází na východě i západě, podle utváření okraje se pravděpodobně jedná spíš o produkt západní části impéria poloviny 1. století n. l., rozšířeny jsou především mezi augustovským a klaudivským obdobím. Podobná balsamaria se stlačeným tělem (*a ventre discoide*) jsou rovněž dobře zastoupena v Aquileii a tam je lokalizována jejich výroba (Biaggio Simona 1991, 138). **Kat. č. 57** (H10-3841) je unguentarium z prosvítajícího žlutého skla s cibulovitým, shora zploštělým tělem a kratším komínkovitým hrdlem mírně se zužujícím směrem k vně vyhnutému okraji. **Kat. č. 58** (H10-3848) ze světle modrého tenkostěnného prosvítajícího skla s cibulovitým tělem a úzkým komínkovitým hrdlem na okraji vně vyhnutým je téhož typu jako předchozí.

4. 4. VELKÁ UNGUENTARIA

Unguentaria patřící do této kategorie mají různé rozměry, ty největší jsou podobné lahvím bez uch a některými autory mohou být mezi lahve zařazeny (např. kat. č. 59, 75).

Unguentarium s kulovitým tělem (Scatozza-Höricht form 41 a 42; De Tommaso tipo 8), tab. VI

Kat. č. 59 (H10-1064) je ve sbírce zastoupeno jediným exemplářem, má kulovité, shora mírně zploštělé tělo, komínkovité hrdlo mírně se zužující směrem k okraji a širší horizontální okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř a shora zploštělý. Jedná se o lahev-balsamarium, typ, který se vyskytuje v oblasti Pompejí a Herculanea, z Herculanea to jsou čtyři exempláře. Všechny mají okraj zahnutý ven a dovnitř, od typu Isings 70 se liší pouze tvarem okraje, který je složitěji profilovaný: zahnutý ven, dolů, nahoru a ven. Rozměry a tvarem těla odpovídá i lahev z Kypru, která má rovněž složitě profilovaný okraj (Vessberg 1952, 132, Pl. XVI:2). Unguentarium-lahev téměř shodných rozměrů a podobného tvaru publikovala Roffia (1993, n. 298). Má širší hrdlo, které se směrem k okraji mírně zužuje, a na dně stopu po přílepníku. Datuje ji do 1.–2. století n. l.

Unguentaria s tělem hruškovitým nebo kónickým (Isings 28a a 28b), tab. VI, VII

a) s hrdlem kratším nebo přibližně stejně dlouhým jako tělo a tvarem těla více nebo méně kulovitým, vejčitým nebo kónicky se rozšiřujícím (Isings 28a)

Hrdlo může být rovné, komínkovité, bez zaškrčení v dolní části nebo se zaškrčením, někdy mírně konvexně vypouklé nad zaškrčením, okraj nálevkovitě rozšířený nebo horizontální zahnutý ven a dovnitř a shora zploštělý. Dno bývá rovné nebo mírně konkávní. Všechny jsou z přirozeně zbarveného (nebarveného skla) s namodralým, modrozeleným, zeleným a nažloutlým odstínem. Typ 28a se v Ticinu objevuje ve výbavě hrobů datované do let 40–60 n. l. až do poloviny 2. století n. l. (Biaggio Simona 1991, 151). **Kat. č. 60** (H10-6260) z tenkostěnného nazelenalého skla a **kat. č. 61–62** (H10-6209 a H10-3890) s modrozeleným zabarvením mají více nebo méně kónicky rozšířeného tělo a rovné dno. **Kat. č. 63** (H10-1791) z lahvově zeleného silnějšího skla s obdobným tvarem těla má zaškrčení v místě přechodu hrdla v tělo. Okraj mají zahnutý ven a dovnitř. **Kat. č. 64–67** (H10-820, H10-1065, H10-1067 a H10-1068) mají výrazně kónicky rozšířené tělo, všechny mají okraj zahnutý ven a shora zploštělý, **kat. č. 67** (H10-1068) má okraj zahnutý ven a dovnitř. Tato unguentaria bývají badateli zařazována též k typu Isings 16.

b) Unguentaria s hrdlem delším než tělo a tvarem těla kónicky se rozšiřujícím (Isings form 28b)

Kat. č. 68–69 (H10-7981, H10-1782) ze středně silného nazelenalého skla a **kat. č. 70** (H10-2933) ze silnostěnného zeleného a se zaškrčením hrdla v místě přechodu v tělo mají dlouhé hrdlo a kónicky se rozšiřující tělo. Typ 28b se v Ticinu objevuje mezi lety 60–70 n. l. a nejrozšířenější je na konci 1. a na začátku 2. století n. l. (Biaggio Simona 1991, 151). Pak se objevuje podobný typ Isings 82a1. **Kat. č. 71** (H10-3823) ze slabě nazelenalého skla má trojúhelníkovité tělo u dna zaoblené s výrazným zaškrčením u kořene dlouhého komínkovitého hrdla. Okraj je zahnutý ven a zpátky dovnitř. Jedná se o hybridní formu, která se tvarem těla blíží typu Isings 28a a dlouhým hrdlem k typu 82a1. Podle utváření okraje lze předpokládat původ ve východním Středomoří.

Unguentaria se zvoncovitým tělem (Biaggio Simona a ventre campaniforme), Isings –, De Tommaso tipo 46, tab. VII

Tubulární unguentarium se postupně proměňuje v unguentarium s dlouhým komínkovitým hrdlem se zaškrcením na začátku těla a s tělem zvoncovitě rozšířeným a dnem plochým nebo mírně konkávním. Okraj je trychtýřovitě rozšířený, seříznutý a zaoblený. Zhotoveny bývají z přirozeně zbarveného skla s modrozeleným nebo nazelenalým odstínem. V Itálii je typ rozšířený mezi flavijským a trajánským obdobím, v jiných oblastech se udržel až do antoninského období. Nacházejí se v různých oblastech impéria, předpokládá se lokální výroba. V Ticinu byl nalezený jeden exemplář ve výbavě hrobu datované 50 až 100 n. l., další se nacházejí v období 70–120 a 80–130 n. l., takže se zdá (rovněž podle nálezů v Herculaneu), že se typ objevuje kolem roku 70 a udržel se až do začátku 2. století n. l. a ve východním Středomoří déle, až do konce 3. století (Biaggio Simona, 149). Jedná se o relativně homogenní skupinu, často o výšce cca 11 cm, která se od typu s kyjovitě rozšířeným tělem (blízkým typu 82b1) liší zaškrcením v místě přechodu v hrdlo, mírně konkávně prohnutými stěnami těla a okrajem, který nebývá zahnutý dovnitř.

Kat. č. 72–74 (H10-1074, H10-1075 a H10-8292) ze středně silného a tenkostěnného skla s modrozeleným zbarvením jsou přibližně stejných rozměrů: 10,8 až 11,7 cm a průměru těla od 3 cm do 3,9 cm. **Kat. č. 74** (H10-8292) má méně výrazné zaškrcení v místě přechodu hrdla v tělo, tudíž se typem blíží formě Isings 82b1.

Candlestick unguentaria a hybridní formy

Unguentaria/lahve s kulovitým/vejčitým tělem a dlouhým hrdlem (podobné Isings 82a1), tab. VII

Unguentarium **kat. č. 75** (H10-1066) z nazelenalého skla má téměř kulovité tělo. S rozměry v. 17 cm a průměrem těla 8 cm by se mohlo řadit mezi lahve. Tvarem připomíná Isings form 71, na těle chybí vertikální žebra. Unguentaria-lahve s kulovitým tělem a dlouhým hrdlem byly nalezeny rovněž v Herculaneu (Scatozza-Höricht, forma 37),

všechny mají vertikální žebra na těle. Lahev s kulovitým nezdobeným tělem a dlouhým cylindrickým hrdlem s dovnitř zahnutým okrajem (*folded rim*) patří k Vessbergovu typu flask A1alfa (Vessberg 1952). Jedná se o typ objevující se jak v malých, tak velkých exemplářích, větší exempláře, jako je **kat. č. 75**, sloužily jako stolní nádobí, malé jako toaletní lahvičky. Tvarem těla se blíží typu Isings form 82a1. Všechny mají okraj zahnutý ven a zpět dovnitř. Menší unguentarium **kat. č. 76** (H10-1070, v. 11,5 cm) ze slabě namodralého skla má vejčité tělo a odlišný okraj, který je zahnutý ven. Jedná se o typ De Tommaso 12 rozšířený zejména v severní Itálii.

Unguentaria s bočníkovitým tělem (Vessberg type I – *body with convex sides forming a spherical segment*; Goethert-Polaschek form 71; De Tommaso tipo 32; Rütli AR140), tab. VIII

Unguentaria **kat. č. 77–82** (H10-1787, H10-1786, H10-3845, H10-8224, H10-3142 a H10-1783) z nebarveného skla nazelenalého a modrozeleného odstínu mají dlouhé komínkovité hrdlo, rovné dno nebo dovnitř vyduté, ze spodu stlačené bočníkovité tělo, které se blíží unguentariím typu Isings form 82a1, ale chybí zaškrčení v místě přechodu v tělo. Okraj je zahnutý ven a dovnitř a shora zploštělý. Představují další fázi vývoje od téměř kulovitého těla k typu s tělem s konvexními stranami, které tvoří polokopuli (Vessberg 1952, type I). Na Kypru jsou zastoupeny několika exempláři, typ I se vyskytuje v hrobce Amathus 17, která náleží druhé polovině 2. století n. l. Patří mezi rané exempláře z celé řady tzv. candlestick unguentarií (několika typů), které se od pozdějších z čirého bezbarvého skla liší nazelenalým nebo modrozeleným zabarvením. Objevují se na konci 1. století n. l. a tvar se udržel až do poloviny 3. století n. l. Rozšířeny jsou po celé Itálii, Galii, na východě je typ doložený kromě Kypru v Dura Europos a na Sifnu (De Tommaso 1990, 58). Na athénské agoře byly nalezeny v kontextu 50–200 n. l. (Weinberg–Stern 2009, 105). V Ticinu je tento typ zastoupený v pohřební výbavě datované 50–100 n. l. (Muralto, Liverpool sotto hrob 19) a vyskytuje se i v první polovině 2. století n. l. a dva exempláře jsou datované 150–180 n. l. (Biaggio Simona 1991, 151–2).

Candlestick unguentarium s kulovitým stlačeným tělem (De Tommaso tipo 36), tab. VIII

Kat. č. 83 (H10-8287) z nazelenalého skla (v. 15,2 cm) má stlačené kulovité tělo, dlouhé hrdlo, které se ve spodní třetině výšky zužuje a směrem k ústí rozšiřuje. Okraj je vyhnutý ven a dovnitř. Jedná se o typ rozšířený ve východním Středomoří s více nebo méně kulovitým tělem a hrdlem, které se plynule zužuje a směrem k okraji zase rozšiřuje, nebo je rovné, komínkovité. Exemplář menších rozměrů uvádí Hayes (1975, no. 227). Unguentarium no. 498 téhož typu pochází z Limassolu na Kypru (datované do 2. století n. l.) a další bez nálezových okolností cf. Hayes 1975, no. 661. Unguentarium s kulovitým tělem a silnějším komínkovitým hrdlem cf. Whitehouse 1997, no. 251. Vyskytuje se i varianta se zdvojeným kulovitým tělem (Barkóczy 1996, Nr. 193).

Unguentaria s kyjovitě rozšířeným tělem (podobné Isings 82b1; Calvi balsamari campanulati, Tav. A:4), tab. VIII

Form 82b1 jsou unguentaria s plynulým přechodem hrdla v tělo a kyjovitě rozšířeným tělem a mírně se rozšiřujícím hrdlem směrem k okraji. Exempláře tohoto typu se nacházejí ve východní i západní části římského impéria a v provinciích. Podle Isingsové se objevují v nálezech od 1.–2. století do 3. století n. l. Calviová rozlišuje dva typy *alfa* ze skla s modrozelným nádechem nebo téměř z bezbarvého skla a *beta*, menší exempláře stejného tvaru ze zeleného silnostěnného skla. Typ *alfa* má paralely mezi nálezy 1. až 2. století. Hayes uvádí dvě paralely (1975, no. 236) z datovaného kontextu, jednu z Rumunska, Tomis, Constanta spojenou s mincí Antonia Pia (136–161 n. l.) a druhou z hrobu datovaného 150 n. l. (Whitehouse 1997, p. 156). Whitehouse uvádí ještě jednu paralelu z Herculanea (Scatozza-Hörich 1986, no. 211), ale v tomto případě se jedná o tvar se zvoncovitě rozšířeným tělem, který se liší zaškrcením v místě přechodu v tělo a zvlněným profilem těla a který, např. Biaggio Simona (1991, 148), řadí ke specifickému typu 8.1.8. – balsamari a ventre campaniforme.

Nejmenším ve sbírce Národního muzea je **kat. č. 84** (H10-139), v. 11,5 cm z nažloutlého tenkostěnného skla. Má dlouhé komínkovité hrdlo a okraj zahnutý ven a dovnitř. **Kat. č. 85** (H10-140) z nazelenalého, středně silného skla má prakticky stejné rozměry a stejně utvářený nerovný okraj. **Kat. č. 86** (H10-822) z tenkostěnného skla se slabě namodralým

zabarvením má rovněž podobné rozměry. Největší exemplář **kat. č. 87** (H10-823) je rovněž zhotovený z tenkostěnného skla, okraj je vyhnutý ven a shora zploštělý.

Unguentaria s nízkým trojúhelníkovitým tělem a tělem ve tvaru plochého disku (Isings 82a2 a 82b2, Vessberg type II a III), tab. IX

Unguentaria s dlouhým hrdlem a stlačeným kónickým tělem s rovným nebo mírně konkávním dnem Isingsová označila jako „candlestick“ a mezi nimi rozlišuje další varianty podle zaškrčení hrdla v dolní části a tvaru těla. U typu 82a2 není vždy zaškrčení výrazné. Často bývají zhotoveny z téměř čirého velmi tenkého skla. Charakteristické je široké dno mírně nebo výrazně dovnitř vypíchnuté, dlouhé komínkovité hrdlo, které může být širší nebo užší a směrem k okraji se může zužovat, okraj vně vyhnutý nebo zahnutý ven a zpátky dovnitř. Rozšířeny jsou v západních (Goethert-Polaschek form 72) i východních provinciích (Vessberg 1952, pl. VIII:20,21), větší počet pochází z východní části římského impéria.

Vessberg je rozděluje podle tvaru těla, typ II má tělo trojúhelníkovitého profilu, typ III tělo ve tvaru plochého disku (Vessberg 1952, 157). Typ II je na Kypru doložený ve 2. století n. l., typ III považuje Vessberg za mladší. V kantonu Ticino se typ Isings 82a2 objevuje v hrobové výbavě datované 80–130 n. l. (Liverpool sopra, hrob 14), což by nasvědčovalo, že se typ objevuje na konci 1. století n. l., v jiném hrobě (Cavigliano Cavalli hrob 2) datovaném na konec 2. a začátek 3. století n. l. (Biaggio Simona, 156). Typ se také vyskytuje v Karanis (Harden 1936, typ H) a je datovaný do 2. a 3. století n. l. Vesměs to jsou velké exempláře, ve sbírce Národního muzea se vyskytují v rozměrech od 13 do 18 cm.

Kat. č. 88 (H10-1781) ze silnostěnného lahvově zeleného skla velkých rozměrů, v. 16,2 cm, má na dně otisk přilepničku, široké dno, nízké kónicky se rozšiřující tělo a plynulý přechod v dlouhé hrdlo nepatrně se rozšiřující směrem k širokému okraji zahnutému ven a dovnitř a shora zploštělému. Tvarem se jedná o přechodný typ mezi Isings form 82a2/82b2. Unguentaria tohoto typu klasifikoval Harden (1936, 265–267, type A. no. 799) jako zelené „utility ware“ a většinu datuje do 2. a 3. století n. l. **Kat. č. 89** (H10-962) z tenkostěnného, mírně nazelenalého skla má širší komínkovité hrdlo s okrajem zahnutým ven a dovnitř. Tělo má téměř trojúhelníkovité s rovnými stěnami, blíží se tedy Vessbergovu typu II,

přechodné formě od unguentarií s polokulovitým tělem k unguentariím s diskovitým tělem. **Kat. č. 90** (H10-2931) má vyšší tělo, výraznější zaškrčení a dlouhé hrdlo, které se směrem k trychtýřovitě rozšířenému okraji mírně zužuje. Je zhotoveno z tenkostěnného čirého skla. Unguentaria **kat. č. 91–92** (H10-8152 a H10-7948) jsou stejného typu z nazelenalého skla s dlouhým hrdlem a okrajem zahnutým ven a dovnitř, tvarem se blíží typu Isings 82b2, který má širší dno. Mají rovné dno zaoblením přecházející v nízké stlačené tělo, které plynule bez zaškrčení přechází v dlouhé tenké hrdlo uprostřed zúžené a směrem k okraji trychtýřovitě rozevřené s nepravidelným zaobleným okrajem. Právě utváření okraje je odlišuje od typu 82b1 s kyjovitě rozšířeným tělem a zároveň širší průměr dna. Typ Isings 82b2 se objevuje již na konci 1. století, ale většina z datovaného kontextu pochází z 2., případně začátku 3. století n. l. **Kat. č. 91** má na dně kruhový nápis, je to jediný kompletně zachovaný exemplář mezi unguentarií ve sbírce Národního muzea s kolkem na dně, většina písmen je čitelných, a lze jej jednoznačně doplnit jako PAT(RI)MONI. Centrální motiv, který pravděpodobně tvořila nějaká figura, se blíže nepodařilo rozpoznat. Pro tvar lze najít protějšky i ve východní části římského impéria, lahvičky s tímto nápisem jsou rozšířeny v Itálii i západních provinciích. Zda se nápis vztahuje k výrobcí nádoby, obsahu, nebo zda značí, podle nápisu nalezeného v Colcestru (VEC)T(I)GAL PATRIM(ONI) (Frova 1971, 38–44), že obsah podléhal dani placené císaři, je předmětem dohad (Whitehouse 2001, no. 560).

Kat. č. 93 (H10-8288) ze slabě nazelenalého skla má dlouhé hrdlo s vně vykloněným nepravidelným okrajem, tělo kloboukovitě rozšířené až diskovité a dovnitř prohnuté. **Kat. č. 94** (H10-8281) z tenkostěnného nazelenalého skla má nepravidelný okraj vyhnutý ven a zaoblený. **Kat. č. 95** (H10-8223) ze slabě nazelenalého skla má výrazně stlačené tělo, stěny směrem ke dnu mírně konvexně prohnuté a dno výrazně dovnitř vmáčknuté, uprostřed s důlkem. Okraj má vyhnutý ven a zapalovaný.

Unguentaria typu Vessberg IV (*bell shaped body*, Calvi balsamari campaniforme, gruppo C gamma)

Kat. č. 96 (H10-8073) z tenkostěnného slabě nazelenalého skla se od předchozích exemplářů liší rozměry, v. 15,7 cm, a tělem se širším dnem a výrazněji profilovanou stěnou. Zaškrčením mezi hrdlem a tělem a širší podstavou se blíží typu Isings form 82a2.

Jedná se o exemplář Vessberg type IV (*bell-shaped body*), což je pozdní typ, běžně bývá datován na konec 2.–první poloviny 3. století n. l. (Katsnelson 2015, 40).

Velké unguentarium (17,5 cm) ze silnostěnného nazelenalého skla **kat. č. 97** (H10-5225) prakticky bez známek koroze má zvonovitě rozšířené tělo (konvexního profilu), dno mírně dovnitř prohnuté a dlouhé tenčí hrdlo se zúžením uprostřed délky. Směrem k okraji se rozšiřuje a okraj je široký, horizontální zahnutý ven a dovnitř a shora zploštělý. Na dně je stopa po přílepníku. Balsamaria-lahve tohoto typu jsou rozšířeny nejvíce ve východním Středomoří (zejména Kypr a syrsko-palestinská oblast) ve 2. polovině 2. století a zůstávají v použití ještě do poloviny 3. století n. l. Na Kypru byly nalezeny v hrobce Limassol I, datované 220 n. l., a méně exemplářů v hrobce Amathus 17 z antoninského období.

Trubicovitá unguentaria s redukováným tělem (Isings 82b1/82b2), tab. IX

Středně vysoké unguentarium (výška 9,2 cm) **kat. č. 98** (H10-8241) je zhotovené ze silnějšího skla s namodralým zabarvením. Má dlouhé hrdlo směrem ke dnu nepatrně se zužující a stlačené diskovité tělo. Okraj je nepravidelný a zahnutý ven a dovnitř. V tomto případě se jedná o hybridní typ mezi typem Isings form 82b1 (s kyjovitě rozšířeným tělem směrem ke dnu) a 82b2, který má podobný profil těla, ale dno mnohem širšího průměru než okraj. Ve sbírce Národního muzea se jedná o jediný exemplář tohoto typu, nejbližší analogií tvarem i téměř identické rozměry je unguentarium z nekropole Kolovrat u Prijepolje, Srbsko (Ružič 1994, n. 442). Nález je datovaný 2.–4. století n. l. Oba typy se objevují již od konce 1. století n. l. Raná varianta typu 82b1 má zaoblené tělo (Harden 1936, no. 819, type D) podobně jako **č. kat. 98**.

Trubicovité unguentarium **kat. č. 99** (H10-8240) z nazelenalého transparentního skla se směrem k zaoblenému dnu nepatrně rozšiřuje. Okraj je horizontální, shora zploštělý, v pravém úhlu ke stěnám. Jedná se o typ De Tommaso 65, který se objevuje jak v severní Itálii a v Římě, tak ve východním Středomoří od flavijského období do 3. století n. l.

Silnostěnná unguentaria se stlačeným trojúhelníkovitým tělem, tzv. *short candlestick* (Karaniš type C, Calvi Gruppo D, Vessberg, candlestick type VIII), tab. X

V tomto případě se jedná o unguentaria se stlačeným trojúhelníkovitým tělem, jehož průměr je větší než polovina výšky těla. Calvi rozlišuje dvě skupiny, s tělem profilu zaobleného a okrajem zahnutým ven a dovnitř a s profilem trojúhelníkovitým s okrajem zahnutým ven a zploštělým. Některé robustní exempláře mají na dně nápis do kruhu: *PATRIMONI* nebo *VICTORIAE AUGUSTORUM FELICITER*. Zatímco *Patrimoni*(um) souvisí s imperiální administrativou, (výroba, balení a distribuce byla v rukou císaře), aklamace *Victoriae Augustorum Feliciter* se podle Calviové snad vztahuje k císaři Severovi a Caracalovi, neboť stejný nápis se nachází na některých mincích datovaných do období vítězství nad Parthy, tedy na počátek 3. století n. l. (Calvi 1968, 139). Unguentaria s tímto nápisem byla nalezena v Itálii i na dalších místech západních provincií. Menší počet byl nalezen i v Egyptě (Karaniš, Harden 1936, no. 815), kde výskyt tohoto typu končí ve 3. století n. l. Lahvička tohoto typu (*short candlestick*) nalezená v Jerichu, hrob K23 je datována od druhé poloviny 1. století do začátku 2. století n. l. (Katsnelson 2015, 40), snad se tedy jedná o předchůdce typu objevujícího se v Itálii ve 3. století n. l.

Kat. č. 100–101 (H10-1785 a H10-8291) jsou unguentaria téhož typu (Calvi, Gruppo D beta). **Kat. č. 100** je z lahvově zeleného poloprůsvitného skla. Má vodorovný shora zploštělý okraj zahnutý ven a **kat. č. 101** ze zeleného silnostěnného skla má vně vyhnutý okraj šikmo seříznutý.

Trubicovitá unguentaria s vyboulením uprostřed těla (tzv. *pipette-shaped unguentarium*, též *fusiform*, Isings form 105), tab. X

Trubicovitá unguentaria zvláštního tvaru s vyboulením uprostřed těla svým tvarem trochu připomínají hliněná unguentaria helénistického období. Liší se od nich ovšem utvářením spodní části, hliněná mají rovnou podstavu. Skleněné nádoby jsou ukončeny zaoblením nebo špičkou (Calvi 1968, fiale fusiforme A) nebo malou koulí varianta B. Obě skupiny se liší mírou nafouknutí v prostředku těla. Nacházejí se v celém římském impériu, zejména v Galli v nálezech 3. a 4. století, ale i ve východním Středomoří (Calvi 1968, 152). Mírně vně vykloněný okraj bývá často nepravidelný, snad bylo třeba jej odlomit při vylití obsahu. Ve východní části impéria se nacházejí hlavně v hrobech 4. století n. l. (Katsnelson 2010, 146, fig. 2:7). Ve starší literatuře dlouhou dobu panoval názor, že lahve tohoto specifického tvaru se dávaly do hrobu naplněné krví křesťanských mučedníků.

Unguentaria **kat. č. 102–103** (H10-8284 a H10-8285) jsou prakticky identická tvarem a téměř stejných rozměrů (max. d. 30.5 cm). Obě patří typu Calvi „fiale fusiforme“, ovšem polokulovité zakončení v dolní části se liší od varianty A (zahrocení) i varianty B (kulovité). Okraj bývá zahnutý ven a dovnitř, v našem případě buď takto opracovaný nebyl, nebo je odlomený. Obě unguentaria ze sbírky Národního muzea odpovídají typu De Tommaso 57.

4.5. UNGUENTARIA FOUKANÁ DO FORMY

Lahvička tvaru datle (Isings 78D, De Tommaso type 77), tab. X

Nejběžnější skleněné nádoby foukané do formy jsou v 1. století malé lahvičky ve tvaru datle, jejichž zvrásněný povrch imituje vzhled tohoto plodu ve zralém stavu. Na některých je zvrásnění stylizováno, na jiných odpovídá skutečnosti stejně jako jejich barva. Nejčastěji jsou zhotoveny z medově zbarveného až hnědého skla, jenom pár jich je ze zeleného, modrého, purpurového a z černého skla. Toto ovoce nebylo jediným zdrojem inspirace antických sklářů, již mezi sklem formovaným na jádro se objevují například nádoby tvaru granátového jablka a z foukaného skla to byly mimo jiné nádoby ve tvaru hroznu, ale zhotovovaly se i ve tvaru různých plodů, například žaludu nebo piniové šišky.

Většina těchto lahviček byla foukána do dvoudílné formy, nepřetržitý šev je patrný po celé délce nádoby. Hrdlo a okraj byly u většiny zhotovené volně z ruky. Někdy bývá šev schovaný ve vrásčitém povrchu, výraznější se jeví, když forma dobře netěsnila. Formy mohly být odlity přímo podle ovoce. Začaly se vyrábět před polovinou prvního století n. l., nejstarší lahvička byla nalezena v Trevíru v hrobě spadajícího do klaudijského období (41–54 n. l.; Goethert-Polaschek 1977, 96, Nr. 453), nálezy z Pompejí a Herculanea jsou datovány před 79 n. l. (Scatozza Höricht 1995, 52, n. 105) a nálezy z Kerče před polovinu a do druhé poloviny 1. století n. l. (Kunina 1997, nos. 147–8). V módě byly snad až do začátku druhého století. Nálezy z Aquileie (Calvi 1968, 102, nn. 251–3), datované do druhé poloviny 2. století, byly pravděpodobně v době, kdy se dostaly do země, již dědictvím. Pár jich bylo nalezeno až o několik stovek let později v kontextu 4. a 5. století v Germánii a v Izraeli (Stern 1995, 93). Jsou to relativně odolné nádoby, pravděpodobně plněné víckrát a znovu používané po spotřebování obsahu. Většina byla nalezena v hrobech, ale jejich užití v pohřební výbavě mohlo být sekundární, v takovém případě to

byl obvykle ženský nebo dívčí pohřeb (Carington Smith 1982, 265, nos. 65–68); často se také vyskytují v hrobech v párech. Rozšířeny jsou po celém římském impériu, největší koncentrace nálezů je ve východním Středomoří, mimo římské impérium byly nalezeny v Babylonu v dnešním Iráku (Barag 1985, 93–4, nos. 119–120). Podle rozšíření bylo nejpravděpodobnějším místem výroby syrsko-palestinské pobřeží, snad je zhotovovala některá z proslulých skláren ve Foinikii. Foinikie byla v té době nejenom proslulá výrobou foukaného skla do formy, ale i datlovými palmami. Proslulost datlí tohoto regionu mohla inspirovat skláře k foukání nádobek imitujících jejich vzhled, nehledě na to, že vzhledem k jejich malému obsahu musely být plněny jistě něčím vzácným, ať už to byla léčiva, nebo ve starověku ceněný datlový olej. Lahvička **kat. č. 104** (H10-5809) z prosvítajícího medově zbarveného skla zhotovená z dvoudílné formy má mnoho blízkých paralel mezi nálezy 1.–2. století n. l.

Lahvička/unguentarium se dvěma hlavami, tab. X

Tzv. *head-vases* se vyskytují ve třech tvarech: jednoduchá hlava (cf. Harden 1987, no. 82; Saldern 1974a, no. 468, Hayes 1975, no. 93; Kunina 1997, nos. 155, 153, 159); dvě, zadní stranou spojené hlavy s obličejem obráceným do různých stran a třetí skupina má více hlav (cf. Stern 1995, 202). Lahve ve tvaru jedné hlavy jsou obvykle větších rozměrů, než ty ve tvaru dvou nebo více hlav, ty bývají nejčastěji 7–8 cm velké, příležitostně mohou být opatřeny uchy. Nejstarší nádoba se dvěma protilehlými hlavami z datovaného kontextu byla nalezena v jednom hrobě ve Vigorovey v severní Itálii. Jedná se o nádobku s hlavou Medusy z modrozeleného skla z kvalitní formy. Tvář lemují stylizovaní hadi a nad hlavou má křídélka. Datovaná je na základě pohřební výbavy do druhé poloviny 1. století n. l. (Zampieri 1996, n. 5). Další, dnes ztracená nádoba ve tvaru hlavy Medusy, se nacházela ve sbírkách muzea v Miláně (Roffia 1993, 71, fig. 3). Většina byla zhotovována ve dvoudílné formě, u zdvojených hlav bývá šev mezi dvěma hlavami. Lahvičku se dvěma hlavami podobnou nádobce kat. č. 105 publikovala Schlick-Nolte (2002, V-60) z olivově zeleného skla s tělem tvořeným dvěma buclatými tvářemi s identickými rysy a kudrnatými vlasy tvořenými malými kruhovými bočánky. Tvář může zobrazovat Dionýsa nebo Eróta, obě tato božstva se zobrazovala jako děti. Nádobku datuje do raného 3. století n. l. Podobně jako **kat. č. 105** má hrdlo se zaškrčením zhruba v polovině výšky. Další blízkou

analogií naší nádobce publikovala Kunina (1997, no. 158). Nádobka vysoká 7,5 cm se dvěma podobnými dětskými tvářemi a s úzkým hrdlem se zaškrčením byla zhotovena z hodně opotřebované formy. Datovaná je do 2. až 3. století n. l. Další s podobným tvarem hrdla a velkýma okrouhlýma očima cf. Stern (1995, no. 146). Lahvička nalezená v komorovém hrobě v Knóssu měla tvář obklopenou zaoblenými bočánky, které pokračují i pod bradu, jako by byla tvář uprostřed hroznu (Carington Smith 1982, fig. 6, no. 72, malý Dionýsos?). Vzhledem k tomu, že byla nádobka **kat. č. 105** (H10-2940) zhotovena z velmi unavené formy, lze ji datovat pouze rámcově do 2. (Stern 1995, type D), případně 3. století n. l. (Stern 1995, type A).

4.6. UNGUENTARIA/FLAKONY RŮZNÝCH TVARŮ

Flakony „kloboukovitého“ tvaru, (*hat-shaped unguent jars*), tab. X

Lahvičky tohoto typu mají široké ústí (snad byly proto používány na masti), válcovité tělo, které se směrem ke dnu rozšiřuje, ale jeho maximální šířka u dna nepřesahuje šířku okraje. Tvar tak trochu připomíná obrácený cylindr, odtud pochází jejich název „*hat-shaped jars*“. Tvarem těla se jednotlivé exempláře mohou nepatrně lišit, tělo může být více nebo méně cylindrické nebo zase naopak konvexní. Lahvičky tohoto typu byly nalezeny na lokalitách severní Francie, Porýní a Británie. Výčet nálezů z datovaného kontextu uvádí Cool–Price (1995, 116), většina pochází z druhého století n. l. Nález z Colcestru (ibid., no. 861) je datovaný 225–275/325 n. l. Miniaturní lahvička **kat. č. 106** (H10-6385) ze slabě prosvítajícího lahvově zeleného skla (v. 2,6 cm) má zesílený, široce rozevřený okraj. Kvalitou skla a zbarvením je blízká lahvičce **kat. č. 100** (H10-1785). Lahvička **kat. č. 107** (H10-6179) téhož tvaru je zhotovena ze slabě nazelenalého skla, od předešlé lahvičky se liší jednodušším vně vyhnutým zapalovaným okrajem.

Unguentarium s kuželovitým tělem s rytými liniemi, tab. X

Malé lahvičky tohoto typu z kvalitního čirého silnostěnného skla mají kuželovitý tvar těla, rovné dno a užší komínkovité hrdlo. Zdobeny jsou horizontálními rytými liniemi v pravidelných odstupech v sadách po dvou nebo třech soustředných linií. Paralelou k nim

jsou lahvičky stejného tvaru zdobené ovinutým horizontálním stejnobarevným vláknem (Hayes 1975, no. 545). Většinou jsou bez nožky, exemplář opatřený nožkou považuje Hayes za výjimku (no. 548). Ve sbírce se nachází jedna lahvička z čirého silnostěnného skla tohoto typu, **kat. č. 108** (H10-5564) fragmentárně dochovaná, chybí hrdlo (v. 4,8 cm). Tělo je zdobené nahoře a dole jednou horizontální linií, mezi nimi jsou umístěny dvě dvojice linií. Větší lahvička (dochovaná výška 8,1 cm) rovněž s odlomeným hrdlem se nachází ve sbírce Louvru (Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 799). Zdobená je dvojicemi horizontálních linek v pravidelných odstupech. Komplexně dochované exempláře cf. Hayes (1975, nos. 546–7).

Unguentarium s dovnitř vypíchnutým dnem, tab. X

Unguentarium **kat. č. 109** (H10-8245) z prosvítajícího nazelenalého skla má nestejně široký okraj zahnutý ven a dovnitř, delší komínkovité hrdlo, zaoblené plece a rovné dno uprostřed výrazně dovnitř vypíchnuté to té míry, že je obsah vnitřku nádoby do značně minimalizován. Tvarem i výrazným vypíchnutím dna odpovídá unguentariu bez bližších nálezových okolností údajně nalezenému v Egyptě (Whitehouse 1997, no. 276), které je poněkud větších rozměrů: v. 8,8 cm. Vzhledem k mohutnému vydutí, stopě po přílepníku na dně a horší kvalitě skla nádobku Whitehouse bez bližších analogií datuje do 7. století n. l. nebo do pozdějšího období, přestože mezi raně islámským sklem zhotovovaným v Egyptě nemá paralely. Další lahvička podobného typu s výrazně dovnitř vypíchnutým dnem byla nalezena v Augstu v hrobě 712 (Rütti 1991, Taf. 105, Nr. 2439) datovaném do 4. století n. l.

Spodní část tubulární nádoby/*kohl tube* (?), tab. XI

Zajímavým exemplářem je fragment dolní části tubulární nádoby z přirozeně zbarveného skla se zelenavým zabarvením **kat. č. 110** (H10-7627). Od rovného dna se směrem vzhůru mírně zužuje, horní část je odlomena. Na těle je ovinuto spirálovitě stejnobarevné vlákno v hustých otáčkách ve směru hodinových ručiček. Nádobka se tvarem spodní části (rovné dno a konkávně prohnuté stěny těla) i rozměry velmi blíží tubulární nádobce (*jar*) se dvěma vertikálními uchy, kterou publikovala Stern (2001, no. 140). I v tomto případě je

ovinuta horizontálním stejnobarevným vláknem. U nádoby není známa provenience a Stern ji datuje do 3. století n. l. Nedílnou součástí nádoby (kat. č. 110) je bronzová tyčinka, kterou nelze z vnitřku nádoby vyjmout. Tyto tyčinky, bronzové nebo slonovinové, mívaly jeden konec rozšířený, který sloužil k aplikování kosmetického prášku. Aby nádoba stála uvnitř se zastrčenou tyčinkou, musela být nádoba vyšší a lze tedy předpokládat, že chybí větší část nádoby.

Unguentaria s prohlubněmi, tab. XI

a) štíhlá unguentaria (Isings form 83)

Štíhlá unguentaria mají zaoblené dno, širší nebo užší tělo a komínkové hrdlo různé délky s okrajem zahnutým ven, nahoru a zpátky dovnitř. Maximální výduť mohou mít na začátku těla a směrem ke dnu se mírně tělo zužuje (Goethert Polaschek 1977, Nr. 667), nebo mohou mít tělo rovné, jako je tomu v případě štíhlé dlouhé lahvičky **kat. č. 111** (H10-1799) ze slabě nazelenalého tenkostěnného skla. Lahvička má podlouhlé tělo se čtyřmi vertikálními prohlubněmi, dlouhé komínkovité hrdlo a nepravidelný okraj zahnutý ven a dovnitř (v. 15,4 cm). Kompletní lahvička tohoto typu se čtyřmi podlouhlými prohlubněmi byla nalezena v Colcestu v hrobě na Maldon Road datovaném do 3./4. století n. l. (Cool-Price, 1995 162, no. 1252). Vyskytují se v severozápadních provinciích v různých variantách a také v Pannonii (Barkóczy 1996, Nr. 89, 91, 92). Dva fragmenty byly nalezeny v Augstu spolu s keramikou datovanou do konce 2. až 3. století (Rütti 1991, AR 139. Taf. 102: 2400–2401). Roffia cituje dva nálezy ze severní Itálie (Angera a Piemonte) datované do první poloviny 3. století (1993, 107). Menší lahvička téhož typu byla nalezena v Karanis (Harden 1936, no. 692).

b) unguentarium s komínkovým hrdlem a baňatým tělem (Goethert Polaschek 78b)

Unguentaria s komínkovým hrdlem a vně vykloněným a zaobleným okrajem s tělem zdobeným prohlubněmi se vyskytují v různé velikosti i různé šíři těla, od velmi dlouhých a štíhlých exemplářů (Goethert Polaschek 76a) k variantě s výrazně hruškovitým tělem (Goethert Polaschek 78b). Lahvička **kat. č. 112** (H10-8282) z transparentního

nazelenalého skla s osmi protáhlými prohlubněmi svým tvarem odpovídá variantě 78b (Goethert Polaschek 1977, Nr. 677). Nádobka byla nalezena v hrobě datovaném do 4. století. Další dvě nádoby tohoto typu z datovaného kontextu publikovala Rützi (1991, Taf. 105:2450 a 2452). Blízkou analogií je zejména fragmentárně dochovaná nádoba č. 2452. Obě pocházejí z hrobů, které mohou být datovány do 2. třetiny nebo 1. poloviny 4. století n. l. Téměř identickou nádobku rozměry i tvarem těla údajně nalezenou v Kolíně publikoval Hayes (1975, no. 641). Považuje ji za výrobek porýnských skláren 3.–4. století n. l., lahvička tohoto typu byla nalezena i na Kypru (Vessberg 1952, pl. VII:42).

c) unguentarium s kulovitým tělem

Malé unguentarium **kat. č. 113** (H10-8246) s kulovitým tělem zdobeným pěti mělkými kruhovými prohlubněmi v nepravidelných odstupech z nazelenalého skla a okrajem přehnutým ven nahoru a zpátky dovnitř je tvarem i rozměry blízké unguentariu ze sbírky athénskému muzea neznámé provenience (Weinberg 1992, pl. 10, no. 28). Má obdobný tvar těla a na těle čtyři nepravidelně umístěné kruhové prohlubně. Weinbergová uvádí přehled nálezů unguentarií s kulovitým a hruškovitým tělem s prohlubněmi (*indented unguentaria*) z východní i západní části římského impéria datovaných od konce 3. do 4. století n. l., ve východní části se podle ní objevují o něco dříve, na konci 3. století a mívají spíš hruškovité tělo.

Miniaturní nádoby se zaobleným tělem a širokým trychtýřovitě rozevřeným hrdlem, tab. XI

Dvě nádoby ve sbírce mají podobný tvar a snad patří ke stejnému typu. **Kat. č. 114** (H10-2939) z téměř čirého skla má vejčité tělo na dně se stopou po přílepníku a delší trychtýřovitě rozevřené hrdlo se úzkým opracovaným okrajem. Druhá nádoba **kat. č. 115** (H10-1110) z transparentního skla s modrozeleným odstínem má rovněž vejčité až hruškovité tělo a trychtýřovitě rozevřené hrdlo, které je v tomto případě kratší, a má neopracovaný nepravidelný okraj. Obě lze snad vzhledem k trychtýřovitě rozevřenému hrdlu zařadit mezi výrobky syrsko-palestinské oblasti 3. až 4. století. Paralely lze najít mezi

velkými exempláři (Arveiller-Dulong–Nenna 2005, nn. 1048–9) i flakonky miniaturních rozměrů (Sternini 1990, pl. 15:43, v. 6,9 cm) nebo (Hayes 1975, no. 172, v. 4,4 cm).

Kat. č. 116 (H10-2941) z transparentního slabě nazelenalého skla má široké válcové tělo rozšiřující se směrem ke dnu, dno dovnitř vtlačené, zaoblené plece a trychtýřovitě rozevřené hrdlo. Blízkou paralelou je lahvička z Palestiny (Hayes 1975, no. 368), která má stejný tvar těla a delší hrdlo.

Miniaturní lahvička-unguentarium s kulovitým tělem na podstavě tvaru disku (Rütti AR 145), tab. XI

Ojedinělým exemplářem ve sbírce je malá lahvička (v. 5,9 cm) z transparentního skla slabého nazelenalého odstínu s kulovitým tělem na nízké přitavené diskovité podstavě, **kat. č. 117** (H10-3130). Má kulovité tělo, delší komínkovité hrdlo se zesíleným okrajem zahnutým ven a zpátky dovnitř. Dvě obdobné lahvičky miniaturních rozměrů z Kaiseraugstu publikovala Rütti (1991, Taf. 104: 2425 a 2426), v obou případech se jedná o staré nálezy, o jejichž nálezových okolnostech není nic bližšího známo. U č. 2426 uvádí, že byla lahvička nalezena v hrobě č. 24. Obě jsou zhotoveny z přirozeně zbarveného skla. Datuje je do konce 4. století n. l. Tři lahvičky s více nebo méně kulovitým tělem různé velikosti, které stojí na diskovité podstavě, publikoval Ružič (1994, T. XVIII: 12–14), dvě mají neznámé nálezové okolnosti, jedna pochází ze Sirmia z hrobu 238, datovaného do 4. století n. l.

Malý flakon (*jar*) s jemnými vertikálními žebry, tab. XI

Flakon **kat. č. 118** (H10-1803) z téměř bezbarvého skla s nazelenalým odstínem má válcovité tělo zdobené jemnými žebry, hrdlo hladké bez dekoru směrem k okraji se trychtýřovitě rozšiřující a okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř. Okraj a hrdlo jsou foukané z volné ruky, tělo do formy s vertikálními žebry. Tyto nádoby, pro něž je charakteristické válcovité tělo zdobené jemnými žebry, tvoří malou skupinu nádob vyskytující se v syrsko-palestinské oblasti. Některé mají pod okrajem dutý prstenec. Hrdlo může být kratší nebo delší, k okraji se trychtýřovitě více nebo méně rozšiřuje. Tělo bývá rovné nebo se směrem

ke dnu mírně zužuje. Jsou to nádoby menších rozměrů zhruba od 6 do 11 cm. Na základě nálezů z Izraele je Stern (2001, 233, no. 119) datuje do druhé poloviny 4. století n. l.

4.7. MISKY

Misky bez nožky

Do kategorie misky byly zařazeny nádoby širší než vyšší, přibližně v poměru výška ku šířce 1:1,5–3. Toto kritérium není žádným pravidlem, jenom vyjadřuje snahu utříditi nějakým logickým způsobem zpracovávaný materiál. Mezi miskami se najdou i hybridní typy, jejichž výška se téměř rovná průměru okraje a které by mohly být zařazeny mezi poháry. Ve sbírce Národního muzea se nacházejí misky zhotovované nejrůznějšími způsoby: sedáním přes formu (viz předchozí kapitola), foukáním do formy i z volné ruky. Rozlišení mezi miskami zhotovenými foukáním z volné ruky a do formy není vždy jednoduché, ne vždy jsou patrné švy v místě sesazení formy, používaly se i jednoduché formy a často docházelo ke kombinaci obou způsobů, foukání do předformy a pak z volné ruky. Misky a mističky nejrůznější velikosti se používaly v antice při stolování na omáčky nebo tekutiny. Ty nejluxusnější byly výrazem prestiže. Dávaly se i do hrobů, například v kantonu Ticino se objevují nejčastěji po balsamariích, lahvích a džbánkách (Biaggio Simona 1991, 57)

Miska s jemnými žebry, (*zarte Rippenschalen*, Isings form 17, Calvi gruppo G), tab. XII

Tento termín, označující misky z tenkého skla polokulovitého nebo mírně stlačeného těla s jemnými žebry rozbíhajícími se ode dna nahoru k plecím, kde jsou u mnoho exemplářů spojeny reliéfními oblouky, s prohnutým hrdlem a vně vykloněným okrajem, zavedla do odborné literatury T. E. Haevernicková (Pfeffer–Haevernick 1957–8, 79–61). Zhotovovány byly většinou z barveného skla, světle hnědého, jantarově žlutého, purpurového, modrého, zřídka z opakně bílého skla, ale méně často i z přirozeně zbarveného tenkého skla. Na těle a šiji bývají zdobeny opakním bílým, spirálovitě ovinutým vláknem. Menší procento tvoří misky z monochromního skla, které nemají spirálovitě ovinuté vlákno v kontrastní barvě. Výroba *zarte Rippenschalen* začíná v augustovském období, jak

dokládá fragment nalezený na Magdalensbergu (Czurda-Ruth 1979, 44–47) a v Morgantině na Sicílii (Grose 1982, 28), nejrozšířenější jsou v tiberiovsko-klaudivském a neronském období a mizí během druhé poloviny 1. století n. l. ve flavijském období v souvislosti s poklesem zájmu o barevné sklo. Vyráběny tedy byly poměrně krátkou dobu. Mapa rozšíření jejich nálezů, kterou zpracovala Haevernicková, naznačuje možná centra výroby. Jejich největší koncentrace se nachází ve dvou oblastech: mezi Aquileiou a Kraňskem (Slovinsko) a mezi Locarnem a Turínem. Údolím řeky Reno se šířily směrem na sever, v Holandsku (Velsen) bylo například nalezeno 26 fragmentů těchto nádob, velká koncentrace je také na Kypru (Biaggio Simona 1991, 73). Ale identifikování přesných center výroby v uvedených oblastech zůstává problematické. Zatímco Aquileia je dnes považována za centrum jejich výroby i exportu, v západní oblasti za řekou Pád je obtížné dílny lokalizovat. Z oblasti Ticina jich Biaggio Simona (ibid., 72) publikovala sedm, kde, jak se zdá, převažovala forma hlubší před tou s tělem stlačenou. Lze si tedy proto představit, že dílna byla činná také někde v oblasti Locarno-Muralto. Protože se objevují nálezy i z dalších oblastí římského impéria od Británie, Nizozemí a Španělska na západě po Řecko, Turecko, a Černomoří na východě, domnívá se D. Whitehouse (2001, 202), že byly vyráběny nejenom v severní Itálii a přilehlých oblastech, ale i na jiných místech římského impéria. Další problém je spojený s technikou výroby, podle některých badatelů byly foukány do formy, podle jiných z volné ruky a žebra byla provedena nějakým nástrojem na způsob pinzety stisknutím stěny, pak se mělo aplikovat vlákno. Ale na stěnách ani na žebrech nejsou patrné stopy po použití takového nástroje, ani se tím nevysvětlují oblouky, kterými jsou jednotlivá žebra pod hrdlem pospojována. A právě existence těchto „oblouků“ vedla další badatele počínaje Fremersdorfem (1958, 13), který jako techniku výroby označil foukání do formy, aniž by se procesem výroby dále zabýval, a Biaggio Simonou (1991, 71–3) konče k jinému závěru: na písku se nabralo sklo a vyfouklo se, aby získalo předběžný tvar, a pak se aplikovalo barevné vlákno. Takto vzniklý polotovár se foukal do formy, ve které byla v negativu provedena žebra, to vysvětluje reliéfní oblouky spojující jednotlivá žebra. Kontakt rozžhaveného skla foukaného proti stěnám formy způsobil zploštění vlákna, které se někdy místy přehnaně roztáhne. Po vyjmutí z formy byly nádoby dokončovány ještě posledním foukáním, toto poslední foukání mohlo způsobit nepravidelnosti na těle misky (např. nestejná vzdálenost mezi žebry). Pokud tomu tak bylo, pak patří *zarte Rippenschalen* k nejstarším nádobám foukaným do formy.

Ve sbírce Národního muzea se nachází jedna kompletně dochovaná miska **kat. č. 119** (H10-7949) z medově zbarveného skla s horizontálně ovinutým bílým opakním vláknem. Fragment okraje misky téhož typu **kat. č. 120** (H10-1984) je zhotovený z přirozeně zbarveného skla. Pod okrajem má horizontálně ovinuté stejnobarevné vlákno v mnoha otáčkách. Fragment části dna a stěny nádoby **kat. č. 121** (H10-4694) je zhotovený z modrého skla. Zdobený je vyššími, ostře vystupujícími tenkými žebry rozbíhajícími se ode dna směrem vzhůru. Vzhledem k tvaru žeber se v tomto případě nemusí jednat o misku tohoto typu.

Polokulovité, cylindrické misky (Hofheim cups, Isings form 12), tab. XII

Do této kategorie patří misky s téměř cylindrickým tnebo polokulovitým tělem. Dno bývá ploché nebo mírně konkávní, stěny se mohou přímočaře zužovat směrem k okraji nebo může být okraj mírně vně vyhnutý. Stěny bývají zdobeny vybrušovanými žlábkami nebo řezanými rýhami pod okrajem nebo nad maximální výdutí. Tyto misky/pohárky byly nazvány Hofheim cups podle lokality, kde byly nalézány v hojném počtu. Zhotoveny bývají z monochromního skla, nejčastěji z modrozeleného, ale také ze sytě modrého, purpurového, žlutého a smaragdově zeleného skla, vzácnější jsou exempláře z polychromního skla. Exempláře s horizontálními rytými liniemi připomínají podobný způsob výzdoby používaný v helénistickém období. Objevují se i malované exempláře, tzv. *coppe degli uccelli* nazvané podle motivu ptáků mezi úponky vinné révy. Kromě tohoto motivu se na těchto miskách objevují i další malované náměty se zvířaty, ptáky, pygmeji, jeřáby, rybami atd. Na mnoha z nich byla na dně namalována osmicípá hvězda, která bývá interpretována jako značka dílny. Kde byly dílny, zhotovující toto malované sklo, zůstává předmětem diskuzí. Harden navrhuje severní Itálii (podle koncentrace nálezů) pro misky a malované amforisky byly podle něj zhotovovány na východě (Harden 1987, 259). Z východní části impéria je známo jenom málo příkladů, kromě amforisky z Kypru ještě několik fragmentů z Egypta. K tomu přibýlo ještě půl tuctu fragmentů malovaných misek z Masady, které jsou prvními příklady ze syrsko-palestinské oblasti (Barag 1991, 139). Tyto nálezy znovu otvírají otázku jejich původu.

Biaggio Simona (1991, 63) rozlišuje tři typy, první se stěnami téměř rovnými, u dna zaoblenými, jenom mírně dovnitř nakloněnými. Dalším typem v této skupině jsou misky

s výrazněji profilovaným „kýlovitým“ tvarem stěn ve spodní třetině těla a okrajem vně vyhnutým (Vessberg 1952, *beaker A II alfa*, pl. III:9–18; Biaggio Simona 1991, type „*a sacco*“). Do této skupiny patří miska/pohárek č. **kat. 122** (H10-6210) z tenkostěnného slabě nazelenalého skla. Na Kypru byl tak frekventovaný a homogenní, že musel pocházet z jedné dílny. Podle ostrého okraje se nehodily k pití. Vyhnutí okraje naznačuje, že mohly být opatřeny víčkem. Malovaná víčka, která pasují svými rozměry na tyto nádoby, byla nalezena na Kypru (např. Harden 1987, no. 148). Tyto kyperské misky/pohárky jsou pozdější než misky nalezené v Ticinu a dalších západních částech impéria (Biggio Simona 1991, 69). Misky s více zaoblenými stěnami směrem k okraji dovnitř zataženými jsou třetím typem, který se objevuje od klaudijského období. Dno mají rovné nebo mírně konkávní, přičemž utváření dna je určitým chronologickým vodítkem, ty s výrazněji konkávním dnem jsou mladší, z druhé poloviny 1. století. (Czurda Ruth 1979, 41).

Misky/pohárky Isings 12 se objevují v pozdně augustovském období (Magdalensberg; Czurda-Ruth 1979, 37), ale hlavní období použití představuje druhá a třetí třetina 1. století a používaly se ještě na začátku flavijského období. Pozdější nálezy z konce 1. a začátku 2. století n. l. (Nijmegen, Cool–Price 1995, 65) jsou pouze výjimečné. Vývoj typu začíná od cylindrických, pak následovala varianta „*a sacco*“ zpravidla s rovným dnem a ve druhé polovině 1. století se dnem konkávním. Miska **kat. č. 123** (H10-1109) ze silnostěnného průsvitného žluté sklo má dno nepatrně dovnitř prohnuté, kónicky se zužující stěny směrem k zabroušenému okraji, maximální výduť u dna a na těle vybroušený širší proužek. Profilem stěn patří třetímu typu se zaoblením v dolní části těla, dno je ovšem jenom mírně dovnitř prohnuté.

Misky na nožce

Miniaturní misky s konvexním profilem na nízké nožce (Isings form 20; Scatozza Höricht forma 7), tab. XII

Misky tohoto typu mají nízkou prstenčitou nožku, konvexní stěny s okrajem široce vně vyhnutým. Exempláře tohoto typu jsou známy z Pompejí a také západních provincií (Vindonissa). Nálezy fragmentů z *insuly 5*, Regio VI, které odpovídají tomu typu, náležely spolu s dalším materiálem období augustovsko-tiberiovskému (Scatozza Höricht 1986,

32). **Kat. č. 124** (H10-3842) z nebarveného skla s nažloutlým odstínem je tvarem a rozměry nejbližší misce typu forma 7, E 1792 z Herculanea (ibidem, tav. XIII:18). Zhotovovaly se mačkáním do formy. Misku obdobného tvaru z počátku 1. století n. l. zhotovenou ze skla v barvě slonoviny publikoval Hayes (1975, no. 58). **Kat. č. 125** (H10-1808) z nebarveného skla žlutozeleného odstínu patří stejnému typu, má obdobný tvar jako kat. č. 124, pouze stěny jsou méně konvexní.

Misky s kónickým nebo mírně konvexním profilem (Isings form 41), tab. XII

Hlubší misky typu Isings form 41a mají konvexně vyhnutý profil, okraj zahnutý a horizontální a prstencitou nožku, typ 41b má horizontální zaoblený okraj a stěny jenom nepatrně konkávní, kónické nebo mírně konvexní, dno dovnitř prohnuté. Typ 41b má velké rozšíření, zastoupený je často zejména v Itálii a přilehlých oblastech, Isingsová uvádí příklady z Pompejí, v Herculaneu je typ 41b zastoupený jedním exemplářem (Scatozza Höricht 1986, E 148, forma 10), z kantonu Ticinu uvádí Biaggio Simona (1991, 78–79) celkem 24 exemplářů. Na základě pohřební výbavy se domnívá, že byl typ běžný ve druhé polovině 1. století a v několika desetiletích 2. století. Fragment misky tohoto typu z Magdalensbergu (Czurda Ruth 1979, 87, Nr. 653), který by posouval datování do augustovské doby, je zatím jediným exemplářem. Většina je z bezbarvého skla s různými modrozelenými, nazelenalými a nažloutlými odstíny. Do této skupiny patří misky **kat. č. 126–127** (H10-1108, a H10-1107) obě z přirozeně zbarveného skla se stěnami jenom nepatrně konvexními.

Misky s konvexním profilem (Isings form 42/43), tab. XII, XIII

Misky se od typu Isings 41 liší profilem stěn, který je výrazněji konvexní, jinak jsou blízké miskám typu Dragendorff 35. Okraj je vně vyhnutý a zesílený. Misky tohoto typu se nacházejí v Pompejích a Herculaneu. Zhotoveny bývají z přirozeně zbarveného skla s odstíny nazelenalými nebo namodralými, existují i exempláře provedené z tmavozeleného prosvítajícího nebo modrého skla. Rozměry jsou různé, průměr okraje bývá od 8 do 14 cm, ale existují i exempláře větších rozměrů. Několik těchto misek bylo

nalezeno při vykopávkách v Herculaneu v roce 1961 ještě zabalených, tudíž datovaných 79 n. l. (Scatozza Höricht 1986, 35). Vyskytují se často v provinciích předalpských, také na Kypru (Vessberg 1952, pl. II: 1–3), v provinciích zaalpských v menším množství. Nejranější datovaný nález pochází z Magdalensbergu, kde osídlení skončilo 45 n. l. (Czurda-Ruth 1979, 57–58). Podle četných nálezů misek tohoto typu v Ticinu (43 exemplářů) navrhuje Biaggio Simona (1991, 82) místní výrobu určenou lokálními obchodu a podle pohřební výbavy v Ticinu se na trhu objevují kolem 60/70 n. l., největší rozšíření lze datovat 70 až 120/130 n. l. Misky Isings 43 se v Ticinu objevují pouze v průběhu 2. poloviny 1. století n. l. Misku **kat. č. 128** (H10-8293) ze zakaleného žlutozeleného skla s deformovaným tělem lze podle polokulovitého profilu a vně vyhnutého okraje zařadit k typu Isings 42a. Velká miska o průměru 17,5 cm s nazelenalého skla **kat. č. 129** (H10-8074) bez známek koroze má okraj zahnutý ven a dolů, odpovídá tedy podle tvaru okraje typu Isings 42b. Tento typ se podle Isingsové objevuje ve 2. století n. l., v Gallii a Porýní ještě v nálezech 4. století n. l. Menší miska **kat. č. 130** (H10-1807) z modrozeleného skla na nízké nožce má široce rozevřený okraj přehnutý dolů. Jedná se o Vessbergův (1952) typ *deep bowl B1beta2*. Charakteristické pro tyto misky je široce rozevřený okraj zaoblený nebo přehnutý, jako je to v našem případě. Typ se objevuje na konci prvního století n. l. v Itálii i východním Středomoří; Katsnelson uvádí příklady z Izraele datované 2.–3. století n. l. (2010, 144). **Kat. č. 131** (H10-1806) je miska s nazelenalého silnostěnného skla typu Isings form 43. Profilem stěn je podobná předchozímu typu Isings 42, liší se utvářením okraje, který je tubulární stejně jako nožka, a aplikovanými protilehlými uchy zdobenými paralelními žlábkami a vystupujícími žebry. Zpravidla bývají zhotoveny z modrozeleného skla. Je to poměrně homogenní skupina, ucha tohoto typu se objevují na mělkých i hlubších miskách. Misky Isings 43 jsou současné s typem Isings 42 a objevují se ve druhé polovině 1. století n. l., k datovaným nálezům patří Liverpool sotto, hrob 19 v Muraltu, Locarno, kanton Ticino (Biaggio Simona 1991, 82), ale objevují se i v nálezech na začátku 2. století n. l. (Whitehouse 1997, no. 93). Rozšíření je v celém impériu, nalezeny byly např. na Kypru (Vessberg 1952, pl. II:6), v Hebronu (Hayes 1975, no. 179) nebo v Sardech (Turecko; Saldern 1980a, nos. 94–101).

Misky na vyšší nožce se zaobleným okrajem (Isings form 80), tab. XIII

Misky se šikmo vyhnutými stěnami na vyšší prstenčité nožce s okrajem zahnutým dovnitř nebo zesíleným a zaobleným náleží druhé polovině 2. století n. l. Isingsová uvádí i nálezy datované do začátku 3. století (1956, 96). Je to tvar blízký různým variantám typu Isings 42. Liší se vysokou nožkou a šikmo vyhnutými stěnami, které připomínají oválné talíře 3. a začátku 4. století n. l. (Calvi 1968, n. 330, tav. N:7). **Kat. č. 132** (H10-7713) je miska z nazelenalého skla na vysoké prstenčité nožce na dně s částečně patrnou stopou po přílepníku. Miska z Kypru obdobného tvaru (Hayes 1975, no. 176) z tenkostěnného skla je datovaná přibližně 150 až 250 n. l. Misku z Karanis téhož tvaru, nalezenou v mladším kontextu 4. až 5. století n. l., považuje Harden za předmět předávaný jako dědictví (Harden 1936, 96). Hlubší misku podobného tvaru s výraznou podstavou (*band-shaped cylindrical base ring*) s okrajem zahnutým dovnitř publikoval Vessberg (1952, deep bowls B II delta, pl. II:11). **Kat. č. 133** (H10-7712) je miska z bezbarvého skla se žlutozeleným slabým zabarvením na vysoké prstenčité nožce a zaobleným okrajem podobná typu Isings 80. Nepatrně se odlišuje profilem stěn, které jsou směrem ke dnu konvexně zakřivené a směrem k okraji se přímočaře rozšiřují. Podobná miska z téměř čirého skla s nepatrným žlutozeleným zabarvením na vysoké nožce vytvořené vytažením stěn nádoby byla nalezena na nekropoli v Kerči (Pantikapaion) a datovaná je do 3. století n. l. Kunina (1997, no. 323). Další misku podobného profilu neznámé provenience publikovala Roffia (1993, 77, n. 65), na základě analogií z pozdně antického období ve východním Středomoří (Galilea) ji datuje do 4. století n. l.

Polokulovité misky/pohárky (Isings form 108 a varianty), tab. XIII

Kat. č. 134–135 (H10-3139 a H10-2928) jsou misky vysoké 6,1 cm s okrajem jenom nepatrně širším než je jejich výška, mohly by být zařazeny rovněž do kategorie pohárky. Obě jsou na prstenčité nožce a podobného profilu se zaoblenou křivkou těla a okrajem vně vyhnutým. Misky tohoto typu začaly být zhotovovány ve 3. století n. l. a běžně rozšířeny jsou ve století 4., některé jsou bez dekorace, jiné jsou zdobené např. barevnými skvrnami (blobs) nebo rytými liniemi. Často mívají neopracovaný okraj. Miska **kat. č. 134** (H10-3139) zhotovená z tenkostěnného slabě nažloutlého skla s neopracovaným okrajem odpovídá typu Goethert-Polaschek form 64, datovanému do poloviny 4. století a miska

kat. č. 135 (H10-2928) z nazelenalého skla s výraznější křivkou těla se blíží typu form 63 (4. století n. l.).

Miska **kat. č. 136** (H10-3700) z transparentního modrozeleného skla je ojedinělým exemplářem ve sbírce. Tvarem připomíná misky typu Isings form 12 (varianta „a sacco“). V místě maximální výduti těla má cca 0,7 cm široký, nízký reliéfně vystupující pruh. Misku podobného profilu ovšem s reliéfní „římsou“ zhruba v polovině výšky publikoval Whitehouse (1997, 77, no. 97), ke které uvádí další analogie z Izraele datované do 3. až 4. století n. l. Bližší analogie k misce kat. č. 136 nalezena nebyla.

Polokulovité misky bez nožky (Isings form 96), tab. XIII

Polokulovité misky bez nožky **kat. č. 137–138** (H10-3144 a H10-4461) mají vně vyhnutý neopracovaný okraj a dno mírně konkávní. **Kat. č. 137** je z čirého tenkostěnného skla a druhá, **kat. č. 138** ze středně silného nažloutlého skla. Obě patří ke frekventovanému typu pozdního císařství, který se objevuje v mnoha variantách bez výzdoby, jako je to v našem případě, s rytými liniemi, s plastickými skvrnami (*Nuppen*), nebo s dekorem foukaným do formy. Typ je podle Isingsové běžný ve 3. století a používaly se i ve 4. století, pro které je tento tvar typický, nicméně uvádí i příklady pocházející ze 2. století, např. miska s fasetovým výbrusem z Korintu (Davidson 1952, no. 592). Tato miska má opracovaný okraj, pozdější exempláře mají okraj neopracovaný. Rozšířeny jsou ve východní i západní části impéria, zejména v Porýní a v Galii (zejména je to polychromní sklo tzv. *Nuppen gläser* a sklo zdobené hadovitými vlákny *Schlangenfadengläser*). Z Ticina uvádí Biaggio Simona pouze dva exempláře z nekropole Liverpool sotto v Muraltu (1991, 77). Miska n. 172.2.219 s horizontálními rytými liniemi je datovaná do druhé poloviny 4. století n. l. na základě nálezů tří mincí. Další paralely cf. Goethert-Polaschek 1977, 50, forma 49a.

4.8. POHÁRY

Do této kategorie byly zařazeny nádoby, jejichž výška je přibližně stejně velká nebo větší než maximální šířka. Ve sbírce Národního muzea se nacházejí různé typy i velikosti, od 5,8

cm do 15,3 cm. Všechny jsou zhotoveny foukáním z volné ruky z transparentního skla s různě intenzivním zeleným a modrozeleným nebo nažloutlým nádechem. Používány byly především na pití, i když ani jiné využití není vyloučeno. V hrobech kantonu Ticino se objevují méně často než misky, ale doprovázeny jsou skleněnými nebo keramickými lahvemi s jedním uchem. Kombinace lahev s jedním uchem a pohár tedy tvoří nedílnou součást pohřební výbavy, a tam, kde chyběl, byl skleněný pohár nahrazený keramickým nebo miskou (Biaggio Simona 1991, 95).

Pohárky bez nožky

Pohárky s „kýlovitým“ profilem (*bicchieri carenati*), tab. XIV

Pohárek **kat. č. 139** (H10-5198) z transparentního skla s modrozeleným nádechem patří do skupiny pohárků s tělem téměř bikónickým s největším rozšířením v polovině výšky. Okraj je vyhnutý ven a nahoru a zabrušovaný. Zdobené jsou jemnými rytými horizontálními liniemi pod okrajem a na výdutí nebo těsně pod výdutí. Zhotovovány jsou z nebarveného skla čirého nebo s nazelenalým či modrozeleným nádechem. Z Ticina uvádí Biaggio Simona (1991, 104) tři exempláře a na základě nálezu z hrobu 92 Arcegno, Losone, datuje tyto pohárky na konec 1. století až do 2. století n. l. Rozšířeny jsou v mnoha částech římského impéria, často nalézané ve fragmentárním stavu, neboť byly zhotoveny z tenkostěnného skla. Kromě varianty se dnem mírně dovnitř vypíchnutým se objevují i pohárky na prstenčité nožce (Price 1987, 33).

Vysoké poháry (*Isings form 34/109c*), tab. XIV

Vysoké poháry se zhotovovaly v celé škále tvarů s kónicky se rozšiřujícími stěnami nebo mírně konvexními, s okrajem vně vyhnutým nebo vertikálním. Mnoho jich je zdobeno rytými horizontálními liniemi, zhotoveny též bývají z monochromního barevného skla. Tento typ se objevuje v 1. století a s obměnami se udržel až do 4. století n. l. (*Isings form 109*, Goethert-Polaschek 1977, form 58a). Rozšířeny jsou v obou částech římského impéria, na východě i západě, na východě to je např. nález z Korintu, zdobený horizontálními liniemi (Davidson 1952, no. 637), z ostrova Samothrake (Dusenbery 1967,

Fig. 41) a z Kypru (Vessberg 1952, pl. IV:6 s rytými liniemi). Z Aquileie pochází exemplář menších rozměrů stejného tvaru bez horizontálních linií (Calvi 1968, no. 135). Fragmenty pohárů tohoto typu s horizontálními liniemi byly nalezeny v Colchestru (Cool–Price 1995, nos. 332–351), kde jsou současné s Hofheim cups, a tudíž datované 25 až 75 n. l., a v Locarnu (Biaggio Simona 1991, Tav. 13, nos. 134.2.059 a 176.4.077) datované na konec 1. až 2. století n. l.

Pohár **kat. č. 140** (H10-8286) zhotovený z přirozeně zbarveného skla lze podle nožky, která je vytvořena vyhnutím stěny v dolní části ven a která zaoblením přechází ve dno mírně dovnitř prohnuté, zařadit k typu Isings form 34. Diskovitá nožka je tedy vytvořena rozšířením obvodu nádoby. Typ 109, který Isingsová považuje za další fázi vývoje typu 34, je velmi podobný, ovšem liší se výrazným zúžením stěn směrem ke dnu, které začíná připomínat nožku ve tvaru stonku. Tvarem je kat. č. 140 blízké nezdobenému exempláři (Vessberg 1952, Pl. IV:7, typ BII beta), který byl nalezen na Kypru, Limassol v hrobě ze severovského období. Na sobě má nalepený starý štítek s nápisem Salona.

Cylindrické poháry s vně vyhnutým okrajem a jedním nebo dvěma dutými prstenci, tab. XIV

Cylindrické poháry s široce rozevřeným okrajem mají dno mírně dovnitř prohnuté, okraj vně vyhnutý a jeden nebo dva duté prstence konvexně rozšiřující stěnu nádoby, jeden bývá umístěný pod okrajem a druhý u dna. Přibližně datovány jsou na konec 1.–začátek 2. století n. l. Typ snad kopíruje syrsko-palestinské sklo foukané do formy, jako jsou například cylindrické pyxidy s florální dekorací na těle a s dutým prstencem pod okrajem, který sloužil k opření víčka, druhý prstenec rozšiřoval stěnu u dna (Stern 1995, nos.78–83). Pohár **kat. č. 141** (H10-1829) z namodralého nebarveného skla s cylindrickými stěnami, okrajem vně vyhnutým a zaobleným a u dna s dutým prstencem, který konvexně rozšiřuje stěnu, je jediným exemplářem ve sbírce. Poháry se dvěma prstenci, jedním pod okrajem, druhým u dna, publikoval Whitehouse (1997, nos. 164–5) a téměř identický pohár s jedním prstencem u dna Saldern (1974, Nr. 136).

Malé pohárky s cylindrickými nebo mírně konvexními stěnami, tab. XIV

Malý cylindrický pohárek ze středně silného lahvově zeleného skla **kat. č. 142** (H10-7983) má u dna nepatrně konvexně vyhnutou stěnu, snad se jedná rovněž o tvar vycházející z cylindrických pohárů foukaných do formy. Tvarem je velmi blízký pohárku ze světlého šedozeleného skla publikovaném Hayesem (1975, no. 180). Jedná se o nezdobené pohárky Vessbergova typ A 1 alfa, který se objevuje na Kypru v severovském období (Vessberg 1952, Pl. III:1). Pohárek nepatrně větších rozměrů z tenkostěnného nazelenalého skla **kat. č. 143** (H10-965) má mírně konvexní stěny nepatrně se zužující směrem dovnitř a u dna cca 1 cm široký mělký žlábek. Tvarem jej lze zařadit rovněž k Vessbergovu typu A I alfa (Pl. III:3), k mělkému žlábků nebyla nalezena analogie. Oba pohárky lze datovat jenom rámcově do 2.– začátek 3. století n. l.

Pohárky/jars bez podstavky a s podstavou a s pytlovitě rozšířeným tělem a aplikovaným vláknem (Vessberg jars type AII a BI), tab. XIV

Charakteristické pro pohárky tohoto typu je „pytlovitě“ rozšířené tělo směrem ke dnu, okraj vně vyhnutý a zaoblený (zapalovaný) a na hrdle horizontálně ovinuté tenké vlákno, někdy jenom jednou, jindy dvakrát. Některé exempláře mají nožku, jiné jsou bez nožky, lišit se mohou nepatrně tvarem těla, které může být baňatější nebo kóničtější, vždy s maximální šířkou u dna. Ve větším počtu jsou zastoupeny na Kypru, zejména Vessbergův typ A II (bez nožky, *sack-shaped jars with short neck and splaying rim*) a typ B I (s podstavou, *sack-shaped jars with tubular base ring and glass thread round the neck*). Jedná se barvou (přirozeně zbarvené, slabě nazelenalé sklo se stejnobarevným vláknem), tvarem a způsobem navinutí vlákna o homogenní skupinu. Vessberg se domnívá, že je zhotovovala jedna dílna, činná na Kypru (1952, 145). Pohárek na nožce (typ BI) byl nalezený v Karanis v raném kontextu 2.– 3. století n. l. (Harden 1936, no. 365), některé exempláře jsou datovány až do začátku 4. století n. l. (např. Hayes 1975, no. 475).

Kat. č. 144 (H10-3821) má téměř kónicky se rozšiřující tělo směrem ke dnu a na hrdle dvakrát ovinuté tenké vlákno a nízkou prstenčitou podstavu a **kat. č. 145** (H10-8280) bez podstavky pod hrdlem s tenkým vláknem jedenkrát ovinutým, částečně zataveným do povrchu, má baňatější tělo směrem k tělu výrazněji rozšířené (oba Vessberg type jars AII).

Velmi podobný pohár cf. Whitehouse 2001, no. 679. **Kat. č. 146** (H10-3805) mírně vybíhající z osy s podstavou a silnějším jedenkrát ovinutým vláknem odpovídá Vessbergovu typu B I. Několik pohárků tohoto typu s jemnými svislými žebry provedenými stisknutím stěny pinzetou (*pinched*) z Libanonu cf. Atallah–Gawlikowska 2007, no. 61–63.

4.9. Poháry s prohlubněmi

Pohárky bez nožky s protáhlými prohlubněmi (Isings form 32, Scatozza Höricht forma 20), tab. XV

Pohárky tohoto typu mohou mít stejnou výšku jako šířku, častěji bývají vyšší než širší. Charakteristický je vně vyhnutý okraj, konvexní stěny a protáhlé prohlubně zaujímající větší část výšky nádoby. Pod okrajem mohou a nemusí být jemné horizontální rýhy. Zhotoveny jsou z velmi tenkého průsvitného skla se slabým nazelenalým odstínem. Existuje rovněž varianta na nožce (Isings forma 35). Je to hodně rozšířený typ, který má různé varianty vzhledem k počtu prohlubní, jejich tvaru i tvaru pohárku. Mezi pohárky bez nožky s protáhlými prohlubněmi rozlišuje Vessberg dvě skupiny, první s dlouhými prohlubněmi a podle profilu stěn, s konvexním nebo téměř rovným profilem a druhou skupinu tvoří pohárky s prohlubněmi jenom ve spodní části těla (Vessberg 1952, 122). Zajímavým exemplářem je pohárek se čtyřmi oválnými prohlubněmi a tenkým horizontálně ovinutým vláknem kolem těla s 13 otáčkami (Kunina 1997, no. 308).

Pohárky s prohlubněmi se nacházejí na západě i východě impéria, nalezeny byly např. v Herculaneu (dva exempláře s větším počtem prohlubní, Scatozza Horicht 1986, 40), v kantonu Ticino (Biaggio Simona 1991, 102–3), v Karanis (Harden 1935, nos. 391–401), na Kypru (Vessberg 1952, Pl. III:25–27, s konvexním profilem), v Trevíru (Goethert-Polaschek 1977, forma 53c, z hrobu z druhé poloviny 3. století), v Británii i v severních provinciích, např. *canabae legionis* Nijmegen (Cool–Price 1995, 69–71). Používat se začaly ve druhé čtvrtině nebo polovině 1. století, největšího rozšíření mají ve flavijském období, objevují se i v antoninském (Kypr, Amathus, hrob 17, Vessberg 1952, 120) a používané byly ještě ve 3. století.

Kat. č. 147–148 (H10-1797 a H10-1798) jsou téměř identické, zhotoveny jsou z nebarveného tenkostěnného skla s nazelenalým odstínem, mají konvexní profil stěn a

čtyři podlouhlé prohlubně. Oba patří k Vessbergovu typu AIV alfa 1. **Kat. č. 149** (H10-964) má rovněž tělo členěné čtyřmi protáhlými prohlubněmi. Od dvou předchozích se liší úzkým krátkým hrdlem a průměrem okrajem, který je výrazně užší než maximální šířka těla. Blízkou paralelu z Kypru publikoval Hayes (1975, no. 191).

Pohárek s prohlubněmi s kulovitým tělem a širokým hrdlem, tab. XV

Kat. č. 150 (H10-3846) je pohárek z průsvitného, čirého velmi tenkého skla s tělem v dolní části členěným čtyřmi kruhovými prohlubněmi. Má téměř kulovité stlačené tělo a delší trychtýřovitě se rozšiřující hrdlo. V tomto případě se podle tvaru (zejména trychtýřovitě rozšířené hrdlo) jedná o mladší typ typický pro východní Středomoří, kde se objevuje v různých variantách s kanelovaným nebo hladkým tělem, či s promáčklinami. Tyto, snad kosmetické nádoby, převažují v pohřební výbavě 4. a začátku 5. století v syrsko-palestinské oblasti. Nádoby nebývají přesně provedeny, často s různými nerovnostmi, nerovnou horní částí, asymetrií těla apod. Velmi blízká analogie byla nalezená v Givat Šaret, 23 km západně od Jeruzaléma (Seligman–Zias–Stark 1996, Fig. 15:5) v hrobce 200. Skleněné nádoby nalezené v arcosoliu 2 a 5 jsou datované 4.–5. století n. l.

4.10. Fragmenty pohárů

Poháry na stopce (*stemmed goblets*), tab. XV

I když se kanthary na nožce objevují již ve skupině Canosa, pohárky na stopce (která odděluje nožku od kupy číše) se stávají běžným zbožím až v 5. století n. l., často zhotovované z ne příliš kvalitního skla. Ty nejstarší s profilovanou stopkou jsou datovány od poloviny 5. století a do 8. století, patří k běžně rozšířenému typu v celém Středomoří. Na západě se používaly výhradně jako poháry, na východě sloužily i jako lampy. Fragment **kat. č. 151** (H10-5230) z transparentního slabě žlutozeleného skla je zhotovený ze dvou kusů, z jednoho byla vytvořena vysoká konická nožka dole diskovitě rozšířená s okrajem dolů zahnutým a z druhého kupa pohárku, která je odlomená. Na athénské agoře byly nožky podobného typu s profilovanou stopkou nalezeny v kontextu druhé poloviny 5. století n. l. (Weinberg–Stern 2009, 150).

Fragment dna pohárku/misky na „zubaté nožce“, tab. XV

Fragment kruhového dna s řadou „zubů“ po obvodu z transparentního zeleného skla **kat. č. 152** (H10-5802) patří nádobce, která stávala na těchto zubatých výčnělcích. Takové fragmenty se nacházejí ve východním Středomoří. Několik fragmentů ze dna lahví (*flasks*) bylo nalezeno v Karanis (Harden 1936, nos. 682–5). Stern (2001, nos. 135–137) publikovala tři sprinklery ve tvaru granátového jablka stojící na „zubech“ vytažených ze hmoty skla zhotovované v syrských sklárnách pravděpodobně v první polovině 4. století n. l. Jeden pohár se „zuby“ na obvodu dna byl nalezený na Kypru (Vessberg 1952, pl. 4:12). Na athénské agoře bylo nalezeno pět těchto fragmentů pocházejících z misek nebo lahví (?) s baňatým tělem až na jednu výjimku (3. století) z kontextu 5. a 6. století n. l. (Weinberg–Stern 2009, nos. 264–268).

4.11. FLAKONY/JARS

Flakony/jars s trychtýřovitě rozšířeným vysokým hrdlem a dutým prstencem pod okrajem, tab. XV

Charakteristické pro nádoby tohoto typu je vyšší trychtýřovitě rozevřené hrdlo s dutým prstencem (*projecting roll* též *cut-out collar rim*) umístěným pod okrajem na hrdle. Díky tomuto vydutému prstenci nemohly být používány jako pohárky na pití, nebo nádoby na nalévání tekutiny. Tělo mohou mít spíš kulovité, jako publikoval například Whitehouse (1997, no. 283) nebo téměř bikónické se šikkými plecemi, více nebo méně zaobleným tělem (Filarska 1952, no. 82, pl. 17:4) a dnem dovnitř prohnutým se stopou po přilepniku nebo bez ní. Jedná se o tvar hodně rozšířený ve východním Středomoří, některé exempláře jsou bez dekorace, jiné bývají foukány do formy a mohou mít tělo zdobené žlábkováním, existují i varianty s nataveným vláknem. Ve sbírce Národního muzea se nacházejí dvě téměř identické lahve tohoto typu. Jedná se o akvizice z různých zdrojů. Obě nádoby **kat. č. 153–154** (H10-7963 a H10-8283) mají téměř bikónické tělo, druhá má na dně stopu po přilepniku. Velmi blízkou analogií tvarem těla je nádoba, kterou publikoval Hayes (1975, no. 327), na těle s jemným spirálovitým žlábkováním. Dvě byly

nalezeny na lokalitě Givat Šaret u Jeruzaléma v hrobě datovaném do 4.– 5. století n. l. (Seligman–Zias–Stark 1996, Fig. 15:2,3). Nádobky podobného tvaru těla mohou být opatřeny i uchy, jako je tomu v případě amforky **kat. č. 212** (H10-3699). Malý flakon **kat. č. 155** (H10-1792) z nazelenalého skla má podobný tvar, na hrdle pod okrajem má horizontálně ovinuté silné vlákno, které připomíná dutý prstenec předchozího typu, pod ním je rovněž navinuto velmi tenké stejnobarevné vlákno celkem v pěti otáčkách. V tomto případě se pravděpodobně jedná o imitaci předchozího typu, kdy dutý prstenec nahradilo silnější vlákno, podle tvaru těla lze snad flakon datovat rovněž do 4.– 5. století n. l.

4.12. ARYBALLY

Arybally (Isings form 61, De Tommaso tipo 10), tab. XVI

Tyto malé nádoby jsou charakterizovány kulovitým tělem a dvěma malými prstenčitými uchy pod okrajem pokračujícími vlnovkou na plece, tak že připomínají více nebo méně prohnutého delfína, tzv. „delfínovitá“ ouška. Některé mají ouška jednodušší, jiné složitěji provedená. Okraj bývá zahnutý ven a zpátky dovnitř a shora zploštělý, horizontální, někdy zaoblený, nebo může být mírně vně svažitý, takže na řezu vytváří trojúhelník. Objevují se i exempláře se složitě utvářeným „stojáčkovitým“ okrajem, který se vyskytuje častěji na nádobkách východního Středomoří. Zhotovovány jsou ze silnostěnného skla. Nádobky tohoto typu se často objevují mezi sklem formovaným na jádro, první z foukaného skla se podle Isingsové zhotovují od klaudijského období a do severních provincií se dostaly za Nerona (Isings 1956, 79). Z nálezů v Ticinu jenom jeden exemplář pocházel z datovaného kontextu – konec 1. a začátek 2. století n. l. (Biaggio Simona 1991, 215), běžně se objevují v nálezech 2. století a v menší míře ve 3. století n. l. Byly to nádoby na vonné masti a oleje používané jak v soukromé sféře, tak ve veřejných lázních, a rovněž atleti, jak prozrazují vyobrazení jejich keramických protějšků na červenofigurových vázách. Uzavíraly se zátkami z organických materiálů. Některé exempláře byly nalezeny i s bronzovými držadly, takový exemplář například publikoval Whitehouse (1997, no. 351). Přehled datovaných nálezů, většinou ze západních provincií, sepsala Isingsová (1956, 78–81), Scatozza Höricht (1986, 55–56, nn. 112–120) publikovala devět exemplářů z Herculanea a další Cool–Price (1995, 156–158). Arybally se objevují v různých částech římského

impéria, a protože existují rozdíly v utváření uch, okraje a i v délce hrdla a šířce ústí, je pravděpodobná výroba na různých místech v různých dílnách. Většina je zhotovena z nebarveného skla s různě intenzivním odstínem zeleným nebo modrozeleným, jsou známy i exempláře z bezbarvého skla, ovšem v minimálním počtu, ty pak bývají zdobeny řezáním kolečkem jednoduchými liniemi nebo fasetovým výbrusem a jenom výjimečně byly zhotoveny z barveného monochromního nebo polychromního skla. Mohou být rovněž zdobeny ovinutím stejnobarevného vlákna, ale i tyto případy jsou vzácné ve srovnání s nezdobenými a nebarvenými exempláři.

Ve sbírce Národního muzea se nachází pět nádobek tohoto typu, všechny jsou menších rozměrů, největší má 9,1 cm. **Kat. č. 156** (H10-1106) má okraj trojúhelníkovitého profilu. Od ostatních se liší utvářením uch, která zaujímají celou výšku hrdla a spojena jsou se „střechovitě“ tvarovaným okrajem. Podle Cool–Price (1995, 156) se arybally s okrajem trojúhelníkovitého profilu a delfínovitými uchy objevují v 1. století n. l. Ve druhé polovině 2. a na začátku 3. století je okraj zploštělý. Tzv. „*collar rim*“ (stojáčkovitý) je běžný ve východním Středomoří a v oblasti Pontu. Podobně utvářený profil okraje (střechovitě zešíkmený) má i exemplář **kat. č. 157** (H10-3844) zdobený ve spodní části těla devíti žebry provedenými stisknutím stěny pinzetou. Dobrou paralelou je aryballos neznámé provenience ze sbírky Wolf (Stern 2001, no. 36) se 12 žebry ve spodní části těla provedenými stisknutím stěny nádoby. **Kat. č. 158** (H10-1810) z nazelenalého silnostěnného skla má horizontální okraj (zahnutý ven a zpátky dovnitř a shora zploštělý) a delfínovitá ucha. **Kat. č. 159** (H10-7953) z jantarově žlutého skla má stejně jako **159** (H10-7953) okraj zahnutý ven a dovnitř a shora zploštělý a ucha tvoří prstenec nedotýkající se okraje.

4.13. URNY

Urny (olle) (Isings form 63, 64 s uchy a bez uch form 67), tab. XVI

Tyto velké nádoby s širokým ústím a baňatým tělem různých tvarů, někdy opatřené víčky a často bez nožky jsou rozšířené v západní části Středomoří od Itálie po Španělsko, na severoafrickém pobřeží směrem na východ k Libyi, a také v severozápadních provinciích římského impéria. Ve východní části se objevují vzácně. Původně byly používány

v domácnostech, pravděpodobně jako nádoba na uskladnění tekutin (např. oleje, vína nebo mléka apod.), jak potvrzují nálezy v Pompejích a Herculaneu (Scatozza Höricht 1986, 68). Jako příklad jejich použití v domácnosti bývá rovněž uváděna známá freska z Menandrova domu v Pompejích, kde je zobrazena velká skleněná mísa plná ovoce, svým tvarem (a zejména uchy) připomíná nádoby tohoto typu. Také na Magdalensbergu pocházejí jejich fragmenty z domů a sklepních prostor (Czurda-Ruth, 1979, 150) K jejich velkému rozšíření přispělo jejich používání jako pohřebních uren. Doba jejich používání zhruba odpovídá rozšíření kremace. Zejména rozšířené jsou v 1. a 2. století n. l. a jejich počet ubývá ve 3. století, ve 4. století mizí, kdy dochází ke změně pohřebního ritu z kremace na inhumaci. Otázkou zůstává, do jaké míry je jejich použití v domácnostech současné s používáním v pohřebním ritu, nebo zda začaly být používány v pohřebním ritu, až když se upustilo od jejich použití v domácnostech. Nálezy v Pompejích a Herculaneu dokládají jejich použití v domácnostech ještě ve flavijském období. O použití výhradně v pohřebním ritu svědčí nález urny z Arles s dedikačním nápisem na dně (Isings 1957, 87; Stiaffini–Borghetti 1994, 42). Tyto nádoby ne příliš velké kvality zhotovované v limitovaném repertoáru tvarů byly vyráběny ve velkém počtu a pravděpodobně za nižší náklady. Stejně byly vyráběly dílny roztroušené v různých částech západní části římského impéria a severní Afriky. Pokud se objeví nějaké varianty, pak to pravděpodobně byla iniciativa místních sklářů.

Nejrozšířenějším typem jsou urny s tělem více nebo méně vejčitým bez uch (Isings form 67), které prakticky bez hrdla přechází v horizontální okraj vně vyhnutý. Dno bývá rovné, nebo mírně dovnitř vypíchnuté. Zhotovovány jsou foukáním z volné ruky, většinou z přirozeně zbarveného skla s různou intenzitou modrozeleného zbarvení. Existují i typy s uchy, které svým tvarem připomínají písmeno „M“ (Isings form 63), a s uchy tvaru omega (Isings form 64). Opatřeny bývaly víčky různých tvarů a z různých materiálů, např. skla, terakoty, olova, nebo byly pouze zakryty hliněnou nádobou. Podle nálezu na Magdalensbergu musely být urny typu Isings form 67 používány již od začátku 1. století n. l. (Czurda-Ruth 1979, 152) a vyráběly se ve více dílnách bez větších změn i během 2. století n. l. Urny (*olle*) bez uch považuje Czurda-Ruth za typ předcházející ostatní varianty. Nález z Magdalensbergu vzhledem k ranému datování považuje za výrobek importovaný se severní Itálie.

Ve sbírce Národního muzea se nacházejí tři urny typu Isings form 67a. Dvě jsou větších rozměrů přes 20 cm, jedna menší v. 15,4 cm. Všechny jsou zhotoveny z transparentního, přirozeně zbarveného skla nazelenalého a modrozeleného odstínu a mají horizontální okraj zahnutý ven, dolů a zpátky dovnitř. Menší urna **kat. č. 161** (H10-3145) a urna **kat. č. 163** (H10-8090) mají vejčité tělo, urna **kat. č. 162** (H10-8294) má širší dno, takže tělo nemá tak výraznou vejčitou formu. Na Sardinii (Stiaffini–Borghetti 1994, 42) byly *ollette* tohoto typu nalezeny na římské nekropoli antického města Cornus (provincie Oristano) a lokalitě Nora (jižně od Cagliari).

Víčko urny (Isings form 66A) , tab. XVI

Fragmentárně dochované klenuté víčko z transparentního skla modrozeleného odstínu ukončené kuličkou **kat. č. 164** (H10-3143) patří k typu Isings form 66a, tzv. *domed lid*. Jedná se o nejběžněji rozšířený typ víčka, který patřil urně středně velkých rozměrů. Rozšířeny jsou stejně jako urny Isings form 67 v 1.–2. století n. l.

Ollette (Isings form 68), tab. XVI

Nádobky stejného tvaru jako velké urny (Isings form 67a), ale miniaturních rozměrů, mají široké ústí, okraj vně vyhnutý a zahnutý nebo horizontální a dno rovné nebo mírně dovnitř vypíchnuté. Nejčastěji jsou zhotovovány z přirozeně zbarveného skla s různými odstíny zelené a modrozelené, existují i exempláře z barveného skla. Používány byly jako nádobky na masti, jiný účel je rovněž možný, mohly být používány i na léky, větší exempláře případně i na omáčky (o rozměrech do 12 cm). Dvě nádobky tohoto typu (mimo mnoho dalších) nalezené poblíž Augstu (Augusta Raurica) měly na dně špatně čitelný reliéfní kolek (Rütti 1991, 51, 77, AR 113, 107, Taf. 93) podobně jako některá balsamaria. Četné nálezy z Augstu jsou datované od klaudivského období do poloviny 3. století n. l. Rozšíření a datování odpovídá zhruba urnám předchozího typu (Isings form 67a). Zhotovovaly je dílny, ve kterých vznikalo běžné užitkové sklo, jedna z nich byla jistě i v Aquileii a další v Kampáni, a také v Galii a Porýní. Ve sbírce se nacházejí dvě nádobky tohoto typu. **Kat. č. 165** (H10-1111) z transparentního nazelenalého skla má esovitě

prohnutý profil s maximální výdutí u dna a zaoblený okraj. **Kat. č. 166** (H10-2166) ze slabě nazelenalého skla má zaoblené tělo, rovné dno a okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř.

4.14. LAHVE BEZ UCH

Lahve s cylindrickým tělem (Isings form 102), tab. XVII

Lahve bez nožky s cylindrickým tělem, delším nebo kratším hrdlem se podle Isingsové vyskytují ve dvou variantách podle utváření okraje. Isings form 102a má okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř a následně zploštělý, varianta 102b má výraznější trychtýřovitě rozšířené ústí s okrajem zahnutým dovnitř nebo zaobleným. Mnoho paralel pochází z východního Středomoří, nejranější z datovatelného kontextu ze západního Středomoří (Pombalinho-Santarem, Portugalsko) byla uložena do země v první polovině 2. století n. l., nález z Izraele (Samaria-Sebaste) je datovaný do poloviny 4. století n. l. (Whitehouse 1997, no. 308). Ve sbírce Národního muzea se nacházejí tři lahve s cylindrickým tělem, různých rozměrů a různě utvářeným okrajem. Lahev **kat. č. 167** (H10-8075) z téměř čirého skla s krátkým cylindrickým hrdlem uprostřed nepatrně konvexně vypouklým a vodorovným diskovitým okrajem uprostřed s malým kruhovým otvorem odpovídá variantě Isings form 102a. Vývoj cylindrických lahví bez uch, od typu se širokým horizontálním okrajem shora zploštělým k lahvím s okrajem úzkým, zaobleným a zahnutým dovnitř, datovaným do poloviny 4. století n. l. analyzovala Stern (1977, 77–80). Lahev č. kat. 167 patří k ranějším variantám. Blízkou paralelu tvarem těla a především utvářením okraje, který tvoří plochý disk uprostřed s malým kruhovým otvorem, lze nalézt v syrsko-palestinské oblasti (Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 750, 751).

Kat. č. 168 (H10-2926) je malá lahvička s krátkým hrdlem, trychtýřovitě rozšířeným a zapalovaným okrajem. Tělo se směrem dovnitř nepatrně zužuje a dno je vtažené dovnitř. Tři lahve podobných rozměrů a tvaru publikoval Barkózci (1996, nos. 101–103), všechny mají odlišný široký horizontální okraj. Podle utváření okraje lze lahvičku č. kat. 168 zařadit k mladším variantám 3. až 4. století (Stern 1977, IB:4 – vývoj cylindrických lahví). Totéž platí i o lahvi větších rozměrů (v. 14,3 cm) s krátkým konvexním hrdlem a tělem mírně se zužujícím směrem ke dnu, **kat. č. 169** (H10-963).

Lahev/flakon bez uch na nožce s maximální výdutí u dna, tab. XVII

Ojedinělým exempláři ve sbírce je lahev/flakon **kat. č. 170** (H10-1801) s kónicky se rozšiřujícím tělem a výrazným lomem nad dnem s nízkou prstenčitou nožkou. Jedná se o méně běžný typ, nejbližší analogii tvarem těla s maximální výdutí u dna a téměř ostrým lomem z Trevíru publikovala Goethert-Polaschek (1977, form 57). Lahev má jinak utvářený okraj, alespoň pokud lze z fotografie soudit. Další lahev podobného tvaru těla se čtyřmi uchy byla nalezena jako ojedinělý exemplář v hrobě na Rheinstrasse (Augusta Rauricorum, Rütli 1991, Nr. 2597) s keramikou 3. až raného 4. století n. l.

Lahve s kulovitým nebo hruškovitým tělem s horizontálně ovinutým vláknem, tab. XVII

Lahve s kulovitým nebo hruškovitým tělem a komínkovitým hrdlem, které se směrem k okraji mírně zužuje, ovinuté jinobarevným nebo stejnobarevným vláknem se vyráběly v různé velikosti ve východní i západní části římské říše. Vlákna se buď nechávala zatavit do povrchu skla, nebo se ovíjela na částečně vychladlý povrch, aby si uchovala svůj tvar. Mezi východními a západními výrobky existují menší rozdíly, hrdlo může být různě dlouhé a u východních exemplářů bývá ke konci zesílené a zahnuté ven a zpátky dovnitř, zatímco lahve západního Středomoří mívají hrdlo trychtýřovitě rozšířené a rovně seříznuté. Unguentaria s tělem ovinutým vláknem se objevují již na konci 1. století př. n. l., jeden fragment byl nalezený v Livině domě v Římě (Grose 1977, no. 9, fig. 6). Lahev **kat. č. 171** (H10-1813) z vínového skla spirálovitě horizontálně ovinutá na hrdle i těle opakním bílým vláknem má zčásti odlomené hrdlo, nicméně podle utváření zbývající části okraje, který je zahnutý ven, nahoru a zpátky dovnitř, se jedná pravděpodobně o výrobek východního Středomoří.

Lahve s kulovitým tělem, s dlouhým komínkovitým hrdlem a „stojáčkovitě“ profilovaným okrajem, (Isings form 70), tab. XVII

Pro lahve tohoto typu je charakteristické kulovité nebo hruškovité tělo, komínkovité hrdlo různé délky, které se směrem k okraji mírně zužuje a profilovaný okraj připomínající „stojáček“, který je zahnutý ven, dolů, zpátky nahoru a horizontálně ven a shora zploštělý.

Objevují se bez výzdoby nebo s rytými lineárními liniemi na těle. Mohou mít baňatější nebo méně baňaté tělo, shora více nebo méně zploštělé. Složitě profilovaný okraj, jehož horní hrana vyčnívá horizontálně ven, tzv. *collar rim and ledge*, je podle Stern (2001, 50) typický pro východní Středomoří, pro oblasti jako byl Kypr, Malá Asie a města kolem Černého moře. Kromě velkých lahví s hruškovitým nebo kulovitým tělem se tento typ okraje objeví i na lahvích s cylindrickým tělem nebo na aryballech. Lahev **kat. č. 172** (H10-7961) má tělo bez rytých linií, prakticky totožná lahev byla nalezena v Kerči (Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 885), další větších rozměrů cf. Stern 2001, nos. 37 a 38. Datovány jsou do 1. až 2. století n. l. Se stejně profilovaným okrajem se zhotovovaly i cylindrické lahve s jedním uchem (kat. č. 203–204), které mají ještě větší rozšíření, nacházejí se i v severní Africe. Lahve téhož tvaru jako **kat. č. 172** s rytými horizontálními rýhami na těle a „límčovým nebo stojáčkovitým“ okrajem bez horizontální lišty vyčnívající ven cf. Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 766; Filarska 1952, Nr. 88.

Velká lahev s hruškovitým tělem a komínkovitým hrdlem se „stojáčkovým“ okrajem, tab. XVII

Lahve tohoto typu mají protáhlé hruškovité tělo, které je delší než komínkovité hrdlo. Specificky utvářený „stojáčkový“ okraj, tzv. *collar rim*, zahnutý ven, dolů a zpět nahoru je shora zploštělý. U některých exemplářů horní část okraje vyčnívá horizontálně ven. Některé lahve mají tenčí komínkovité hrdlo. K tomuto typu lze dohledat několik analogií, častěji se objevují lahve s rytými horizontálními prstenci uspořádanými ve svazích v různých intervalech. Na Samothrake byla lahev nalezena v hrobě z klaudijské doby (Dusenbery 1967, no. 27) se svazky rytých linií, další s tenkými liniemi cf. Hayes (1975, no. 145) a Kunina (1997, no. 218). Lahev **kat. č. 173** (H10-1788) je zhotovena z transparentního slabě nazelenalého skla. Svými rozměry patří mezi větší exempláře (v. 23 cm). Na těle nemá žádný dekor, okraj je zahnutý dolů a zpátky nahoru bez horizontálního přesahu (cf. Filarska 1952, Kat. Nr. 121). Lahve tohoto typu se objevují pouze ve východním Středomoří. Protože bývají zdobeny rytými liniemi, bývají zhotovovány z relativně silnějšího skla. „Stojáčkový“ okraj se objevuje i na dalších typech nádob, jako jsou cylindrické lahve nebo lahve s kulovitým tělem kat. č. 194 nebo např. arybally (Kunina 1998, no. 228)

Lahev s kyjovitě rozšířeným tělem a aplikovaným vláknem, tab. XVII

Lahev **kat. č. 174** (H10-1800) zhotovená z transparentního skla se slabým namodralým nádechem má kyjovitě rozšířené tělo bez podstavy, které plynule přechází v hrdlo. Horní část hrdla chybí. Na těle je natavené stejnobarevné vlákno tvořící ve spodní části těla vlnovku nerovnoměrné výšky, na kterou v horní části navazují protáhlé kapkovité útvary, zakončené pod hrdlem do špičky. Dvě lahve s kyjovitě rozšířeným tělem a aplikovaným vláknem publikoval (Saldern 1974, nn. 91–92). Jedna má hrdlo ukončené trychtýřovitým rozevřením, druhá má komínkovité, rovně seříznuté hrdlo s horizontálně natavenou nití. Obě jsou výrobkem východního Středomoří, datované do 3., případně 4. století n. l. Další lahev podobného tvaru (s trychtýřovitě rozšířeným okrajem) s aplikovaným vláknem tvořícím na těle velké kosočtverce (pravděpodobně syrsko-palestinská oblast) publikoval Saldern (1980, Nr. 87). Dva kompletně dochované flakony syrsko-palestinské výroby nalezené v Porphyriu, datované do 3. století n. l., jsou zdobeny podobnými kapkovitými útvary (Arveiller-Dulong–Nenna 2005, nn. 1060–1061), flakon č. 1060 je na prstenčité nožce a č. 1061 má mírně bikónické tělo. Oba mají hrdlo směrem k okraji pouze nepatrně rozšířené, okraj je rovně seříznutý a zaoblený.

Lahve se širokým dvojkónickým tělem, štíhlým hrdlem a trychtýřovitě rozšířeným okrajem (*decanter-type*), tab. XVII

Vessberg publikoval čtyři lahve tohoto typu (1952, pl. VIII:1–4, type flask B I) všechny mají nízkou podstavu a tři mají hrdlo ovinuté stejnobarevným vláknem. Lahev (ibidem, pl. VIII:4) má tělo zdobené osmi oválnými prohlubněmi. Jediným exemplářem tohoto typu ve sbírce je lahev **kat. č. 175** (H10-7962) z transparentního skla nazelenalého odstínu s téměř bikónickým tělem a zaoblenými plecemi. Dno je dovnitř prohnuté se stopou po přílepníku. Hrdlo se směrem k okraji trychtýřovitě rozvírá a uprostřed výšky má ovinuté silnější stejnobarevné vlákno. Lahev z muzea v Cagliari (Stiaffini–Borghetti 1994, Tav. 74) má podobný tvar těla, trychtýřovitě rozšířené ústí a kolem spodní části hrdla ovinuté tenké vlákno. Opatřena je nízkou prstenčitou nožkou. Na těle má jemné horizontální rýhy v pravidelných odstupech. Datována je do 2. až 3. století n. l. Další analogií je lahev ze

sbírky Hentrich (Saldern 1974, Nr. 202) z fialového skla. Má týž bikónický tvar těla, které je štíhlejší, a nízkou podstavu, v polovině výšky hrdla má ovinuté vlákno. Naopak baňatější lahev rovněž bikónického těla na prstenčité nožce s tenkým vláknem v dolní části hrdla, které se směrem k okraji trychtýřovitě rozšiřuje, se nachází ve sbírce Louvru (Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 1266), datovaná je do 3. století n. l.

Lahve s kulovitým tělem bez podstavy a s trychtýřovitě rozevřeným hrdlem (Isings form 104 b), tab. XVII, XVIII

Většinou jsou to exempláře větších rozměrů a s různě dlouhým hrdlem, které se směrem k okraji trychtýřovitě rozšiřuje. Mají kulovité tělo bez podstavy, dno je rovné nebo dovnitř prohnuté. Tělo může být mírně shora zploštělé, ale vždy mívají největší šířku v polovině výšky těla. Isingsová (1957, 123–124) uvádí celou řadu nálezů ze západní části římského impéria, tvar byl oblíbený i na východě. Nálezy z Kypru publikoval Vessberg (1952, *flasks type Al gama*), další z Izraele (Samaria-Sebaste), cf. Crowfoot (1957, no. 10). Datovány bývají od 3. do 5. století n. l. **Kat. č. 176** (H10-1794) je lahvička menších rozměrů, v. 11 cm, s komínkovitým hrdlem, které se trychtýřovitě rozšiřuje až u okraje a méně markantně, tím ji lze považovat za variantu typu Isings form 104b. Tvarem se blíží lahvím s kulovitým tělem a delším komínkovitým hrdlem na konci trychtýřovitě rozšířeným. Podobnou nádobku nalezenou v Sýrii publikovala Boosen (1984, Nr. 130, 2.–4. století n. l.). Velká lahev **kat. č. 177** (H10-819) s kulovitým tělem a s hrdlem směrem vzhůru trychtýřovitě rozšířeným má na těle pět mělkých horizontálních linií od výdutě směrem k okraji v nepravidelných odstupech. Lahev téměř stejných rozměrů s řezanými liniemi na hrdle i těle publikoval Whitehouse (1997, no. 434). Další lahev téhož tvaru ze skla se žlutozeleným nádechem **kat. č. 178** (H10-5199) bez ryté dekorace má hrdlo zhruba stejně vysoké jako tělo a mírné zaškrčení v místě přechodu hrdla v tělo. Typ byl populární na východě od pozdního římského období, charakteristické je oválné nebo více nebo méně kulovité tělo, dno dovnitř prohnuté a hrdlo s trychtýřovitě rozšířenou horní částí. Hrdlo dosahuje zhruba stejné výšky jako tělo. Okraj nebývá zahnutý, ale rovně seříznutý a zaoblený (zapalovaný), dno bez stopy po přílepníku. Některé exempláře tohoto typu mohou mít tělo zdobené nízkými žebry (Whitehouse 1997, no. 312) nebo optickým dekorem s žebry. Lahve téhož tvaru s neopracovaným okrajem se objevují

v severozápadních provinciích (Goethert-Polaschek 1977, form 101b). Lahev **kat. č. 179** (H10-2930) má polokulovité tělo se dnem výrazně dovnitř prohnutým v celé jeho šíři a komínkovité hrdlo, které se v horní části směrem k okraji trychtýřovitě rozšiřuje. Ve spodní části těla je zdobena mělkými kanelurami. Nádobka prakticky stejného tvaru těla, ovšem s hladkým tělem bez dekoru, byla nalezena v Sidonu (Arveiller-Dulong–Nenna 2005, č. 1327). Datovaná je do 5. až 7. století n. l.

Lahve s kulovitým tělem a dlouhým cylindrickým hrdlem s trychtýřovitě rozšířeným okrajem, tab. XVIII

Jednoduché nezdobené lahve s kulovitým nebo mírně stlačeným tělem jsou v podstatě základní formou, která vzniká při foukání skla. Existují ve velkých exemplářích, kdy sloužily jako stolní nádoby, a i v malých variantách jako toaletní lahvičky. Hrdlo může mít mírné zaškrcení v místě přechodu v tělo nebo je bez zaškrcení a okraj je nápadně trychtýřovitě rozšířený, seříznutý a zaoblený nebo zahnutý ven a dovnitř. Foukaly se z bezbarvého skla s nádechem modrozeleným nebo zeleným různé intenzity z kvalitního tenkostěnného skla. Výška menší varianty bývá od 8 do 13 cm. Vessbergův typ flask AI gamma (s trychtýřovitým ústím) se vyskytuje ve východním i západním Středomoří, např. v Karanis (Harden 1936, no. 635), v Galii, kde náleží 3. a 4. století, a v Jeruzalémě v hrobech 5. až 7. století n. l. (Vessberg 1952, 131). Horní část lahve byla nalezena na lokalitě Tell Erfad v Sýrii během vykopávek vedených Bedřichem Hrozným (Boháč–Bouzek 1999, Fig. 1:5). Ve sbírce Národního muzea se nacházejí dvě lahve tohoto typu. Velká lahev **kat. č. 180** (H10-821), v. 18,8 cm z transparentního skla lehce namodralého odstínu má zapalovaný okraj. Lahev téhož tvaru těla podobných rozměrů byla nalezena v Sidónu (Arveiller-Dulong–Nenna 2005, č. 1050). Varianta se širším tělem a s plecemi shora víc zploštělými pochází rovněž z východního Středomoří (Boosen 1984, Nr. 168, 4.–5. století n. l.). Kolem ústí má ovinuté zdvojené vlákno, na plecích a těle jsou slabé stopy rytých linií. Z Olbie pochází lahev téhož typu (s cylindrickým hrdlem na konci trychtýřovitě rozšířeným) s hruškovitým tvarem těla a se dnem výrazně dovnitř prohnutým (Boosen 1984, Nr. 153). Lahvička z transparentního skla se slabým žlutozeleným odstínem **kat. č. 181** (H10-8290) představuje zmenšeninu téhož typu jako **kat. č. 180**. Tělo je v tomto případě zhruba stejně dlouhé jako hrdlo.

Puteolské lahve (Isings form 103, Goethert-Polaschek form 93), tab. XVIII

Lahve mají kulovité tělo a komínkovité hrdlo, zpravidla kratší než tělo, které bývá rovné, nebo v místě přechodu v tělo zaškrčené. Okraj je zpravidla neopracovaný, rovně seříznutý. Isingsová (1956, 121–122) uvádí příklady z datovaného kontextu, nejranější příklad pochází z jednoho hrobu v Kolíně, který je datovaný do 3. století n. l., tvar se udržel i ve 4. století n. l. Miniaturní lahev tohoto typu bez dekoru publikoval Whitehouse (1997, no. 310). Běžnější jsou větší exempláře, zpravidla kolem 14 cm, ze silnostěnného skla zdobené rytými motivy. V Řecku (Thermopyly) byly nalezeny dvě lahvičky s kratším hrdlem zdobené soustřednými řezanými liniemi na hrdle a těle a aplikovaným vláknem, které vytváří na těle čtyři smyčky ve tvaru širokého písmene „U“ (Weinberg 1992, nos. 105–6), datované mincemi Antonina Pia a Faustiny Starší. Lahve tohoto tvaru se objevují i mezi řezaným sklem s řeckými nápisy (Whitehouse 1997, no. 454) a také mezi malovaným sklem, např. tzv. Dafne Ewer (Harden 1987, no. 151) nebo tzv. Zülpich bottle (ibid.). Nejznámější skupinou jsou lahve s řezanou přístavní vedutou a nápisy, které se vyskytují ve dvou typech. Tzv. Populonia group představuje lahve (známo devět exemplářů), kde je zobrazeno jezero, palác, molo a sloupy. Podle nápisu zobrazuje tento výjev pohled na město Baiae (Whitehouse 1997, no. 458, Harden 1987, no. 116). Ve druhé skupině je zobrazený amfiteátr, stadion, chrám, přístav, molo a sloupy, a to je případ lahve **kat. č. 182** (H10-137) z Národního muzea. Lahev nabízí schématickou topografii starověkých Puteol (identifikovanou nápisem). Výjev je doplněný aklamační formulí řeckého původu na výduti těsně pod hrdlem ΠΙΕ ΖΕΣΑΕΣ („Pij a buď zdráv“), která bývala v latinském světě běžně kombinována s jinými latinskými výrazy (Vidman 1975, 18).

Lahve s kulovitým tělem a dlouhým komínkovitým hrdlem rovně seříznutým (varianta Isings form 103), tab. XVIII

Lahve mají kulovité tělo bez podstavy a komínkovité hrdlo jako Isings form 103, které je však delší než tělo. Komínkovité hrdlo se směrem k okraji mírně rozšiřuje, u paty hrdla může a nemusí být mírné zaškrčení. Okraj mají rovně seříznutý, vyskytují se i exempláře s nevýrazným okrajem zahnutým dovnitř (Whitehouse 1997, no. 311). Velikost je různá,

zpravidla bývají větší než 14 cm. Zhotovovány jsou z přirozeně zbarveného skla. Lahev **kat. č. 183** (H10-3140) je zhotovena z transparentního skla stejného světlého žlutozeleného zabarvení jako lahev publikovaná Whitehousem (1997, no. 311). V případě exemplářů z římských evropských provincií bývá hrdlo cylindrické nebo se směrem k okraji nepatrně zužuje (Goethert-Polaschek 1977, Nr. 909 a 910). Další dvě publikoval Hayes (1975, nos. 288–9). Obě mají rovněž stejné zabarvení jako kat. č. 183. Jedná se o výrobek východního Středomoří z konce 3. až 4. století n. l. Lahev nalezená v Korintě (Davidson 1952, no. 680) s opracovaným okrajem zahnutým dovnitř má na hrdle ovinuto stejnobarevné vlákno. Datovaná je až do 5. století n. l.

Lahev s kulovitým tělem a dutým prstencem pod okrajem, tab. XVIII

Velká lahev **kat. č. 184** (H10-8076), v. 18,5 cm, z transparentního slabě nazelenalého skla s kulovitým tělem shora a zdola stlačeným má rovné dno, uprostřed mírně dovnitř prohnuté. Kratší komínkovité hrdlo je v místě přechodu v tělo mírně zaškrčené a trychtýřovitě se rozšiřuje směrem k vertikálnímu okraji, který je ve spodní části rozšířený směrem vně dutým prstencem. Jedná se o méně frekventovaný typ. Lahev téhož tvaru menších rozměrů publikoval Saldern (1974, Nr. 69), tělo je zdobeno jemným spirálovitým žebrováním. Specificky tvarovaný svislý okraj ve spodní části rozšířený dutým prstencem je charakteristický pro nádoby východního Středomoří 4. a 5. století n. l. s uchy (cf. amforka kat. č. 212, H10-3699) nebo bez uch (Seligman–Zias–Stark1996, Fig. 15:3–4).

Lahev s kulovitým stlačeným tělem na nízké podstavě a dlouhým rozšiřujícím se hrdlem, (varianta Isings form 104a), tab. XVIII

Lahev **kat. č. 185** (H10-8225) má shora stlačené kulovité tělo, nízkou podstavu a dlouhé komínkovité hrdlo u kořene zaškrčené a směrem ke konci trychtýřovitě rozšířené. Od typu Isings form 104 se liší zaškrčením v dolní části hrdla a delším komínkovitým hrdlem, které se trychtýřovitě rozšiřuje až od horní části hrdla. Okraj je zesílený, částečně zahnutý dovnitř, to lahev odlišuje od lahví ze západních provincií, které mívají hrdlo neopracované, rovně seříznuté. Nejbližší analogií je lahev publikována Saldernem (1974, Nr. 191), datovaná do 3. až 4. století n. l. Má nízkou nožku a na těle spirálovité žlábkování.

Lahve s širokým stlačeným tělem a trychtýřovitě rozšířeným hrdlem, tab. XVIII

Lahve tohoto typu mají stlačené válcové tělo s plecemi buď zešikmenými, nebo více zaoblenými. Dno je bez podstavy, výrazně dovnitř prohnuté. Obě varianty mají široké vysoké hrdlo, které se směrem k zapalovanému okraji trychtýřovitě rozšiřuje. U kořene (v místě přechodu v tělo) je mírně konvexně prohnuté. Hrdlo zpravidla dosahuje vyšší výšky než tělo. Tvar těla se objevuje v různých variantách, hrdlo může být bez dekorace nebo ovinuté tenkým stejnobarevným vláknem ve více otáčkách, cf. Hayes (1975, n. 300). Podobné lahve se vyskytují ve 3. a na začátku 4. století n. l. v Sebaste (Crowfoot 1957, fig. 94.7). Tělo může být hladké (Hayes 1975, no. 301) nebo členěné podlouhlými prohlubněmi (Barkózci 1996, Nr.116). Všechny analogie pocházejí z východního Středomoří. **Kat. č. 186** (H10-1983) je fragmentárně dochovaná nádobka s chybějícími střepy na těle a hrdle z tenkostěnného přirozeně zbarveného skla. Kolem hrdla má horizontálně ovinuté velmi tenké stejnobarevné vlákno celkem ve 12 otáčkách. Podle zápisu v inventáři byla původně opatřena tyčinkovitým ouškem, které nebylo nalezeno.

Lahev/aryballos s horizontálními rýhami, (varianta Isings form 104b), tab. IXX

Malá lahvička **kat. č. 187** (v. 8,5 cm) z čirého skla (H10-1795) má kulovité tělo a krátké trychtýřovitě rozšířené hrdlo s výrazným zaškrčením v místě přechodu v tělo. Na těle má rytý dekor z horizontálních linií, v horní části se dvěma koncentrickými liniemi, pod nimi se třemi a ve spodní části s jednou. Svazky horizontálních linií uspořádané v různých odstupech se objevují na nádobkách různých tvarů od 1. století n. l. Kulovité lahve s výrazným zaškrčením v místě přechodu hrdla v tělo mívají nejčastěji komínkovité, různě dlouhé hrdlo, nahoře rovně seříznuté, bez opracovaného okraje. V Řecku, v jednom hrobě v Thermopylech, byly nalezeny dvě lahvičky s kulovitým tělem podobných rozměrů (v. 10 cm), zdobené rytými liniemi ve svazcích na hrdle a těle. Obě mají odlišné, krátké komínkovité hrdlo mírně se zužující směrem k okraji. Mincemi a keramikou je hrob datovaný do pokročilého 2. století n. l. (Weinberg 1992, nos. 105–106). Trychtýřovitým rozšířením hrdla se nádobka kat. č. 187 blíží typu Goethert-Polaschek 101c, rovněž s rytými liniemi. Pouze zaškrčení není tak výrazné, jako u nádobky z Národního muzea.

Datovaný je do začátku až poloviny 4. století n. l. Další podobnou nádobku rozměry s kulovitým tělem a horizontálními liniemi publikovala Boosen (1984, no. 179, 3.–4. století n. l.), i v tomto případě chybí výrazné zaškrčení v místě přechodu hrdla v tělo.

Polní lahev (lahev s čočkovitým tělem), tab. IXX

Polní lahve se vyskytují v různých variantách. Všechny mají společné zploštělé tělo čočkovitého tvaru, které se směrem ke dnu (z profilu) může mírně rozšiřovat. Existují varianty s komínkovitým delším (Barkóczy 1996, Nr. 82) nebo kratším hrdlem s rovně seříznutým (ibid., Nr. 83), nebo dovnitř zahnutým okrajem. Mívají i různou velikost, např. varianta s mimořádně dlouhým tenkým hrdlem a malým tělem (Zampieri 1998, n. 215, v. 12,3 cm, průměr těla pouze 5,5 cm). Existují exempláře s komínkovitým hrdlem s trychtýřovitě rozevřeným okrajem (Barcóczi 1996, Nr. 80), dále mohou být opatřeny uchy (Hayes 1975, no. 333). Trychtýřovité rozevření okraje je charakteristické pro výrobky východního Středomoří. Datovány bývají od 3. až do 5. století n. l. Lahev **kat. č. 188** (H10-3820) má diskovité tělo bez dekorace, které se směrem ke dnu mírně rozšiřuje, dlouhé komínkovité hrdlo u kořene mírně zaškrčené a na konci odlomené. Tvarem a rozměry je nejbližší čočkovitým lahvím ze syrsko-palestinské oblasti (provenience Amrit), dnes v Louvru (Arveiller-Dulong–Nenna 2005, nn. 1066–7), datované jsou do 3. až 4. století n. l. Z téže oblasti rovněž pochází zmíněná lahev s přehnaně dlouhým hrdlem a diskovitým tělem (Zampieri 1998, n. 215).

Lahev se štíhlým bikónickým tělem a trychtýřovitě rozšířeným okrajem, tab. IXX

Lahev **kat. č. 189** (H10-7957) je jediným exemplářem ve sbírce. Má bikónické protáhlé tělo s maximální výdutí ve spodní třetině výšky. Tělo přechází rovnou v trychtýřovitě rozšířený okraj. Zhotovena je z transparentního slabě nazelenalého skla a je bez dekorace. K lahvi nebyla nalezena blízká analogie. Trychtýřovitě rozevřený okraj se objevuje v pozdně římském období, např. Saldern 1974, Nr. 201. Štíhlým dvojkónickým tvarem těla se blíží lahvi Nr. 202. Vzhledem k tomu, že pochází z téže sbírky jako lahev kat. č. 175, snad se jedná rovněž o produkci východního Středomoří, 3.–4. století n. l. Podobnou lahev s bikónickým tělem a trychtýřovitě rozšířeným okrajem ze sbírky Walida Joumblatta

publikovali Atallah–Gawlikowska (2007, no. 144), má celkově baňatější tělo a širší hrdlo. Sbírká vznikala na území Libanonu.

Malá lahev/pohár s pytlovitě rozšířeným tělem, tab. IXX

Malá lahev **kat. č. 190** (H10-7952) z přirozeně zbarveného skla se zelenavým nádechem má štíhlé pytlovitě rozšířené tělo se širokým dnem dovnitř prohnutým se stopou po přílepníku a trychtýřovitě rozevřené hrdlo se zaobleným (zapalovaným) okrajem. Vysoká je 11 cm. Pohárek z města Túbás menších rozměrů má téměř stejný tvar těla (Hayes 1975, no. 404, class XIII). Pohárek Hayes řadí do skupiny VI (syrsko-palestinské sklo). Na základě kvality skla a specifických zvláštností, rozděluje skupinu do 20 „classes“. Rozšíření podskupiny (class XIII) má podle něj (ibidem, 32) spíš regionální charakter, hlavní oblast nálezů spadá do oblasti Galileje a údolí Jordánu. Pohárek datuje do 4. století n. l.

4.15. DŽBÁNY/LAHVE S JEDNÍM UCHEM

Džbány na nožce s více nebo méně kulovitým tělem (Isings form 52a; Scatozza Höricht forma 30), tab. IXX

Džbány tohoto typu mají delší cylindrické hrdlo, které se směrem k okraji může mírně zužovat. Okraj je horizontální zahnutý ven a zpátky dovnitř, případně bývá střechovitě zešikmený. Páskové ucho začínající pod okrajem a v ostrém úhlu zahnuté k plecím je členěné hlubokými žebry, často třemi. Opatřeny jsou prstenčitou nožkou, která se může vně mírně rozšiřovat. Zhotovovaly se foukáním z volné ruky z barevného (barevné sklo vychází z módy za flavijského období) i nebarveného transparentního skla s různými namodralými a nazelenalými odstíny v různé velikosti, v průměru od 10 cm do 20 cm, existují i menší nebo větší varianty. Typologicky jsou blízké džbánům s bikónickým tělem (Isings form 13), které mají rovněž nožku, a džbánům s cibulovitým tělem bez nožky, které se objevují jenom v 1. století n. l. (Isings form 14).

Džbány z nebarveného skla se nacházejí v severní Itálii, v římských provinciích (Vindonissa, Trevír, Kolín), v Colcestu a také na Kypru (Cool–Price 1995, 120; Goethert-Polaschek 1977, 190–1, forma 112; Vessberg 1952, pl. VI, 11–12). Nalezeny byly v Pompejích i

Herculaneu (Scatozza Höricht 1986, nn. 99–100). Podle koncentrace nálezů v oblasti Ticina předpokládá Biaggio Simona (1991, 196) tamní lokální výrobu nebo v okolní oblasti. Nálezy z Ticina pocházejí z kontextu druhé poloviny 1. století n. l., podle nálezů ve Vindonisse a také v Camulodunu se typ vyvíjel již před polovinou století. Velký džbán **kat. č. 191** (H10-1061), v. 18,9 cm ze skla se zelenomodrým nádechem má kulovité, shora stlačené tělo s komínkovitým hrdlem, které se směrem k okraji mírně zužuje. Se střechovitě tvarovaným okrajem odpovídá fragmentárně dochované lahvi z Herculanea (Scatozza Höricht 1986, n. 99). Tvarem i rozměry je velmi blízkou analogií džbán z Louvru (Arveiller-Dulong–Nenna 2005, č. 45), který má okraj horizontální (zahnutý ven a zpátky dovnitř). Miniaturu tohoto typu představuje **kat. č. 192** (H10-1063). Džbánek (v. 10,9 cm) je zhotovený ze slabě nazelenalého skla, má rovné komínkovité hrdlo, ucho členěné třemi kanelurami a okraj horizontální, zahnutý ven a zpátky dovnitř.

Džbány bez podstavy (též bottiglie monoansate) s více nebo méně bočníkovitým tělem (Scatozza Höricht forma 28), tab. IXX

Džbány tohoto typu mají buď cibulovité, nebo více hruškovité tělo, komínkovité hrdlo ukončené „stojáčkovitým“ konkávně profilovaným okrajem (okraj je zahnutý ven, dolů, nahoru a horizontálně ven nebo šikmo ven). Od typu Isings 14 se liší pouze formováním okraje, který je jednoduše zahnutý ven a zpátky dovnitř. Forma Isings 14 se objevuje jenom v prvním století n. l. a je hodně rozšířená v Galii Předalpské i v zaalpských provinciích. Zatímco ty, které se liší složitě profilovaným okrajem, byly pravděpodobně zhotovovány ve východním Středomoří a nacházejí se například na Kypru (Vessberg 1952, Pl. XXIII, 104). V Herculaneu byl nalezený jeden džbán tohoto typu se „stojáčkovitým“ okrajem, tudíž typ byl běžně používaný ve flavijském období (Scatozza Höricht 1986, n. 97). Ve sbírce Národního muzea se nacházejí dva džbány tohoto typu (s okrajem, jehož horní část horizontálně vyčnívá ven), **kat. č. 193** (H10-7955) zhotovený ze silně irizujícího skla má cibulovité (bočníkovité) tělo, delší komínkovité hrdlo a okraj s koncem vyčnívajícím horizontálně ven. Páskové ucho je členěné svislými žebry. Velmi blízká analogie k tomuto typu, snad jenom s kratším hrdlem, pokud lze podle fotografie soudit, byla nalezena v Pantikapaiu v hrobě č. 54, s rytými horizontálními liniemi na těle (Kunina 1997, no. 239). Druhý velmi podobný džbán s kratším komínkovitým hrdlem **kat. č. 194**

(H10-7960) a s koncem okraje vyhnutým šikmo vzhůru má tělo méně bochníkové (kulovitější). I v tomto případě se nejpravděpodobněji jedná o výrobek východního Středomoří (navíc oba džbány původně pocházejí z jedné sbírky).

Džbánek/pohárek s jedním uchem na nízké podstavě, tab. IXX

Džbánek/pohárek **kat. č. 195** (H10-7964) má kulovité tělo na nízké prstenčité nožce. Kratší konvexně prohnuté hrdlo se zaobleným okrajem a krátké obloukovité ucho spojující okraj s plecemi. Ucho je v horní části opatřeno opěrkou pro palec a v dolní části polokruhovým vně vyhnutým výčnělkem. Na plecích má horizontálně ovinuto stejnobarevné vlákno. Rozměry i tvarem těla prakticky identický pohárek publikoval Whitehouse (1997, no. 331). Chybí aplikované vlákno. Koflík datuje do 1. století n. l. Další velmi blízkou analogií je nález z Olbie (Boosen 1984, Nr. 157; 1.–2. století), který má na hrdle i těle ovinuté stejnobarevné vlákno. Opatřený je rovněž uchem s opěrkou pro palec a vně vykloněným výčnělkem na konci ucha.

Džbánek/pohárek na nožce s pytlovitě rozšířeným tělem, tab. IXX

Koflík na užší prstenčité nožce s pytlovitě rozšířeným tělem **kat. č. 196** (H10-7946) má kratší konkávně prohnuté hrdlo se zaobleným okrajem, páskové ucho spojující okraj s tělem a pod hrdlem ovinuté tenké stejnobarevné vlákno. Maximální výduť je ve spodní části těla. Koflík s jedním uchem a s maximální výduť ve spodní části těla na vyšší nožce publikoval Whitehouse (2003, no. 1086). Má nožku menšího průměru podobně jako **kat. č. 196**, stejné ucho a pod hrdlem ovinuté vlákno. Neuvádí k němu žádné paralely a datuje jej do 3. až 4. století n. l. Nožkou menšího průměru a tvarem těla, s maximální výduť ve spodní části **kat. č. 196** odpovídá pohárek bez ouška údajně nalezený v Olbii (Kunina 1997, no. 320), datovaný 2. až 3. století n. l. Pohárky bez uch podobného tvaru těla s vláknem ovinutým kolem hrdla se objevují hojně na Kypru (Vessberg 1952, typ B1 *sack-shaped jars with tubular base ring and glass thread round the neck*, zejména pl. IV:35). Pohárek ze sbírky Národního muzea, ke kterému nebyla nalezena další blízká analogie, snad představuje mladší verzi tohoto typu.

Džbány bez nožky s kulovitým tělem, komínkovitým hrdlem a aplikovaným vláknem (varianta Isings form 121), tab. XX

Džbány s kulovitým tělem bez nožky s rovným dnem uprostřed dovnitř prohnutým a delším komínkovitým hrdlem, které se na konci trychtýřovitě rozevívá, a s vláknem ovinutým pod hrdlem mívají specificky utvářené ucho, které je vedeno od okraje dolů k ovinutému vláknem, pak tvoří smyčku zpět nahoru a obloukem vede k horní části těla nádoby, kde se rozšiřuje. Ucha bývají často zhotovena z tenčího jinobarevného vlákna. Někdy mívají nepravidelný zapalovaný okraj. **Kat. č. 197** (H10-8289) je džbán zhotovený ze silně zkorodovaného skla nazelenalého odstínu se stejnobarevným silným vláknem, které tvoří pod hrdlem jeden a půl otáčky. Blízké paralely lze najít ve 4. století, zejména ve východním Středomoří (Hayes 1975, no. 396). Menší džbánek téhož tvaru **kat. č. 198** (H10-1804) z nazelenalého skla s tenčím vláknem ovinutým pod okrajem má ucho vytažené nad okraj, kde tvoří opěrku pro palec. Páskové ucho je podélně členěno uprostřed hlubším žlábkem. Džbán větších rozměrů velmi podobného tvaru těla s uchem vytaženým nad okraj, na těle zdobený horizontálním vláknem, byl nalezený v hrobě datovaném do poloviny 4. století n. l. (Ružič 1994, 19, T. XI, 4).

K džbánu zhotovenému z tenkostěnného nazelenalého skla s vláknem ovinutým kolem kořene hrdla a sedmi prohlubněmi na těle **kat. č. 199** (H10 2924) je blízkou paralelou konvička s devíti malými prohlubněmi na těle a tenkým horizontálním vláknem ovinutým kolem hrdla, datovaná do 3.–4. století n. l. (Hayes 1975, no. 437). Ve sbírce Hentrich se nachází konvička se čtyřmi prohlubněmi na těle, ucho v tomto případě tvoří v horní části smyčku (Saldern 1974, Nr. 131, patrně ze Sýrie, 4. století n. l.) Další rovněž z východního Středomoří menších rozměrů s vláknem ovinutým kolem horní části hrdla a čtyřmi prohlubněmi se nachází ve sbírce Louvru (Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 1216). Čtyři prohlubně na těle a vlákno ovinuté u kořene hrdla má džbánek menších rozměrů publikovaný Barkózcim (1996, Nr. 314), který má širší hrdlo a méně kulovité tělo.

Džbány s cylindrickým tělem a vertikálním žlábkováním, tab. XX

Ve sbírce Národního muzea se nacházejí dva džbány menších rozměrů (v. 10 až 11 cm) s cylindrickým tělem zdobeným vertikálním žlábkováním. Přestože se jedná o typem velmi

podobné nádoby, jsou zde určité odlišnosti. Fragmentárně dochovaný džbánec **kat. č. 200** (H10-1802) z nazelenalého skla má rovné dno, kratší hrdlo se zaobleným okrajem a páskové ucho posazené pod okrajem, které dosedá na plece nádoby. Druhý džbánec **kat. č. 201** (H10-8253) se odlišuje delším hrdlem, které se směrem k okraji trychtýřovitě rozšiřuje, tyčinkovitým uchem vedoucím od okraje k hrdlu a pak ostrým úhlem k plecím. Dno má dovnitř prohnuté a zaoblené plece, které se mírně svažují směrem ke kořeni hrdla. Velmi blízkou analogií k prvnímu džbánu **kat. č. 200** je lahvička nalezená v Pompejích (Scatozza Höricht 1991, 85, Fig. 18a), kterou autorka považuje za místní výrobek vzniklý pod bezprostředním syrským vlivem a které jsou raným příkladem typu východního původu, kopírovaného běžně ve 4. století n. l. Patří do skupiny dalších skleněných nádob nalezených v Pompejích, které ukazují na bezprostřední vliv syrských výrobků, ale dají se od nich odlišit volnějším pojetím svých předloh (ibid., str. 76–85).

Džbánek **kat. č. 201** má blízké paralely mezi syrskými výrobky 4. století (Klesse, B.–Reineking-von Bock 1973, Nr. 22). Patří do skupiny syrsko-palestinského skla foukaného do formy, ve které se nacházejí dva typy, džbánek nebo lahvičky s hexagonálním tělem zdobenými reliéfními vzory z formy a cylindrické s vertikálním žlábkováním. Oba typy mají delší konkávně prohnuté hrdlo, které se směrem k okraji trychtýřovitě rozevívá, zaoblený okraj, tyčinkovité aplikované ucho a dno často dovnitř vypíchnuté se stopou po přilepniku, Mnoho jich vykazuje značnou asymetrii. Zhotovovány jsou většinou z tenkého skla slabého modrozeleného odstínu. Hayes publikoval tři takové džbánek, které vykazují jenom drobné odlišnosti v proporcích těla (1975, nos. 428–430). Mohou mít ústí kruhového tvaru, ale existují i exempláře s trojlístkovým ústím (Saldern 1980, Nn. 61, 62).

Cylindrické džbány-lahve, (Isings form 126), tab. XX

Cylindrické lahve tohoto typu mají delší komínkovité hrdlo, které může být konvexně prohnuté, na konci trychtýřovitě rozšířené s okrajem zahnutým dovnitř nebo zaobleným. Opatřeny jsou jedním páskovým uchem hladkým nebo členěným rýhami. Některé jsou bez dekorace, jiné bývají zdobeny ovinutým vláknem kolem hrdla, nebo rytou či broušenou dekorací na těle, případně vzory foukanými do formy. Objevují se v západní i východní části římského impéria ve 3. století, většina pochází až ze 4. století. Isingsová uvádí přehled datovaných nálezů z východního Středomoří, několik jich bylo nalezeno

např. v Karanis (Harden 1936, no. 739), které nepředcházejí rok 300 n. l. Většinou jsou větších rozměrů, jako takové sloužily i k transportu. Dvě lahve-džbány tohoto typu publikoval Hayes (1975, nos. 363–364) ze syrsko-palestinské oblasti. Obě mají ucha spojující okraj s plecemi, datované jsou do začátku až poloviny 4. století n. l. Lahev **kat. č. 202** (H10-3847) je svou výškou 8,4 cm miniaturou tohoto typu, a proto mohla sloužit jako stolní nádoby. Od výše uvedených exemplářů se liší uchem, které není podélně členěno, a není připojeno k okraji, nýbrž spojuje hrdlo s plecemi. Lahev bez ucha, ale téměř identického tvaru cf. Atallah–Gawlikowska 2007, no. 56.

4.16. CYLINDRICKÉ LAHVE S JEDNÍM UCHEM

Cylindrické lahve (Isings form 51A), tab. XX

Cylindrické lahve se objevují ve dvou typech, vysoké štíhlé a široké a nízké. Původně to byly užitkové nádoby používané k uskladnění, ať už pevných látek či tekutin. V západní části impéria se často používaly i jako pohřební urny. Rozšířeny jsou po celém římském impériu i za jeho hranicemi. Je to tvar, který se udržel po dlouhou dobu a patří mezi nejdéle používané typy. Objevují se ve druhé polovině 1. století n. l. (exempláře z Pompejí a Herculanea cf. Scatozza Höricht 1986, forma 25) a vyráběly se až do 5. století, i když v modifikované podobě (cylindrické lahve bez uch cf. Stern 2001, no. 177). Rané exempláře mají jedno ucho, kratší hrdlo, pozdější mohou mít i dvě ucha, mívají delší a štíhlejší hrdlo a vně rozšiřující se okraj a pod okrajem často ovinuté silné vlákno. Existují exempláře foukané do formy nebo z volné ruky, lahve foukané do formy (vyráběné v masovém měřítku zejména na západě impéria) mívají stěny zužující se mírně směrem ke dnu. Existovala regionální výroba, objevují se rozdíly v kvalitě a zabarvení skla, v proporcích (delší kratší hrdlo se zaškrčením u kořene nebo bez něj), ve způsobu provedení uch (členěných hlubšími nebo jemnějšími žebry různého počtu) a formování okraje. Exempláře s komplikovaně provedeným okrajem zahnutým ven, dolů, zpátky nahoru a horizontálně ven nebo mírně šikmo vzhůru jsou známy především z Kypru a méně ze západních provincií (Charlesworth 1966, str. 32–33). Tvar se objevuje i v keramice, včetně takových detailů, jako je provedení okraje, vertikálně žlábkovaného ucha a svazků horizontálních rýh (Boháč–Bouzek 1999, Pl. I).

Zdobeny bývají rytými horizontálními soustřednými liniemi v různém uskupení, případně mohou být zdobeny řezanými a broušenými geometrickými motivy uspořádanými do několika pater oddělených rytými liniemi. Takto zdobené nádoby se používaly jako stolní nádobí. Ve sbírce Národního muzea se nacházejí dvě lahve tohoto typu, **kat. č. 203** (H10-959) z transparentního slabě nažloutlého skla má konec „límcového“ okraje vyhnutý horizontálně ven a **kat. č. 204** (H10-1805) ze slabě nazelenalého skla má „límcový“ okraj, jehož konec směřuje šikmo ven. Obě mají zaoblené plece, sražené tělo bez rytých linií. Velmi blízkou analogií jsou lahve z Pantikapaia (zejména Kunina 1997, no. 230, které má tělo bez dekorace, a další nos. 231–234 s rytými horizontálními liniemi datované do druhé poloviny 1. století n. l.). Fragment hrdla a okraje velké lahve **kat. č. 205** (H10-1062) ze zelenomodrého skla má ucho členěné jemnými žlábků (tzv. *reeded handle*) a okraj zahnutý ven/dolů a nahoru a horizontálně ven. Vzhledem k dochování fragmentu nelze stanovit s jistotou, jaký měla tvar těla, vzhledem k složitě profilovanému okraji se pravděpodobně jedná o výrobek východní Středomoří.

4.17. HRANATÉ LAHVE S JEDNÍM UCHEM

Hranaté lahve (Isings form 50a), tab. XXI

Lahve s jedním uchem a s hranatým tělem patří k nejrozšířenějšímu typu ve všech oblastech římského impéria. Mohou mít ploché dno nebo mírně dovnitř prohnuté. Zhotovovány jsou v různých velikostech, menší exempláře (Isings form 50a) mohou mít tělo širší, než je jeho výška (zpravidla v. 9–15 cm), a velké exempláře tělo vyšší než šířka. Malé lahve se objevují často v pohřební výbavě (častěji než hranaté lahve velkých rozměrů). Zhotovovány jsou z transparentního nebarveného skla různé intenzity odstínu zelené nebo modrozelené. Ucha zpravidla začínají pod okrajem a v ostrém úhlu dosedají na plece a jsou členěny podélně různým počtem, nejčastěji mohutných žeber. Mnoho hranatých lahví mívá na dně nápis a/nebo geometrický vzor. Otázkou je, zda se tyto kolký a nápisy vztahují ke skláři, který je zhotovil, nebo k výrobcovi jejich obsahu. Některé signatury jsou doplněny slovem *fecit* (zhotovil), jiné tvoří pouze jméno. V jednom obchodě v Herculaneu byly nalezeny tyto lahve prázdné ještě zabalené v obalovém materiálu na dně se signaturou P. Gessius Ampliatus (Stern 1999, 468). Z nálezových

okolností vyplývá, že se rovněž prázdné prodávaly, a tudíž se signatura nemohla vztahovat k obsahu. Většina hranatých lahví s nějakým vzorem na dně byla nalezena v západní části římské říše. Zhotovovaly se z forem, což zároveň umožňovalo vyrobit nádoby se stejnou standardizovanou kapacitou. Spodní část formy s nápisem nebo geometrickým vzorem měla na každé straně zářez pro vložení panelů, které tvořily stěny. Tak vznikly rozebíratelné formy, které umožňovaly sklářům vyrábět lahve s různými vzory na dně. Hrdlo a okraj se zhotovovaly z volné ruky, díky čemuž někdy docházelo k určité asymetrii vzhledem k dolní části nádoby. Některé mohly být i foukány z volné ruky a jejich stěny pak byly dodatečně formovány do hranatého tvaru. Ty, které byly foukány do formy, mají zpravidla pravidelnější tvar s ostřejšími hranami, zatímco ty foukané z volné ruky mají hrany a plece zaoblenější. Představují běžné užitkové zboží, které se používalo k transportu jako obalový materiál. Určeny byly k převážení tekutých látek (předpokládá se například olej nebo omáčky), ale také se mohly v obchodech plnit tekutým zbožím dováženým v jiném obalovém materiálu, jako byly například amfory. Na dně se často objevuje jeden kruh nebo soustředné kruhy v nízkém reliéfu, někdy v kombinaci s nápisem, počet kruhů je různý, např. v oblasti Ticina jsou nejběžnější značky se třemi, čtyřmi a pěti kruhy, značka se šesti nebo více se objeví jenom vzácně nebo zcela chybí (Biaggio Simona 1991, 180). Jaký je význam tohoto vzoru, zůstává předmětem diskuzí, mohlo jít i o imitaci kovových nádob. Pokud bylo zboží uloženo ve skle označeném nápisy císařské administrativy (často doplněné slovy Vectigal, Patrimonium), znamenalo to, že byla výroba, balení i distribuce v rukou císaře. Na dně některých lahví jsou kolky vytvořené otiskem mincí (Stern 1999, 468). Vzhledem k množství nálezů z různých koutů impéria se předpokládá jejich výroba v různých centrech, v Ticinu se objevují ve druhé polovině 1. století n. l. (kde převažuje forma Isings 50a nad formou Isings 50b) a ještě v nálezech 2. století n. l. Ovšem podle nálezů na Magdalensbergu je třeba přijmout dřívější datování, lahve tohoto typu se používaly již v pozdně augustovské nebo v raně tiberiovské době (Czurda Ruth 1979, 135, Nr. 1020–1022).

Ve sbírce Národního muzea se nacházejí čtyři lahve menších rozměrů, od 7,9 cm do 14,2 cm. Všechny mají okraj zahnutý ven, nahoru a zpátky dovnitř. Lahev **kat. č. 206** (H10-6298) z prosvítajícího lahvově zeleného skla s tělem širším než vyšším se od ostatních liší zdobením ucha, které je členěno mnoha jemnými rýhami (ucho s jemnými rýhami tzv. „reeded“ handle cf. Goethert-Polaschek, Nn 1200, 1202) a tvarem okraje, který je široký,

horizontální, zahnutý horizontálně ven, nahoru a zpátky dovnitř tak, že značně přesahuje stěnu hrdla a ponechává uprostřed jenom malý kruhový otvor (Charlesworth 1966, *rim infolded and flattened, forming a broad lip*, Fig. 1). Tvarem těla je nejbližší analogií lahev ze sbírky Louvru (Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 68). Lahev **kat. č. 207** (H10-8091) z modrozeleného transparentního skla má vyšší hrdlo a ucho členěné čtyřmi výraznými žebry. Okraj je zahnutý ven, nahoru a zpátky dovnitř a střechovitě vně zešíkmený (tzv. *mushroom shaped*, Charlesworth 1966, type 1b) Dno je rovné, hladké a stěny jsou na rozdíl od většiny ostatních „zdobeny“ slabě patrnými soustřednými reliéfními kruhy. Šlo buď o záměr, nebo mohla být forma špatně sestavena a díly používané na zhotovení dna byly použity nedopatřením na stěny nádoby. Charlesworthová se zmiňuje o jedné lahvi se třemi nevýraznými koncentrickými reliéfními kruhy na stranách, které nejsou zakresleny na obrázku (1966, 28, Fig. 3). Nejmenší lahvička (v. 7,9 cm) ve sbírce podobného tvaru jako předchozí **kat. č. 208** (H10-5227) je zhotovena z transparentního slabě nazelenalého skla. Má zaoblené plece, dno s koncentrickými reliéfními kruhy a ucho členěné dvěma výraznými žebry. Zajímavým exemplářem je lahev rovněž malých rozměrů **kat. č. 209** (H10-2932), která má vyšší tělo než širší, ale svou výškou (9,8 cm) patří rovněž do této skupiny. Ucho má členěné třemi žebry a na dně je značka tvořená dvěma soustřednými kruhy uprostřed a v rozích písmeny P a třikrát C. U lahví s písmeny z latinské abecedy se předpokládá západní provenience, nasvědčuje tomu i tvar okraje, všechny lahve ze sbírky Národního muzea mají okraj Charlesworth type 1 a–c. Dna označená písmeny se neobjevují tak často, jako například geometrické značky. Stejná značka s písmeny CCPC se objevila na lahvi z Carrawburghu s osídlením nepředcházejícím dobu císaře Hadriána, na lahvi se dvěma uchy z muzea v Londýně a na lahvi nalezené v Kolíně a Trevíru (Charlesworth 1966, 34, Fig. 7, 15)

4.18. AMFORY

Do této skupiny byly zařazeny nádoby různého tvaru těla (kýlovité, válcovité, čočkovité apod.) se dvěma svislými uchy. Všechny amfory ve sbírce jsou pozdějšího data, chybí běžně rozšířený typ 1. století n. l. s plynulou křivkou těla (Isings form 15).

Amfora/cylindrická lahev s válcovitým tělem a dvěma uchy (varianta Isings form 127), tab. XXI

Nejmenší amfora **kat. č. 210** (H10-138), v. 11,4, cm má válcovité tělo mírně se zužující směrem ke dnu. Tvarem těla a ústí a menšími rozměry se blíží cylindrickým lahvím (Isings form 102b bez uch, Isings form 126 s jedním uchem a Isings form 127 se dvěma uchy). Mohou být bez dekorace, ale častěji bývají, zejména v případě velkých exemplářů, zdobené fasetovým výbrusem, lineární dekorací, či rytými výjevy. Isings form 102 má zpravidla silné vlákno ovinuté pod okrajem, které v našem případě chybí. Ucha, začínající na plecích, vertikálně tažená vzhůru, v ostrém úhlu zahnutá k hrdlu a pak šikmo tažená k okraji jsou provedena stejným způsobem jako na amfoře velkých rozměrů s jednoduchým broušeným dekorem, kterou publikoval Whitehouse, (1997, no. 445). Další paralelou je amfora no. 729 (Whitehouse 2001) bez dekorace, která má stejný tvar těla a utváření uch, liší se pouze silným vláknem ovinutým pod okrajem. Ve všech případech se jedná o exempláře, které se objevují od konce 3. století a používané jsou i ve 4. století n. l. Ve východní části římského impéria je typ méně frekventovaný. Kromě exemplářů s řezaným dekorem se objevují i nezdobené z kvalitního tenkého skla.

Amorka s čočkovitým tělem, tab. XX

Amfora z nažloutlého skla s komínkovitým hrdlem a dvěma svislými asymetricky provedenými uchy z tmavozeleného vlákna **kat. č. 211** (H10-8092) má kulovité (čočkovité) tělo z obou stran stlačené. Ucha začínají přibližně v polovině výšky hrdla, jedno ucho je zdvojené a vytváří dva prstence umístěné nad sebou. Na plecích jsou konce uch zahnuté vzhůru. Nádobky s čočkovitým tělem se objevují mezi antickým sklem vzácněji. Často publikovaným exemplářem s čočkovitým tělem je dvouuchá lahev s holubicemi nalezená v Kolíně v hrobě z 3. století n. l. a lahev zdobená hadovitým vláknem rovněž z Kolína (Harden 1987, nos. 140, 56). Z kolínské dílny rovněž pravděpodobně pochází čočkovitá láhev se dvěma svislými uchy začínajícími v polovině výšky hrdla a obloukem dosedajícími na plece, získaná z obchodu se starožitnostmi v Curychu (Stern 2001, no. 87). Velmi blízkou paralelou je lahev z východního Středomoří (Hayes 1975, no. 389) s mírně se rozšiřujícím komínkovitým hrdlem, stejně utvářeným okrajem a dvěma uchy na plecích se

zvednutými konci (delfínovitá ucha). Liší se jinobarevným vláknem ovinutým pod okrajem a v polovině hrdla a jemným spirálovitým žebrováním na těle. Datovaná je do poloviny nebo pokročilého 4. století n. l.

Amfora s dutým prstencem pod okrajem, tab. XXI

Amfora (jar v anglické literatuře) **kat. č. 212** (H10-3699) z nazelenalého skla s kulovitým, shora stlačeným tělem s trychtýřovitě rozšiřujícím se hrdlem, se svislým okrajem s dutým prstencem a dvěma svislými uchy vedoucími od okraje k prstenci a pak horizontálně a v ostrém úhlu směrem k plecím je hojně rozšířený typ v syrsko-palestinské oblasti ve 4.–5. století n. l. (Jedna byla nalezena v dobře datovaném hrobě č. 200 v Giv'at Šaret, Izrael, používaném od poslední čtvrtiny 4. do první čtvrtiny 5. století n. l., Seligman–Zias–Stark 1996, Fig. 15:1). Je to tvar, jehož varianta se objevuje i bez uch (cf. č. kat 153, 154). Nádobka ze sbírky Národního muzea je prakticky bez známek koroze. Ve spodní třetině těla je zdobena svislými mělkými žlábků. Nádobku stejného tvaru těla i podobných rozměrů z vínového skla s uchy z prosvítajícího nazelenalého skla bez žlábků na těle publikoval Whitehouse (1997, no. 297). Tělo menší nádoby téhož typu zdobené ovinutým tenkým vláknem cf. Hayes (1075, no. 330).

Amfora/lahev s kuželovitě rozšířeným tělem a aplikovaným zvlněným vláknem, tab. XXI

Amfora **kat. č. 213** (H10-1817) ze žlutozeleného skla s kuželovitě rozšířeným tělem měla původně dvě ucha (jedno je odlomeno) začínající na okraji vlnkou, pak obloukem dosedající na konec válcovitého hrdla a plynule navazující na svislé zvlněné vlákno táhnoucí se směrem ke dnu. Vlákno je zhotoveno z opakního tmavomodrého skla. K amfoře nebyla nalezena analogie, nicméně dvě lahve s obdobným tvarem těla a svislým zvlněným vláknem podél stran těla publikovala Kunina (1997, nos. 404–5). Obě mají nožku a vyšší hrdlo, kolem kterého tvoří vlákno v případě č. 404 tři svislá prstenčitá ouška pod sebou, v případě č. 405 to je jednou ouško umístěné v dolní části hrdla. Obě lahve jsou datované do 3.– 4. století a zakoupeny byly v Sýrii. Lahev se stejnou kombinací barev (zelené tělo a modré vlákno) publikoval Barkózci (1996, n. 61). Má rovněž ouško tvořené třemi oblouky pod sebou a nožku. Lahev s plochým dnem bez nožky a bez uch se svislým

zvlněným vláknem z každé strany těla ze stejně zbarveného žlutozeleného skla, cf. Hayes (1975, no. 315).

Lahev/amfora se dvěma uchy–diota s aplikovaným cikcak vláknem na těle, tab. XXI

Lahev **kat. č. 214** (H10-8317) ze světle zeleného skla s aplikovaným vláknem je dalším typem pozdního císařství. Tvarem těla se jedná o Isings form 129. Pro tento typ je charakteristické kulovité tělo s dlouhým komínkovitým hrdlem a dvěma svislými obloukovitými uchy posazenými v dolní části hrdla vybíhajícími z horizontálního vlákna umístěného v polovině výšky hrdla nebo jeho dolní třetině. Lahve tohoto typu se objevují ve 4. století n. l. Lahev velmi blízkou tvarem bez aplikovaného vlákna na těle publikoval Whitehouse (1997, no. 435). Lahev č. kat. 214 je navíc zdobena na hrdle silným aplikovaným vláknem a cikcak dekorem z tmavozeleného vlákna obíhající horizontálně tělo nádoby. Tento dekor se objevuje na nádobách ze syrsko-palestinské oblasti různých tvarů (např. Barkóczi 1996, nn. 58 a 60; Hayes 1975, 334–335; Kunina 1997, no. 406). Jedná se o tzv. *Blue Zigzag Group*, dekorace modrými vlákny na zpravidla přirozeně zbarveném skle. Největší obliby měl tento způsob zdobení ve 4. a 5. století n. l., v Palestině se udržel až do 6. století n. l. (Stern 2001, 134).

RŮZNÉ TVARY

4.19. Pánev s vodorovným držadlem (trulla, Isings form 75b, Scatozza Höricht form 15), tab. XXII

Pánve s hlubší nebo mělčí miskou kruhového průřezu a s plochým vodorovným držadlem mají prototypy v kovových nádobách. Nalezeny byly v Pompejích i Herculaneu (kde se vyskytují i kovové verze). Skleněné pánve se nemohly používat při vaření, mohly sloužit k servírování tekutin, případně omáček. Pánve s vodorovnými držadly v římském světě také běžně sloužily jako rituální předměty k libaci. V Ticinu byla v jednom hrobě nalezena skleněná pánev spolu s bronzovou (Biaggio Simona 1991, 89). Objevují se i spolu se strigily a lahvičkami na olej. Miska se zhotovovala foukáním nebo foukáním do formy, případně mačkáním do formy a držadlo se připevňovalo dodatečně, stejně jako nožka. Exempláře

provedené ve skle se vyskytují často ve zjednodušeném provedení vzhledem ke kovovým předlohám, ale existují i luxusněji provedené exempláře. Jednodušeji provedené kusy mohou být i regionálními imitacemi, jako je tomu snad i v případě pánve z Ticina. Nacházejí ve východní (např. Vessberg 1952, pl. II:21–22), ale především v západní (Fremersdorf 1958, Taf. 133) části římského impéria. Běžně bývají datovány mezi polovinu 1. století až polovinu 2. století n. l. (nálezy z Pompejí a Herculanea předcházejí rok 79 n. l.). Nicméně Whitehouse (1997, no. 346) uvádí skleněnou pánev nalezenou v Belgii (Hanret) zdobenou hadovitým vláknem datovanou pravděpodobně do 3. století n. l. Pánev **kat. č. 215** (H10-1809) z transparentního žlutozeleného skla má dno s prstenčitou nožkou, rovné stěny se zaobleným okrajem. Plochá rukojeť se v místě připojení k okraji misky rozšiřuje v náznak ptačích hlaviček. Druhý konec rukojeti má na konci obdélníkový otisk po stisknutí pinzetou (?). Tvarem těla i kvalitou skla je nejbližší paralelou pánev publikovaná Hayesem (1975, no. 148). Pánev z Herculanea podobného tvaru zhotovená z polychromního skla patří k luxusnějším exemplářům (Scatozza Höricht 1986, 38, tav. XXVII:2559). Fragmentárně dochovaná pánev z Herculanea (tav. XXVII:75) má ucho s náznakem ptačích hlaviček stejně jako pánev (laddle) z Kypru (Vessberg 1952, pl. II:2), která je blízká pánvi kat. č. 215 i tvarem.

4.20. Lahvičky s kulovitým tělem, komínkovitým hrdlem a široce rozevřeným okrajem (sprinklery), tab. XXII

Sprinkler (též *dropper flask*, *guttus*, *gutturium*) je název pro nádobku, z které obsah vytéká jenom po kapkách. Jsou to nádoby mnoha tvarů, které mají jedno společné: zúžení stěn (zaškrcení) na začátku hrdla na pouze malý otvor, nebo mají uvnitř u kořene hrdla přepážku uprostřed s malým otvorem o rozměrech cca 0,3 až 0,5 cm. Zúžení otvoru mělo určitou funkci, ale přesně jakému účelu sloužilo, zůstává předmětem dohad. Mohly být používány na vonné esence, jako byla například růžová voda. Většina je provedena z dražšího barevného zdobeného skla, tudíž nebyly určeny jenom k běžnému osobnímu použití, ale mohly plnit i reprezentativní roli. Rozšířeny jsou ve východní Středomoří, zejména v Sýrii, východní Palestině a v Mezopotámii. Mimo tuto hlavní oblast se jinde objevují jenom jednotlivé nálezy. Jedna dílna v Kolíně nad Rýnem, která se specializovala na nádoby zdobené hadovitým vláknem, zhotovovala sprinklery ve tvaru přilby (Harden

1987, no. 63–65). Nejstarší z archeologických nálezů jsou známy z Dura Europos bez dekorací i s dekorací, datované před rok 256, kdy bylo město opuštěno (Clairmont 1963, bez dekorace nos. 486–499, zdobené např. nos. 179–185 a dal.). Jsou to malé lahvičky foukané do formy s kulovitým tělem a širokým diskovitým ústím zdobené jednoduchými geometrickými vzory, jako byl motiv rybí kosti, koncentrické kruhy v několika řadách, plastické pupíky a jemná žebra spirálovitě obíhajícími tělo nádoby. K dekoračním technikám patří optické foukání (*expanded blowing*), fasetový výbrus, řezání kolečkem a další. Zhotovovaly se i sprinklery ve tvaru granátového jablka (Stern 2001, 153). Malé nádoby s kulovitým tělem a kosočtverečným dekorem foukaným do formy patří mezi první, které se začaly vyrábět, a zároveň to je nejfrekventovanější motiv objevující se na nádobkách ze syrsko-palestinské oblasti. **Kat. č. 216–217** (H10-1815 a 1830) jsou dvě malé nádoby (v. 8,4 a 8 cm) tohoto typu s kosočtverečným dekorem. **Kat. č. 216** ze silně irizujícího skla má výraznější dekor, zhotovena je z dvoudílné formy s viditelnými švy na těle v místě spojení formy. Nádobka **kat. č. 217** má rovněž kosočtverečný dekor z velmi opotřebované formy. Nádobka **kat. č. 218** (H10-961) s delším hrdlem má na těle málo patrný dekor ze svislých žlábků (další s velmi nevýrazným svislým žlábkováním cf. Filarska 1952, Nr. 99). Mezi nejmladší exempláře datované některými badateli až do 4. století patří nádoba ze žlutozeleného skla s jemným spirálovitým žlábkováním na těle zhotovená foukáním do předformy **kat. č. 219** (H10-1793), zhotovena je z transparentního žlutozeleného skla. Nádobka patří do Hayesovy skupiny XI „Palestinian green ware“ (Hayes 1975, 78, no. 282). Další exemplář cf. Stern 2001, no. 140.

4.21. Kosmetické lahvičky s příčným uchem (*double-tube flasks*), tab. XXII

(Též zdvojená unguentaria)

Lahvičky tohoto typu tvoří dvě spojené svislé tuby zhotovené z jednoho kusu skla stisknutím stran vertikálně tak, že vznikla přepážka. Tyto malé kosmetické lahvičky jsou typickým produktem syrsko-palestinských dílen 4. a 5. století n. l.. Většina je opatřena dvěma svislými protilehlými uchy zhotovenými aplikováním vlákna na tělo a jeho připevněním k okraji. Kromě zdvojených nádobek se zhotovovaly i nádoby složené z více tub, které většinou nestály samy o sobě (mívají zaoblené dno), a proto se předpokládá, že byly zavěšovány. Některé jsou opatřeny příčnými uchy přes hrdlo (*basket handles*).

Většina mívá na dně stopu po přilepniku. Zhotovovaly se až do začátku 7. století se stále zdobněji a složitěji provedenými uchy. Jejich účel je zřejmý, byly nalezeny exempláře s bronzovou (někdy kostěnou) spatulou a analyzovány zbytky černé látky uvnitř, která byla rozpoznána jako galenitový prášek používaný k líčení očí. Předpokládá se, že druhá tuba sloužila k uskladnění již rozmíchané kosmetické látky, přestože ozdobně provedené příčné ucho mohlo při vlastním použití lahvičky působit poněkud neprakticky. Tyto nádoby se vyráběly po víc než tři století, takže se dochovaly v poměrně hojném počtu. Vyskytují se nezdobené exempláře se dvěma uchy vedenými od těla v ostrém úhlu k okraji (např. Seligman–Zias–Stark 1996, Fig.17:2, hrob 200 datovaný do poslední čtvrtiny 4. a první čtvrtiny 5. století n. l.). Dalším typem jsou tuby se třemi uchy, které jsou podobné jako předchozí, jenom mají ještě jedno příčné ucho připevněné k vršku malých postranních uch a další typ má příčné ucho zdvojené nebo ztrojené apod. (Gorin-Rosen–Katsnelson 2007, 111). Většina jich je zdobena aplikovanými vlákny, žebrovaním apod. Stern (2001, 272–1) je rozděluje podle doplňků nad okrajem (*type*) a podle doplňků po stranách (*class*) do několika skupin. **Kat. č. 220** (H10-4685) je lahvička tvořená dvěma nezdobenými tubami s jednoduchým příčným uchem a jednoduchými svislými uchy. Podle Stern (ibid.) se jedná o typ IIC, který se vyskytuje od konce 4. do konce 5. století n. l. Koncentrace nálezů tohoto typu se podle ní nachází v Jeruzalémě a v Judských horách. Mimo Palestinu se nacházejí v Jordánsku a na severním pobřeží Černého moře. **Kat. č. 221** (H10-3803) je rovněž lahvička se dvěma tubami s odlomenými uchy, z kterých zůstaly jenom fragmenty na těle a u okraje, takže ji nelze zařadit k určitému typu. Zhotovena je z medového skla a zdobena je tenkým horizontálně ovinutým vláknem. Zajímavým exemplářem je zdvojené unguentarium nalezené na lokalitě Tell Erfad v Sýrii s jemným šikmým žebrovaním na těle (Boháč–Bouzek 1999, Fig. 2:2).

4.22. Sací lahvička (?) Guttus (?) (Isings form 99), tab. XXII

Lahvičky s více nebo méně kulovitým tělem opatřeným výlevkou na těle se běžně vyskytují po celém římském impériu. Objevují se v několika typech, s kulovitým tělem, uchem, kratším hrdlem a zobákovitou výlevkou (Calvi 1968, gruppo A), bez ucha s dlouhým hrdlem (Calvi, gruppo B) a další dvě skupiny (gruppo C a D) mají tělo plynule přecházející v protáhlou výlevku. Některé jsou bez nožky, jiné jsou opatřeny prstenčitou

nožkou. Rozšířeny jsou od 1. století až do pozdně římského období. K tomu pravděpodobně přispěla možnost jejich univerzálního užití. Nacházejí se v hrobech dospělých i dětí a uvažuje se o jejich užití jako sacích lahviček, k lití oleje do lampiček, případně k plnění malých nádobek různými tekutinami. Gruppo A (Calvi 1968, 77–79) pravděpodobně vznikla ve východním Středomoří, jedna nádoba tohoto typu z datované pohřební výbavy do 1. století n. l. byla nalezena v Akku (Fortuna 1965, 22), další v Pantikapaiu (Kunina 1997, cat. no. 381, hrob 5, 1. století n. l.). Ovšem exempláře této skupiny se nacházejí i v západní části římského impéria (Rütti 1991, typ AR 167). Další nálezy z datovaného kontextu 2. až 4. století uvádí Isingsová (1957, 118). Ve 3. a 4. století n. l. se ve východním Středomoří objevují exempláře zdobené aplikovanými vlákny odlišných barev od matrice (Roffia 1993, n. 335). Lahvička **kat. č. 222** (H10-1811) ze žlutozeleného skla má kulovité tělo na prstencité nožce, komínkovité hrdlo s okrajem zahnutým ven, dolů a zpátky nahoru a páskové ouško vedoucí od okraje obloukem k plecím. Svým tvarem patří skupině Calvi gruppo A. Blízká analogie se stejně formovaným okrajem, ouškem a nožkou nebyla nalezena, podle okraje se jedná pravděpodobněji o výrobek východního Středomoří. Podobná lahvička s komínkovitým hrdlem, kulovitým tělem a s páskovým uchem byla nalezena např. v Kolíně (Fremersdorf 1958, Taf. 64) datovaná do 2. století n. l. Nemá nožku a má jednoduchý zaoblený zapalovaný okraj. Další lahvičky podobného typu bez datovaného kontextu cf. Stern (2001, Nr. 89).

4.23. Lahev srpovitého tvaru, tab. XXII

Intaktní nádoba ze silnostěnného téměř čirého skla **kat. č. 223** (H10-142) má zakřivené tělo ve tvaru srpů se zploštělou výdutí od střední části směrem do špičky, okraj a hrdlo jsou kruhového průřezu. Celková délka nádoby je 41 cm, průměr horního okraje je 2 cm. Způsob utváření této foukané nádoby jednoznačně dokládá použití předformy s následným tvarováním z volné ruky (protažení, zploštění srpovitého těla). Hrdlo bylo po vychlazení rafinováno broušením. Jednalo se o dokončení okraje a tří prstenců umístěných 0,5 cm, 4 cm, 8,5 cm pod okrajem. Přejechod mezi hrdlem a tělem nádoby se nachází 7 cm pod okrajem a byl také dobrušován. Jedná se o nádobu kuriózního tvaru, jejíž funkce je nejistá a k níž nebyla nalezena bližší paralela. Zakřivením těla může sice připomínat rhyta, případně picí rohy, ovšem horní část, kterou tvoří úzké hrdlo kruhového

průřezu, nemá s picími rohy nic společného. S rozmachem foukaného skla začali římskí skláři experimentovat s nejrůznějšími tvary, v některých případech jejich výrobky ztrácejí praktickou funkci a slouží k ryze dekorativním účelům. Takovými experimenty byly proslulé zejména kolínské sklárny (např. lahev s holubicemi, Harden 1987, no. 141). Kromě nádobek nejrůznějších tvarů se ze skla zhotovovaly i zvířecí figurky. Delfín a modré podsvinče z Kolína jsou toho nejznámějšími příklady (Doppelfeld 1966, Abb. 101–103). Zhotovovaly se i nádoby ve tvaru falu (Whitehouse 1997, no. 353), podle utváření okraje je lze snad datovat do 1. století. Zakřiveným tvarem těla snad mohou připomenout naši nádobku skleněné kančí kly (Ancient Glass 1957, no. 295), zasazené do bronzového kování. Nejsou k nim známy žádné paralely, mohlo se jednat o závěsky patřící k sobě tvořící snad nějaký náhrdelník. Kly nejsou stejně velké a liší se i barvou skla, jeden je z nazelenalého, další z tmavě zeleného a dva z téměř čirého skla.

Přestože se „lahev“ srpovitého tvaru běžnému i extravagantnímu sortimentu římských foukačů skla vymyká, podle provedené chemické analýzy skla se jedná o sklo natronové, které je typické pro římskou výrobu a které se od ostatních vzorků odebraných od typického římského skla prakticky nelišilo (tab. 1).

4.24. Medailon apliky, tab. XXII

Apliky původně zdobily nádoby. Nejčastěji zobrazují postavy z mytologie, lidské bytosti, divadelní masky, zvířata a též christogramy. Pokud se zhotovovaly ve formě, byla nejdříve zhotovena forma s negativním obrazem, pak ji sklář naplnil viskózním sklem nabraným na tyči a předeřál nádobu, na kterou měla být aplika připevněna, a přitiskl ji k nádobě. Pak byla z apliky již připevněné k nádobě odstraněna forma. Malé apliky, které nevyžadovaly velké množství skla, se zhotovovaly kolkem s negativním obrazem. Sklář aplikoval hrudku viskózního skla na nádobu a vtiskl do ní kolek, ještě než vychladla. Apliky mívaly oválný nebo kruhový tvar. V Colcestru byly nalezeny tři medailony s mužskou maskou, ze všech v horní části vybíhal fragment ucha, původně zdobily džbány. Pečlivé opracování hran některých nalézáných samotných aplik svědčí o tom, že se tyto medailony uschovaly k nějakému druhotnému použití po rozbití nádoby (Cool–Price 1995, 118). Džbány s figurálními aplikami, maskami, nebo rozetami na kruhovém medailonu, či s lvími hlavičkami ve spodní části ucha se objevují od pozdního prvního století n. l. na různých

typech nádob. Hlava lvíčka **kat. č. 224** (H10-3758) je provedena ve vysokém reliéfu s otevřenou tlamou, reliéfně vystupujícíma očima a ornamentálně provedenou hřívou. Kompletní džbán s jedním uchem a ataší ve tvaru lví hlavičky byl nalezen v Kerči. Jedná se o typ Isings form 129, na těle má diagonální žebrování (Kunina 1997, no. 175a, b).

5.

Pozdně antické a raně středověké sklo (Sasánovské, islámské a francké sklo)

Tato kapitola je věnována sklu zhotovovanému v oblastech, které dříve bývaly součástí římského impéria a staly se nezávislými, nebo již nadále nebyly pod přímým vlivem římských či byzantských správních celků.

Navzdory ekonomické a politické nestabilitě v celé západní Evropě, zůstávají řemesla na vysoké úrovni a nadále pokračuje umělecká tradice mající kořeny v římském impériu. Římská vláda v severozápadní Evropě postupně končí ve druhé polovině 5. století n. l., přesto v pozdním pátém a šestém století římská tradice nadále ovlivňovala výrobu skla v romanizované Galii a Germánii.

Nejvýznamnější silou v Evropě byli v té době germánští Frankové, z nichž vzešla roku 482 merovejská dynastie vládoucí do roku 751. Merovejské království zaujímal dnešní Francii, Belgie a údolí Rýna. Kultura tohoto období se nazývá merovejská (též francká). I když zpočátku úroveň římské řemeslné tradice neupadala, klesala kvalita skla. Po zhroucení římského impéria existovaly problémy se získáním kvalitního surového skla. Sklo západního Středomoří a severozápadní Evropy má v 5. století žlutozelený nebo olivově zelený odstín a větší množství bublin. Většina raně středověkého skla v severní a severozápadní Evropě tvoří stolní nádobí, a to zejména nádoby určené ke konzumaci tekutin. Merovejské sklo se vyznačuje tepelně opracovaným (zapalovaným) okrajem, fasetový výbrus se objevuje jenom vzácně. Většinu dekoračních technik provádějí samotní foukači skla v okamžiku, kdy je sklo ještě horké. Nejčastěji to je jemné žlábkování docilované foukáním do formy, optické dekory a aplikovaná vlákna v nejrůznějších škálech vzorů, mizí malování, sklo se zatavenou zlatou fólií, všechny druhy řezání a zdobení prohlubněmi. Jedině zdobení aplikovanými vlákny si udrželo svoje místo a nadále bylo používáno se stejnou obratností, jakou prokazovali římské sklářské dílny.

5.1. Francké sklo

Pohár zvoncovitého tvaru (Sturzbecher), tab. XXIII

Jedním z nejpůvodnějších tvarů, který se objevuje právě za merovejské dynastie, a jediný exemplář merovejského skla v antické sbírce Národního muzea, je tzv. *bell beaker* (též *sturzbecher*) kat. č. 225 (H10 2925). Pro tyto poháry je charakteristické protáhlé tělo směrem ke dnu konkávně prohnuté a ostrý lom v místě přechodu v polokulovité dno. Zhotovovaly se foukáním do formy a často jsou zdobeny jemnými svislými žlábkami, nebo předfukováním do formy zdobené spirálovitým žlábkováním. Zhotovovány jsou nejčastěji z transparentního skla lahově zeleného odstínu. Charakteristické pro tyto merovejské, též nazývané francké pohárky, je absence nožek, pohár tedy musel být držený v ruce, dokud nebyl vyprázdněný. Tento tvar se objevuje na všech územích osídlených Franky, i když existují regionální rozdíly. V Porýní se podle Stern (2001, 337) zhotovovaly tyto poháry se zaobleným dnem, zdobené spirálovitým žlábkováním, zatímco ty s knoflíkovitým výčnělkem na dně byly v Porýní méně běžné. Kromě žlábkování se objevuje i dekor tvořený opakujícími bílými vlákny. Používaly byly v 6. století a v některých regionech ještě v 7. století. Pohár z transparentního zeleného skla kat. č. 225 má kónicky se rozšiřující tělo směrem k okraji, směrem ke dnu rozšířené a ostrým lomem přecházející v zaoblené dno. Na těle je zdobený jemným svislým žlábkováním. Identický tvar i dekor cf Heinemeier (1966, Nr. 77) a Whitehouse (2001, no. 614), oba bez nálezového kontextu. Pohár z transparentního hnědého skla se svislým žebrováním je mezi exempláři ze zeleného skla relativně výjimkou (Ricke 1995, Nr. 86). Pohár z nezdobeného skla cf. Ancient Glass (1957, no. 438).

5.2. Sasánovské a islámské sklo

Na východě pád římské říše nijak významně nezasáhl do sklářské výroby. Syrské sklo se nadále vyrábělo i po zhroutilí římského impéria, oblasti spadající do sféry vlivu byzantské a sasánovské říše (226-641) nadále prosperovaly a vyrábělo se sklo stylisticky vycházející z produkce římského impéria, které se stalo jakýmsi spojujícím článkem k rozmachu

sklářské výroby v islámském období. Zejména byzantské nezdobené nebo jenom jednoduše zdobené stolní a kuchyňské nádobí připomíná římské sklo vyráběné před rokem 400. I provinční město, jako bylo Sardis, vydalo velké množství skla určeného k domácí potřebě a snad i na export. Z tvarů se nejčastěji objevují číše na nožce, misky zvoncového tvaru nebo tvaru „U“, podnosy, různé lahve, jejich varianty mohou mít oválné nebo kulovité tělo a šíji cylindrickou nebo trychtýřovitě rozšířenou – typ populární na východě v pozdně římském období – a lahve s aplikovaným vláknem ovinutým kolem kónického hrdla. Dále jsou to nádoby se spirálovitě žlábkovaným dekorem docilovaným optickým foukáním. Takový způsob dekorace byl rovněž běžný v pozdně římské době. Sasánovci vytvořili říši, která se v době největšího rozmachu rozkládala od Sýrie po Indii. S expanzí říše získali Sasánovci existující sklářská centra v Sýrii a Mezopotámii. Sasánovští skláři vynikali především ve výrobě silnostěnného řezaného skla, které vzešlo z tradice pozdně římského fasetového skla. Většina nádob je zhotovena z čirého, záměrně odbarvovaného skla. Fragmenty takového skla byly nalezeny v Iráku i Iránu. Nejtypičtějším tvarem je polokulovitá miska zdobená fasetami, uspořádanými tak, že připomínají včelí plástve, několik takových misek bylo exportováno ve starověku až do Japonska. Sasánovské dílny pracovaly pro příslušníky vládnoucích dynastií, pro které zhotovovaly luxusní řezané nádoby z bezbarvého skla, které měly konkurovat dražšímu křišťálu, přičemž hlavní město Ktesifón (30 km jihovýchodně od Bagdádu) nebylo jistě jediným centrem výroby.

Bitva u Jarmúku v roce 636 ukončila byzantskou éru v Palestině a Sýrii. Noví arabští vládci z Mediny si vybrali za hlavní město Damašek. Za vlády Umajovců (661–750) k žádnému náhlému přerušení umělecké a řemeslné tradice nedošlo, změny jsou jenom nepatrné a je někdy těžké rozlišit mezi pozdně byzantským a raně islámským sklem. Ke skutečné změně dochází, až když přišli k moci abbásovští chalifové (750). Za chalífátu se odehrává poslední a v mnoha ohledech slavná fáze historie vývoje antického skla.

Pozdně sasánovské a raně islámské sklo, tj. od konce 6. do 8. století se jeví jednotné, běžné zboží denní spotřeby bez nálezových okolností se dá těžko datovat. Sklářský průmysl prosperoval již v prvních staletích islámské vlády. V 8. století vyrůstaly sklářské dílny v Egyptě a Sýrii, Mezopotámii a Iránu. Svědčí o tom i vykopávky ve městě Samarra (severně od Bagdádu) a v Nišapuru v provincii Churasan, a Fustat poblíž Káhiry. Abásovští

chalífové v Bagdádu a fátimovští v Káhiře začali podporovat kulturní aktivity ve značné míře. Docházelo k velkému pohybu řemeslníků a výrobků po celé říši, což přispělo ke vzniku poněkud universálního stylu. Islámské sklo jednak používá dekorační motivy známé ve starším období, ale zároveň i přináší nový repertoár tvarů, jako např. omom nebo konvice se zobákovitou výlevkou, a ornamentálních vzorů, jako jsou spirály, arkády, oblouky a kruhy apod. Na nádobách s řezanou a rytou dekorací se objevují různé motivy, jako fasety, geometrické a rostlinné ornamenty, zvířata atd. Řezané sklo kolem roku 1000 často soupeřilo s křišťálem. V 10. a 11. století se znovu objevují nádoby s dekorací aplikovanými „hadovitými vlákny“, které ukazují na nepřímou souvislost s římským sklem podobně jako i některé do formy foukané vzory, kromě žebrovaného dekoru se často objevuje i plástvový. Dále jsou to spirály, arkády, oblouky, kruhy nebo mandlovitě tvary. Největšího mistrovství zaznamenalo emailové a zlacené sklo. Islámští skláři rovněž znovu vzřísili techniku mozaikového skla často používanou v pozdním helénismu a na začátku římského období a jenom zřídka v pozdějším období. Od 9. století se tato technika používá ke zhotovování nádob a malých panelů k dekoraci stěn.

Mongolský vpád kolem roku 1400 ukončil několik tisíciletí trvající historii výroby skla v této oblasti a těžiště se opět přeneslo na západ, především do Benátek, kde dochází k nové renesanci výroby.

Lahvička s kulovitým tělem s fasetovým výbrusem ze zelenomodrého silnostěnného skla, tab. XXIII

Fasetový výbrus se těšil v sasánovském období velké oblibě, zejména na polokulovitých miskách. Jeho obliba pokračuje i na nových tvarech, jako je například malá nádobka s trychtýřovitě rozšířeným hrdlem, kulovitým tělem a plochým dnem. Výroba takových nádob pokračovala i v islámském období, když islámská vojska dobyla území spadající pod sféru sasánovského vlivu. Řezané sklo nadále zůstává v oblibě, zejména od 9. století dále na islámských lokalitách. Lahve s trychtýřovitým hrdlem zdobené tradičními mělkými okrouhlými fasetami, uspořádanými v plástvového dekoru, se nacházejí v sasánovském i islámském kontextu v různých barevných odstínech od téměř čírého skla k tyrkysově modré. Malá lahvička **kat. č. 226** (H10-7956) patří k homogenní skupině lahviček s různým počtem oválných faset zhotovovaných v 8.–9. století n. l.

Plástvový motiv najdeme i na nádobkách podobného i identického tvaru, zhotovovaný ovšem foukáním do formy cf. Saldern (1974, n. 282), kde se tento motiv objevuje kromě těla i na hrdle nádoby; Lamm (1935, 21D); nádobka téhož tvaru foukaná do formy se svislým žlábkováním, *Senkrechtes Rippenmuster* cf. Saldern (1974, n. 281).

Lahev z transparentního nazelenalého skla s kulovitým, shora stlačeným tělem, tab. XXIII

Lahve s širokým baňatým tělem a krátkým komínkovitým hrdlem jsou všeobecně označovány za sasánovské (Whitehouse 2005, 17, no. 2) nebo postsasánovské. Zhotovovaly se ze silnostěnného skla, liší se nepatrně rozměry a tvarem těla, které může být víc kulovité nebo více zploštělé. Všechny mají krátké válcovité hrdlo a širší horizontální okraj. Zhotovovaly se ze zeleného, hnědého a velmi tmavého skla, téměř černého. Typické je utváření okraje, který je zahnutý dovnitř, shora zploštělý a tvoří uprostřed malý otvor. Rozšířeny jsou na větším území, byly nalezeny např. v Usais v Sýrii (první polovina 8. století) nebo v Beth Še'an v Izraeli, kde jsou datovány do 8. století (Schlick-Nolte 2002, 106). Lahev **kat. č. 227** (H10-960) z nazelenalého transparentního skla je zevnitř pokryta rezavou krustou, vnější strana je prakticky bez známek koroze.

Mělká miska s rovným dnem a kolmými stěnami, tab. XXIII

Misky tohoto typu se zhotovovaly foukáním z volné ruky a ještě za horka se dokončoval jejich tvar, jak o tom svědčí četné stopy na stěnách. Nejčastěji jsou zhotovovány z bezbarvého skla se zelenavým nebo žlutavým nádechem. Objevují se i jiné barvy jako modrozelená, zelenomodrá a světle modrá. Dno bývá silnější. Několik relativně intaktních misek tohoto typu bylo nalezeno v Nišapuru (Kröger 1995, 42, nos. 1–6), které ukazují na širokou škálu těchto užitkových nádobek. Misky s vertikálními stěnami se různí tvarem, rozměry, typem skla a kvalitou. Okraj byl ve většině případů zapalovaný. Některé mají okraj zahnutý ven. Dno může být téměř rovné nebo dovnitř vypíchnuté. Průměr dna bývá dvakrát tak velký než je výška stěn nebo ještě větší. Kromě Nišapuru jsou tyto misky známy z dalších vykopávek, ty ze Samarry jsou lepší kvality. Žádné nejsou známy ze sasánovského období, pravděpodobně to je typ přinesený do Iránu z Mezopotámie

(Kröger 1995, 41). Ve sbírce Národního muzea se nachází fragment stěny a části dna misky tohoto typu **kat. č. 228** (H10-8232) z medově zbarveného, místy duhově irizujícího skla.

Malá lahvička (flakon) s vejčítým tělem s dutým prstencem na hrdle, tab. XXIII

Charakteristický vývalek kolem hrdla je typický pro mnoho malých lahviček islámského období s vejčítým tělem ukončeným rovně seříznutou špičkou. Jsou to nádoby bez dekorace nebo se vzorem foukaným do formy. Flakonek **kat. č. 229** (H10-3840) z transparentního modrého skla a **kat. č. 230** (H10-3132) ze světle modrého transparentního skla jsou identické nádoby rozměry i tvarem, cf. Boosen (1984, Nr. 154). Flakon s protáhlým tělem směrem ke dnu zašpičatělým z transparentního nazelenalého skla a s dutým prstencem na hrdle **kat. č. 231** (H10-2938) lze rovněž zařadit k těmto nádobkám, i když k němu nebyla nalezena analogie.

Lahev s válcovitým tělem a s motivem spirál, tab. XXIV

Lahve s válcovitým tělem, které se zpravidla zužuje směrem ke dnu, s dlouhým cylindrickým hrdlem přímočaře se mírně zužujícím směrem k talířovitě rozevřenému, často nepravidelnému okraji, případně s mírným vyboulením uprostřed délky hrdla, se velmi často objevují mezi islámských sklem 9.–10. století n. l. Většina analogií jsou lahve velkých rozměrů, dosahujících cca 17–27 cm. Vyskytují se bez dekoru, s dekorem foukaným do formy a často i s řezaným ornamentem. Lahvička relativně menších rozměrů z transparentního modrého skla **kat. č. 232** (H10-7954) má na těle dekor foukaný do formy tvořený motivem spirál. Blízká analogie se stejným dekorem foukaným do formy nalezena nebyla. Dvě lahve podobného tvaru z bezbarvého nezdobeného skla publikoval Kröger (1995, 108–109), další z nezdobeného modrého skla se nacházejí ve sbírce Hentrich (Saldern 1974, Nr. 361 a 362). Téměř stejnou lahvičku z nezdobeného skla tvarem i rozměry publikoval Lamm (1935, Pl. 16J), kterou datuje do 10.–11. století n. l. Motiv spirál na foukaném skle cf. Saldern 1974, Nr. 312; Lamm 1935, Pl. 26/A,B,F; motiv spirál na řezaném skle Pl. 39A.

Lahev s oktogonálním tělem a ornamentálním dekorem, tab. XXIV

Malé lahvičky tohoto typu zdobené vzory foukanými do formy se objevují relativně častěji ve dvou variantách: se štíhlejším nebo baňatějším tělem. Pro oba typy je charakteristické trychtýřovitě rozšířené, často nepravidelné, hrdlo bez okraje a prakticky rovné plece. Lahvička z transparentního nazelenalého skla **kat. č. 233** (H10-7947) má na těle dekor rozdělený svislými panely tvořený reliéfními kosočtverci a cikcak liniemi. Prakticky identickou lahvičku tvarem i ornamentálním dekorem (pokud lze podle fotografie soudit) publikoval Saldern (1968, no. 67). Podobně jako lahvička ze sbírky Národního muzea má jednotlivá pole s dekorem oddělená svislými žebry. Datuje ji do 10.–12. století n. l. O trochu větší lahvička z téže sbírky (no. 68) má rovněž jednotlivá pole dekoru oddělená svislými žebry a ve spodní části delšího hrdla má dutý prstenec.

Konvičky se zobákovitou výlevkou, tab. XXIV

Konvičky různých rozměrů s hruškovitým tělem opatřené ouškem a zobákovitě tvarovanou výlevkou patří k často zastoupenému typu v islámském skle. Opatřeny bývají opěrkou pro palec, některé mají dutý prstenec na hrdle. Existují různé varianty tvaru i dekoru. Tento typ se udržel až do 12. století n. l.

Fragmentárně dochovaná konvička **kat. č. 234** (H10-7958) z nazelenalého tenkostěnného skla s plynulou křivkou těla a s maximální výdutí u dna představuje ranou variantu konvic tohoto. Dvě konvičky podobného tvaru těla s výlevkou a opěrkou pro palec větších rozměrů publikoval Saldern (1974, Nr. 389), datované jsou do 7.–9. století n. l. Týž tvar se objevuje s dekorací foukanou do formy (Ancient glass 1957, no. 466) i s řezaným dekorem na těle (no. 560). Konvička z lahvově zeleného skla **kat. č. 235** (H10-7959) je svou výškou 9,9 cm miniaturou daného typu. Tělo zdobí optický dekor tvořený spirálovitým žlábkováním. Velkou konvičku téhož tvaru těla s opěrkou pro palec a zobákovitou výlevkou zdobenou aplikovaným vláknem horizontálně ovinutým a uprostřed těla s cikcak dekorem publikoval Ricke (1995, Nr. 77), s prstencem kolem hrdla a hruškovitým tělem Saldern (1974, Nr. 302), obě jsou datované do 10.–12. století n. l.

Miniaturní lahvička s nízkým válcovitým tělem a paprscitým dekorem na plecích, tab. XXIV

Miniaturní lahvičky podobného tvaru se objevují od sasánovského období a běžné jsou i v islámském období. Bývají zhotovovány z velmi tenkého skla, bezbarvého nebo ze všech odstínů světle zelené a zelené se žlutým nádechem. Uzavíraly se pravděpodobně bavlněnými zátkami, aby nedošlo k prasknutí hrdla. Liší se svými rozměry, nejmenší nalezené v Nišapuru byly vysoké 2,7 cm, největší téměř 7 cm (Kröger 1995, 63), i tvary, takže se předpokládá jejich masová výroba. Protože byly z velmi tenkého skla, nebyly vhodné ani pro transport a byly zhotovovány lokálně jako levné užitkové zboží. Miniaturní lahvička **kat. č. 236** (H10-7951) na hrdle s dekorem z paralelních žeber, která se na rovných plecích paprscitě rozbíhají patří mezi méně běžné tvary. K této lahvičce nebyla nalezena blízká analogie. Lamm (1935, pl. 20 H) publikoval nádobku větších rozměrů, jejíž tvar hrdla a paprscitý dekor na plecích připomíná naší lahvičku, nicméně liší se tvarem těla.

Lahev s negativním reliéfem, tab. XXIV

Ojedinělým exemplářem ve sbírce Národního muzea je lahvička ze slabě nazelenalého skla s válcovitým tělem zdobeným ornamentálním dekorem v negativním reliéfu **kat. č. 237** (H10-8254). Širší válcovité hrdlo s vně vykloněným, zapalovaným okrajem je bez výzdoby. Lahvičku podobného tvaru, s válcovitým tělem a širším válcovitým hrdlem s dutým prstencem publikovala Dusenbery (1971, fig. 61A, B). Na těle má dekor foukaný do formy tvořený kruhy v šestiúhelnících. Zajímavou analogií k naší lahvičce je však vzor na dně, který je v obou případech tvořený kapkovitými útvary uspořádanými do kruhu. Podobné kapkovité útvary kolem obvodu dna na nádobce jiného tvaru cf. Lamm (1935, pl. 23 C). Tuto lahev a další podobné Lamm datuje do 12. až 13. století n. l.

Omom, tab. XXIV

Běžný tvar v pozdně islámském skle, často s emailovou nebo zlacenou dekorací. Charakteristické je cibulovité tělo stlačené ze dvou stran a dlouhá trubicovitá výlevka

(hrdlo) zužující se směrem ke kraji s malým otvorem, který je rovně seříznutý. Jedná se o lahvičku na parfémy, která může nebo nemusí být u kořene opatřena oušky, jako je tomu v případě lahvičky **kat. č. 238** (H10-4681). Zajímavý exemplář z fialového skla datovaný (10.–12. století n. l.) s prstenčítým tělem (s kruhovým otvorem uprostřed) ozdobený „peříčkovým“ vzorem z opakně bílého vlákna publikoval Saldern (1974, Nr. 342).

5.3. Chemické složení skla

Chemické složení skla dané jeho surovinovým složením je jednou z jeho základních charakteristik, která má velký vliv na vlastnosti tohoto materiálu. Dnešní analytické metody dovolují poměrně přesné stanovení hlavních i minoritních složek sklářského kmene, takže námi získané výsledky mohou napomoci bližšímu poznání technologie výroby. Především jsou vodítkem pro určení použitých surovin, v návaznosti pak na lokalizaci jejich zdrojů, popřípadě výrobních center. Mohou poukázat na chemickou odolnost skla, čistotu surovin, kvalitu či cenu výroby (Hulínský–Černá 2007).

Raná skla jsou ve většině případů sodno-vápenato-křemičitá. Sodná skla lze rozdělit podle druhu použitého taviva na dva typy – sklo popelové a natronové. U raného skla z oblasti království Mitanni se na základě provedených analýz jedná o tzv. popelové sklo. Složení popelových skel je typické relativně vysokým obsahem hořčíku a draslíku, zpravidla více než 2% u obou oxidů. Toto sklo se označuje HMG (*high magnesia glass*). Jako tavivo se zde používal popel halofilních rostlin rostoucích na pobřeží a v poušti nebo mořských řas, které obsahují sodík z mořské vody. Chemicky se jedná o různorodé směsi s majoritním podílem Na_2CO_3 . Tyto sodné popely jsou považovány za první surovinový zdroj. Také u analyzovaného skla z Egypta 13. století př. n. se jedná o popelové sklo. Analýzy mykénského skla přinesly dva výsledky. Jednak to bylo složením sklo popelové a jednak tzv. *mixed alkali glass* (Nikita–Henderson 2006). Toto sklo je charakterizováno smíšenými tavivy (kysličníky sodíku a draslíku), nízkým obsahem kysličníku vápníku (cca 4 %) a nízkým hořčíkem. Jiné vzorky smíšeného alkalického skla pocházejí z Itálie (Frattesina) a Evropy severně od Alp. Směrem na východ bylo nalezeno v Řecku, například na Thassu. Toto sklo bylo označeno jako LMHK (nízký hořčík-vysoký draslík), tím je odlišeno od čistě sodno-vápenatého skla natronového (nízký hořčík, nízký draslík) a popelového (vysoký hořčík, zvýšený draslík).

Kolem 10. století př. n. l. začali někteří výrobci skla používat natron namísto popele rostlin jako taviva. Přechod na natronové sklo musel znamenat určité období experimentování s tímto novým zdrojem taviva. Kolem roku 800 př. n. l. se natronové sklo používalo již v celém Středomoří a v západní Evropě, nicméně existuje i několik případů existence popelového skla v pozdějším období, doloženo bylo například ve Fishbournu, Anglie nebo na Magdalensbergu, Rakousko v 1. století n. l. (Henderson 2013, 88). Natronové sklo je charakterizováno nízkým obsahem kysličníků hořčíku a draslíku (více Wedepohl 2003). Zdrojem sodného taviva je v tomto případě natron – směsi hydrátů Na_2CO_3 a NaHCO_3 . Tato surovina minerálního původu byla těžena v Egyptě, ve wádí el Natrun, v Sýrii i na jiných místech vyschlých jezerních oblastí.

Kolem roku 800 n. l. muslimové znovu zavedli výrobu popelového skla. Jako jeden z možných důvodů se uvádějí klimatické změny, ke snížení množství dostupného natronu mohly přispět vydatné srážky. Čím méně bylo použito natronu, tím vyšší byla tavná teplota skla a tím se také zvyšovaly nároky na potřebné palivo. Natron je daleko koncentrovanější forma taviva a získat odpovídající množství popela halofilních rostlin (ve srovnání s natronem) bylo časově mnohem náročnější. Přibližně ve stejné době, kdy bylo zavedeno popelové sklo na Předním východě, dochází ke změně i na západě.

Po pádu římské říše se antická tradice udržela v tzv. porýnských sklárnách. Antickým předloham je sklo z chemického hlediska hodně podobné, ovšem běžná produkce franckého skla má téměř dvojnásobně vyšší obsah železa než sklo římské, které způsobuje hnědožluté zbarvení skla. Podobně výrobci karolínského a anglosaského surového skla používali stejnou recepturu jako římscí skláři, jenom s menším množstvím sody (cca o 6 %), což kompenzovali větším množstvím vápenaté složky (Wedepohl 2003, 89). V zaalpské oblasti pak dovážené natronové sklo postupně vytlačily místní popely stromové – draselné. Nejstarší draselné sklo (např. Paderborn, falc Karla Velikého, Wedepohl 2003, 91) se objevuje na konci 8. století.

Pro rozlišení natronového a popelového sodno-vápenatého skla je rozhodující obsah MgO do 1 hm. % a současně K_2O do 1,1 hm. % pro natronová skla (Freestone 2005). Natronová skla mají i výrazně nižší podíl minoritních složek, především pak skla bezbarvá, která vyžadovala velmi vysokou čistotu surovin. Za běžné hodnoty u popelových skel se považuje obsah MgO okolo 2 – 4 hm. %, K_2O cca 1,5 % a P_2O_5 v desetínách až jednotkách %. Vzhledem k velmi variabilnímu složení popelů je jasné, že i popelová skla mají širokou

paletu minoritních složek a výrazné rozdíly v konečném chemickém složení. Naproti tomu skla natronová 1.–5. století n. l. mají složení velmi unifikované, což dokládá i řada analýz provedených ve sbírkách NM (tab. 1). Všechny analyzované vzorky s výjimkou dvou představují natronová sodno-vápenato-křemičité skla, v případě vzorků kat. č. 235 a inv. č. H10-5819 (nodus, pravděpodobně benátské sklo) obsah draslíku a hořčíku přesahuje 2%, takže v tomto případě byl použit jako zdroj sody popel rostlin (Freestone 2001, 236).

Seznam analyzovaných vzorků ze sbírky Národního muzea

Kat. č. 223 (H10-142). Lahev srpovitého tvaru, 4. století n. l. (?)

Kat. č. 205 (H10-1062). Fragment okraje a hrdla cylindrické lahve. 1.–2. století n. l.

Kat. č. 59 (H10-1064). Unguentarium/lahev s kulovitým tělem. Scatozza-Höricht form 41 a 42. 1. století n. l.

Kat. č. 17 (H10-1081). Unguentarium. 1. století n. l.

Kat. č. 123 (H10-1109). Hofheim cup. Žluté sklo. 1. století n. l.

Kat. č. 147 (H10-1797). Faltenbecher. 1.–2. století n. l.

Kat. č. 200 (H10-1802). Džbán s vertikálním žlábkováním na těle. 1. století n. l.

Kat. č. 186 (H10-1983). Lahev s širokým hrdlem s aplikovaným vláknem. 4. století n. l.

Kat. č. 183 (H10-3140). Lahev s kulovitým tělem a dlouhým komínkovitým hrdlem. Konec 3.–4. století n. l.

Kat. č. 164 (H10-3143). Poklička urny. 1.–2. století n. l.

Kat. č. 79 (H10-3845). Unguentarium. 1.–2. století n. l.

Kat. č. 58 (H10-3848). Unguentarium. Modré sklo. Polovina 1. století n. l.

Kat. č. 139 (H10-5198). Pohárek s kýlovitým profilem. 1. století n. l.

Mimo katalog (H10-5810). Nodus. Středověké sklo. Benátky (?)

Kat. č. 235 (H10-7959). Konvička se zobákovitou výlevkou. Islámské sklo. 10.–12. století n. l.

Kat. č. 194 (H10-7960). Džbán s kulovitým tělem. 1. století n. l.

5.4. Problematika primární a sekundární výroby

Analýzy ukázaly (Freestone at al. 2002, Freestone 2005), že sklo jako surovinu vyrábělo relativně malé množství tzv. primárních dílen situovaných především v Egyptě a Palestině blízko surovinových zdrojů, které zhotovovaly sklo ve velkých blocích (ingoty) vážících několik tun. Desky se rozbíjely na menší kusy, které se rozvážely do velkého množství tzv. sekundárních dílen k dalšímu zpracování, které sklo přetavovaly a zhotovovaly z něj konkrétní výrobky. Tak docházelo k tomu, že mnoho různých dílen mohlo vyrábět nádoby, korálky a další předměty ze surového skla zhotoveného v jedné primární dílně, a tudíž prakticky stejného složení. A naopak sekundární dílna mohla obdržet surovinu z více primárních dílen

Zatímco sekundární sklářská výroba na Rhodu je doložena již od konce 6.–5.století př. n. l. nepodařenými výrobky nádobek středomořské skupiny I, archeologické vykopávky naznačují i možnou primární výrobu skla podle nálezů v moderním městě Rhodos na lokalitě Arfara a Kakoula, nicméně jednoznačné důkazy podle Hendersona (2013, 215) nalezeny nebyly. Jediným jasným důkazem primární výroby z pozdně helénistického a raně římského období jsou vanové pece nalezené v Bejrútu na lokalitě Bey 015, kde se sklo vyrábělo navíc v masovém měřítku. Bylo zde nalezeno surové sklo v zelené, jantarové, hnědé, žlutohnědé barvě a téměř bezbarvé sklo různé intenzity nazelenalého odstínu. Sekundární sklářská výroba bývala soustředěna na okraji měst, sklářské dílny byly nalezeny např. v Lyonu (Manutention), lokalita je datována 25 n. l. K dalším dílnám doloženým již v 1. století patří Avenches ve Švýcarsku, další sklářské pece byly nalezeny v Bonnu, v Saintes (Francie), Kolíně, v Londýně. Primární výroba skla v římském období se předpokládá v Itálii, ale archeologickými vykopávkami zatím doložena nebyla. Objev obdélých vanových pecí v Autunu (Francie) datovaných cca 150–250 n. l. by snad mohl znamenat primární výrobu, na dně pece jedna byla objevena vrstva surového skla (Henderson 2013, 231), ale mohly zde být také taveny dovážené ingoty. Ve srovnání s Bejrútem jsou zdejší pece malé. Na základě studia natronového skla v Levantě během prvního tisíciletí vyplývá, že se zvyšoval obsah kysličníku hlinitého z původních 2 % v prvním století n. l. na 3,5 až 4,5 % v sedmém století a obsah CaO z 6,5 na cca 9,5 % a množství sodíku klesalo z 17–20 % na 15%. Došlo tedy ke změně zdroje písku. Čím méně byl písek čistý, tím vyšší byl obsah hliníku (Henderson 2013, 96). Ovšem není

pravděpodobné, že by se veškerá primární výroba odehrávala jenom na Předním východě, čemuž v poslední době napovídají i analýzy izotopů stroncia a neodyma římského skla nalázaného v severozápadních provinciích. Poměr izotopů těchto dvou prvků se ve středomořských sedimentech podstatně různí, díky tomu je možné odlišit primární dílny v Egyptě a Levantě od ostatních primárních dílen, za předpokladu, že dílny situované v západním Středomoří nebo v severozápadní Evropě používaly místní písek. (Degryse–Schneider 2008).

I když se tedy předpokládá primární výroba i v Itálii a v západní Evropě (a jak již bylo zmíněno výše, chemické analýzy tomu nasvědčují), archeologickými nálezy doložena zatím jednoznačně není. Pro sklo zhruba od poloviny prvního tisíciletí n. l. bylo na základě chemických analýz stanoveno pět skupin, první, nazvaná Egypt I, je spojována s oblastí Wádí Natrun a vyznačuje se nízkým obsahem Ca při vyšším obsahu hliníku, Druhá egyptská skupina (Egypt II), naopak s vyšším obsahem Ca za nižšího obsahu Al, je chronologicky mladší, cca z 8. – 9. st. n. l. Skupina Levantine I označuje sklo původem z primárních skláren v Bejt Še'an, Appolonii, či Džalame (vše Izrael). Tato skupina využívala písek na pobřeží, jaký se vyskytuje kolem ústí řeky Belus v haifském zálivu. Další skupina (Levantine II) pochází z velké sklárny v Bejt Eli'ezer blízko dnešní Hadery v Izraeli. Ta se od skupiny Levantine I odlišuje nižším obsahem CaO i Na₂O a vyšším obsahem SiO₂, což znamená, že používala písek jiného složení. K těmto skupinám přibyla ještě pátá tzv. *HIMT glass*, která má v chemickém složení nápadný vysoký podíl Fe, Ti a Mn. Toto sklo běžně rozšířené ve 4. století n. l. je doloženo v Londýně, Itálii, Německu, ale i na Sinajském poloostrově (Freestone et al. 2002, 168).

Srovnání poměru kysličníku hliníku a vápníku ve skle z pecí v Bejrútu s ostatním levantským sklem, odpovídá skupině Levantine I, (některé výsledky spadaly do skupiny Egypt II), sklo z pecí v Bejrútu je tak zatím nejranějším příkladem primární výroby natronového skla skupiny Levantine I (Henderson 2013, 242). Přestože existoval obchod se surovým sklem, jak dokazují potopené vraky lodí, jako Tradeliere u jižního pobřeží Francie, rozdílné chemické analýzy napovídají, že existovala i různá centra primární výroby zaměřená na zhotovení surového skla. Tato centra se vyskytovala poblíž vhodných zdrojů dávajících křemičitý písek.

Závěr

Poměrně rozsáhlou sbírku antického skla Národního muzea tvoří vesměs intaktní nádoby, kterým byla věnována tato práce. Až na několik málo výjimek jsou ve sbírce zastoupeny téměř všechny výrobní techniky, počínaje sklem formovaným na hlinité odstranitelné jádro. Sbíрка začala být systematicky postupně zpracována od 20. let minulého století, některé akvizice mohou být staršího data. Akvizice pocházejí z darů a výkupu ze starožitností, případně ze soukromých sbírek. Většina je bez nálezového kontextu, jenom ve výjimečných případech je v přírůstkové knize zaznamenána provenience předmětu. Většinu tvoří foukané sklo, z volné ruky i do formy, z toho prakticky polovina jsou unguentaria. Jako komparativní materiál bylo použito v první řadě antické sklo pocházející z nálezového kontextu (např. římské sklo z kantonu Ticino, Magdalensbergu, Colcestro nebo Herculanea), ze záchranných výzkumů v Izraeli a dále z velkých sbírek světových muzeí, například Corning Museum of Glass, Royal Ontario Museum, Toledo Museum of Art apod. a mnoha dalších menších italských muzeí (např. Adria, Bologna, Padova). Dalším bohatým zdrojem srovnávacího materiálu byly publikované velké soukromé sbírky (např. Wolf collection, Borowski coll apod.). Datování předmětů tedy bylo závislé na porovnání s výše uvedenými zdroji.

Sbíрка byla zpracována v několika kapitolách podle výrobní techniky, první kapitola byla věnována počátkům výroby skla v době bronzové a objevení prvních nádob. Nestarší nádoby ve sbírce spadají do klasického období, jsou to malé nádobky formované na jádro (kat. č. 1–4), kompletně i fragmentárně dochované, jedná se tzv. středomořskou skupinu I, II a III. Sklo zhotovované sedáním do formy helénistického a raně římského období je zastoupeno několika miskami s žebry v kompletním i fragmentárním stavu (kat. č. 10–13). Z polychromního mozaikového skla se ve sbírce nacházejí pouze drobné střeby z nádob (kat. č. 7–9) a jeden fragment se zbytkem omítky, pravděpodobně obložení stěny (kat. č. 6). Nejrozsáhlejší kapitolu představuje foukané sklo římského císařství, jedná se o nádoby nejrůznějších typů a tvarů, které byly zhotovovány foukáním do formy i z volné ruky, polovinu z celkového počtu tvoří unguentaria, až na malé výjimky všech typů dle typologie Isingsové (1956), v některých případech dle De Tommaso (1990). Nejpočetněji zastoupená jsou unguentaria typu Isings form 8 (kat. č. 43–54). Zajímavým exemplářem je unguentarium kat. č. 35 zhotovené ze dvou kusů barevného skla.

Malé, uzavřené tvary se objevují jako první mezi foukaným sklem, po nich následují otevřené tvary. Zpočátku se zhotovuje sklo v duchu helénistické tradice, jsou to malé nádoby často bez uch s kulovitým nebo cibulovitým tělem určené na vonné oleje, kosmetiku nebo medikamenty (kat. č. 57, 58), stolní nádobí sloužilo ke stejnému účelu jako dříve kvalitní helénistické nádobí, k ozdobě stolu i konsumaci. Již od prvního století začíná dlouhá výroba džbánů a lahví nejrůznějších tvarů určených k rozlévání tekutin (kat. č. 191–192). Zboží určené k běžné spotřebě v domácnostech se zhotovovalo z nebarveného skla (ani záměrně odbarvovaného), které má modrozeleným odstín různé intenzity. Luxusní sklo se v duchu helénistické tradice zhotovovalo z barveného skla zdobené jinobarevnými vlákny a barevnými skvrnami, které svým vzhledem imitovalo žilkování a skvrny drahých kamenů. Tenká vlákna se ovíjela kolem těla nádoby stejným způsobem, jako tomu bylo při výrobě skla formovaného na odstranitelné jádro, nyní se ovšem nechávala reliéfně vystupovat z povrchu nádoby (kat. č. 171). Nádoby zdobené malými kousky barevného skla přilnutými na povrch nádoby představovaly rovněž po krátké období oblíbenou dekorační techniku. Ve druhé polovině 1. století n. l. se začaly zhotovovat velké nádoby na uskladnění a transport tekutin a pevných látek foukané z volné ruky i do formy. Cylindrické (kat. č. 203–204) a hranaté lahve (kat. č. 206–209) se foukaly do nezdobených forem kvůli urychlení výroby. Technika využívaná zpočátku na luxusní stolní nádobí začala být používána pro zhotovování čistě užitkových nádob. Dalším velkým tvarem, který posléze dostal i novou funkci, jsou skleněné urny (kat. č. 161–163). Tyto mohutné nádoby vážící mnohdy víc než půl kilogramu mají za horka opracovaný okraj, aniž by na dně nesly stopy po přílepníku. Zdobení nádob tenkými (kat. č. 186) nebo silnými skleněnými vlákny se nadále používá i ve stoletích následujících, ve 2. století se objevuje speciální technika ovíjení vláknou nazývaná „*snake thread*“, též „*Schangenfaden*“. Různě hadovitě stočená a různě široká vlákna zdobící povrch nádob jsou diagonálně žebrovaná. Jinou dekorativní technikou bylo malování nádob, barvy se nanášely za studena, v jiných případech byly vypalovány při nízké teplotě. Malovaný dekor raného 1. století se objevuje na tzv. *coppe degli uccelli*, tvarem se jedná o misky Isings form 12. Č kat. 123 je miska téhož typu ze žlutého skla s vybrušovaným horizontálním proužkem v horní třetině těla. Od poloviny 1. století se objevují pohárky různých tvarů (s rovnými i konvexně prohnutými stěnami) s oválnými (kat. č. 147–148), případně kruhovými prohlubněmi (kat. č. 150) na tvaru typickém až pro 4. století n. l. Nejběžnějším tvarem na

pití jsou od 1. století poháry z bezbarvého, kolečkem řezaného skla zdobené horizontálními liniemi uskupenými v různých intervalech (kat. č. 139). Od pozdně neronského období se postupně upouští od módy barevného skla na úkor záměrně odbarvovaného imitujícího křišťál. Prvními výrobky zhotovenými z čirého skla jsou poháry s kónicky se rozšiřujícím tělem zdobené fasetovým výbrusem. Zhotovovaly se od poslední třetiny 1. století n. l. Řezané sklo zůstalo luxusním zbožím po celá čtyři století, nejproslulejší dílny, kde vznikalo toto zboží, se nacházely v Římě, Alexandrii a v Kolíně nad Rýnem. K takovým luxusním výrobkům patří lahev (kat. č. 182) s kulovitým tělem s pohledem na přístavní město Puteoli. Na konci 3. a na začátku 4. století začali skláři experimentovat s tzv. optickými dekory, tj. baňka byla fouknuta do formy s reliéfním vzorem, pak byla vyjmuta a rozfouknuta. Reliéf tak ztrácí svou plastičnost, někdy je patrný jenom opticky. Optické geometrické vzory se běžně objevují na sprinklerech, které jsou typickými syrskými výrobky (kat. č. 216–219). Od druhé poloviny 4. století patří k oblíbeným dekoračním technikám především šikmé žebrování populární na východě i západě. Jemné žlábkování připomínalo vzor stříbrných nádob (kat. č. 219). Ve 4. století přicházejí do módy nádoby s trychtýřovitě rozšířeným ústím a vláknem ovinutým pod okrajem (kat. č. 186). Na východě i západě se používaly stejné dekorativní techniky, takže je těžké rozlišit výrobky jednotlivých výrobních center. Výjimkou je tzv. sendvičové sklo se zatavenou zlatou folií, které se zhotovovalo v Římě. Sklářství na východě zaznamenalo největší rozkvět v pozdním římském císařství. K dekorativním stylům a technikám typickým pro východní Středomoří patří dutý prstenec pod okrajem od první poloviny 3. do začátku 5. století v Sýrii a Palestině (kat. č. 212). Zdobení přirozeně zbarvených nádob modrými vlákny bylo v Palestině módní až do 6. století, modré cikcak vzory byly populární během 4. a začátku 5. století – do skupiny tzv. *Blue zigzag group* (kat. č. 214) patří džbány, nádobky s výlevkou s uchy i bez uch a další tvary.

Syrské stolní nádobí bývá barevné, oblíbená je transparentní tmavě žlutá nebo jantarová v kombinaci se světle modrou a červená kombinovaná se světle zelenou. Palestinské nádoby jsou méně barevné, nejčastěji z přirozeně zbarveného skla často s modrými vlákny. K novým tvarům zavedeným v pozdně římském období patří zdvojená unguentaria, *kohl tubes* (kat. č. 220–221), hodně používané v Palestině, nádobky s plastickým prstencem pod okrajem (kat. č. 184, 212), nádobky zdobené vláknem odlišné barvy od barvy matrice (kat. č. 213) a sprinklery (Sýrie) (kat. č. 219–219), tyto tvary zůstaly

na západě prakticky neznámé. Další novinkou v tomto období bylo vytvoření nádob k osvětlení interiérů. Lampsy se staly jedním z nejdůležitějších výrobků byzantského sklářství.

Většina skla ve sbírce foukaného z volné ruky je zhotovena z přirozeně zbarveného skla, z raného římského skla (1.–začátek 2. století n. l.) jsou ve sbírce dvě malé nádoby/unguentaria cibulovitého tvaru zhotovené z barveného skla (kat. č. 57 ze žlutého a kat. č. 58 z modrého) a lahvička z medově zbarveného skla tvaru datle foukaná do formy (kat. č. 104). Kombinováním foukání do formy a z volné ruky je zhotovena miska s jemnými žebry rovněž z medově zbarveného skla, tzv. *Zarte rippenschale* (kat. č. 119) a z volné ruky tzv. *Hofheim cup* ze žlutého skla (kat. č. 123). K dalšímu barevnému sklu patří lahev bez ucha z vínového skla s kulovitým tělem ovinutá bílým opakním vláknem (kat. č. 171) a aryballos (kat. č. 159) ze světle žlutého skla.

K raně římskému sklu lze rovněž zařadit arybally (kat. č. 156–160), džbány s jedním uchem na nožce i bez nožky (kat. č. 191–194) s cylindrickým i hranatým tělem (kat. č. 203–204, 206–209), urny různé velikosti (kat. č. 161–163) i nádoby na masti (kat. č. 165–166), malé misky s analogiemi v Herculaneu (kat. č. 124–125) (Scatozza Hörcht forma 7), misky typu Isings form 42 (kat. č. 128–129). Výroba skla je v tomto období dosti uniformní v celém římském impériu a odlišit výrobní provenienci je možné pouze na základě některých detailů, jako je například odlišné utváření okraje (kat. č. 203) nebo četnost typu v nálezích v jednotlivých oblastech (např. hranaté lahve jsou frekventovanějším typem v západní části impéria). Od druhého století se sklářský průmysl vyvíjel stále víc na západě a východě individuálním směrem. Jedinou výjimkou byly luxusní stolní servisy. V pozdním císařství se stává dominujícím faktorem ve výrobě skleněných nádob regionální výroba. Ve 4. století dochází na východě k oživení foukání do formy (kat. č. 201).

Nádoby lze v podstatě z hlediska funkce rozdělit do dvou kategorií, na nádoby používané v každodenním životě (tj. v toaletě, k uskladnění, ke stolování, k přepravě) a v pohřebním ritu, kde nemusely mít nějakou specifickou roli. Obě tyto funkce se mohly navzájem prolínat. Ve sbírce je zastoupena většina tvarů skleněných nádob používaných v římském světě od 1. do 5. století n. l. Většina sloužila jako stolní nádoby, v některých případech je jejich funkce jednoznačná, v jiných není zcela jasná a o jejich využití se lze jenom dohadovat.

Balsamaria (unguentaria) se používala, jak o tom svědčí nálezy ze sídlišť i hrobů, jako nádobky na vonné oleje v každodenním životě, ale od 1. do 4. století n. l. jsou zároveň častou součástí pohřebního ritu. Všechny jejich typy se nacházejí ve značném množství v žárových i kostrových pohřbech. Dalším takovým příkladem jsou olle (urny) různých typů používané jako nádoby na uskladnění potravin a tekutin (na hodně známé fresce z Meandrova domu je zobrazena velká skleněná nádoba naplněná ovocem blízka tvarem). Mnoho jich bylo nalezeno ještě se zbytky popela. Některé tvary vycházejí ze současné keramiky (např. *Faltenbecher*), jiné, jako hranaté lahve, představují specifický typ sklářské produkce a tento trend pokračuje zejména od 2. století dále, kdy se tvary skleněných nádob dále vzdalují od kovových a keramických předloh. Jaká byla funkce tzv. *Zarte rippenschale* není přesně známo, vzhledem k neopracovanému okraji se někteří badatelé domnívají, že se nepoužívaly k pití, ale k servírování potravin, nebo omývání prstů při jídle. *Hofheim cups* se používaly jako stolní nádobí (podle vyobrazení na nástěnné malbě z Herculanea (Stern 2001, 45), kde je pohár položený přes hrdlo keramického džbánu, nicméně rovněž mohly být používány k omývání prstů, misky téhož typu s kýlovitým profilem opatřené víčkem byly používány na kosmetické látky. Vysoké poháry s kónickým nebo mírně vejčitým tělem byly určeny k pití, stejně jako pohárky typu *Faltenbecher*. Flakony/pohárky z dutým prstencem pod okrajem vzhledem k prstenci nebyly vhodné na pití. Arybally se nacházejí v soukromých domech, často se zbytky bronzových řetízků nebo zátek, používaly se do koupele. Miniaturní nádobky (*ollette*) Isings form 68 s širokým okrajem, z nichž některé byly nalezeny uvnitř s bronzovými tyčinkami, byly používány na masti i na léky, v případě větších rozměrů mohly být používány i při stolování, například na omáčky. Sprinklery (též *dropper flasks*) jsou nádobky, které mají uvnitř v místě přechodu hrdla v tělo přepážku s malým otvorem, případně výrazné zaškrčení, které ponechávalo jenom malý otvor. Jsou to nádobky, z kterých vytéká tekutina jenom po kapkách. Předpokládá se jejich užití na nějaké vonné esence, často jsou rovněž zhotoveny z různě zdobeného barevného skla, a tudíž plnily i reprezentativní funkci a nesloužily k běžnému každodennímu užití. U zdvojených unguentarií je užití jednoznačné. Rozborem zbytků uvnitř nádobek byl zjištěn černý prášek používaný k líčení očí, zvyk rozšířený mezi muži i ženami. Cylindrické lahve s jedním uchem zhotovované v nízké i vysoké verzi jsou běžně rozšířenou nádobou na tekutiny i pevné látky, v západní části římského impéria byly také často používané jako urny. Hranaté lahve představovaly běžné užitkové zboží,

kteře se pouŕívalo k transportu jako obalovŕ matriál. Určeny byly k převáŕení tekutŕch látek (předpokládá se například olej nebo omáčky), ale také se mohly v obchodech plnit tekutŕm zboŕím dováŕenŕm v jiném obalovém materiálu, jako byly například amfory. Pánve (těŕ naběračky) s hlubokou miskou a vodorovnŕm drŕadlem mají prototypy v kovovŕch nádobách pouŕívanŕch k servírování pokrmŕ, skleněné verze nemohly být pouŕívanŕ k vařenŕ, ale například jako omáčníky, případně k přelévání a servírování tekutin. Menší lahvičky s uchem nebo bez uch s více nebo méně kulovitŕm tělem a trubicovitou výlevkou na těle se nacházejí v hrobech dospělŕch i dětí a uvaŕuje se o jejich uŕití jako sacích lahviček, k lití oleje do lampiček, případně k plnění malŕch nádobek rŕznŕmi tekutinami.

Sbírka Národního muzea se, jak již bylo řečeno v úvodu, rozrŕstala nesystematicky, často po jednotlivŕch akvizicích či darech ze soukromŕch sbírek již od samŕch počátkŕ evidence sbírky ve 20. letech minulého století. Pouze pět nádob zapsanŕch pod inventárními čísly H10-819–823 (kat. č. 177, 64, 180, 86, 87) má uvedenou provenienci Kerč. Ve dvou případech se jedná o unguentaria blízka typu Isings form 82a1 (kat. č. 86–87), unguentarium Isings form 28a (kat. č. 64) a dvě velké lahve bez uch s trychtŕřovitě rozšířenŕm hrdlem (č. kat. 177 s horizontálními rŕhami na těle a č. kat. 180 s dlouhŕm komínkovitŕm hrdlem s trychtŕřovitě rozšířenŕm koncem). Velkŕ soubor skla byl do sbírky převeden původně ze zámecké sbírky v Brandŕyse nad Labem. Kromě unguentarií jsou v souboru dvě lahve s jednŕm uchem (kat. č. 191–192), dvě misky (kat. č. 126–127) a tzv. *Hofheim cup* (kat. č. 123). Tento soubor podle charakteru předmětŕ vznikl v západním Středomořŕ, nejpravděpodobněji v Itálii (těŕ na základě analŕzy bronzovŕch utensilií, nádob a keramiky z tohoto souboru).

Větší soubor skleněných nádob představuje akvizici spojenou se jménem obchodníka se staroŕitnostmi Františka Zapletala. Jedna část byla do muzea zakoupena v období mezi světovŕmi válkami a druhá část v roce 1941. U těchto akvizic není známá proveniencie, v obou případech se však mezi akvizicemi nacházejí výrobky typické pro východní Středomořŕ (např. sprinkler, kat. č. 216), ale například i unguentaria rŕzného typu, u nichž nelze jejich původ jednoznačně stanovit (těŕ *Faltenbecher*, kat. č. 147–148 apod.). Další velkŕ soubor skleněných nádob představuje sbírka fotografa Bedřicha Formana, tento

soubor, zahrnující i islámské sklo, vznikl podle charakteru nádob ve východním Středomoří.

Katalog

1. Alabastron (tab. I:1).

H10-4686, dříve zámecká sbírka, Sychrov

V. 9, 5 cm, max. průměr 2,9 cm

Tmavomodré sklo s opakní žlutou a tyrkysovou dekorací.

Východní Středomoří (Rhodos?), konec 6.– 5. století př. n. l

Široký horizontální diskovitý okraj, krátké cylindrické hrdlo, zaoblené plece, cylindrické tělo, rozšiřující se mírně směrem ke dnu, konvexní dno. Pod plecemi dvě vertikální prstenčítá tmavomodrá ouška s protaženým knoflíkovitě zakončeným a nahoru zvednutým „ocáskem“. Žluté vlákno na okraji, druhé začíná na spodní straně. Navinuto je kolem dokola nejdříve horizontálně a pak tvoří cikcak vzor směrem ke středu těla, kde je přidáno tyrkysové opakní vlákno, které se střídá se žlutým. Pod tímto dekorem je navinuto další žluté vlákno horizontálně kolem těla. Formováno na hliněné jádro, aplikovaná ouška a diskovitý okraj. Vlákna válcována.

Dobře dochované až na odlomené hrdlo s okrajem (navazující střep).

Cf. Grose 1989, cat. nos. 69-76; Class I:B, Form I:2; též Schlick-Nolte 2002, V-5; Stern-Schlick-Nolte 1994, Nr. 45

2. Amforiskos (tab. I:2)

H10-1814, získáno 1941

V. 8,5 cm, maximální průměr 3,4 cm.

Tmavozelené sklo (jevící se jako černé) stříbřitě irizující s opakní, světle béžovou dekorací.

Východní Středomoří nebo Itálie, 3. století př. n. l.

Úzký horizontální diskovitý okraj na konci zaoblený, vysoká cylindrická šíje, vejčité tělo se zahroceným dnem ukončeným delší torčovanou a nerovnou špičkou. Pod plecemi dvě pásková ucha původně dosedající těsně pod diskovitý okraj. Na plecích svislé žlábký vzniklé při tvorbě dekoru. Opakní béžové „válcované“ vlákno je navinuté ve dvou nepravidelných horizontálních liniích na hrdle, pod plecemi je upraveno v cikcak dekoraci a pokračuje v téměř horizontálních liniích k dolní části těla. Formováno na odstranitelné

jádro, vlákna jsou „válcována“ do povrchu, aplikovaná ucha, okraj a hrotitá nožka. Na plecích vertikální žebrovaní vzniklé při vytváření cikcak dekoru.

Téměř kompletní, chybí části uch.

Cf. Grose 1989, cat. no. 145; Class II:G, Form II:3B. K dekoru cf. Stern–Schick-Nolte 1994, Nr. 56 (nepravidelná spirála na hrdle, cikcak dekor na plecích a svislé paralelní žlábký)

3. Amforiskos (tab. I:3)

H10-2314

V. 13,1 cm, max. průměr 5,3 cm.

Opakně černé (?) sklo s béžovou opakní dekorací.

Východní Středomoří, 2. století - polovina 1. století př. n. l.

Diskovitý nerovný okraj svažující se směrem dovnitř, vysoké cylindrické hrdlo, ucha zahnutá v ostrém úhlu, výrazný přechod plecí ve vejčité tělo, zašpičaté dno ukončené knoflíkovitým výčnělkem. Vertikální ucha z průsvitného, medově zbarveného skla začínají pod okrajem, zvedají se téměř do výše okraje a v ostrém úhlu se ohýbají a dosedají na plece. Opakní béžové vlákno horizontálně obíhá hrdlo a plece ve spirále, na těle je upraveno ve zpeřený dekor. U konce těla horizontální linie z opakního vlákna. Navalováno na odstranitelné jádro, aplikovaná ucha, okraj a knoflíkovitá podstava, válcované vlákno. Intaktní až na jedno ucho, na povrchu četné oděrky a otluky, místy irizující sklo.

Cf. Grose 1989, nos. 171-176; Class III:E, Form III:2B.; též Stern–Schlick-Nolte 1994, cat. nos. 58–59; Kunina 1997, no. 37).

4. Hrdlo amforisku (tab. I:4)

H10- 4699, dříve zámecká sbírka Sychrov, 17/76

V. fragmentu 6,5 cm.

Silnostěnné tmavé, zelenošedé sklo (jevící se jako černé) s opakní žlutou dekorací.

Východní Středomoří, 2. století - polovina 1. století př. n. l.

Nepravidelný diskovitý okraj, dovnitř mírně prohnutý. Z okraje vybíhá část ucha z prosvítajícího medově zbarveného skla. Cylindrické hrdlo s opakním žlutým vláknem horizontálně spirálovitě navinutým.

Fragment

Cf. Grose 1989, cat. nos. 171–176

5. Amforiskos (tab. I:6)

H10-2310

V. 11,1 cm, max. prům. 5,9 cm

Purpurové opakní sklo (jevící se černě) s opakní žlutou, bílou, zelenou a červenohnědou dekorací.

19. nebo 20. století

Trychtýřovitě rozevřené ústí, konkávní hrdlo, široké plece, širší vejčité tělo s diskovitou širší nožkou. Pod okrajem vybíhají vertikální ucha dosedající na plece. Na okraji ústí žluté opakní vlákno navinuté horizontálně ve dvou liniích obíhající začátek hrdla, další žluté neválcované vlákno horizontálně obíhá plece. Na těle silnější žluté vlákno lemované tenounkým zeleným, červenohnědým a bílým vláknem, rozvolněné v široký zpeřený dekor. V dolní části těla dvě horizontální linie ze silného žlutého vlákna (válcovaného). Foukané sklo, nožka a hrdlo z jednoho kusu, aplikovaná ucha. Intaktní. Na dně stopy po přílepníku. Povrch těla pravděpodobně „ošetřen“ kyselinou.

Cf. Grose 1989, cat. no. 699

6. Fragment inleje (tab. I:6)

H10-366, údajně z Puzzoli

Rozm. 2,9 x 2,5 cm

Mozaikové sklo

Konec 1. století př. n. l. – 1. století n. l.

Mozaikový vzor poskládaný z řezů kompozitních tyčinek: rozety se středem z červeného skla obklopeného žlutým sklem a šesti zelenými tyčinkami. Rozety jsou obklopeny kruhem z devíti bílých tyčinek zasazených do tmavého (jevícího se černě) skla. Povrch je značně poškozený důlkovou korozí. Silnostěnné sklo, ze zadní strany s kusem omítky.

Cf. Schlick-Nolte 2002, V-40; Stern–Schlick-Nolte 1994, Nr. 100, 102

7. Fragment okraje nádoby (tab. I:7)

H10-368, Puzzoli

Rozm. 3,4 x 1,7 cm

Mozaikové sklo

Konec 1. století př. n. l. – 1. století n. l.

Vzor tvořený rozetami ze šesti lístků neurčité barvy obklopenými bílými tečkami v tmavě modrém sklu. Silně zvětralý povrch, místy duhově opalizující sklo..

Cf. kat. č. 6

8. Fragment stěny nádoby (tab. I:8)

H10-371, Puzzoli

Rozm. 2,3 x 1,6 cm

Mozaikové sklo

1. polovina 1. století n. l.

Vzor tvořený ovály z tyčinky s bílým středem obklopené silným modrým a tenkým bílým nepravidelným oválem zasazeným do purpurového skla. Oválek kombinovaný s bílým proužkem z opakního skla. Tenký střep..

Cf. Schlick-Nolte 2002, V-38, Stern–Schlick-Nolte 1994, Nr. 101

9. Fragment stěny nádoby (tab. I:9)

H10-370

Rozm. 2,5 x 1,5 cm

Mozaikové sklo

Vzor ze tří vodorovných tenkých bílých proužků a bílé spirály (?) v prosvítajícím purpurovém skle.

Cf. Grose 1989, Fig. 102

10. Fragment misky s žebry (tab. I:10)

H10-8247

Rozm. 4,7 x 3,5 cm.

Slabě prosvítající medově zbarvené sklo

Syrsko-palestinská oblast nebo Itálie, konec 1. století př. n. l.-- pol. 1. století n. l.

Krátká výrazná žebra s nerovnoměrnou mezerou.

Cf. Roffia 1993, n. 34 celá miska; Kunina 1997, no. 54

11. Fragment okraje mělké misky se dvěma žebry (tab. I:11)

H10-5995

Rozm. 4,6 x 5,9 cm

Zelenomodré průsvitné sklo

Syrsko-palestinská oblast nebo Itálie, konec 1. století př. n. l.-- polovina 1. století n. l.

Pod okrajem horizontální rýha. Symetrická žebra.

Cf. Celá miska Grose 1989, cat. no. 229; fragment Hayes 1975, cat. no. 49; Kunina 1997, cat. nos. 55,56; fragment se šikmo ubíhajícími žebry Stern–Schlick-Nolte 1994, Nr. 90; Jennings 2000, Fig. 4.3

12. Miska s žebry (tab. I:12)

H10-4680, dříve zámecká sbírka, Sychrov

V. 5,3 cm, průměr okraje 15,2 cm, prům. dna 8 cm.

Transparentní, světle zelené silnostěnné sklo.

Východní Středomoří nebo Itálie, konec 1. století př. n. l.–1. stol. n. l.

Polokulovité tělo s okrajem vně mírně vyhnutým, pod okrajem zevnitř rýha. Na těle 62 svislých žeber nestejně délky. Dno mírně dovnitř prohnuté.

Lepeno z fragmentů.

Cf. Kunina 1997, cat. no. 120; Sunkowsky 1956, Abb. 16a; Klesse-Reineking-von Bock 1973, n. 6; Saldern 1974, Nr. 255; Saldern 1974 a, Nr. 11; Harden 1987, no. 26

13. Mělká miska s výraznými žebry (tab. I:13)

H10-967, akvizice, František Zapletal

V. 5,8 cm, prům. okraje 11 cm.

Průsvitné modrozelené sklo.

Pravděpodobně Itálie, 1. století n. l.

Polokulovité tělo s odsazeným, vně mírně vykloněným okrajem. Pod okrajem horizontální rýha, ve spodní části těla pruh z horizontálních linií. Široká svislá žebra nepatrně se zužující směrem ke dnu. Intaktní.

Cf. Hayes 1975, nos. 50-54; Harden 1987, no. 28; Schlick-Nolte 2002, V-48; Kunina 1997, no. 54; Barkóczy 1996, Nr. 376 podobný profil, mělčí miska Kat. Nr. 377; Bonomi 1996, n. 341; Zampieri 1998, n. 256; Calvi 1968, coppe gruppo A, tav. C:2; Scatozza-Höricht 1986, tav. 11, 12; Stern-Schlick-Nolte 1994, Nr. 89

14. Unguentarium s vejčítým tělem ukončené špičkou (tab. II:14)

Inv. č. H10-5807

V. 7,4 cm, max. š. 3,6 cm

Prosvítající modré sklo, jemné bublinky

1. století n. l.

Vejčité tělo u dna širší zakončené tenkou tupou špičkou. V místě přechodu v hrdlo zaškrcení, dochovaná část komínkovitého hrdla.

Nekompletní, chybí část hrdla a okraj, na těle fleky vápnité krusty.

Cf. Roffia 1993, n. 110; Atallah-Gawlikovska 2007, no. 2, modré sklo, Palestina/Foinikie

15. Unguentarium s vejčítým tělem ukončené špičkou (tab. II:15)

Inv. č. H10-6180, údajně ze severní Afriky, akvizice 4/84

V. 5,3 cm, max. š. 2,1 cm

Slabě namodralé, duhově irizující.

1. století n. l.

Vejčité tělo zakončené tupou špičkou. Trychtýřovitě se rozšiřující hrdlo s vně vykloněným horizontálním okrajem.

Malá část okraje odštípnuta, šupinkovitě se odlupující sklo, místy důlková koroze. Na nožce a hrdle stříbřitá koroze.

Cf. Sternini 1990, pl. 18:61 bez trychtýřovitého rozšíření hrdla; Hayes 1975, no. 102; Vessberg 1952, pl. VII:44, rovné hrdlo.

16. Unguentarium s kulovitým tělem (tab. II:16)

Inv. č. H10-1087, dříve zámecká sbírka-Brandýs nad Labem

V. 2,6 cm, max. š. 1,5 cm

Transparentní, slabý nazelenalý odstín

Severovýchodní Itálie, 1. století n. l.

Kulovité tělo, dlouhé válcové hrdlo s trychtýřovitě rozšířeným rovně seříznutým okrajem.

V místě přechodu hrdla v tělo mírné zaškrcení, dno mírně dovnitř prohnuté.

Část okraje chybí, uvnitř zbytky hlinité krusty

Cf. Zampieri 1998, nn. 41, 42; Biaggio Simona 1991, Tav. 16–17, tvarem nejbližší 176.2.164; Toniolo 2000, nn. 46–50; Bonomi 1996, nn. 67–81; Roffia 1993, nn. 127–135

17. Unguentarium s kulovitým tělem (tab. II:17)

H10-1081, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 7,2 cm, max. š. 3,2 cm

Transparentní, slabý modrozelený odstín

pravděpodobně severovýchodní Itálie, 1. století n. l.

Kulovité tělo, dno uprostřed mírně dovnitř prohnuté. Dlouhé komínkovité hrdlo u kořene zaškrcené. Okraj vně vyhnutý.

Šlíry na hrdle, protáhlé bubliny. Okraj olámaný.

Cf. kat. č. 16

18. Unguentarium s kulovitým tělem (tab II:18)

Inv. č. H10-4691, dříve zámecká sbírka, Sychrov

V. 5,7 cm, max. š. 3,2 cm

Transparentní, světle modré (?), četné bubliny

Severní Itálie, konec 1. –1. polovina 2. století n. l.

Kulovité tělo s komínkovitým hrdlem s mírně vně vykloněným okrajem. Hrdlo dosahující stejné výšky jako tělo. Neopracovaný okraj.

Intaktní, duhově opalizující. Hrdlo zanesené pevnou krustou.

Cf. De Tommaso 1990, tipo 11

19. Unguentarium s hruškovitým tělem a dlouhým hrdlem (tab. II:19)

H10-1084, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. fragmentu 5,9 cm, max. š. 2,7 cm

Transparentní, namodralý odstín, středně silné sklo. Jemné bublinky

Itálie, 1. století n. l.

Vejčité tělo, rovné dno, dlouhé komínkovité širší hrdlo v místě přechodu v tělo zaškrčené, hrdlo delší než tělo. Okraj odlomený.

Prasklina na dně a na hrdle, uvnitř zbytky hlinité krusty.

Cf. Scatozza Höricht 1986, forma 46, Tav. XIX:136; Meconcelli Notarianni 1979, n. 134

20. Unguentarium s hruškovitým tělem a dlouhým hrdlem (tab. II:20)

H10-1083, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 6,9 cm, max. š. 2,7 cm

Transparentní, namodralý odstín. Protáhlé bublinky.

Itálie, 1. století n. l.

Vejčité tělo, dlouhé komínkovité hrdlo nepatrně zaškrčené v místě přechodu v tělo. Hrdlo delší než tělo. Okraj trychtýřovitě rozšířený a zaoblený.

Intaktní. Na hrdle šlíry, uvnitř zbytky hlinito-písčité krusty.

Cf. kat. č. 19

21. Unguentarium s více nebo méně kulovitým tělem a dlouhým hrdlem (tab. II:21)

H10-1079, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 7,4 cm, max. š. 2,9 cm

Transparentní, namodralý odstín

Itálie, 1. století n. l.

Vejščité tělo, dlouhé komínkovité hrdlo, delší než tělo. Okraj trychtýřovitě rozšířený a rovně seříznutý.

Část okraje odlomena, jinak intaktní

Cf. kat. č. 19

22. Unguentarium s hruškovitým tělem a dlouhým hrdlem (tab. II:22)

H10-1077, dřívě zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 8,1 cm, max. š. 2,9 cm

Modrozelený odstín, středně silné.

Itálie , 1. století n. l.

Vejščité tělo, nerovné dno uprostřed s malým důlkem, širší komínkovité hrdlo s vně vykloněným okrajem. Hrdlo zaškrcené v místě přechodu v tělo a delší než tělo.

Intaktní, kousek okraje odštípnutý, jemná prasklina na výduti

Cf. kat. č. 19

23. Unguentarium s hruškovitým tělem a dlouhým hrdlem (tab. II:23)

H10-1085, dřívě zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 6,7 cm, max. š. 2,5 cm

Transparentní modrozelený odstín, středně silné sklo

Itálie, 1. století n. l.

Vejščité tělo, rovné dno, delší komínkovité hrdlo zaškrcené v místě přechodu v tělo. Okraj trychtýřovitě rozšířený, nerovný.

Intaktní. Uvnitř zbytky rezavé krusty.

Cf. kat. č. 19

24. Unguentarium s hruškovitým tělem a hrdlem nepatrně kratším než tělo (tab. II:24)

H10-1082, dřívě zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

Transparentní, modrozelený odstín, středně silné sklo

Itálie, 1. století n. l.

Vejčité tělo, rovné dno, uprostřed nepatrně dovnitř prohnuté. Komínkovité hrdlo nepatrně kratší než tělo, okraj vně vyhnutý a zaoblený (zapalovaný).

Intaktní s minimálními známkami koroze.

Cf. Zampieri 1996, nn. 80–84; Biaggio Simona 1991, tipo 8.1.4.; De Tommaso 1990, tipo 67; Roffia 1993, n. 188

25. Unguentarium s hruškovitým/cibulovitým tělem (tab. II:25)

Inv. č. H10-1078, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 6 cm, max. š. 3,8 cm

Nebarvené s modrozeleným odstínem, středně silné sklo.

Itálie, 1. století n. l.

Baňaté hruškovité tělo, dno nepatrně dovnitř prohnuté. Komínkovité hrdlo kratší než tělo dole zaškrcené. Nálevkovitě rozšířený okraj.

Část okraje chybí, na povrchu bez známek koroze, zevnitř zbytky hlinito-písčité krusty.

Cf. Biaggio Simona 1991, tipo 8.1.4., tav. 17; Whitehouse 1997, nos. 204–205; Roffia 1993, nn. 156–159

26. Unguentarium s hruškovitým/cibulovitým tělem (tab. II:26)

Inv. č. H10-1086. dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 6,6 cm, max. š. 2,9 cm

Mléčně bílé zbarvení

Itálie, 1. století n. l.

Hruškovité tělo, dno nepatrně dovnitř prohnuté, komínkovité hrdlo kratší než tělo, nálevkovitě rozšířený okraj

Intaktní, slabě opalizující.

Cf. Biaggio Simona 1991, tipo 8.1.4., tav. 17, 163.2.037; Zampieri 1998, no. 68 tvar i rozměry; Goethert Polaschek 1977, form 69a, Nr. 495; Meconcelli Notarianni 1979, n. 149 z modrého skla

27. Unguentarium s hruškovitým/cibulovitým tělem (tab. II:27)

Inv. č. H10-1789, získáno 1941

V. 8,8 cm, max. š. 4,9 cm

Transparentní, téměř čiré.

Itálie nebo východní Středomoří, 1. století n. l.

Hruškovité tělo, rovné dno, komínkovité hrdlo kratší než tělo dole mírně zaškrčené, okraj zahnutý ven a dovnitř.

Okraj nepravidelný, prasklina na hrdle. Na povrchu důlková koroze, místy chybí povrchová vrstva, uvnitř zbytky vápnité krusty.

Cf.; Hayes 1975, serie A, nos, 215, 224, 225; Bonomi 1996, nn. 122, 123, blízké paralely tvarem i rozměry; Calvi 1968, Gruppo H

28. Unguentarium s hruškovitým/cibulovitým tělem (tab. II:28)

Inv. č. H10-1790, získáno 1941

V. 6,7 cm, max. š. 4,2 cm

Slabé nazelenalé zbarvení. Tenkostěnné sklo

Itálie nebo východní Středomoří, 1. století n. l.

Hruškovité tělo, dno nepatrně dovnitř prohnuté, krátké komínkovité hrdlo s úzkým okrajem zahnutým ven a dovnitř.

Prasklina u dna. Důlková koroze, odlupující se vrstva

Cf. č. kat. 27

29. Unguentarium s delším kónickým tělem a kratším hrdlem (tab. III:29)

H10-1069, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 8,6 cm, max. š. 3,9 cm

Transparentní, nazelenalý odstín. Foukáno

Itálie, 1. století n. l.

Hruškovité tělo vyšší než hrdlo, dno uprostřed nepatrně dovnitř prohnuté, komínkovité hrdlo s ven horizontálním úzkým okrajem zahnutým ven.

Intaktní, místy důlková koroze

Cf. De Tommaso 1990, tipo 41; Bonomi 1996, nn. 116–121 s jednoduchým vně vykloněným okrajem; Toniolo 2000, n. 67 s okrajem vně vykloněným a zaobleným; Calvi 1968, Gruppo H

30. Unguentarium s delším kónickým tělem a kratším hrdlem (tab. III:30)

H10-1072, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

Transparentní, namodralý odstín.

Itálie, 1. století n. l.

Trojúhelníkovité tělo, rovné dno. Tělo vyšší než hrdlo. Komínkovité hrdlo, horizontální okraj zahnutý ven a shora zploštělý.

Intaktní

Cf. De Tommaso 1990, tipo 41; Bonomi 1996, nn. 119–121 s jednoduchým vně vykloněným okrajem; Toniolo 2000, n. 67 s okrajem vně vykloněným a zaobleným; Calvi 1968, Gruppo H

31. Unguentarium s delším kónickým tělem a kratším hrdlem (tab. III: 31)

H10-2927, akvizice Palme

V. 8,8 cm, max. š. 3,3 cm

Transparentní, téměř čiré, tenkostěnné. Protáhlé bubliny

Itálie nebo východní Středomoří, 1. století n. l.

Protáhlé kyjovitě rozšířené tělo, zaoblené dno, uprostřed mírně dovnitř prohnuté. Tělo delší než hrdlo. Krátké, komínkovité hrdlo dole nepatrně zaškrčené. Úzký okraj zahnutý ven a dovnitř.

Intaktní, uvnitř zbytky vápnité krusty.

Cf. De Tommaso 1990, tipo 40; Bonomi 1996, nn. 120, 121 s jednoduchým vně vykloněným okrajem;

32. Unguentarium s delším kónickým tělem a kratším hrdlem (tab. III:32)

H10-6853, naleziště Kypr, akvizice 4/88, soukromá sbírka

V. 7,7 cm, max. š. 3,9 cm

Transparentní, nazelenalý odstín

Itálie nebo východní Středomoří, 1. století n. l.

Hruškovité tělo, rovné dno. Tělo nepatrně vyšší než hrdlo. Komínkovité hrdlo s okrajem zahnutým ven/nahoru a zpátky dovnitř.

Část okraje odštípnutá, chybí střepek na těle, praskliny na dně a těle. Povrch zhrublý důlkovou korozí.

Cf. Bonomi 1996, nn. 122, 123 se zahnutým okrajem zpátky dovnitř – Isings form 26a; Vessberg 1952, flask AIIIalfa, pl. VII:29, 31; Hayes 1975 no. 80 z polychromního skla

33. Unguentarium s tělem delším než hrdlo (tab. III:33)

H10-1104, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

Transparentní, slabě nazelenalý odstín.

Itálie, druhá polovina 1. století n. l.

Protáhlé kapkovité tělo se zaobleným, uprostřed rovným dnem. Tělo delší než hrdlo. Komínkovité hrdlo dole nepatrně zaškrčené. Trychtýřovitě rozšířený neopracovaný okraj.

Intaktní. Uvnitř zbytky rezavé krusty, u dna opalizující.

Cf. Bonomi 1996, nn. 195–197; De Tommaso 1990, tipo 67; Goethert Polaschek 1977, form 66a; Meconcelli Notarianni 1979, nn. 94–104; Biaggio Simona 1991, tipo 8.1.7.1; Roffia 1993, 189–191, 193–196

34. Unguentarium s tělem delším než hrdlo (tab. III:34)

H10-1105, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

Transparentní, nazelenalý odstín

Itálie, druhá polovina 1. století n. l.

Protáhlé trojúhelníkovité tělo u dna zaoblené, rovné dno uprostřed dovnitř prohnuté. Komínkovité hrdlo u kořene zaškrčené kratší než tělo. Trychtýřovitě rozšířený okraj rovně seříznutý.

Intaktní, uvnitř zbytky hlinité krusty.

Cf. kat. č. 33

35. Unguentarium s tělem delším než hrdlo (tab. III:35)

H10-1103, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

Číré a purpurové sklo různé intenzity odstínu. Četné bublinky

Itálie, druhá polovina 1. století n. l.

Protáhlé kapkovité tělo se zaobleným, uprostřed rovným dnem. Tělo delší než hrdlo. Komínkovité hrdlo dole mírně zaškrčené s trychtýřovitě rozšířeným neopracovaným okrajem.

Intaktní, okraj částečně odlomený

Cf. kat. č. 33

36. Unguentarium s tělem delším než hrdlo (tab. III:36)

H10-1776, akvizice 1941, František Zapletal

V. 11,7 cm, max. š. 3,3 cm

Transparentní, silnostěnné, modrozelený odstín

Východní Středomoří (?), konec 1. století –začátek 2. století n. l.

Trojúhelníkovité dlouhé tělo u dna zaoblené. Dno uprostřed dovnitř prohnuté. Komínkovité hrdlo kratší než tělo, u kořene zaškrčené. Horizontální okraj zahnutý ven/nahoru a zpátky dovnitř a shora zploštělý.

Intaktní, místy irizující sklo

Cf. Hayes 1975, no. 107 tmavomodré sklo, no. 572, Fajúm, tmavozelené sklo; Biaggio Simona 1991, tipo 8.1.9., 176.1.020; Boosen 1984, Nr. 86, Sýrie; Sternini 1990, pl. 19:78

37. Unguentarium s tělem delším než hrdlo (tab. III:37)

H10-1775, akvizice 1941, František Zapletal

V. 11,6 cm, max. š. 4 cm

Transparentní, slabý zelenomodrý odstín

Východní Středomoří (?), konec 1. století –začátek 2. století n. l.

Trojúhelníkovité tělo u dna zaoblené. Komínkovité hrdlo nepatrně kratší než tělo. Okraj zahnutý ven/nahoru a zpátky dovnitř. Na dně stopa po přilepníku.

Intaktní, jemné protáhlé bubliny

Cf. kat. č. 36

38. Unguentarium s tělem delším než hrdlo (tab. III:38)

H10-2190, akvizice 1952, soukr. sbírka

V. 10,7 cm, max. š. 2,8 cm

Transparentní, slabý modrozelený odstín

Východní Středomoří (?), konec 1. století –začátek 2. století n. l.

Dlouhé tělo směrem ke dnu se plynule rozšiřuje, u dna zaoblené. Krátké komínkovité hrdlo u kořene zaškrčené. Okraj trychtýřovitě vyhnutý a rovně seříznutý. Uvnitř béžová krusta.

Intaktní

Cf. kat. č. 36

39. Unguentarium s tělem delším než hrdlo (tab. III:39)

H10-1777, akvizice 1941, František Zapletal

V. 10,2 cm, max. š. 2,6 cm

Transparentní, slabý žlutozelený odstín

Východní Středomoří (?), konec 1. století –začátek 2. století n. l.

Trojúhelníkovitě rozšířené dlouhé tělo u dna zaoblené. Dno uprostřed dovnitř prohnuté. Komínkovité hrdlo kratší než tělo. Úzký okraj zahnutý ven/nahoru a zpátky dovnitř.

Intaktní, na povrchu zbytky pevné krusty

Cf. kat. č. 36

40. Unguentarium s tělem delším než hrdlo (tab. III:40)

H10-1778, akvizice 1941, František Zapletal

V. 12,2 cm, max. š. 3,4 cm

Transparentní, nazelenalý odstín

Východní Středomoří (?), konec 1. století –začátek 2. století n. l.

Dlouhé trojúhelníkovité tělo směrem ke dnu se rozšiřující, u dna zaoblené. Dno uprostřed mírně dovnitř prohnuté. Komínkovité hrdlo kratší než tělo u kořene mírně zaškrčené. Nestejně široký okraj zahnutý ven/nahoru a zpátky dovnitř a shora zploštělý.

Cf. kat. 36

41. Unguentarium s tělem kratším než hrdlo (tab. IV:41)

H10-1080, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 7,7 cm, max. š. 2,7 cm

Transparentní, středně silné namodralé sklo

Itálie, konec 1.–začátek 2. století n. l.

Kapkovitě rozšířené tělo, rovné dno. Komínkovité hrdlo mírně se zužující směrem k okraji. Okraj zesílený, trychtýřovitě rozšířený.

Intaktní

Cf. Biaggio Simona 1991, n. 000.1.162; Roffia 1993, n. 208

42. Unguentarium s tělem kratším než hrdlo (tab. IV:42)

H10-1780, akvizice 1941, František Zapletal

V. 12,5 cm, max. š. 3,4 cm

Pravděpodobně východní Středomoří, konec 1.–začátek 2. století n. l.

Transparentní, slabě nazelenalý odstín

Krátké trojúhelníkovité tělo u dna zaoblené, rovné dno. Dlouhé komínkovité hrdlo u kořene mírně zaškrčené. Zaoblený okraj zahnutý ven /nahoru a zpátky dovnitř.

Intaktní, uvnitř i na povrchu zbytky nečistot

Cf. Zampieri 1998, n. 117; Roffia 1993, n. 224; Sternini 1990, pl. 22:121; Whitehouse 1997, no. 214

43. Trubicovité unguentarium s tělem delším než hrdlo (tab. IV:43)

H10-1100, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 10,4 cm, max. š. 2,3 cm

Transparentní, slabý modrozelený odstín

Itálie, kolem poloviny 1. století n. l.

Rourovité dlouhé tělo u dna zaoblené, krátké komínkovité hrdlo u kořene nevýrazně zaškrcené. Trychtýřovitý okraj rovně seříznutý.

Intaktní, chybí malý kousek okraje

Cf. Bonomi 1996, n. 166–169; Biaggio Simona 1991, 8.1.7.1; Toniolo 2000, n. 160; Roffia 1993, n. 181, 182

44. Trubicovité unguentarium s tělem delším než hrdlo (tab. IV:44)

H10-1096, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. fragmentu 8,1 cm, max. š. 1,9 cm

Transparentní, namodralý odstín. Protáhlé bubliny

Itálie, druhá polovina 1. století n. l.

Trubicovité tělo, rovné dno. Komínkovité hrdlo dole zaškrcené.

Nekompletní, část hrdla a okraj chybí. Bez známek koroze.

Cf. kat. č. 43

45. Trubicovité unguentarium s tělem delším než hrdlo (tab. IV:45)

H10-1099, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 6,1 cm, max. š. 1,3 cm

Transparentní, nažloutlý odstín, tenkostěnné.

Itálie, kolem poloviny 1. století n. l.

Delší trubicovité tělo se zaobleným dnem. Komínkovité hrdlo dole zaškrcené s trychtýřovitě rozšířeným neopracovaným okrajem. Hrdlo kratší než tělo.

Intaktní, uvnitř rezavá krusta.

Cf. Biaggio Simona 1991, tipo 8.1.7.1.; 176.2.056; 176.2.162; Bonomi 1996, n. 161; Meconcelli Notarianni 1979, nn. 94–104; Roffia 1993, nn. 169, 181

46. Trubicovité unguentarium s tělem delším než hrdlo (tab. IV:46)

H10-1101, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 6,8 cm, max. š. 1,8 cm

Transparentní, namodralý odstín

Itálie, kolem poloviny 1. století n. l.

Delší trubicovité tělo směrem ke dnu mírně rozšířené. Zaoblené, uprostřed rovné dno. Komínkové hrdlo dole nepatrně zaškrčené, kratší než tělo. Okraj trychtýřovitě rozšířený neopracovaný.

Intaktní, okraj nepatrně olámaný, jemná důlková koroze, na těle šlíry.

Cf. kat. č. 45

47. Trubicovité unguentarium s tělem delším než hrdlo (tab. IV:47)

H10-1097, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 9,1 cm, max. š. 1,9 cm

Transparentní, namodralý odstín

Itálie, druhá polovina 1. století n. l.

Delší trubicovité tělo směrem ke dnu mírně rozšířené. U dna zaoblené, dno rovné. Komínkovité hrdlo dole nepatrně zaškrčené, kratší než tělo. Okraj trychtýřovitě rozšířený, neopracovaný.

Intaktní, okraj nerovný. Na těle šlíry, místy duhově irizující.

Cf. Bonomi 1996, nn. 165, 166; Biaggio Simona 1991, tipo 8.1.7.1.; Toniolo 2000, n. 169;

Meconcelli Notarianni 1979, n. 96

48. Trubicovité unguentarium s tělem delším než hrdlo (tab. IV:48)

H10-1098, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 8,1 cm, max. š. 1,8 cm

Transparentní, namodralý odstín. Jemné bublinky

Itálie, druhá polovina 1. století n. l.

Trubicovité tělo dole zaoblené, dno rovné. Komínkovité hrdlo dole zaškrčené, nepatrně kratší než tělo. Okraj trychtýřovitě rozšířený, neopracovaný.

Intaktní, okraj jemně zvlněný.

Cf. Bonomi 1996, nn. 165, 166; Biaggio Simona 1991, tipo 8.1.7.1.; Toniolo 2000, n. 169; Meconcelli Notarianni 1979, n. 96; De Tommaso 1990, gruppo/tipo 70

49. Trubicovité unguentarium s tělem delším než hrdlo (tab. IV:49)

H10-1089, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 12,6 cm, max. š. 2,5 cm

Transparentní, silnostěnné, modrozelený odstín

Itálie, druhá polovina 1. století n. l.

Protáhlé rourovité tělo směrem ke dnu se rozšiřující. Krátké hrdlo s mírným zaškrčením u kořene. Okraj vně vyhnutý a rovně seříznutý.

Intaktní, uvnitř zbytky rezavé krusty

Itálie, kolem poloviny 1. století n. l.

Cf. Biaggio Simona 1991, tipo 8.1.7.1.; Bonomi 1996, n. 170; Roffia 1993, n. 181

50. Trubicovité unguentarium s tělem delším než hrdlo (tab. IV:50)

H10-1088, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 11,2 cm, max. š. 2,8 cm

Transparentní, slabý modrozelený odstín

Itálie, kolem poloviny 1. století n. l.

Protáhlé tělo směrem ke dnu se rozšiřující a u dna zaoblené. Dno uprostřed mírně dovnitř prohnuté. Komínkovité hrdlo výrazně kratší než tělo u kořene zaškrčené. Vně vyhnutý okraj rovně seříznutý.

Intaktní

Cf. Biaggio Simona 1991, tipo 8.1.7.1.; Bonomi 1996, n. 168; Roffia 1993, n. 181; Zampieri 1998, n. 126

51. Trubicovité unguentarium s tělem kratším než hrdlo (tab. V:51)

H10-1093, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 10,8 cm, max. š. 2,4 cm

Transparentní, slabě namodralý odstín

Itálie, polovina–2. polovina 1. století n. l.

Trojúhelníkovité tělo u dna zaoblené, dno uprostřed dovnitř prohnuté. Komínkovité hrdlo delší než tělo u kořene zaškrčené. Okraj trychtýřovitě rozšířený, vně vyhnutý, seříznutý, nepravidelný.

Intaktní

Cf. Toniolo 2000, n. 198–201; Biaggio Simona 1991, tipo 8.1.7.1.; Calvi 1968, tav. A, 12; Scatozza Höricht 1986, forma 47, n. 184; Zampieri 1998, nn. 155–157; Sternini 1990, pl. 23:123; Bonomi 1996, n. 246

52. Trubicovité unguentarium s tělem kratším než hrdlo (tab. V:52)

H10-1094, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 10,5 cm, max. š. 2,2 cm

Transparentní, slabý modrozelený odstín

Itálie, polovina–2. polovina 1. století n. l.

Protáhlé štíhlé tělo u dna zaoblené, komínkovité hrdlo delší než tělo, u kořene mírně zaškrčené. Trychtýřovitě rozšířený zapalovaný okraj.

Intaktní, kousek okraje odštípnutý. Minimální známky koroze

Cf. kat. č. 51

53. Trubicovité unguentarium s tělem kratším než hrdlo (tab. V:53)

H10-1095, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 10,3 cm, max. š. 2,4 cm

Transparentní, modrozelený odstín.

Itálie, polovina–2. polovina 1. století n. l.

Štíhlé vejčité tělo dole zaoblené, dno rovné. Dlouhé komínkovité hrdlo zaškrčené v místě přechodu hrdla v tělo. Hrdlo dosahuje téměř dvou třetin výšky. Trychtýřovitě rozšířený neopracovaný okraj.

Intaktní. Okraj nerovný. Uvnitř těla rezavá krusta.

Cf. kat. č. 51

54. Trubicovité unguentarium s tělem kratším než hrdlo (tab. V:54)

H10-1779, akvizice 1941, František Zapletal

V. 12,2 cm, max. š. 2,4 cm

Transparentní, modrozelený odstín

Východní Středomoří (?), druhá polovina 1. století n. l.

Krátké trojúhelníkovité tělo, dno uprostřed mírně dovnitř prohnuté, dlouhé komínkovité hrdlo u kořene zaškrčené. Okraj horizontální zahnutý ven /nahoru a zpátky dovnitř.

Intaktní, chybí malý stěp pod okrajem. Povrch zdrsňený jemnou důlkovou korozí.

Cf. Vessberg 1952, pl. IX, 20; Barkózci 1998, n. 164

55. Unguentarium s plynulým profilem (tab. V:55)

H10-1091, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 11 cm, max. š. 1,4 cm

Transparentní, modrozelený odstín

Itálie, 2. polovina 1. století n. l.

Rourovité tělo směrem ke dnu mírně rozšířené, zaoblené dno. Komínkovité hrdlo kratší než tělo u kořene nepatrně zaškrčené. Okraj trychtýřovitě rozšířený a rovně seříznutý

Intaktní

Cf. Biaggio Simona 1991, tipo 8.1.7.2., n. 176.1.217; Sternini 1990, pl. 20:91, 92; Scatozza Höricht 1986, tav. XXXV:788; Hayes 1975, no. 630

56. Unguentarium s plynulým profilem (tab. V:56)

H10-1092, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 9,3 cm, max. š. 1,2 cm

Transparentní, modrozelený odstín

Itálie, 2. polovina 1. století n. l.

Tenké rourovité tělo rozšiřující se k zaoblenému dnu. Tenké komínkovité hrdlo u kořene nepatrně zaškrčené. Hrdlo kratší než tělo. Okraj trychtýřovitě vyhnutý a rovně seříznutý.

Intaktní, uvnitř se zbytky krusty

Cf. kat. č. 55

57. Unguentarium s cibulovitým tělem (tab. V:57)

H10-3841, dříve zámecká sbírka Kynžvart, 18/52

V. 5,5 cm, max. š. 4,3 cm

Prosvítající žluté tenkostěnné sklo

Itálie, 1. století n. l.

Široké cibulovité tělo, dno uprostřed mírně dovnitř prohnuté. Štíhlé komínkovité hrdlo směrem okraji se mírně zužující. Okraj trychtýřovitě rozšířený, neopracovaný.

Na dně četné praskliny, prasklina na těle, část okraje chybí, na hrdle šlíry.

Cf. Hayes 1975, nos. 111, 112 (purpurové a modré sklo); Meconcelli Notarianni 1979, n.

125, modré sklo

58. Unguentarium s cibulovitým tělem (tab. V:58)

H10-3848

V. 5,7 cm, max. š. 4,2 cm

Transparentní, světle modré sklo, tenkostěnné

Itálie, 1. století n. l.

Široké, trojúhelníkovitě rozšířené tělo s komínkovitým hrdlem kratším než tělo. Okraj vně vyhnutý a rovně seříznutý.

Chybí větší stěp na těle, odštípnutý malý kousek okraje, jemná prasklina na hrdle a na dně.

Cf. kat. č. 57

59. Unguentarium s kulovitým tělem (tab. VI:59)

H10-1064, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 14 cm, max. š. 10,9 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín.

Itálie (?), 1. století n. l.

Kulovité tělo, dno dovnitř prohnuté. Komínkovité hrdlo mírně se zužující směrem k okraji.

Horizontální okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř.

Na výduti chybí malý stěp. Jemné praskliny na těle. Zevnitř shluky s důlkovou korozí.

Cf. Vessberg 1952, pl. VII:1–2; Scatozza Höricht 1986, tav. XXXIV:154; podobné Roffia 1993, n. 298 na dně stopa po přilepniku, hrdlo se směrem k tělu přímočaře rozšiřuje.

60. Unguentarium s hrdlem kratším než tělo (tab. VI:60)

H10-6260, Kypr, soukromá sbírka, př. č. 4/86

V. 10,8 cm, max. š. 5,5 cm

Transparentní, tenkostěnné, slabý žlutozelený odstín. Foukáno

Východní Středomoří, druhá polovina 1– začátek 2. století n. l.

Trojúhelníkovité tělo u dna zaoblené, rovné dno. Tělo nepatrně vyšší než hrdlo.

Komínkovité hrdlo s okrajem zahnutým ven a zpátky dovnitř.

Na těle a na dně jemné praskliny, povrch zdrsňený korozí

Cf. Zampieri 1998, nn. 9–10; Biaggio Simona 1991, tipo 8.1.9., n. 176.1.020, 000.1.157; Meconcelli Notarianni 1979, n. 164; Vessberg 1952, pl. IX:4; Calvi 1968, tav. B6

61. Unguentarium s hrdlem kratším než tělo (tab. VI:61)

H10-6209, výkup starožitnosti, př. č. 1/85

V. 13,6 cm, max. š. 6,3 cm

Transparentní, nažloutlý odstín

Druhá polovina 1– začátek 2. století n. l.

Trojúhelníkovité u dna zaoblené tělo, rovné dno. Tělo nepatrně vyšší než komínkovité hrdlo. Horizontální okraj zahnutý ven a dovnitř.

Intaktní. Uvnitř šupinkovitě se odlupující vrstva. Zvenku u dna vápnitá krusta. Místy duhově irizující.

Cf. kat.č. 60

62. Unguentarium s hrdlem kratším než tělo (tab. VI: 62)

H10-3890, bývalá zámecká sbírka, Kynžvart

V. 11,6 cm, max. š. 4,6 cm

Transparentní, namodralý odstín.

Druhá polovina 1– začátek 2. století n. l.

Trojúhelníkovité u dna zaoblené tělo, rovné dno. Tělo vyšší než hrdlo komínkovité dole nepatrně zaškrčené hrdlo. Horizontální okraj zahnutý ven a dovnitř. Na dně stopa po přilepniku.

Intaktní, uvnitř odlupující se vrstva, povrch hladký.

Cf. kat. č. 60

63. Unguentarium s hrdlem kratším než tělo (tab. VI: 63)

H10-1791, akvizice 1941, František Zapletal

V. 14,7 cm, max. š. 6,8 cm.

Prosvítající lahvově zelené sklo

Druhá polovina 1– začátek 2. století n. l.

Trojúhelníkovité u dna zaoblené tělo, dno dovnitř prohnuté. Tělo vyšší než komínkovité dole zaškrčené hrdlo. Horizontální okraj zahnutý ven a dovnitř.

Intaktní, povrch silně zkorodovaný, duhově opalizující, zevnitř rezavá krusta.

Cf. Barkózci 1996, Nr. 163, lahvově zelené sklo, zaškrčení u kořene hrda; Boosen 1984, Nr. 93, Sýrie, 1.–2. století; bez zaškrčení: Zampieri 1998, nn. 9–10; Biaggio Simona 1991, tipo 8.1.9., n. 176.1.020, 000.1.157; Meconcelli Notarianni 1979, n. 164; Vessberg 1952, pl. IX:4; Bucovala 1968, n. 65;

64. Unguentarium s hrdlem kratším než tělo (tab. VI: 64)

H10-820, Kerč, akvizice 1930, dar firmy Josef Srnec

V. 14,6 cm, max. š. 9,6 cm

Transparentní, nazelenalý odstín

Východní Středomoří, druhá polovina 1– začátek 2. století n. l.

Trojúhelníkovité u dna zaoblené tělo, rovné dno. Tělo vyšší než komínkovité hrdlo mírně se zužující směrem k okraji. Horizontální okraj zahnutý ven a shora zploštělý.

Intaktní, místy jemná důlková koroze. Uvnitř zbytky nečistot.

Cf. Zampieri 1998, nn. 7–8; Hayes 1975, no. 229; Bonomi 1996, nn. 98–99; Meconcelli Notarianni 1979, n. 165; Calvi 1968, tav. B 6; Biaggio Simona 1991, tipo 8.1.9.

65. Unguentarium s hrdlem kratším než tělo (tab. VI: 65)

H10-1065, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 14,9 cm, max. š. 9,3 cm

Transparentní, silnostěnné, namodralý odstín

druhá polovina 1– začátek 2. století n. l.

Trojúhelníkovité u dna zaoblené tělo, rovné dno. Tělo vyšší než komínkovité hrdlo. Horizontální okraj nestejně šíře zahnutý ven a shora zploštělý.

Intaktní, chybějící střep na dně. Místy jemná důlková koroze.

Cf. kat. č. 64

66. Unguentarium s hrdlem kratším než tělo (tab. VI: 66)

H10-1067, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 11,5 cm, max. š. 7,6 cm

Transparentní, silnostěnné, modrozelený odstín

druhá polovina 1– začátek 2. století n. l.

Trojúhelníkovité u dna zaoblené tělo, dno uprostřed dovnitř prohnuté. Krátké komínkovité hrdlo s horizontálním okrajem zahnutým ven a shora zploštělým.

Intaktní, malý kousek okraje odštipnutý, prasklina na hrdle. Uvnitř odlupující se korozní vrstva.

Cf. Meconcelli Notarianni 1979, n. 165; Calvi 1968, tav. B, 6; Biaggio Simona 1991, tipo 8.1.9.; Boosen 1984, Nr. 91; Bonomi 1996, n. 98; De Tommaso 1990, tipo 18

67. Unguentarium s hrdlem kratším než tělo (tab. VI: 67)

H10-1068, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 12,2 cm, max. š. 8,5 cm

Transparentní, modrozelený odstín

druhá polovina 1.– začátek 2. století n. l.

Trojúhelníkovité u dna zaoblené tělo, dno uprostřed mírně dovnitř prohnuté. Na hrdle a kousek pod hrdlem jemné horizontální žlábký. Krátké hrdlo, horizontální okraj zahnutý ven a dovnitř.

Cf. kat. č. 66

68. Unguentarium s hrdlem delším než tělo (tab. VII:68)

H10-7981

V. 11,1 cm, max. š. 5,7 cm

Transparentní, lahvově zelené, středně silné sklo

2. polovina 1. století n. l.– začátek 2. století n. l.

Trojúhelníkovité tělo, dno rovné. Dlouhé komínkovité hrdlo delší než tělo, dole nepatrně zaškrčené. Okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř a shora zploštělý.

Chybí střep u dna, od otvoru se rozbíhají praskliny.

Cf. Bonomi 1996, nn. 124–125; Barkózci 1996, Nr. 183; Hayes 1975, no. 574; Sternini 1990, pl. 28:173

69. Unguentarium s hrdlem delším než tělo (tab. VII:69)

H10-1782, akvizice 1941, František Zapletal

V. 12,2 cm, max. š. 6,1 cm

Transparentní, nazelenalý odstín

2. polovina 1. století n. l.– začátek 2. století n. l.

Trojúhelníkovité nízké tělo u dna zaoblené. Dno dovnitř vtačené, uprostřed s důlkem. Dlouhé hrdlo nepatrně se zužující k horizontálnímu okraji zahnutému ven a zpátky dovnitř a shora zploštělému.

Intaktní, část okraje odlomená. Hrubší povrch místy s rezavou krustou. U dna v jednom místě odloupnuta horní vrstva.

Cf. kat. č. 68

70. Unguentarium s hrdlem delším než tělo (tab. VII:70)

H10-2933, dříve sbírka Palme

V. 12,7 cm, max. š. 5,1 cm

Transparentní, lahově zelený odstín, silnostěnné.

Egypt (?), 2. polovina 1. století n. l.

Nízké trojúhelníkovité tělo u dna zaoblené. Rovné dno. Dlouhé komínkovité hrdlo dole zaškrčené. Okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř a zešikmený směrem ven.

Intaktní, na povrchu silná vrstva vápnité krusty.

Cf. Kunina 1997, nos. 361–363; Harden 1936, no. 797; Bucovala 1968, nn. 203, 205

71. Unguentarium s hrdlem delším než tělo (tab. VII:71)

H10-3823, akvizice 1967, dříve soukromá sbírka

V. 11,8 cm, max. š. 3,5 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín

Východní Středomoří (?), 1.–2. století n. l.

Trojúhelníkovité tělo, rovné dno, uprostřed dovnitř prohnuté. Komínkovité hrdlo delší než tělo zaškrčené výrazně u kořene. Zaoblený okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř.

Zaškrčení asymetrické, šupinková koroze na povrchu.

Cf. Zampieri 1998, n. 117, méně výrazné zaškrčení, stejný okraj; Sternini 1990, pl. 23:132, z Tyru, kratší hrdlo, stejný okraj.

72. Unguentarium se zvoncovitým tělem (tab. VII:72)

H10-1074, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 11,4 cm, max. š. 3,6 cm

Transparentní, slabý modrozelený odstín

Konec 1.–2. století n. l.

Zvoncovité tělo, rovné dno, komínkovité dlouhé hrdlo do zaškrčené. Okraj vně vyhnutý, částečně dovnitř zahnutý.

Intaktní, uvnitř zbytky nečistot

Cf. De Tommaso, tipo 46; Roffia 1993, nn. 238–242; Zampieri 1998, nn. 119–121; Bonomi 1996, n. 136; Meconcelli Notarianni 1979, 185–186; Sternini 1990, pl. 25:146–148, 150 (klasifikováno jako Isings 28b); Goethert Polaschek 1977, Nr. 651 a 657; Biaggio Simona 1991, tipo 8.1.8.; Scatozza Hörich 1986, forma 48; Barkóczy 1996, Nr. 176–178

73. Unguentarium se zvoncovitým tělem (tab. VII:73)

H10-1075. dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 10,7 cm, max. š. 2,8 cm

Transparentní, slabý nazelenalý odstín

Konec 1.–2. století n. l.

Zvoncovité tělo, rovné dno, komínkovité hrdlo u kořene zaškrčené, okraj nepravidelný trychtýřovitě rozšířený a seříznutý.

Intaktní, uvnitř zbytky nečistot

Cf. kat. č. 72

74. Unguentarium se zvoncovitým tělem (tab. VII:74)

H10-8292

V. 11,7 cm, max. š. 3,9 cm

Transparentní, nazelenalé, středně silné sklo

Konec 1.–2. století n. l.

Zvoncovité tělo, rovné dno, dlouhé komínkovité hrdlo nepatrně se zužující směrem k vně vyhnutému zaoblenému okraji (zapalovaný okraj).

Intaktní, vnější strana téměř bez známek koroze

Cf. kat. č. 72

75. Unguentarium/lahev s kulovitým tělem (tab. VII:75)

H10-1066, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 17,1 cm, max. š. 8 cm

Transparentní, nazelenalý odstín

2. polovina 1–2. století n. l.

Širší téměř kulovité tělo, rovné dno. Dlouhé komínkovité hrdlo převyšující tělo. Silný okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř.

Intaktní, uvnitř místy odlupující se vrstva

Cf. Vessberg 1952, pl. VII:6,7, flask A1 alfa; Meconcelli Notarianni 1979, n. 167; Hayes 1975, no. 230, Kypr

76. Unguentarium s vejčítým tělem (tab. VII:76)

H10-1070, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 11,5 cm, max. š. 5,2 cm

Transparentní, slabý modrozelený odstín.

Itálie, 2. polovina 1. století n. l.

Vejčité tělo, rovné dno. Komínkovité hrdlo delší než tělo, trychtýřovitě rozevřený zapalovaný okraj.

Intaktní, uvnitř nečistoty.

De Tommaso 1990, tipo 12; Bonomi 1996, nn. 81, 82 (s jemným zaškracením u kořene hrdla); Meconcelli Notarianni 1979, n. 134

77. Unguentarium s bochníkovitým tělem (tab. VIII:77)

H10-1787, akvizice 1941, František Zapletal

V. 13,2 cm, max. š. 7,3 cm

Transparentní, modrozelený nádech

Konec 1.–2. století n. l.

Bochníkovité tělo, dno výrazně dovnitř prohnuté s nevýraznou stopou po přilepníku. Okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř a shora zploštělý.

Intaktní, bez výrazných známek koroze

Cf. Biaggio Simona 1991, tav. 25; Hayes 1975, no. 255; Vessberg 1952, pl. VIII:12–15; Barkóczy 1996, Nr, 233, 234, 235; Meconcelli Notarianni 1979, n. 168; Bonomi 1996, nn. 145–151, druhá polovina 1. století n. l.; Goethert Polaschek 1977, form 71; Nr. 634, 636; Zampieri 1998, nn. 12–16; Weinberg–Stern 2009, pl. 22 nos. 239–243

78. Unguentarium s bochníkovitým tělem (tab. VIII:78)

H10-1786, akvizice 1941, František Zapletal

V. 13,7 cm, max. š. 7 cm

Transparentní, nazelenalý odstín, středně silné sklo

Konec 1.–2. století n. l.

Cibulovité tělo, dno uprostřed nepatrně dovnitř prohnuté se stopou po přilepníku. Široké komínkovité hrdlo s okrajem zahnutým ven a zpátky dovnitř.

Intaktní, na těle silná vrstva vápnité krusty, prasklina přes část dna a těla. Okraj nepravidelný.

Cf. kat. č. 77

79. Unguentarium s bochníkovitým tělem (tab. VIII:79)

H10-3845, dříve zámecká sbírka, Kynžvart

V. 13,4 cm, max. š. 7,5 cm

Transparentní, slabý modrozelený odstín, středně silné sklo, málo bublinek

Konec 1.–2. století n. l.

Cibulovité tělo, rovné dno, širší komínkovité hrdlo s horizontálním okrajem zahnutým ven a zpátky dovnitř.

Chybí střep na dně a u dna, praskliny na dně a těle. Prakticky bez známek koroze.

Cf. kat. č. 77

80. Unguentarium s bochníkovitým tělem (tab. VIII:80)

H10-8224

V. 14 cm, max. š. 8 cm

Transparentní, silnostěnné, modrozelený odstín

Konec 1.–2. století n. l.

Cibulovité tělo s mírným zaškrčením v místě přechodu hrdla v tělo. Dno nepatrně dovnitř prohnuté. Dlouhé komínkovité hrdlo, horizontální okraj zahnutý ven/nahoru a zpátky dovnitř.

Intaktní, místy irizující sklo, uvnitř písčité krusta

Cf. kat. č. 77

81. Unguentarium s bochníkovitým tělem (tab. VIII:81)

H10-3142, převod České Budějovice

V. 14,3 cm, max. š. 8,5 cm

Transparentní, nazelenalý odstín, silnostěnné

Konec 1.–2. století n. l.

Cibulovité tělo, dno uprostřed dovnitř prohnuté, komínkovité hrdlo delší než tělo. Široký horizontální okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř.

Intaktní, tělo nepravidelné, místy duhově opalizující

Cf. kat. č. 77

82. Unguentarium s bochníkovitým tělem (tab. VIII:82)

H10-1783, akvizice 1941, František Zapletal

V. 16 cm, max. š. 9,4 cm

Transparentní. Velmi slabý nazelenalý odstín, středně silné sklo. Protáhlé bubliny na hrdle

Konec 1.–2. století n. l.

Mohutné cibulovité tělo, rovné dno, komínkovité hrdlo zužující se směrem k okraji. Okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř.

Část okraje chybí, na části těla rezavá korozní vrstva, na hrdle důlková koroze

Cf. kat. č. 77

83. Candlestick unguentarium s kulovitým stlačeným tělem (tab. VIII:83)

H10-8287

V. 15,2 cm, max. š. 4,8 cm

Transparentní, nazelenalý odstín

2.–3. století n. l.

Cibulovité, výrazně stlačené tělo. Dno uprostřed dovnitř prohnuté. Tenčí komínkovité hrdlo s užším horizontálním okraje zahnutým ven a zpátky dovnitř a shora zploštělým.

Intaktní, na povrchu silná vrstva hlinitopísčité krusty.

Cf. Barkózci 1996, Nr. 197 s výrazným zaškrcením hrdla, 200 bez zaškrcení; Vessberg 1952, pl. VIII:15, 16; Hayes 1975, nos. 227, 498, 492; Whitehouse 1997, no. 251

84. Unguentarium s kyjovitě rozšířeným tělem (tab. VIII:84)

H10-139

V. 11,5 cm, max. š. 2,9 cm

Transparentní, slabě nažloutlý odstín

Konec 1.–2. století n. l.

Trojúhelníkovité tělo, dno dovnitř prohnuté, plynulý přechod těla v tenké komínkovité hrdlo rozšiřující se směrem k okraji. Zaoblený okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř. Tělo a okraj vyhnutý z osy.

Intaktní, zevnitř zbytky rezavé krusty

Cf. Calvi 1968, tav. A:4; Zampieri 1998, n. 118, východní Středomoří; Barkózci 1996, Nr. 167 až 174, rozšířený tvar zejména v Pannonii; Hayes 1975, no. 236; Ružič 1994, T. XVI:13; Jackson-Tal 2013, Fig. 2:8, 2. až 3. století n. l.

85. Unguentarium s kyjovitě rozšířeným tělem (tab. VIII:85)

H10-140

V. 11,6 cm, max. š. 3,3 cm

Transparentní, nazelenalý odstín

Konec 1.–2. století n. l.

Trojúhelníkovité (kyjovité tělo) u dna zaoblené, dno uprostřed dovnitř prohnuté. Plynulý přechod těla v komínkovité hrdlo. Nepravidelný okraj zahnutý ven/nahoru a zpátky dovnitř.

Intaktní, na povrchu zbytky béžové pevné krusty

Cf. kat. č. 84

86. Unguentarium s kyjovitě rozšířeným tělem (tab. VIII:86)

H10-822, Kerč, akvizice 1930, dar firmy Josef Srnec

V. 11,9 cm, max. š. 3,3 cm

Transparentní, velmi slabý namodralý odstín

Východní Středomoří, konec 1.–2. století n. l.

Trojúhelníkovité tělo, rovné dno uprostřed dovnitř prohnuté. Plynulý přechod v komínkovité hrdlo. Okraj zahnutý ven/nahoru a zpátky dovnitř.

Intaktní, na hrdle protáhlé bubliny. V těle zbytky tmavé krusty.

Cf. kat. č. 84

87. Unguentarium s kyjovitě rozšířeným tělem (tab. VIII:87)

H10-823, Kerč, akvizice 1930, dar firmy Josef Srnec

V. 16,7 cm, max. š. 4,1 cm

Čiré, bublinkové tenkostěnné sklo

Východní Středomoří, konec 1.–2. století n. l.

Kyjovitě rozšířené tělo, dno výrazně dovnitř prohnuté, na dně nevýrazný stopa po přílepníku. Tělo plynule přechází v tenké komínkovité hrdlo rozšiřující se směrem k okraji. Okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř a shora zploštělý.

Část okraje odlomena, jinak intaktní. Místy šupinkovitá koroze, zejména na dně a okraji.

Na těle zbytky vápnité krusty.

Cf. kat. č. 84

88. Unguentarium s trojúhelníkovitým tělem (tab. IX:88)

H10-1781, akvizice 1941, František Zapletal

V. 16,2 cm, max. š. 6,3 cm

Lahvově zelené, silnostěnné, protáhlé bublinky

Východní Středomoří, 2. století n. l.

Zvoncovité tělo, dno dovnitř prohnuté se stopou po přílepníku. Dlouhé komínkovité hrdlo mírně se rozšiřující směrem k širokému horizontálnímu okraji zahnutému ven a zpátky dovnitř a shora zploštělému.

Část okraje odlomena, jinak intaktní. Na hrdle šlíry, místy irizující

Cf. Hayes 1975, no. 276; Kunina 1997, 371, podobný tvar, jiné sklo; Harden 1936, no. 799

89. Unguentarium s tělem tvaru plochého disku (tab. IX:89)

H10-2931, dříve sbírka Palme

V. 18 cm, max. š. 9,8 cm

Čiré sklo, protáhlé bubliny

2.–začátek 3. století n. l.

Kloboukovitě rozšířené stlačené tělo, dno dovnitř prohnuté se stopou po přílepníku. Široké komínkovité hrdlo dole zaškrčené, zužující se směrem nahoru, kde je široce trychtýřovitě rozevřené. Zaoblený zapalovaný okraj.

Intaktní, zbytky rezavé nečistoty

Cf. Vessberg 1952, pl.VIII:21, type III; Calvi 1968, L6; Sternini 1990, pl. 30:184; Hayes 1975, no. 520, figs. 15–16; Kunina 1997, nos. 372–375; Biaggio Simona 1991, tav. 26, n. 176.2.024; Barkózci 1996, taf. XVII:221

90. Unguentarium s tělem tvaru plochého disku (tab. IX:90)

H10-962, akvizice, František Zapletal

V. 17,5 cm, max. š. 9,5 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín, tenkostěnné

2.–začátek 3. století n. l.

Kloboukovitě rozšířené stlačené tělo, dno dovnitř prohnuté. Široké komínkovité hrdlo zužující se směrem k horizontálnímu nestejně širokému okraji. Okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř a shora zploštělý.

Intaktní, na části hrdla a na těle silná vrstva vápnité krusty

Cf. Vessberg 1952, pl. VIII:20

91. Unguentarium s tělem tvaru plochého disku (tab. IX:91)

H10-8152

V. 11,4 cm, max. š. 4,3 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín

2.– 3. století n. l.

Nízké stlačené tělo u dna zaoblené. Dlouhé komínkovité hrdlo u kořene mírně zaškrčené, mírně se zužující směrem k trychtýřovitě rozšířenému okraji zahnutému ven a částečně zpátky dovnitř.

Na dně kolek: PAT..MONI, obraz uprostřed nerozpoznatelný.

Intaktní, kousek okraje odštípnutý. Uvnitř těla zbytky světle hnědé krusty.

Cf. Vessberg 1952, pl. VIII:22; Calvi 1968, tav. L8; Roffia 1993, n. 228, z Jeruzaléma; Ružič 1994, T. XXI:7, XXI:3, Kostolac, hrob G1-195; Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 722

92. Unguentarium s tělem tvaru plochého disku (tab. IX:92)

H10-7948, akvizice 1992, dříve sbírka Bedřicha Formana

V. 14,1 cm, max. š. 5,5 cm

Transparentní, zakalený nazelenalý odstín

2.– 3. století n. l.

Zvoncovitě rozšířené tělo zaoblením přecházející v rovné dno. Na dně stopa po přílepníku. Plynulý přechod těla v dlouhé komínkovité hrdlo. Zaoblený nestejně široký okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř.

Intaktní. Na těle místy šlírý. Uvnitř zbytky nečistot.

Cf. Vessberg 1952, pl. VIII:22; Calvi 1968, tav. L7; Roffia 1993, n. 228 z Jeruzaléma; Ružič 1994, T. XXI:7, XXI:3, Kostolac, hrob G1-195; Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 722

93. Unguentarium s tělem tvaru plochého disku (tab. IX:93)

H10-8288

V. 13,4 cm, max. š. 7,7 cm

Transparentní. Slabě nažloutlý odstín, tenkostěnné sklo

2.–začátek 3. století n. l.

Kloboukovitě rozšířené stlačené tělo, dno dovnitř prohnuté se stopou po přílepníku. Tenké komínkovité hrdlo nejužší v polovině výšky. Okraj trychtýřovitě rozšířený, nepravidelný.

Intaktní, jemná prasklina na těle. Povrch zdrsňený důlkovou korozí. Uvnitř zbytky rezavé krusty.

Cf. Vessberg 1952, pl.VIII:21, type III; Calvi 1968, L6; Sternini 1990, pl. 30:184; Hayes 1975, no. 520, figs. 15–16; Kunina 1997, nos. 372–375; Biaggio Simona 1991, tav. 26, n. 176.2.024; Barkózci 1996, taf. XVII:221

94. Unguentarium s tělem tvaru plochého disku (tab. IX:94)

H10-8281

V. 17,4 cm, max. š. 3,9 cm

Téměř čiré, tenkostěnné

2.–začátek 3. století n. l.

Široké kruhové zploštělé tělo, dno dovnitř prohnuté se stopou po přílepníku. Dlouhé tenké komínkovité hrdlo, nejužší v polovině výšky, nahoře široce trychtýřovitě rozevřené. Zaoblený zapalovaný okraj.

Intaktní, téměř bez známek koroze

Cf. kat. č. 93; Hayes 1975, no. 514

95. Unguentarium s tělem tvaru plochého disku (tab. IX:95)

H10-8223

V. 15,1 cm, max. š. 8 cm

Transparentní, slabě nazelenalé

2.–začátek 3. století n. l.

Široké kruhové tělo shora výrazně zploštělé, dno dovnitř prohnuté uprostřed s důlkem. Dlouhé tenké komínkovité hrdlo nahoře trychtýřovitě rozšířené. Zaoblený (zapalovaný) okraj.

Intaktní, uvnitř zbytky rezavé krusty

Cf. kat. č. 93; Hayes 1975, no. 514

96. Unguentarium typu Vessberg IV (tab. IX:96)

H10-8073

V. 15,7 cm, max. š. 5,4 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín, tenkostěnné

2. –začátek 3. století n. l.

Zvoncovité tělo dovnitř prohnuté, dlouhé komínkovité hrdlo dole výrazně zaškrčené, okraj trychtýřovitě rozšířený, nepravidelný.

Intaktní, na povrchu místy šupinkovitě se odlupující vrstva, uvnitř hlinitopísčité krusta

Cf. Vessberg 1952, pl. IX:1; Meconcelli Notarianni 1979, 204; Hayes 1975, nos. 259–260;

Atallah–Gawlikowska 2007, no. 38

97. Unguentarium typu Vessberg IV (tab. IX:97)

H10-5225

V. 17,5 cm, max. š. 5,3 cm

Transparentní, slabě nazelenalé, silnostěnné

Východní Středomoří, druhá polovina 2.–3. století n. l.

Zvonovitě rozšířené tělo s profilem konvexním. Dno uprostřed dovnitř prohnuté se stopou po přilepničku. Dlouhé komínkovité hrdlo nejužší v polovině výšky. Široký horizontální okraj vyhnutý ven a zpátky dovnitř a shora zploštělý.

Intaktní, z vnější strany bez známek koroze, zevnitř místy šupinkovitě se odlupující vrstva.

Cf. Calvi 1968, tav. M:1–2; Biaggio Simona 1991, tav. 25, n. 176.4.067 bez zaškrvení hrdla; Vessberg 1952, pl. VIII:23, 25; Hayes 1975, nos. 261, 265; Meconcelli Notarianni 1979, nn. 195–7; Bucovala 1968, n. 227; Stiaffini–Borghetti 1994, tav. 34; Sternini 1990, pl, 29:179–180; Roffia 1993, nn.296–297; Atallah–Gawlikowska 2007, no.37

98. Trubicovité unguentarium s redukovaným tělem (tab. IX:98)

H10-8241

V. 9,2 cm, max. š. 2,3 cm

Transparentní, modrozelený odstín, protáhlé bubliny

2. století n. l.

Tělo redukované na minimum, kruhové dno uprostřed dovnitř mírně prohnuté. Dlouhé komínkovité hrdlo mírně vybočující z osy. Horizontální okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř.

Intaktní

Cf. Ružič 1994, n. 442, T. XXI:7; Barkóczci 1988, Nr. 170; Hayes 1975, no. 236, Kypr; Vessberg 1952, pl. VIII:22, blíže typu Isings 82B2;

99. Trubicovité unguentarium s redukovaným tělem (tab. IX:99)

H10-8240

V. 7,5 cm, max. š. 1,2 cm, prům. okraje 1,9 cm

Transparentní, modrozelený odstín

2.–3. století n. l.

Rourovité tělo u dna zaoblené, široký horizontální okraj vyhnutý ven/nahoru a zpátky dovnitř vytvářející nepravidelný otvor.

Intaktní

Cf. Rützi 1991, nn. 2381–2389, Taf. 102

100. Unguentarium se stlačeným trojúhelníkovitým tělem (tab. X:100)

H10-1785, akvizice 1941, František Zapletal

V. 7,2 cm, max. š. 5,5 cm

Prosvítající lahvově zelené. Silnostěnné

Východní Středomoří, 3. století n. l.

Trojúhelníkovité tělo, rovné dno. Komínkovité hrdlo v místě přechodu v tělo nepatrně zaškrcené. Široký horizontální okraj (vyhnutý ven a shora zploštělý).

Intaktní, na dně zbytky hlinito-písčité krusty.

Cf. Vessberg 1952, pl. IX, 14–16, squat unguentaria with wide neck and wide mouth ring; Harden 1936, no. 815; Hayes 1975, no. 165; Calvi 1968, tav. M:4; Katsnelson 2015, Fig. 2:13

101. Unguentarium se stlačeným trojúhelníkovitým tělem (tab. X:101)

H10-8291

V. 7 cm, max. š. 4,3 cm

Slabě prosvítající lahvově zelené. Silnostěnné sklo

Západní i východní Středomoří, 3. století n. l.

Trojúhelníkovitě rozšířené tělo u dna zaoblené. Rovné dno se stopou po přilepníku. Komínkovité hrdlo delší než tělo. Okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř a střechovitě zešikmený.

Intaktní, malá část okraje odštípnuta. U dna jemná důlková koroze.

Cf. kat. č. 100

102. Unguentarium s vyboulením uprostřed těla (tab. X:102)

H10-8284

V. 28,6 cm, max. š. 2,5 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín

Východní i západní Středomoří, konec 3.– 4. století n. l.

Dlouhé válcovité tělo uprostřed podlouhle vyboulené. Dno zaoblené. Okraj nepravidelný, olámaný.

Intaktní.

Na povrchu šupinkovitě se odlupující vrstva místy duhově irizující, místy důlková koroze.

Cf. Hayes 1975, no. 668; Sternini 1990, pl.31:190, fragment; Goethert Polaschek 1977, Taf. 57: 803, 802, 808, 807, 810; Vessberg 1952, pl. IX:31; Bucovala 1968, n. 267, 270

103. Unguentarium s vyboulením uprostřed těla (tab. X:103)

H10-8285

V. 30,5 cm, max. š. 2,7 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín

Východní i západní Středomoří, konec 3.– 4. století n. l.

Dlouhé válcovité tělo podlouhle vyboulené uprostřed výšky. Zaoblené dno. Okraj nepravidelný, olámaný.

Intaktní. Hladký povrch, uvnitř šupinkovitě se odlupující vrstva

Cf. kat. č. 102

104. Lahvička ve tvaru datle (tab. X:104)

H10-5809

V. 6,2 cm, max. š. 2,7 cm

Slabě prosvítající medově zbarvené sklo. Foukáno do dvoudílné formy

Východní Středomoří (?), 1.–2. století n. l.

Tělo tvaru datle se zvrásněným povrchem. Krátké hladké hrdlo s vně vykloněným neopracovaným okrajem. Po stranách slabě patrný šev v místě spojení formy

Intaktní, na těle zbytky písčité krusty.

Cf. Saldern 1974a, nn. 45-46; Whitehouse 2001, nos. 519-521; Schlick-Nolte 2002, V-54–57; Stern 1995, nos. 84–107; Meconcelli Notarianni 1979, n. 216; Hayes 1975, nos. 87–9; Sunkowsky 1956, n. 30a

105. Lahvička se dvěma hlavami (tab. X:105)

H10-2940, dříve sbírka Palme

V. 5,7 cm, průměr těla 3,9 cm x 3,2 cm

Transparentní, vínové sklo. Foukáno do formy

Východní Středomoří, 2.–3. století n. l.

Lahvička ve tvaru dvou pravděpodobně ženských tváří obrácených do protilehlých stran. Komínkovité hrdlo rozšiřující se směrem vzhůru uprostřed s mírným zaškrcením. Reliéf z unavené formy: obličej lemovaný zvlněnými vlasy. Tělo a snad dolní část hrdla foukaná do dvoudílné formy složené ze dvou vertikálních částí, v místě spojení hlav je patrný šev. Oválné, mírně konkávní dno

Chybí horní část. Duhově irizující sklo odlupující se v šupinách

Cf. Saldern 1974a, Nr. 463 – odpovídá rozměry i barvou; další analogie Saldern 1974, Nr. 49; Whitehouse 2001, no. 549a,b - dětská tvář s vlasy tvořenými kulovitými bochánky; Saldern 1980, Kat. Nr. 51; Hayes 1975, cat. no. 94; Dusenbery 1971, figs. 15-16; Schlick-Nolte 2002, V-60; Vessberg 1952, pl. VIII:10, 11; Atallah–Gawlikowska 2007, no. 16–17

106. Miniaturní lahvička „kloboukovitého“ tvaru (tab. X:106)

H10-6385, př. č. 4/89, dříve soukromá sbírka

V. 2,6 cm, max. š. 1,8 cm

Slabě transparentní, lahvově zelené, silnostěnné

Egypt (?), 2.–3. století n. l.

Válcové tělo směrem ke dnu se rozšiřující a zaoblené. Rovné dno. Široce rozevřený okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř.

Praskliny na těle a dně. Povrch zdrsňelý důlkovou korozí.

Cf. Cool–Price 1995, no. 861; Whitehouse 1997, no. 246; Hayes 1975, nos. 573–574 lahvově zelené sklo, Egyptian blown glass

107. Miniaturní lahvička „kloboukovitého“ tvaru (tab. X:107)

H10-6179, údajně ze severní Afriky, Tunis, př. č. 4/84, dříve soukromá sbírka

V. 3,5 cm, max. š. 3,4 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín

Východní Středomoří, 2.–3. století n. l.

Válcové tělo směrem ke dnu rozšířené, u dna zaoblené. Rovné dno. Nahoře tělo široce trychtýřovitě rozevřené, zapalovaný okraj.

Intaktní, šupinkovitě se odlupující vrstva, místy irizující

Cf. kat. č. 106

108. Unguentarium s kuželovitým tělem s rytými liniemi (tab. X:108)

H10-5564

V. 4,8 cm, max. š. 5 cm

Téměř čiré, silnostěnné

Egypt, 2. století n. l., případně 3. století n. l.

Trojúhelníkovité tělo, u dna zaoblené. Rovné dno. Na těle v pravidelných odstupech ryté horizontální linie: jedna, dvě dvojice a jedna.

Horní část odlomena. Vnější povrch hladký, uvnitř místy šupinkovitě se odlupující vrstva

Cf. Hayes 1975, nos. 546–547, no. 548 na nožce; Arveiller-Dulong–Nenna

109. Unguentarium s dovnitř vypíchnutým dnem (tab. X:109)

H10-8245

V. 5,4 cm, max. š. 3,3 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín

Východní Středomoří (?), 4.–5. století, pozdní antika(?)

Trojúhelníkovitě rozšířené tělo se dnem dovnitř vtaženým. Zaoblené plece, komínkovité hrdlo stejné výšky jako tělo. Horizontální okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř.

Intaktní, nepravidelný okraj. Mírně křivé hrdlo. Uvnitř zbytky nečistot.

Cf. Whitehouse 1997, no. 276, údajně z Egypta; Rützi 1991, Taf. 105, Nr. 2439

110. Dolní část tubulární nádoby/unguentaria (?) s aplikovaným vláknem (tab. XI:110)

H10-7627

V. fragmentu 3,4 cm, max. š. 2,4 cm

Transparentní, nazelenalý odstín

Východní Středomoří, 3. století n. l. (?)

Fragment spodní části nádoby: konvexně prohnuté stěny s maximální výdutí u dna. Dno rovné, uprostřed mírně dovnitř prohnuté. Na těle horizontálně aplikované stejnobarevné (?) vlákno v mnoha otáčkách. Uvnitř nádoby bronzová tyčinka s profilovaným koncem, na konci veslovitě rozšířená.

Fragment spodní části nádoby, celý povrch pokrytý silnou vrstvou béžové hlinito-písčité krusty

Stern 2001, no. 141

111. Štíhlé unguentarium s prohlubněmi (tab. XI:111)

H10-1799

V. 15,4 cm, max. š. 1,8 cm

Transparentní, slabý nazelenalý odstín, středně silné sklo

3. století n. l.

Rourovité tělo s maximální výdutí v horní části. Zaoblené dno. Tenké komínkovité hrdlo s horizontálním okrajem. Okraj nestejně široký zahnutý ven/nahoru a zpátky dovnitř. Na těle čtyři protáhlé prohlubně

Intaktní

Cf. Cool–Price, 1995, no. 1252; Goethert Polaschek 1977, Nr. 667; Barkóczy 1996, Nr. 89, 91, 92; Rütli 1991, AR 139. Taf. 102: 2400–2401; Harden 1936, no. 692, Karanis; Roffia 1993, no. 304

112. Lahvička s baňatým tělem a prohlubněmi (tab. XI:112)

H10-8282

V. 9,2 cm, max. š. 5,2 cm

Transparentní, slabě nažloutlý odstín. Tenkostěnné sklo.

Porýní (?); 3.–4. století n. l.

Vejčité tělo, dno uprostřed s důlkem. Na těle osm svislých protáhlých prohlubní. Zaoblené plece, komínkovité hrdlo nahoře rozevřené se zaobleným zapalovaným okrajem.

Intaktní, na těle šlírý. Nepatrná koroze

Cf. Goethert Polaschek 1977, Nr. 677; Rütli 1991, Taf. 105:2450 a 2452; Hayes 1975, no. 641; Vessberg 1952, pl. VII:42

113. Unguentarium s kulovitým tělem a prohlubněmi (tab. XI:113)

H10-8246

V. 9 cm, max. š. 4,3 cm

Transparentní, téměř čiré sklo, protáhlé bubliny

Východní Středomoří, 3. století n. l.(?)

Kulovité tělo, širší komínkovité hrdlo delší než tělo, okraj horizontální, vyhnutý ven a zpátky dovnitř. Na těle v místě maximální výdutě po obvodu malé mělké kruhové prohlubně, celkem pět v nepravidelných odstupech.

Intaktní. Uvnitř zbytky hlinitopísčité krusty, šlíry na hrdle

Cf. Weinberg 1992, pl. 10:28, unguentarium stejných rozměrů a tvaru se čtyřmi nepravidelnými prohlubněmi

114. Miniaturní flakon se zaobleným tělem a širokým hrdlem (tab. XI:114)

H10-2939, dříve sbírka Palme

V. 5,2 cm, max. š. 3 cm

Transparentní, téměř čiré sklo, středně silné

Sýrie–Palestina, 3.–4. století n. l.

Vejčité tělo nepatrně vyšší než hrdlo. Na zaboleném dně stopa po přilepníku. Široké nepatrně trychtýřovitě rozevřené hrdlo s nepravidelným zapalovaným okrajem.

Intaktní, na těle fleky s korozní vrstvou

Cf. Sternini 1990, pl. 15:43; Hayes 1975, no. 172; Arveiller-Dulong–Nenna 2005, nn. 1048-9 velké exempláře

115. Miniaturní flakon se zaobleným tělem a širokým hrdlem (tab. XI:115)

H10-1110, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 4,1 cm

Transparentní, slabý zelenomodrý odstín

3.–4. století n. l.

Vejčité tělo, rovné dno. Krátké hrdlo trychtýřovitě se rozšiřující. Okraj seříznutý, neopracovaný, nerovný.

Intaktní

Cf. kat. č. 114

116. Miniaturní flakon se zaobleným tělem a širokým hrdlem (tab. XI:116)

H10-2941, dříve sbírka Palme

V. 4,6 cm, max. š. 3,9 cm

Transparentní, nazelenalý odstín, středně silné sklo

Palestina (?), 3.–4. století n. l.

Široké, téměř válcové tělo rozšiřující se směrem ke dnu. Dno dovnitř vtlačené a uvnitř končící špičkou. Na dně stopa po přilepniku. Zaoblené plece, komínkovité hrdlo se směrem k zaoblenému okraji mírně rozšiřuje. Tělo nepatrně vyšší než hrdlo. Zapalovaný okraj.

Intaktní, povrch bez známek koroze. Uvnitř zbytky písčité krusty.

Cf. Hayes 1975, no. 368; Whitehouse 1997, no. 315 podobný tvar těla, užší hrdlo

117. Miniaturní lahvička/unguentarium s kulovitým tělem na podstavě tvaru disku (tab. XI:117)

H10-3130

V. 5,9 cm, max. š. 2,6 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín

4. století n. l.

Kulovité tělo, diskovitá podstava, delší komínkovité hrdlo s okrajem zahnutým ven, nahoru a zpátky dovnitř.

Intaktní, bez známek koroze, okraj deformován z výroby

Cf. Rütli 1991, Nr. 2425–26, Ružič 1994, T.XVIII: 12–14

118. Flakon (jar) se svislými žebry (tab. XI:118)

H10-1803, akvizice 1941, František Zapletal

V. 6,5 cm, max. š. 3,5 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín. Hrdlo a okraj z volné ruky, tělo foukáno do formy s vertikálními žebry

Sýrie-Palestina, druhá polovina 4. století n. l.

Válcovité tělo nestejně výšky mírně se rozšiřující směrem ke dnu. Dno dovnitř prohnuté. Konkávní hrdlo s trychtýřovitě rozevřeným okrajem vyhnutým ven a zpátky dovnitř. Na těle svislé paralelní žlábký. Tělo a hrdlo mírně deformováno z výroby.

Intaktní, místy irizující

Cf. Oliver 1980, no. 222 blízká paralela bez dutého prstence pod okrajem; Hayes 1975, nos. 433–434, kratší hrdlo bez dutého prstence; Stern 2001, no. 119 (širší hrdlo s dutým prstencem pod okrajem); Saldern 1974, Nr. 72; Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 1193; Whitehouse 2001, no. 618, podobné

119. Miska (zarte rippenschale) (tab. XII:119)

H10-7949, akvizice 1/92, dříve sbírka Bedřicha Formana

V. 5,5 cm, max. š. 8,6 cm

Prosvítající medově hnědé sklo, bílé opakní vlákno. Foukáno do formy a z volné ruky (?)

Itálie nebo východní Středomoří, 1.–3. čtvrtina 1. století n. l.

Nízké baňaté tělo s plynulou křivkou, maximální šířka v polovině výšky. Téměř rovné dno. Tělo se prohnutím zužuje směrem k vertikálnímu rovně seříznutému okraji. Přes střed těla krátká vertikální žebra. Pod okrajem 6x horizontálně ovinuté bílé opakní vlákno. Na těle několikrát ovinuto zvlněné bílé vlákno.

Intaktní. Uvnitř šupinkovitě se odlupující sklo.

Cf. Biaggio Simona 1991, tav. 4; Rütli 1991, Taf. 43: 951–968; Bonomi 1996, nn. 374, 375; Zampieri 1998, n. 273; Whitehouse 2001, nos. 758–766; Calvi 1968, tav. C:11; Saldern 1974, Nrn. 35–36; Saldern 1974a, Nr. 262

120. Okraj misky. Fragment (tab. XII:120)

H10-1984

Rozm. 6,8 x 5 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín

1. století n. l.

Okraj a část těla s žebry v nízkém reliéfu. Na okraji horizontálně ovinuté opakní bílé vlákno v 11 otáčkách.

Fragment. Irizující sklo.

(Cf. Saldern 1980a, cat. nos. 42,43 – nezdobené fragmenty bez vlákna; Zampieri 1998, n. 274

121. Fragment misky s žebry (tab. XII:121)

H10- 4694

Rozm. 5 x 7 cm

Transparentní modré sklo

1. století n. l.

Fragment těla misky s tenčími žebry ve vyšším reliéfu.

Na povrchu důlková koroze

Cf Hayes 1975, no. 636 - miska z přirozeně zbarveného skla bez opakního vlákna; Saldern 1980a, cat. no. 44 – fragment z modrého skla; Zampieri 1998, nn. 275–6 – misky z barveného skla bez aplikovaného vlákna

122. Miska/pohár s „kýlovitým“ profilem (tab. XII:122)

H10-6210, př. č. 1/85, výkup starožitnosti

V. 6,9 cm, max. š. 8,8 cm

Transparentní, téměř čiré tenkostěnné sklo

Východní Středomoří, 1. století n. l.

Tělo se téměř přímočaře rozšiřuje směrem ke dnu, u dna zaoblené s maximální výdutí.

Dno uprostřed dovnitř prohnuté. Okraj vyhnutý ven a nahoru a zabrušovaný.

Intaktní, zbytky rezavé krusty.

Cf. Vessberg 1952, tab. III:12; Arveiller-Dulong–Nenna 2005, č. kat. 18; Zampieri 1998, n. 284; Bonomi 1996, nn. 361–2; Calvi 1968, Gruppo E; Biaggio Simona 1991, tav. 4, n. 176.2.051

123. Miska ze žlutého skla s vybroušeným pruhem (Hofheim cup) (tab. XII:123)

H10-1109, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 6,6 cm, max. š. 8,7 cm

Prosvítající žluté sklo

Západní Středomoří, pravděpodobně Itálie, 2. čtvrtina nebo polovina 1. století n. l.

Přímočaře se rozšiřující tělo u dna zaoblené. Rovné dno, uprostřed nepatrně dovnitř prohnuté. Zabušovaný okraj. V horní části těla vybroušený pruh, tenký těsně nad výdutí (ze dvou linií?)

Chybí větší střep z těla a okraje, četné praskliny na těle.

Cf. Dusenbery 1967, no. 36,.; Hayes 1975, no. 132; Bonomi 1996, nn.354–360, téměř identický n. 357; Kunina 1997, no. 180 malovaná varianta; Sternini 1991, n. 538; Calvi 1968, Tav. C:5; Rütli 1991, Taf. 47; Stern 2001, nos. 16–17

124. Miniaturní miska s konvexním profilem stěn (tab. XII:124)

H10-3842, dříve zámecká sbírka, Kynžvart

V. 2,9 cm, průměr okraje 7,1 cm

Transparentní, slabý nažloutlý odstín

1. století n. l.

Konvexně prohnuté stěny, dno uprostřed dovnitř prohnuté se stopou po přílepníku.

Prstencitá nožka, Okraj vně vyhnutý a zapalovaný.

Intaktní. Téměř bez známek koroze

Cf. Scatozza Höricht 1986, tav. XIII:18; Hayes 1975, no. 58

125. Miniaturní miska s konvexním profilem stěn (tab. XII:125)

H10-1808, akvizice 1941, František Zapletal

V. 2,5 cm, průměr okraje 6,1 cm

Transparentní, téměř čiré sklo.

Mírně konvexně prohnuté stěny, rovné dno bez stop po přilepníku. Nízká nožka. Okraj vně vyhnutý a opracovaný.

Intaktní

Cf. kat. č. 124

126. Miska s nepatrně konvexními stěnami (tab. XII:126)

H10-1108, dříve Brandýs nad Labem, zámecká sbírka

V. 4,7 cm, průměr okraje 9,2 cm

Transparentní, slabší zelenomodrý nádech

Západní Středomoří, snad Itálie (?), 2. polovina 1, začátek 2. století n. l.

Téměř kónicky se rozšiřující stěny s vně vyhnutým zapalovaným okrajem. Natavená zaoblená prstenčitá nožka. Dno uprostřed mírně dovnitř prohnuté.

Intaktní, irizující povrch.

Cf. Whitehouse 1997, nos. 150–151; Biaggio Simona 1991, Tav. 5: 139.1.024, 176.1.029; Scatozza Höricht 1986, tav. XXVI:148; Meconcelli-Notarianni 1979, nn. 24–27, s mírně konvexními stranami, zejména n. 27; Zampieri 1998, n. 282, Bonomi 1996, n. 365; Calvi 1968, Tav. C:10

127. Miska s nepatrně konvexními stěnami (tab. XII:127)

H10-1107, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 7,3 cm, průměr okraje 13,2 cm

Transparentní, slabý modrozelený nádech

Západní Středomoří, snad Itálie (?), 2. polovina 1, začátek 2. století n. l.

Konvexně zaoblené stěny, dno uprostřed dovnitř prohnuté se stopou po přilepníku.

Natavená zaoblená prstenčitá nožka. Vně vyhnutý, horizontální zapalovaný okraj.

Intaktní, místy zbytky běžové krusty.

Cf. kat. č. 126

128. Polokulovitá miska s konvexním profilem (tab. XII:128)

H10-8293

V. 5,7 x 4,9 cm, průměr okraje 12,3 cm

Transparentní, slabě nažloutlý odstín.

1.–začátek 2. století n. l.

Konvexně zaoblené stěny (nestejného profilu). Dno uprostřed výrazně dovnitř prohnuté se stopou po přílepníku. Prstenčitá zaoblená nožka. Vně vyhnutý zapalovaný okraj.

Intaktní. Vnější strana se shluky důlkové koroze.

Cf. Czurda-Ruth 1979, 57–58; Vessberg 1952, pl. II:1–3; Roffia 1993, nn. 49–50; Bonomi 1996, nn.366–367; Zampieri 1998, nn.277–279; Toniolo 2000, n.292; Whitehouse 2003, no. 1108; Scatozza Höricht 1986, nn. 32–43; Stiaffini–Borghetti 1994, 76, n. 412 s výčtem dalších nálezů datovaných až do 3. až 4. století; Atallah–Gawlikowska 2007, no. 84, 3. století n. l.

129. Polokulovitá miska s konvexním profilem (tab. XII:129)

H10-8074

V. 6 cm, průměr okraje 17,5 cm

Transparentní, nazelenalý odstín

2.–3. století n. l.

Konvexně zaoblené stěny, dno uprostřed dovnitř prohnuté. Vysoká prstenčitá nožka. Odsazený vertikální okraj zahnutý nahoru a dolů.

Intaktní, prakticky bez známek koroze

Cf. Ružič 1994, T. XXV:2; Hayes 1975, no. 196; Atallah–Gawlikowska 2007, no. 89, 4. století n. l.

130. Polokulovitá miska s konvexním profilem (tab. XIII:130)

H10-1807, akvizice 1941, František Zapletal

V. 4,7 cm, průměr okraje 10 cm

Transparentní, modrozelený odstín

2.–3. století n. l.

Mírně konvexně prohnuté stěny, dno uprostřed dovnitř mírně prohnuté. Nízká širší tubulární nožka. Tělo k okraji široce rozevřené, okraj zahnutý ven a dolů a mírně konkávně profilovaný.

Intaktní s minimálními známkami koroze.

Cf. Vessberg 1952, pl. II: 1–2; Barkózci 1996, Nr. 19 (1.–2. století n. l.); Whitehouse 1997, no. 99; Oliver 1980, no. 131

131. Miska s aplikovanými uchy na okraji členěnými žlábký (tab. XIII:131)

H10-1806, akvizice 1941, František Zapletal

V. 4,8 cm, průměr okraje 11,6 cm

Transparentní, nazelenalý odstín, silnostěnné. Četné bubliny. Foukáno, aplikovaná ucha
Rozšíření celé římské impérium, provenience pravděpodobně východní Středomoří, polovina 1.–2. století n. l.

Polokulovité tělo se dvěma protilehlými uchy. Okraj vně vyhnutým, zahnutý ven a dolů a zaoblený. Kruhová tubulární nožka, dno uprostřed dovnitř prohnuté s nekompletní stopou po přilepniku. Ucha jsou vytvořena aplikováním silného vlákna na vnější okraj a pak tvarovány svislými paralelními žlábký, střídajícími se s reliéfně vystupujícími žebry.

Intaktní, většina povrchu zdrsněna důlkovou korozí.

Cf. Biaggio Simona 1991, Tav. 6, 134.2.072; Vessberg 1952, pl. II:6; Hayes 1975, no. 179, Saldern 1980a, nos. 94–101; Saldern 1980, no. 136; Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 522; Stiaffini–Borghetti 1994, nn. 416–417; Crowfoot 1957, tav. 96:5; Atallah–Gawlikowska 2007, no. 95

132. Miska na vyšší nožce (tab. XIII:132)

H10-7713, údajně Řecko, př. č. 2/93, výkup ze starožitností

V. 3,7–4,5 cm, průměr okraje 10,4 cm

Transparentní, slabý modrozelený odstín

Východní Středomoří, 150–250 n.l.

Téměř kónicky se rozšiřující stěny s okrajem vně vyhnutým a zaobleným. Vysoká prstenčitá nožka vytvořená vytažením ze stěny nádoby. Dno uprostřed dovnitř prohnuté s nekompletní stopou po přilepniku.

Intaktní, od okraje přes tělo jemné praskliny. Místy duhově irizující.

Cf. Hayes 1975, no. 176; Harden 1936, no. 304; Stiaffini–Borghetti 1994, n. 421

133. Miska na vyšší nožce (tab. XIII:133)

H10-7712, údajně Řecko, př. č. 2/93, výkup ze starožitností

V. 5,5 cm, průměr okraje 11,5 cm

Transparentní, slabý žlutozelený odstín

Východní Středomoří, 3. století n. l.

Kónicky se rozšiřující stěny směrem k zaoblenému (zapalovanému) okraji, u dna zaoblené. Vysoká prstenčitá nožka šikmo vně vyhnutá. Dno mírně vně konvexní beze stopy po přilepniku.

Intaktní, šupinkovitě se odlupující korozní vrstva

Cf. Kunina 1997, no. 323; podobný profil Roffia 1993, n. 65.

134. Polokulovitá miska/pohárek (tab. XIII:134)

H10-3139

V. 6,1 cm, průměr okraje 8 cm

Transparentní, slabě nažloutlý odstín, tenkostěnné

3.–4. století n. l.

Polokulovité tělo s okrajem vně vyhnutým. Dno uprostřed mírně dovnitř prohnuté. Nízká tubulární nožka. Okraj zabrušovaný, mírně zatažený dovnitř.

Intaktní, místy hustá jemná důlková koroze

Cf. Goethert-Polaschek 1977, nn. 384–386; Stiaffini–Borghetti 1994, n. 387

135. Polokulovitá miska/pohárek (tab. XIII:135)

H10-2928, dříve sbírka Palme

V. 6,1 cm, průměr okraje 7,1 cm

Transparentní, středně silné sklo, nazelenalý odstín

3.–4. století n. l.

Polokulovité tělo, s maximální výdutí pod hrdlem, krátké hrdlo a vně vyhnutý zapalovaný okraj. Širší prstenčitá nožka vytvořená vytažením ze stěny nádoby. Dno uprostřed dovnitř prohnuté.

Intaktní

Cf. kat. č. 134

136. Miska s širším reliéfním pruhem (tab. XIII:136)

H10-3700, př. č. 18/58, dříve soukromá sbírka

V. 4,7–5,5 cm, max. š. 9,9 cm

Transparentní, slabý modrozelený odstín, středně silné sklo.

3.–4. století n. l. (?)

Plynulá křivka těla s maximální výdutí zhruba v polovině výšky, pod okrajem konkávně prohnutá. Zapalovaný okraj. Dno výrazně dovnitř prohnuté se stopou po přílepníku. V místě výduti reliéfně vystupující pruh široký 0,7 cm.

Intaktní. Drobné poškození na dně. Prakticky bez známek koroze.

Cf. Whitehouse 1997, no. 97 stejný tvar, s reliéfně vystupujícím žebrem v místě maximální výduti; Vessberg 1952, pl. I:24; Oliver 1980, no. 125

137. Polokulovitá miska bez nožky s vně vyhnutým okrajem (tab. XIII:137)

H10-3144

V. 6,1 cm, průměr okraje 9,3 cm

Transparentní, téměř čiré sklo

Západní Středomoří (?), pravděpodobně 4. století n. l.

Polokulovité tělo, dno uprostřed nepatrně prohnuté. Okraj vyhnutý ven a zabrušovaný.

Intaktní, bez známek koroze. Místy matné mapy.

Cf. Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 941; Ružič 1994, T. XXVII:6 a další bez dekorace, stejný tvar s horizontálními liniemi a plastickými skvrnami (Nuppen) T. XXXV:6; Goethert-

Polaschek 1977, Nr. 169; Roffia 1993, n. 61 (3.–4. století); Stiaffini–Borghetti, Tav. 88, 2.–4. století s rytými liniemi v horní části těla; Boosen 1984, Nr. 178

138. Polokulovitá miska bez nožky s vně vyhnutým okrajem (tab. XIII:138)

H10-4461, př. č. 8/69, dříve soukromá sbírka

V. 6,1 cm, průměr okraje 8,7 cm

Transparentní, slabě nažloutlý odstín

Západní Středomoří (?), pravděpodobně 4. století n. l.

Konvexně zaoblené stěny se zužují směrem ke dnu. Dno nepatrně uprostřed dovnitř prohnuté. Natavená prstenčitá zaoblená podstava. Okraj vykloněný ven a nahoru a zabrušovaný.

Intaktní. Na těle šlíry a důlková koroze.

Cf. kat. č. 137

139. Pohárek s „kýlovitým“ profilem (tab. XIV:139)

H10-5198

V. 8,1 cm, max. š. 7,2 cm

Transparentní, slabě nazelenalé.

Západní Středomoří, 2. polovina 1. století – 2. století n. l.

Téměř bikónické tělo s maximální výdutí v polovině výšky. Dno uprostřed dovnitř prohnuté, okraj vyhnutý ven a nahoru a zabrušovaný. Pod okrajem pruh ze tří horizontálních soustředných jemných rýh, pod nimi pruh ze dvou a jedna rýha. Pod výdutí pruh ze tří horizontálních soustředných rýh. Dno uprostřed dovnitř prohnuté

Prasklina na těle, jinak intaktní, povrch místy zkorodovaný

Cf. Biaggio Simona 1991, 139.2.030, tav. 10; Sternini 1991, n. 553, pl. 52:289;

140. Vysoký pohár (tab. XIV:140)

H10-8286, nalepený štítek s nápisem Salona

V. 15,3 cm, průměr okraje 8 cm

Transparentní, slabý nazelenalý odstín, protáhlé bubliny

1.–2. století n. l.

Stěny nepatrně konvexní, okraj vně vyhnutý a zabrušovaný. Tělo se směrem ke dnu zužuje a prohnutím přechází v zaoblenou, uprostřed dovnitř prohnutou podstavu.

Intaktní, na těle šlírý, matné skvrny

Cf. Calvi 1968, n. 135 bez dekorace; Whitehouse 2003, no. 1124 bez rytých linií, s rytými liniemi no. 1166; Hayes 1975, no. 133 s rytými horizontálními liniemi; Barkózci 1996, Nr. 48; Fremersdorf 1958a, Taf. 79; Czurda-Ruth 1979, Nn. 762–764; Dusenbery 1967, fig. 41; Kunina 1997, nos. 295–297;

141. Cylindrický pohár s dutým prstencem u dna (tab. XIV:141)

H10-1829, akvizice 1941, František Zapletal

V. 9,6 cm, průměr okraje 7,9 cm

Transparentní, slabý modrozelený odstín, četné jemné bublinky

Pravděpodobně Sýrie–Palestina, druhá polovina 1.–začátek 2. století n. l.

Válcovité tělo s vně vyhnutým zaobleným (zapalovaným) okrajem. Nad dnem vypouklý dutý prsteneček. Dno uprostřed dovnitř prohnuté.

Intaktní, místy shluky jemné důlkové koroze.

Cf. Saldern 1974, Nr. 136 s jedním prstencem u dna; Hayes 1975, no. 139 se dvěma prstenci; Whitehouse 1997, nos. 164–165 se dvěma dutými prstenci, pod okrajem a u dna; Saldern 1980, no. 116; Atallah–Gawlikowska 2007, no. 103

142. Cylindrický pohárek (tab. XIV:142)

H10-7983

V. 5,8 cm, průměr okraje 6 cm

Transparentní, nazelenalý odstín, středně silné sklo

2.– začátek 3. století n. l.

Válcovité tělo u dna nepatrně rozšířené a přecházející zaoblením ve dno. Dno uprostřed dovnitř prohnuté se stopou po přilepníku. Zapalovaný okraj.

Intaktní, šikmé šlíry.

Cf. Hayes 1975, no. 180; Vessberg 1952, Pl. III:1

143. Pohárek s mírně konvexními stěnami (tab. XIV:143)

H10-965, akvizice, František Zapletal

V. 7,2 cm, průměr okraje 6,3 cm

Transparentní, velmi slabý nazelenalý odstín

2.– začátek 3. století n. l.

Válcové tělo nepatrně se zužující směrem k okraji, dno uprostřed dovnitř prohnut s důlkem. Nad dnem mírně dovnitř vtlačený cca 1 cm široký pruh. Okraj mírně zatažený dovnitř.

Intaktní, bez výrazných známek koroze.

Cf. Hayes 1975, no. 181

144. Pohárek s pytlovitě rozšířeným tělem a aplikovaným vláknem (tab. XIV:144)

H10-3821, př. č. 18/58, dříve soukromá sbírka

V. 9,4 cm, průměr okraje 7,1 cm

Transparentní, slabý modrozelený nádech

Východní Středomoří, 2.–4. století n. l.

Kónicky se rozšiřující tělo směrem ke dnu, u dna zaoblené. Nízká tubulární nožka, dno uprostřed dovnitř prohnuté se stopou po přílepníku. Krátké hrdlo a okraj vně vyhnutý a zaoblený (zapalovaný). Pod hrdlem nepravidelně ovinuto tenčí vlákno ve dvou otáčkách.

Intaktní, na těle šlíry, místy zbytky rezavé krusty.

Cf. Hayes 1975, no. 475; Whitehouse 2001, no. 679; Zampieri 1998, n. 229; Roffia 1993, n. 82; Vessberg 1952, Pl. IV:24–26; Oliver 1980, nos. 119–121; Barkóczci 1996, Nr. 38, 39; Bucovala 1968, n. 61–62 (2.–3. století n. l.)

145. Pohárek s pytlovitě rozšířeným tělem a aplikovaným vláknem (tab. XIV:145)

H10-8280

V. 8,4 cm, průměr okraje 6,2 x 5,8 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín

Východní Středomoří, 2.–4. století n. l.

Kónicky se rozšiřující tělo, u dna zaoblené. Rovné dno. Okraj zesílený (zapalovaný). Pod okrajem horizontálně ovinuto velmi tenké stejnobarevné vlákno.

Intaktní, bez výrazných známek koroze

Cf. kat. č. 144, bez nožky Atallah–Gawlikowska 2007, no. 59

146. ohárek s pytlovitě rozšířeným tělem a aplikovaným vláknem (tab. XIV:146)

H10-3805, př. č. 18/58, dříve soukromá sbírka

V. 9,1 cm, průměr okraje 6,6 cm

Transparentní, téměř čiré, jemné bublinky

Východní Středomoří, konec 2.–3. století n. l.

Směrem ke dnu kónicky se rozšiřující stěny, u dna zaoblono. Okraj vně vyhnutý a zaoblený (zapalovaný). Nízká prstenčitá nožka. Dno uprostřed dovnitř prohnuté s výraznou stopou po přilepnicu. Pod okrajem ovinuto tenčí vlákno jednou otáčkou.

Intaktní, na těle šlírý. V jednom místě zkorodovaný flek, místy irizující povrch.

Cf. Vessberg 1952, pl. IV:34, Saldern 1974, Nr. 137; Filarska 1952, Nr. 65; Rütli 1991, form AR 53.3, tav. 53, n. 1237

147. Pohárek s protáhlými prohluběmi (Faltenbecher) (tab. XV:147)

H10-1797, akvizice 1941, František Zapletal

V. 9,8 cm, průměr okraje 6,4 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín, papírově tenké sklo

1.–3. století n. l.

Podlouhlé tělo s okrajem vně vyhnutým na konci jemně zataženým dovnitř a zabrušovaným. Dno dovnitř prohnuté. Na těle čtyři protáhlé prohlubeniny.

Chybí menší střepek na těle, jinak intaktní s jemnými prasklinami. Místy shluky jemné důlkové koroze.

Cf. Biaggio Simona 1991, tav. 10, no. 139.1.046, Ticino; Sternini 1991, pl. 53:294, Kunina 1997, nos. 305, 307, 308, 2. polovina 1. století, nalezeno v Kerči; Goethert-Polaschek 1977, form 53c, z pohřební výbavy datované do druhé poloviny 3. století n. l.; Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 939, 3. století, produkce západní, provenience Sousse; Honey 1946, fig. 8C, z Palestiny, 1. nebo 2. století; Whitehouse 1997, no. 171 s osmi prohlubněmi; Saldern 1968, no. 51, východní Středomoří 2.–3. století, identický pohárek; Hayes 1975, no. 187; Harden 1936, no. 391; Saldern 1974, Nr. 120, pravděpodobně Sýrie, 2. století n. l.

148. Pohárek s protáhlými prohluběmi (Faltenbecher) (tab. XV:148)

H10-1798, akvizice 1941, František Zapletal

V. 8 cm, průměr okraje 6,1 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín, tenkostěnné sklo

1.–3. století n. l.

Podlouhlé tělo s okrajem vně vyhnutým na konci jemně zataženým dovnitř a zabrušovaným. Dno dovnitř prohnuté. Na těle čtyři protáhlé prohlubeniny. Pod okrajem zbytky horizontální trojitě rýhy.

Intaktní, jemná prasklina napříč tělem. Zevnitř zdrsňený jemnou korozí.

Cf. kat. č.1 47

149. Pohárek s protáhlými prohluběmi (Faltenbecher) (tab. XV:149)

H10-964, akvizice 1930 (?), František Zapletal

V. 9,9 cm, průměr okraje 4,3 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín, tenkostěnné

2. polovina 2.–začátek 3. století n. l.

Protáhlé tělo se výrazně zužuje směrem ke krátkému hrdlu. Okraj vně vyhnutý a rovně seříznutý. Na těle čtyři protáhlé prohlubně. Dno dovnitř prohnuté. Pod okrajem dva svazky jemných rytých linií obíhajících horizontálně tělo nádoby.

Jemná prasklina napříč tělem, jinak intaktní. Zbytky slabě narezavělé krusty.

Cf. Hayes 1975, no. 191

150. Kulovitý pohárek s prohlubněmi se širokým hrdlem (tab. XV:150)

H10-3846, dříve zámecká sbírka, Kynžvart

V. 10,2 cm, průměr okraje 6,1 cm

Transparentní, čiré tenkostěnné sklo

Východní Středomoří, 4.–5. století n. l.

Nízké stlačené tělo, trychtýřovitě rozšířené vysoké hrdlo se zaobleným okrajem. Tělo členěno čtyřmi kruhovými prohlubněmi. Dno dovnitř prohnuté.

Intaktní, zevnitř shluky jemné důlkové koroze.

Cf. Seligman–Zias–Stark 1996, fig.15:5, 4.–5. století; Gorin-Rosen–Katsnelson 2007, fig. 9:3; Barkóczci 1996, Nr. 108, podobný tvar na těle s kruhovými prohlubněmi; Saldern 1980a, no. 509, pouze tvar, konec 4.–5. století n. l.

151. Nožka číše (fragment) (tab. XV:151)

H10-5230

V. fragmentu 5 cm

Transparentní, slabý žlutozelený odstín

2. polovina 5. století n. l.

Vysoká kónická nožka v horní části profilovaná dvěma prstenčitými uzlíky, dole diskovitě rozšířená se zapalovaným okrajem zahnutým dolů se středem dovnitř prohnutým.

Fragment, okraje diskovité části nožky olámany, chybí kupa číše. Na povrchu šupinkovitě se odlupující vrstva.

Cf. Weinberg–Stern 2009, nos. 347–352; Gorin-Rosen–Katsnelson 2007, fig. 8:17; Antonaras 2007, Fig. 6

152. Fragment dna na „zubaté“ nožce (tab. XV:152)

H10-5802

Rozm. 5,8 x 3,5 cm

Transparentní zelené sklo

Východní Středomoří, 5.–6. století n. l.

Přibližně polovina kruhového dna uprostřed dovnitř mírně vypíchnutého, z obvodu vybíhají malé zubovité výběžky (8 zubů). Dochovaná malá část stěny rozšiřující se směrem vzhůru.

Fragment. Téměř bez známek koroze.

Cf. Weinberg–Stern 2009, nos. 264–268; Whitehouse 2003, fragmenty nos. 1113–1117, no. 1117 je zhotovený ze stejně zbarveného skla, nalezen byl v Palmýře.

153. Pohár (jar) s trychtýřovitě rozšířeným hrdlem a dutým prstencem pod okrajem (tab. XV:153)

H10-7963, akvizice 1/92, dříve sbírka Bedřicha Formana

V. 9,7 cm, průměr okraje 6,3 cm

Transparentní, nazelenalý odstín

Sýrie-Palestina, 4.–začátek 5. století n. l.

Téměř bionické tělo, dlouhé trychtýřovitě rozšířené hrdlo se zaobleným okrajem. Dno výrazně dovnitř prohnuté. Pod okrajem dutý vně vypouklý prsteneček.

Intaktní, zbytky rezavé, místy odlupující se krusty vytvářející nepravidelné mapy na povrchu i uvnitř nádoby.

Cf. Seligman–Zias–Stark 1996, Fig. 15:2,3, Givat Šaret, 4.–5. století; Saldern 1974, Nr. 224, 225, 4. století; Hayes 1975, no. 327 se spirálovitým žebrováním na těle; Heinemeyer 1966, Nr. 64; Stern 2001, no. 118

154. Pohár (jar) s trychtýřovitě rozšířeným hrdlem a dutým prstencem pod okrajem (tab. XV:154)

H10-8283

V. 8,2 cm, průměr okraje 8,5 cm

Transparentní, slabě namodralý odstín

Sýrie–Palestina, 4.–začátek 5. století n. l.

Tělo kruhového průřezu shora stlačené, trychtýřovitě rozšířené hrdlo se zaobleným okrajem. Dno výrazně dovnitř prohnuté se stopou po přilepniku. Pod okrajem dutý vně vypouklý prstenec.

Intaktní, povrch s minimálními známkami koroze.

Cf. kat. č. 153

155. Pohár/jar s aplikovaným vláknem pod okrajem (tab. XV:155)

H10-1792, akvizice 1941, František Zapletal

V. 9,1 cm, průměr okraje 3,7 cm

Transparentní, bledě zelené sklo

Sýrie–Palestina, 4. –5. století nebo mladší

Stlačené tělo kruhového průřezu, vysoké trychtýřovitě rozšířené hrdlo se zaobleným okrajem. Hrdlo stejně vysoké jako tělo. Dno dovnitř prohnuté. Pod okrajem natavené horizontálně ovinuté silné vlákno, pod ním tenounké vlákno ovinuté spirálovitě pětikrát kolem hrdla. Vlákno na začátku kapkovitě rozšířeno.

Intaktní

Miniaturní nádobka téhož tvaru s vláknem pod okrajem cf. Sternini 1991, pl. 33:196; s vláknem pod okrajem a šikmým žebrováním na těle Oliver 1980, no. 224, 6.–7. století; týž tvar bez vlákna pod okrajem: Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 1046; týž tvar a dutý prstenec pod okrajem: Roffia 1993, n. 375; Whitehouse 1997, no. 283, 5.–6. století, údajně ze Sýrie; Filarska 1952, XVII:82

156. Aryballos (tab. XVI:156)

H10-1106, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 6,6 cm, max. š. 5,8 cm

Transparentní, modrozelený nádech

Západní část římského impéria, 2. polovina 1. století n. l.

Kulovité tělo shora stlačené, dno dovnitř prohnuté. Komínkovité krátké hrdlo, široký okraj zahnutý šikmo dolů vytvářející trojúhelníkovitý profil (okraj zahnutý ven/dolů a nahoru/dovnitř). K hrdlu a okraji přiléhají dvě delfínovitá ouška aplikovaná k horní

polovině těla, tažená k plecím a hrdlu, dotýkající se okraje a obloukem zpátky dolů, tak že tvoří malý prstenec.

Cf. Stern 2001, no. 35, týž tvar okraje a uchy; Scatozza Höricht 1986, nn. 112–120 s trojúhelníkovitým okrajem a delfínovitými uchy; Goethert Polaschek, form135; De Tommaso 1990, tipo 10

157. Aryballos (tab. XVI:157)

H10-3844, dříve zámecká sbírka, Kynžvart

V. 7,6 cm, max. š. 6,8 cm

Transparentní, modrozelený odstín. Aplikovaná ucha. „Štípaný dekor“ (tooled).

Západní část římského impéria, 2. polovina 1. století, začátek 2. století

Kulovité tělo, dno nepatrně dovnitř prohnuté. Komínkovité hrdlo mírně se zužující směrem k okraji. Okraj zešikmený, nevýrazného trojúhelníkovitého profilu. Malá delfínovitá ouška sahající do poloviny výšky hrdla, na plecích rozšířená. Ve spodní části těla devět reliéfních žeber.

Intaktní, podél žeber odlupující se tenká vrstva.

Cf. Stern 2001, no. 36 s 12 žebry ve spodní části těla

158. Aryballos (tab. XVI:158)

H10-1810, akvizice 1941, František Zapletal

V, 9,1 cm, max. š. 8,7 cm

Transparentní, nazelenalý odstín, silnostěnné

Západní část římského impéria, 2. století n. l.

Kulovité, shora stlačené tělo, rovné plece, komínkovité hrdlo se širokým horizontálním okrajem zahnutým ven a zpátky dovnitř a shora zploštělým. Pod okrajem dvě „delfínovitá“ ouška dosedající na plece. Na dně stopa po přilepníku.

Chybějící střepek na výduti, prasklina na hrdle. Místy důlková koroze. Konec jednoho ouška odlomený.

Cf. Kunina 1997, no. 349; Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 865; Heinemeyer, Nr. 44; Boosen 1984, Nn. 62–64;

159. Aryballos (tab. XVI:159)

H10-7953, akvizice 1/92, dříve sbírka Bedřicha Formana

V. 7,8 cm, max. š. 7,3 cm

Zpola transparentní, žluté až světle medové sklo, silnostěnné

Východní Středomoří (?), 2. století n. l.

Kulovité tělo, válcovité hrdlo, širší okraj vyhnutý ven a zpátky dovnitř a shora zploštělý. Na hrdle dvě prstenčitá ouška dosedající laločnatým rozšířením na plece, podélně členěná jemnými žlábkami.

Intaktní. Uvnitř silnější korozní vrstva, u dna irizující sklo. Na povrchu místy odloupená vrchní vrstva.

Cf. Barkózci 1996, Nr. 380; Hayes 1975, no. 123 stejná barva; Fremersdorf 1958, Taf. 36 z Kolína; Barkózci 1996, Nr. 380; Boosen 1984, Nn. 59–60, Sýrie

160. Aryballos (tab. XVI:160)

H10-7950, akvizice 1/92, dříve sbírka Bedřicha Formana

V. 5,9 cm, max. š. 5,8 cm

Transparentní, nazelenalý odstín

Východní Středomoří (?), 2. století n. l.

Kulovité, shora stlačené tělo. Dno nepatrně dovnitř prohnuté. Komínkovité hrdlo s vně vyhnutým okrajem, okraj zahnutý dolů, nahoru a shora zploštělý. Na hrdle dvě prstenčitá ouška, v místě dosednutí na plece rozšířená. Ouška podélně členěná jemnými rýhami.

Intaktní, malý kousek okraje odštípnutý. Irizující sklo. Na ouškách zbytky vápenité krusty.

Cf. kat. č. 159

161. Urna (olla) (tab. XVI:161)

H10-3145

V. 15,2 cm

Transparentní, silnostěnné, nazelenalý odstín

Západní Středomoří, polovina 1.–2. století n. l.

Vejčité tělo uprostřed dovnitř prohnuté. Maximální výduť v horní části těla. Okraj široký horizontální vyhnutý ven a dolů a dovnitř.

Intaktní. Na okraji tmavohnědá krusta. Zevnitř i místy vně odlupující se šupinková vrstva. Místy irizující vrstva.

Cf. kat. č. Vessberg 1952, pl.VIII:21, type III; Calvi 1968, L6; Sternini 1990, pl. 30:184; Hayes 1975, no. 520, figs. 15–16; Kunina 1997, nos. 372–375; Biaggio Simona 1991, tav. 26, n. 176.2.024; Barkózci 1996, taf. XVII:221

162. Urna (tab. XVI:162)

H10-8294

V. 22 cm

Transparentní, silnostěnné, nazelenalý odstín

Západní Středomoří, snad severní Itálie, polovina 1.–2. století n. l.

Široké plece, směrem ke dnu se zužující tělo, dno dovnitř prohnuté, okraj zahnutý horizontálně ven/dolů a zpátky k hrdlu.

Intaktní

Cf. kat. č. 161; Meconcelli Notarianni 1979, n. 67

163. Urna (tab. XVI:163)

H10-8090

V. 21,5 cm

Transparentní, silnostěnné, modrozelený odstín

Západní Středomoří, polovina 1.–2. století n. l.

Vejčité tělo, dno dovnitř prohnuté. Maximální výduť v horní části těla. Široký horizontální okraj vyhnutý ven, dolů a zpátky dovnitř.

Intaktní, prakticky bez známek koroze.

Cf. Goethert Polaschek 1977, Trevír, typ 147a, Nr. 1427, hrob 75 a 143, neronsko-hadriánské období; Scatozza Höricht 1986, Herculaneum, tav. XXXVIII:1747; Calvi 1968, tav. F:3; Whitehouse 1997, no. 307; Roffia 1993; 376–379 Hayes 1975, no.618; Stiaffini–

Borghetti 1994. Tav. 8–9; Barkóczci 1996, Nr. 359; Bonomi 1996, nn. 407, 408, 410; Zampieri 1998, nn. 295–308

164. Víčko urny (tab. XVI:164)

H10-3143

prům. 11,8 cm, v. 4,9 cm

Transparentní, modrozelený odstín

Západní Středomoří, polovina 1.–2. století n. l.

Okraj zahnutý dolů, střed uprostřed nahoru vypouklý zakončený nahoře koulí.

Lepeno z několika fragmentů, malá část okraje chybí

Cf. Meconcelli Notarianni 1979, n. 81 (urna s identickým víčkem); Zampieri 1996, n. 317 (1. století n. l.)

165. Malá nádobka s širokým okrajem (tab. XVI:165)

H10-1111, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 2,2 cm, max. š. 2,9 cm

Transparentní, slabý modrozelený odstín

1.–2. století n. l.

Kónicky se rozšiřující tělo u dna zaoblené, dno uprostřed mírně dovnitř prohnuté. Krátké, konkávně prohnuté hrdlo, okraj vyhnutý ven a zaoblený.

Intaktní, uvnitř zbytky nečistot.

Cf. Roffia 1993, nn. 386–386; Hayes 1975. no. 141; Sternini 1990, pl 13:32 Ružič 1994, T. XXVIII:9

166. Malá nádobka s širokým okrajem (tab. XVI:166)

H10-2166

V. 3 cm, max. š. 2,6 cm, prům. okraje 2,7 cm

Transparentní, slabý modrozelený odstín

1.–2. století n. l.

Zakulacené tělo, rovné dno. Krátké konkávně prohnuté hrdlo, okraj nepravidelný, zahnutý ven a zpátky dovnitř.

Intaktní, místy jemná důlková koroze

Cf. kat. č. 165

167. Lahev s cylindrickým tělem (tab.XVII:167)

H10-8075

V. 13,8 cm

Transparentní, téměř čiré sklo

Syrsko-palestinská oblast, konec 1.–2. století n. l.

Válcovité tělo mírně se zužující směrem ke dnu. Dno dovnitř prohnuté se stopou po přilepniku. Zešikmené plece, krátké komínkovité hrdlo zaškrčené u kořene. Široký diskovitý okraj uprostřed s malým kruhovým otvorem, zahnutý ven/nahoru a zpátky dovnitř přesahující stěnu hrdla.

Intaktní, místy duhově irizující. Značně zkorodovaný povrch. Uvnitř zbytky nečistot.

Cf. Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 750, 751 týž horizontální diskovitý okraj s malým otvorem uprostřed; Hayes 1975, no. 209 týž tvar a podobný horizontální okraj; Roffia 1993, n. 303 menší flakon podobného tvaru s horizontálním okrajem; Atallah–Gawlikowska 2007, no. 51–52

168. Lahev s cylindrickým tělem (tab.XVII:168)

H10-2926, dříve sbírka Palme

V. 8,1 cm, max. š. 4,2 cm

Transparentní, žlutozelený odstín

Východní Středomoří (?), 3.–4. století

Válcovité tělo, dno výrazně dovnitř prohnuté se stopou po přilepniku. Zaoblené plece, krátké hrdlo s okrajem vně vyhnutým a zapalovaným. Plece asymetrické.

Intaktní, zevnitř zbytky rezavé krusty. Okraj nerovný

Cf. Barkózci 1996, Nr. 101, 102 se širším okrajem; Hayes 1975, no. 200, 150–250 n. l.; Whitehouse 1997, no. 308; Stern 1977, 77–80, no. 21, většina paralel pochází z východního Středomoří, první příklady z datovaného kontextu uvádí z 1. poloviny 2. století (Portugalsko) a poslední ze 4. století n. l. (Samaria-Sebaste, Izrael); Vessberg 1952, pl. VII:40; Jackson-Tal 2013, fig. 2:9

169. Lahev s cylindrickým tělem (tab.XVII:169)

H10-963, akvizice 1930 (?), František Zapletal

V. 14,3 cm, průměr okraje 5 cm

Transparentní, slabý nazelenalý odstín

3.–začátek 4. století n. l.

Dlouhé válcovité tělo nepatrně se zužující směrem ke dnu. Dno uprostřed dovnitř prohnuté. Krátké široké konkávně prohnuté hrdlo s vně vykloněným prstenčítým okrajem. Intaktní, mapy tvořené důlkovou korozí.

Cf. Podobné Hayes 1975, nos. 170, lahev menších rozměrů a 410 – Isings form 102b; Atallah–Gawlikowska 2007, no. 54, 4. století

170. Lahev/flakon na nožce (tab.XVII:170)

H10-1801, akvizice 1941, František Zapletal

V. 12,2 cm, průměr okraje 4,9 cm

Transparentní, slabý modrozelený odstín

3.–4. století n. l.

Přímočaře se rozšiřující tělo směrem ke dnu s téměř ostrým lomem nad dnem. Krátké hrdlo s trychtýřovitě rozšířeným zapalovaným okrajem. Prstenčitá, kónicky se rozšiřující nožka. Dno nepatrně dovnitř prohnuté.

Intaktní, na povrchu matné mapy.

Cf. Goethert-Polaschek 1977, Nr. 322; Rütli 1991, Nr. 2927, Taf. 110, týž tvar, lahev na úzké nožce s hruškovitým tělem a čtyřmi zvlněnými „ösenhenkeln“.

171. Lahev s kulovitým tělem a horizontálně ovinutým vláknem (tab.XVII:171)

H10-8317

V. 13,2 cm, max. š. 8,2 cm

Transparentní, nazelenalý odstín. Aplikované tmavomodré vlákno

Sýrie-Palestina, 4. –5. století n. l.

Kulovité, shora stlačené tělo, dno uprostřed dovnitř prohnuté se stopou po přílepníku. Dlouhé komínkovité hrdlo u kořene zaškrčené a mírně se rozšiřující směrem k okraji. Okraj nestejně široký, rovně seříznutý a částečně zahnutý dovnitř. V dolní části hrdla dvě obloukovitá pásková ucha vlnovkou dosedající na plece. Jedno ucho podélně členěné reliéfním žebrem. Dekor: silné vlákno pod okrajem horizontálně ovinuté 1 ¼ otáčky. Další horizontální vlákno na hrdle a mezi uchy. Na těle cikcak dekor oddělený nahoře a dole tenčím vláknem, které se na druhé straně těla ztrácí a cikcak dekor se zužuje a šikmo ubíhá vzhůru.

Intaktní. Zbytky světlé krusty kolem vláken a zejména u kořene uch.

Cf. Whitehouse 1997, 435, podobný tvar, kulovité tělo na nožce, cylindrické hrdlo, bez aplikovaných vláken; Hayes 1975, no. 347 pouze tvar; Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 1145 podobný tvar i zdobení aplikovanými vlákny, na těle stejný cikcak dekor

172. Lahev s dlouhým hrdlem a „stojáčkovým“ okrajem (collar rim) (tab.XVII:172)

H10-7961, př. č. 1/92, dříve sbírka Bedřicha Formana

V. 15,9 cm, max. š. 11,2 cm

Transparentní, nazelenalý odstín

Východní Středomoří, druhá polovina 1.– 2. století n. l.

Kulovité, shora a zdola stlačené tělo. Dno uprostřed dovnitř prohnuté. Dlouhé komínkovité hrdlo zužující se směrem k „límcovému“ okraji, zahnutému dolů, nahoru a horizontálně ven.

Intaktní. Na povrchu šupinkovitě se odlupující vrstva, kolem dna pevná krusta.

Cf. Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 885, Kerč; Stern 2001, nos. 37–38 (s rytými liniemi na těle); Vessberg 1952, pl. VII:10 a XVI:2; Hayes 1975, no. 146; Kunina 1997, nos. 214–216, Pantikapaion; Saldern 1974, Nr. 265; Atallah–Gawlikowska 2007, no. 109

173. Lahev s hruškovitým tělem a „stojáčkovým“ okrajem (tab.XVII:173)

H10-1788, akvizice 1941, František Zapletal

V. 23 cm, max. š. 9,9 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín

Východní Středomoří, 1.–2. století n. l.

Protáhlé hruškovité tělo, kratší komínkovité hrdlo nepatrně se zužující směrem k okraji. „Stojáčkovitý“ okraj zahnutý dolu a nahoru. Dno nepatrně dovnitř prohnuté bez stopy po přílepníku.

Intaktní, místy irizující

Cf. Dusenbery 1967, no. 27, s rytými horizontálními liniemi, Samothrake; Hayes 1975, no. 145 s rytými liniemi; Kunina 1997, no. 218, s rytými liniemi, Pantikapaion; Filarska 1952, Kat. Nr. 121

174. Lahev s kyjovitě rozšířeným tělem a aplikovaným vláknem (tab.XVII:174)

H10-1800, akvizice 1941, František Zapletal

V. 16 cm, max. š. 7,7 cm

Transparentní, slabý modrozelený odstín. Aplikované vlákno.

Východní Středomoří, pravděpodobně syrsko-palestinská oblast, 3. století n. l.

Protáhlé, kyjovitě rozšířené tělo plynule přecházející v komínkovité hrdlo. Dno dovnitř prohnuté se stopou po přílepníku (?). Část hrdla a okraj chybí. Na těle natavené vlákno: ve spodní části tvoří vlnovku nestejně výšky, její vrcholy jsou pospojovány protáhlými kapkovitými útvary zakončenými pod hrdlem do špičky.

Nekompletní, horní část lahve chybí. Uvnitř nepatrné zbytky rezavé krusty, minimální koroze

Cf. Arveiller-Dulong–Nenna 2005, nn. 1060–1061, podobný tvar a dekor; Saldern 1980, Nr. 87; Saldern 1974, Nr. 91

175. Lahev s dvojkónickým tělem a trychtýřovitě rozšířeným okrajem (tab.XVII:175)

H10-7962, př. č. 1/92, dříve sbírka Bedřicha Formana

V. 14,6 cm, max. š. 7,7 cm

Transparentní, slabý nazelenalý odstín

Východní Středomoří, 3. století n. l.

Téměř bikónické tělo s maximální výdutí v polovině výšky. Zaoblené plece. Dno dovnitř prohnuté se stopou po přilepniku. Kratší trychtýřovitě se rozšiřující hrdlo se zaobleným okrajem. Na hrdle v polovině výšky ovinuto stejnobarevné silnější vlákno.

Intaktní, povrch zdrsňený hustou a jemnou důlkovou korozí. Část těla výrazně opalizující.

Cf. Vessberg 1952, pl. VIII:1; Stiaffini–Borghetti 1994, tav. 74; Saldern 1974, Nr. 201, z fialového skla; Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 1266

176. Lahev s kulovitým tělem a trychtýřovitě rozšířeným hrdlem (tab.XVII:176)

H10-1794, akvizice 1941, František Zapletal

V. 11 cm, max. š. 7,5 cm

Transparentní, téměř čiré sklo, četné bubliny.

3.–4. století n. l.

Kulovité tělo, dno uprostřed s důlkem, krátké, komínkovité hrdlo s trychtýřovitě rozevřeným zapalovaným okrajem.

Chybí část okraje a hrdla, praskliny na hrdle a těle. Uvnitř zbytky nečistot. Místy irizující vrstva.

Cf. Boosen 1984, Nr. 130

177. Lahev s kulovitým tělem a trychtýřovitě rozšířeným hrdlem (tab. XVIII:177)

H10-819, Kerč, akvizice 1930, dar firmy Josef Srnec

V. 14,1 cm, max. š. 10 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín. Protáhlé bubliny.

Východní Středomoří, 3.–4. století n. l.

Kulovité tělo, dno uprostřed mírně dovnitř prohnuté. Kratší trychtýřovitě se rozšiřující hrdlo s rovně seříznutým zabrušovaným okrajem. Jemné horizontální rýhy pod okrajem,

na hrdle, v horní části těla od výdutě směrem k hrdlu šest horizontálních rýh v nepravidelných odstupech.

Intaktní, povrch místy zdrsňený důlkovou korozí, místy odlupující se duhově irizující vrstva Cf. Whitehouse 1997, no. 434, týž tvar a dekor; Kunina 1997, no. 222; Barkózci 1996, Nr. 273 a 274; Roffia 1993, nn. 358, 359

178. Lahev s kulovitým tělem a trychtýřovitě rozšířeným hrdlem (tab. XVIII:178)

H10-5199

V. 14,1 cm, max. š. 8,8 cm

Transparentní, žlutozelený odstín. Četné bubliny.

Východní Středomoří (?), 4. století n. l.

Kulovité tělo, dno uprostřed dovnitř prohnuté. Trychtýřovitě rozevřené hrdlo, v místě přechodu v tělo mírně zaškrčené. Hrdlo nepatrně kratší než tělo. Zapalovaný okraj.

Intaktní, jemná prasklina na hrdle.

Cf. Barkózci 1996, Nr. 273 bez dekoru; Goethert Polaschek 1977, form 101b; Vessberg 1952, pl. VII:14 bez dekoru; Whitehouse 1997, no. 312, týž tvar, dekor: nevýrazná vertikální žebra na těle; Stern 2001, nos. 104–105 týž tvar, s nevýraznými žebry na těle provedenými seštipnutím skloviny; Hayes 1975, no. 311 with faint ribbing; Saldern 1980a, no. 481 nazelenalé sklo, z kontextu 5. století n. l.; Atallah–Gawlikowska 2007, no. 126

179. Lahev s kulovitým tělem a trychtýřovitě rozšířeným hrdlem (tab. XVIII:179)

H10-2930, dříve sbírka Palme

V. 12,2 cm, max. š. 6,2 cm

Transparentní, modrozelený odstín

Palestina, 5.–7. století n. l.

Polokulovité tělo, dno výrazně dovnitř prohnuté. Komínkovité hrdlo postupně se k okraji nálevkovitě rozšiřující. Zapalovaný okraj. Zhruba od poloviny výšky těla směrem ke dnu mělké kanelury.

Intaktní, minimální koroze.

Cf. Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 1327 týž tvar, bez dekoru na těle; Barkózci 1996, Nr. 256, větší exemplář, týž tvar bez dekoru, 4.–6. století n. l.; Hayes 1975, no. 311, 4.–5. století, s velmi jemnými žebry na těle

180. Lahev s kulovitým tělem a cylindrickým hrdlem s trychtýřovitě rozšířeným okrajem (tab. XVIII:180)

H10-821, Kerč, akvizice 1930, dar firmy Jos. Srnec

V. 18,8 cm, max. š. 9,8 cm

Transparentní, téměř čiré se slabounkým nazelenalým nádechem

Východní Středomoří, 4. století n. l.

Téměř kulovité tělo, dno uprostřed dovnitř prohnuté se stopou po přilepníku. Dlouhé komínkovité hrdlo s trychtýřovitě rozšířeným zapalovaným okrajem.

Intaktní, prasklina od okraje směrem k začátku hrdla, nepatrné zbytky rezavé krusty

Cf. Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 1050, 1056 se šikmým žebrováním; Boosen 1984, Nr. 153 bez dekoru, hruškovité tělo; Hayes 1875, no. 307; Barkózci 1996, Nr. 265 baňatější tělo; Roffia 1993, n. 362; Atallah–Gawlikowska 2007, nos. 118, 137

181. Lahev s kulovitým tělem a cylindrickým hrdlem s trychtýřovitě rozšířeným okrajem (tab. XVIII:181)

H10-8290

V. 9,2 cm, max. š. 5 cm

Transparentní, slabý žlutozelený odstín. Na hrdle protáhlé bubliny.

Sýrie-Palestina (?), konec 3. –4. století n. l.

Kulovité tělo, dno výrazně dovnitř prohnuté, delší komínkovité hrdlo s trychtýřovitě rozšířeným zapalovaným nepravidelným okrajem. Tělo kratší než hrdlo.

Chybí malý střed na začátku hrdla, jemné praskliny na hrdle, jinak intaktní. Místy šupinková koroze.

Cf. č. kat. 180; dále Hayes 1975, no. 305; Barkózci 1996, Nr.262, výskyt typu též Podunají

182. Puteolská lahev (tab. XVIII:182)

H10-137

V. 14 cm, max. š. 10 cm

Číré, silnostěnné sklo. Foukáno. Broušené sklo

Itálie, konec 3. století – začátek 4. století n. l.

Kulovité tělo, dno nepatrně dovnitř prohnuté. Kratší komínkovité hrdlo v místě přechodu v tělo výrazně zaškrčené a směrem k okraji se zužující. Rovně seříznutý zabrušovaný okraj.

Na těle řezba: nápis a pohled na přístav Puteoli

Lepeno z mnoha fragmentů.

Lit. Čadík 1970, 15; Vidman 1975, 17–23; Painter 1975, 54–67

Cf. Whitehouse 1997, no. 458

183. Lahev s kulovitým tělem a dlouhým komínkovitým hrdlem (tab. XVIII:183)

H10-3140

V. 19 cm, max. š. 11,8 cm

Transparentní, modrozelený odstín

Východní Středomoří (?), 3–4. století n. l.

Kulovité tělo, dno nepatrně dovnitř prohnuté. Dlouhé komínkovité hrdlo nepatrně kratší než tělo rozšiřující se mírně směrem k okraji. Okraj rovně seříznutý a zabrušovaný.

Chybí část okraje a hrdla, malé střepy ve spodní části těla. Četné praskliny na hrdle a těle.

Povrch zdrsnělý jemnou důlkovou korozí. Místy irizující.

Cf. Hayes 1975, nos. 288–289; Barkózci 1996, Nr. 278; Roffia 1993, n. 366; Whitehouse 1997, no. 311, dlouhé hrdo, okraj zahnutý dovnitř; Davidson 1952, pl. 56, no. 680, 5. století n. l., stejnobarevné vlákno ovinuté uprostřed hrdla; Atallah–Gawlikowska 2007, no. 116, s výrazným zaškrčením u kořene hrdla

184. Lahev s kulovitým tělem a dutým prstencem pod okrajem (tab. XVIII:184)

H10-8076

V. 18,5 cm, max. š. 12,4 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín

Východní Středomoří, 3.–4. století n. l.

Kulovitě tělo shora a zdola stlačené. Rovné dno, uprostřed mírně dovnitř prohnuté. Kratší komínkovité hrdlo v místě přechodu v tělo zaškrčené a trychtýřovitě se rozšiřující směrem k profilovanému okraji. Vertikální okraj ve spodní části rozšířený dutým prstencem.

Intaktní, odlupující se vrstva, duhově irizující povrch.

Cf. Saldern 1974, Nr. 69, téměř identický tvar, na těle jemné šikmé žlábkování; Atallah-Gawlikowska 2007, no. 129 – hrdlo bez zaškrčení, no. 123 menší nádoba téhož tvaru s jemnými vertikálními žebry na těle a zaškrčením hrdla u kořene

185. Lahev s kulovitým shora stlačeným tělem a dlouhým rozšiřujícím se hrdlem (tab. XVIII:185)

H10-8225

V. 14,4 cm, max. š. 10 cm

Transparentní se zelenavým zabarvením

Východní Středomoří (?), 3.–4. století n. l.

Kulovité shora stlačené tělo. Dno dovnitř prohnuté bez stopy po přílepníku. Nízká prstencitá nožka. Dlouhé komínkovité hrdlo u kořene zaškrčené a směrem k okraji trychtýřovitě rozevřené. Okraj zesílený, nestejně široký, částečně zahnutý dovnitř.

Intaktní, místy rezavá krusta, na některých místech irizující sklo

Cf. Saldern 1974, Nr. 191; Heinemeyer 1966, Nr. 65

186. Lahev s nízkým tělem, dlouhým trychtýřovitě rozšířeným hrdlem (tab. XVIII:186)

H10-1983

V. 12,5 cm, max. š. 7 cm

Transparentní, nazelenalý odstín. Aplikované vlákno

Východní Středomoří (?), 4. století n. l. a pozdější

Nízké válcovité tělo stlačené shora i zdola. Dno dovnitř prohnuté. Krátké plece, dlouhé trychtýřovitě se rozevírající hrdlo s rovně seříznutým okrajem. Pod okrajem horizontálně spirálovitě ovinuté velmi tenké stejnobarevné vlákno v nepravidelných intervalech.

Chybějící střepey na hrdle a těle, četné praskliny. Místy jemná důlková koroze. Okraj nepravidelný.

Cf. Hayes 1975, no. 301 podobný tvar bez vlákna, no. 300 s horizontálně ovinutým vláknem na hrdle; Barkóczci 1996, Nr. 116 podobný tvar, tělo s 11 podlouhlými prohlubněmi; Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 1046 kulatější tělo, široké kónicky se rozšiřující hrdlo, 4.–6. století n. l., Sidon; Atallah–Gawlikowska 2007, no. 151 menší rozměry, vlákno kolem hrdla

187. Lahev/aryballos s horizontálními rýhami (tab. IXX:187)

H10-1795, akvizice 1941, František Zapletal

V. 8,5 cm, max. š. 7,1 cm

Čiré tenkostěnné sklo

Východní Středomoří, 4. století n. l.

Kulovité tělo, dno dovnitř prohnuté. Trychtýřovitě rozšířené hrdlo, v místě přechodu v tělo výrazně zaškrčené. Rovně seříznutý zabrušovaný okraj. Na těle dekor z rytých horizontálních linií, nad výduti dvě, na výduti tři a pod výduti jedna.

Intaktní, místy zdrsňený povrch

Cf. Whitehouse 1997, no. 434 velká lahev s trychtýřovitým hrdlem a broušenými svazy linií; Saldern 1974, Nr. 267; Boosen 1984, Nr. 179 menší lahvička s kratším trychtýřovitým hrdlem bez zaškrčení, Porýní 3.–4. století n. l.; Doppelfeld 1966, Nr. 164 podobný tvar bez výrazného zaškrčení, malovaný dekor, Kolín, 4. století n. l.

188. Čočkovitá lahev (Feldflasche) (tab. IXX:188)

H10-3820, př. č. 18/58, dříve soukromá sbírka

V. 18,5 cm, rozměry těla: 4,5 x 10,3 cm

Transparentní, nazelenalý odstín

3.–4. století n. l.

Čočkovité tělo rozšířené směrem ke dnu, dlouhé komínkovité hrdlo v místě přechodu v tělo mírně zaškrčené, směrem k odlomenému okraji nepatrně zúžené.

Část okraje chybí, jinak intaktní. Jemná prasklina na hrdle. Z jedné strany na těle hustá důlková koroze.

Cf. Arveiller-Dulong–Nenna 2005, nn. 1066–7, všechny ze syrsko-palestinské oblasti; Zampieri 1998, n. 215 s dlouhým komínkovitým hrdlem, 4.–5. století; Hayes 1975, no. 171 s krátkým komínkovitým hrdlem; Barkózci 1996, Nr. 82, 2.–3. století n. l.

189. Lahev se štíhlým dvojkónickým tělem a trychtýřovitě rozevřeným okrajem (tab. IXX:189)

H10-7957, př. č. 1/92, dříve sbírka Bedřicha Formana

V. 16,6 cm, max. š. 7,1 cm

Transparentní, slabě nazelenalé až téměř čiré sklo

Východní Středomoří (?), snad 3.–4. století n. l.

Bikónické tělo s maximální výdutí nepatrně pod polovinou výšky, u dna nepatrně vně rozšířené. Dno uprostřed dovnitř prohnuté. Široce trychtýřovitě rozšířené hrdlo se zaobleným okrajem.

Intaktní, uvnitř silná vrstva hlinito-písčité krusty, místy šupinkovitě se odlupující irizující vrstva.

Cf. bez blízké paralely; Saldern 1974, Nr. 201 tvar okraje, Nr. 202, tvar těla; další s baňatějším tělem Atallah–Gawlikowska 2007, no. 144

190. Lahev/pohár s pytlovitě rozšířeným tělem (tab. IXX:190)

H10-7952, př. č. 2/92, dříve sbírka Bedřicha Formana

V. 11 cm, max. š. 5,8 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín.

Východní Středomoří (?), snad 4. století n. l.

Kyjovitě rozšířené tělo, dno dovnitř prohnuté se stopou po přilepniku. Trychtýřovitě rozevřené hrdlo se zaobleným (zapalovaným) okrajem.

Intaktní, uvnitř odlupující se korozní vrstva, místy irizující.

Cf. Hayes 1975, no. 404

191. Džbán na nožce s kulovitým tělem (tab. IXX:191)

H10-1061, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 18,9 cm, max. š. 14,8 cm

Transparentní, slabý modrozelený odstín

Západní část římského impéria, snad Itálie, 1. století n. l.

Vejšitité tělo směrem ke dnu se zužující. Dno uprostřed výrazně dovnitř prohnuté. Prstenčitá nožka. Komínkovité hrdlo směrem k okraji se přímočaře zužující. Mohutný okraj střechovitě zešíkmený zahnutý ven/dolů nahoru a zpátky dovnitř nestejně šíře. Široké páskové ucho začínající pod okrajem, vedoucí šikmo vzhůru a v ostrém úhlu dosedá na plece. Ucho podélně členěné žebry na plecích vytvářejícími „zuby“.

Intaktní. Minimální známky koroze.

Cf. Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 45; Scatozza Höricht 1986, n. 99; Stern 2001, no. 30;

Biaggio Simona 1991, tav. 41:117.1.001

192. Džbán na nožce s kulovitým tělem (tab. IXX:192)

H10-1063, dříve zámecká sbírka, Brandýs nad Labem

V. 10,9 cm, max. š. 8,5 cm

Transparentní, slabý modrozelený odstín

Západní Středomoří, snad Itálie, 1. století n. l.

Kulovité tělo shora stlačené, nízká prstenčitá nožka, kratší komínkovité hrdlo. Okraj nestejně široký, zahnutý ven a zpátky dovnitř trojúhelníkovitého profilu. Páskové ucho členěné třemi podélnými žebry začíná pod okrajem a v ostrém úhlu se ohýbá směrem k plecím.

Intaktní, prasklina na hrdle. Zevnitř těla rezavě hnědá krusta.

Cf. č. kat. 191 ; též Zampieri 1998, nn. 244–248, 1. století, severní Itálie

193. Džbán bez podstavy s bochníkovitým tělem (tab. IXX:193)

H10-7955, př. č. 1/92, dříve sbírka Bedřicha Formana

V. 17 cm, max. š. 15,5 cm

Transparentní, nazelenalý odstín, vzhled ke korozi původní barva těžko rozpoznatelná

Východní Středomoří, 1 –2. století n. l.

Bočníkovité tělo, dno uprostřed dovnitř prohnuté s důlkem. Komínkovité, směrem k okraji se zužující hrdlo. Okraj zahnutý ven/dolů a zpátky nahoru a horizontálně ven. Široké páskové ucho začínající pod hrdlem vedoucí šikmo vzhůru a v ostrém úhlu dosedá na plece, kde se rozšiřuje. Ucho členěné jemnými žlábkami.

Intaktní, malá část okraje odlomena. Povrch silně zkorodovaný, duhově irizující sklo.

Cf. Kunina 1997, no. 239, kratší hrdlo, stejně profilovaný okraj, Pantikapaion; Boosen 1984, Nr. 56 stejný tvar těla i okraj, z Olbie; Saldern 1974, Nr. 194, podobný tvar, jiný okraj; Biaggio Simona 1991, n. 134.2.052 podobný tvar, jiný okraj

194. Džbán bez podstavy s bočníkovitým tělem (tab. IXX:194)

H10-7960, př. č. 1/92, dříve sbírka Bedřicha Formana

V. 15 cm, max. š. 14,4 cm

Transparentní, slabý modrozelený odstín

Východní Středomoří, 1 –2. století n. l.

Bočníkovité tělo zdola zploštělé, dno uprostřed dovnitř prohnuté se stopou po přilepniku. Krátké komínkovité hrdlo směrem k profilovanému okraji se zužující. Okraj zahnutý dolů, nahoru a šikmo vně vzhůru.

Intaktní, prasklina na hrdle. Místy irizující sklo.

Cf. kat. č. 193

195. Džbánek/pohárek na nízké nožce (tab. IXX:195)

H10-7964, př. č. 1/92 dříve sbírka Bedřicha Formana

V. 9,1 cm, max. š. 8,8 cm

Transparentní, slabounký modrozelený odstín

1.–2. století n. l.

Kulovité tělo shora stlačené. Na dně silnější prstenčitá nožka šikmo vně vyhnutá, uprostřed stopa po přilepniku. Konkávně prohnuté hrdlo se zesíleným zaobleným okrajem. Vertikální tyčinkovité ouško, nahoře s diskovitou opěrkou pro palec, na plecích

s polokulovitým vodorovným výčnělkem. Pod hrdlem ovinuto stejnobarevné vlákno ve třech neúplných horizontálních otáčkách.

Intaktní, uvnitř odlupující se vrstva v jemných šupinkách

Cf. Whitehouse 1997, no. 331 stejný tvar, bez aplikovaného vlákna; Boosen 1984, Nr. 157, Olbie

196. Džbánek/pohárek na nožce s pytlovitě rozšířeným tělem (tab. IXX:196)

H10-7946, př. č. 1/92, dříve sbírka Bedřicha Formana

V. 8,1 cm, max. š. 7,2 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín

Východní Středomoří (?), 3.–4. století (?)

Kónicky se rozšiřující tělo u dna zaoblené a s maximální výdutí. Nízká prstenčitá zaoblená nožka. Krátké, konkávně prohnuté hrdlo se zaobleným vně vyhnutým okrajem. Svislé páskové ouško nepřevyšující okraj, začíná pod okrajem a obloukem dosedá na plece s koncem šikmo vně vyhnutým. Pod hrdlem ovinuto horizontálně stejnobarevné vlákno.

Intaktní, jemná prasklina přes tělo směrem ke dnu. Prasklina na hrdle

Cf. Whitehouse 2003, no. 1186, blízká paralela; bez uch: Kunina 1997, no. 320, Vessberg 1952, pl. IV:35

197. Džbán bez nožky s kulovitým tělem a aplikovaným vláknem (tab. XX:197)

H10-8289

V. 12,5 cm, max. š. 8,2 cm

Transparentní, zelený odstín

Východní Středomoří, Sýrie (?), 4. století n. l.

Kulovité tělo, dno dovnitř prohnuté se stopou po přílepníku. Tenčí komínkovité hrdlo stejné délky jako tělo s trychtýřovitě rozevřeným ústím. Okraj zahnutý ven a zaoblený. Pod okrajem ovinuto horizontálně stejnobarevné vlákno začínající tenkou nitkou a tvořící jeden a půl otáčky. Tyčinkovité ucho tažené od okraje k vláknu a zpět nahoru a obloukem dolů na plece, kde se rozšiřuje. Ucho podélně členěné žlábkem. V dolní části hrdla natavený kousek vlákna (defekt z výroby).

Intaktní, silná korozní vrstva, zdrsňelý povrch.

Cf. Hayes 1975, no. 396 se silným vláknem pod okrajem, bochníkovité tělo bez nožky, no. 438 stejný tvar, bez vlákna pod okrajem; no. 342 stejný tvar těla, jinobarevné vlákno pod okrajem a na těle; Saldern 1974, Nr. 131 stejný tvar, na těle čtyři kruhové prohlubně; Roffia 1993, n. 337

198. Džbánek bez nožky s kulovitým tělem a aplikovaným vláknem (tab. XX:198)

H10-1804, akvizice 1941, František Zapletal

V. 7,6 cm, max. š. 5,7 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín

4. století n. l.

Kulovité tělo, dno uprostřed výrazně dovnitř prohnuté. Kratší komínkovité hrdlo s trychtýřovitě rozevřeným ústím. Okraj zaoblený. Vertikální páskové ucho s opěrkou pro palec (srdčitého tvaru) vytaženou nad okraj. Na okraji ucha dvě podélně členěná výrazná žebra. Pod okrajem ovinuto horizontálně silné stejnobarevné vlákno.

Intaktní, povrch zvrásněný jamkami odloupené tenké vrstvy. Irizující sklo.

Cf. Ružič 1994, T. XI,4; Hayes 1975, no. 340 bez vlákna pod okrajem

199. Džbánek s prohlubněmi na těle (tab. XX:199)

H10-2924, dříve sbírka Palme

V. 12,2 cm, max. š.

Transparentní, slabě nazelenalé, tenkostěnné sklo s bublinami.

Sýrie (?), 4. století n. l.

Dno dovnitř zatažené, kulovité tělo, delší válcové hrdlo s rozevřenými zapalovaným okrajem. Páskové ucho nahoře rozvětvené přisedá k okraji a mírným obloukem dosedá na plece. Ve spodní části hrdla ovinuté horizontální stejnobarevné vlákno ve třech otáčkách.

Na těle sedm prohlubní

Intaktní, místy skvrnitá krusta

Cf. Hayes 1975, no. 437; Saldern 1974, Nr. 131

200. Džbán/lahev s cylindrickým tělem a vertikálním žlábkováním na těle (tab. XX:200)

H10-1802, akvizice 1941, František Zapletal

V. 11,7 cm, max. š. cca 5,2 cm

Transparentní, slabý modrozelený odstín. Foukáno do formy

Itálie, 1. století n. l.

Válcovité tělo s rovným dnem a zaoblenými plecemi. Nestejně široký okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř a zaoblený. Páskové ucho se zesílenými okraji zalomené v ostrém úhlu dosedá rozšířeným koncem na plece. Na těle svislé žlábky, dno a plece hladké.

Fragmentárně dochované, chybí část dna a horní část těla. Prakticky bez známek koroze.

Cf. Scatozza Höricht 1991, Fig 18 a, Pompeje, Antiquarium inv. no. 12191

201. Džbán/lahev s cylindrickým tělem a vertikálním žlábkováním na těle (tab. XX:201)

H10-8253

V, 10,4 cm, max. š. 4,3 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín. Foukáno do formy

Východní Středomoří, 4. století n. l.

Válcové tělo mírně se zužující směrem ke dnu. Dno nepatrně dovnitř prohnuté. Rovné plece, komínkovité hrdlo směrem k ústí trychtýřovitě se rozšiřující. Zaoblený okraj. Tenké vertikální ouško spojené s okrajem a částí hrdla a v ostrém úhlu směřující k plecím. Na těle jemné vertikální žlábky.

Intaktní, na většině povrchu pevná béžová krusta, zbytek duhově opalizující.

Cf. Schlick-Nolte 2002, V-61; Hayes 1975, nos. 428–431; Klesse, B.–Reineking-von Bock 1973, Nr. 22; Saldern 1980, Nr. 60, 61; Saldern 1974, Nr. 71

202. Cylindrický džbán/lahev s komínkovitým hrdlem a široce rozevřeným okrajem (tab. XX:202)

H10-3847, dříve zámecká sbírka, Kynžvart

V. 8,4 cm, max. š. 4,9 cm

Transparentní, téměř čiré sklo

Východní Středomoří (?), 3.–4. století n. l.

Válcovité tělo mírně se zužující směrem ke dnu. Dno dovnitř prohnuté. Zaoblené plece, úzké komínkovité hrdlo trychtýřovitě rozevřené se zaobleným okrajem. Vertikální páskové ucho začínající v polovině výšky hrdla v ostrém úhlu dosedá na plece.

Intaktní, silně opalizující sklo.

Cf. Hayes (1975, nos. 363–364), velké exempláře; Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 1008, v. 15 cm; Saldern 1974, Nr. 258 větší exemplář, stejné ucho (nespojené s okrajem), na těle jemné horizontální rýhy; Whitehouse 1997, no. 329 pod okrajem horizontální vlákno; Atallah–Gawlikowska 2007, no. 56 (bez ucha)

203. Cylindrická lahev (tab. XX:203)

H10-959, akvizice, František Zapletal

V. 12,4 cm, max. š. 9,5 cm

Transparentní, slabě nažloutlý odstín

Východní Středomoří, konec 1 – 2. století n. l.

Široké válcové tělo, dno nepatrně dovnitř prohnuté. Zaoblené plece, krátké komínkovité hrdlo v místě přechodu v tělo zaškrčené. Okraj zahnutý dolů, nahoru a horizontálně směrem ven. Pod okrajem široké páskové ucho podélně členěné jemnými žebry v ostrém úhlu dosedající na plece.

Intaktní, minimální koroze.

Cf. Kunina 1997, no. 230 bez rytých linií; Stiaffini–Borghetti 1994, tav. 60; Stern 2001, no. 39 s rytými liniemi; Vessberg 1952. pl. V:21, 33 s rytými liniemi; Boosen 1984, Nr. 172, 173; Weinberg 1992, no. 88 s rytými liniemi

204. Cylindrická lahev (tab. XX:204)

H10-1805, akvizice 1941, František Zapletal

V. 10,6 cm, max. š. 10,9 cm

Transparentní, slabý modrozelený odstín

Východní Středomoří, 1.–2. století n. l.

Široké válcové tělo s rovným dnem, uprostřed mírně dovnitř prohnutým. Zešikmené a mírně zaoblené plece. Krátké komínkovité hrdlo zužující se směrem k okraji zahnutému dolu, nahoru a šikmo vně vyhnutému. Kanelované páskové ucho s ostrým lomem, začínající pod „límcovým“ okrajem členěné čtyřmi žebry zakončenými krátkými výběžky.

Intaktní, zbytky hlinité krusty, na dně výraznější koroze.

Cf. kat. č. 203

205. Fragment hrdla a okraje velké lahve (tab. XX:205)

H10-1062

V. fragmentu

Transparentní, namodralý odstín, silnostěnné sklo

Východní Středomoří, 1–2. století n. l.

Část plecí, komínkovité hrdlo, okraj zahnutý ven, dolů, nahoru a horizontálně ven. Široké páskové ucho v ostrém úhlu dosedá na plece. Ucho podélně členěné tenkými žebry. Směrem k plecím se ucho rozšiřuje a žebra jsou vyšší.

Fragment, prasklina pod hrdlem, chybí část okraje

Cf. kat. č. 203

206. Hranatá lahev (tab. XXI:206)

H10-6298, př. č. 2/86, výkup starožitnosti

V. 14,7 cm, rozměry 9,8 x 8 cm

Transparentní, světle zelené silnostěnné sklo

Západní Středomoří, 1–2. století n. l.

Hranaté tělo, dno uprostřed dovnitř prohnuté. Zaoblené plece, kratší komínkovité hrdlo u kořene zaškrčené. Široký horizontální okraj s malým kruhovým otvorem uprostřed. Okraj zahnutý ven, nahoru a zpátky dovnitř. Pod okrajem posazené páskové ucho vedoucí šikmo vzhůru a v ostrém úhlu dosedá na plece. Ucho podélně členěné jemnými rýhami.

Praskliny na těle, jinak intaktní. Místy silná vrstva pevné krusty, zejména na dně a okraji.

Cf. Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 68, stejný tvar těla; Goethert-Polaschek 1977, Nr. 1200, 1202; Stiaffini–Borghetti 1994, Tav. 68; Zampieri 1998, n. 124; Toniolo 2000, nn. 241–242; Bonomi 1996, n. 294; Whitehouse 2003, no. 1176; Calvi 1968, Tav. D:7

207. Hranatá lahev (tab. XXI:207)

H10-8091

V. 14 cm, max. š. 10,2 cm

Transparentní, silnostěnné, zelenomodrý odstín

Západní Středomoří, snad Itálie, 1.–2. století n. l.

Hranaté tělo, zaoblené plece. Rovné hladké dno. Komínkovité hrdlo s okrajem zahnutým ven, nahoru a zpátky dovnitř a střechovitě sešikmeným. Páskové ucho začíná pod okrajem, vede šikmo vzhůru a v ostrém úhlu dosedá na plece, kde je rozšířené. Ucho podélně členěné čtyřmi žebry, na plecích vytvářejícími „zuby“. Na těle z každé strany nevýrazný otisk z formy: soustředné kruhy.

Kousek okraje odštípnutý, jinak intaktní. Povrch odřený, bez výrazných známek koroze.

Cf. Charlesworth 1966, Fig. 3, stejný typ okraje; Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 69

208. Hranatá lahev (tab. XXI:208)

H10-5227

V. 7,9 cm, max. š. 6,5 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín

Západní Středomoří, snad Itálie, 1.–2. století n. l.

Čtvercové tělo se zaoblenými hranami a plecemi. Rovné dno. Komínkovité hrdlo mírně se zužující směrem k okraji. Užší okraj zahnutý ven, nahoru a zpátky dovnitř. Páskové ucho začíná v polovině výšky ucha, vede šikmo vzhůru a v ostrém úhlu dosedá na plece. Ucho podélně členěné dvěma mohutnými žebry na okraji, které tvoří na plecích dva lívancovité útvary. Na dně: slabé reliéfní soustředné kruhy uprostřed s kruhovým výčnělkem.

Intaktní, místy malé zbytky nečistot.

Cf. č. kat. 207; Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 67 (větší exemplář, ucho členěno dvěma žebry)

209. Hranatá lahvička (tab. XXI:209)

H10-2932, dříve sbírka Palme

V. 9,8 cm, max. š. 4,8 cm

Transparentní, slabě nazelenalý odstín, na hrdle šlíry, protáhlé bubliny

Západní Středomoří, 2. století n. l.

Hranaté tělo, dno uprostřed dovnitř prohnuté. Zaoblené plece, komínkovité hrdlo mírně konkávně prohnuté. Okraj zahnutý zpátky dovnitř a mírně zešikmený. Pod okrajem začíná páskové ucho vedoucí šikmo nahoru a v ostrém úhlu k plecím, podélně členěné třemi zaoblenými žebry, které se na plecích rozšiřují v nestejně velké lívancovité výčnělky. Na dně uprostřed reliéfní kruh a v rozích písmena: CCPC a stopa po přílepníku.

V jednom místě na těle doplňovaný střepek a praskliny. Zevnitř místy zbytky krusty.

Cf. Charlesworth 1966, 34, Fig. 7, 15 pouze stejná značka; Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 71, 72 tvar těla; Toniolo, 2000, n.240

210. Amfora s cylindrickým tělem (tab. XXI:210)

H10-138

V. 11,4 cm, max. š. 3,9 cm

Transparentní, modrozelený odstín

polovina 3.–4. století n. l.

Dlouhé válcové tělo nepatrně se zužující směrem ke dnu. Dno dovnitř prohnuté se stopou po přílepníku. Ostrý přechod těla v plece, delší hrdlo s vně vykloněným zaobleným okrajem. Dvě svislá pásková ucha členěná velmi jemnými žlábkami začínají na plecích a taženy jsou v ostrém úhlu k hrdlu a tenkým proužkem směrem k okraji. Okraj nestejně silný.

Intaktní, uvnitř šupinkovitě se odlupující vrstva, povrch hladký.

Cf. Fremersdorf 1958, Taf. 89; Whitehouse 2001, no. 729 týž tvar těla i utváření uch, větší exemplář; Weinberg 1992, no. 24, pl. 8

211. Plochá amfora (tab. XXI:211)

H10-8092

V. 13,6 cm, max. š. 8,4 cm

Transparentní, žlutozelený odstín. Foukáno, pak zploštěno. Aplikovaná ucha.

Východní Středomoří, pravděpodobně Sýrie-Palestina, 4. století n. l.

Čočkovité tělo, u dna z profilu širší než v místě přechodu v komínkovité delší hrdlo dole zaškrčené. Okraj zahnutý ven a zpátky dovnitř. Dvě svislá ucha začínající pod okrajem a dosedající na horní část těla ukončená zvednutou patkou. Jedno ucho zdvojené v horní části vytvářející kruhový prsteneček, spodní ucho přechází na těle ve vlnovku. Ucha ze slabě prosvítajícího zeleného vlákna.

Pod jedním uchem doplněný střep, praskliny na těle, jinak intaktní. Uvnitř vrstva nečistot. Na hrdle šlíry. Místy slabě irizující.

Cf. Hayes 1975, no. 389 „Galilee“ fabric; Saldern 1974, Nr. 62 kombinace se zeleným vláknem, na těle optický dekor: jemné žebrování; Arveiller-Dulong–Nenna 2005, n. 1070

212. Amfora/jar s dutým prstencem pod okrajem (tab. XXI:212)

H10-3699, př. č. 18/58, dříve soukromá sbírka

V. 12,3 cm, max. š. 10 cm

Transparentní, nazelenalý odstín. Středně silné sklo.

Sýrie-Palestina, 4. –5. století n. l.

Baňaté, shora stlačené tělo s téměř rovnými plecemi. Dno dovnitř prohnuté se stopou po přílepníku. Trychtýřovitě rozšířené hrdlo, kratší než tělo. Přibližně 1 cm pod okrajem dutý, vně vypouklý prsteneček. Okraj vertikální zaoblený. Dvě svislá ucha nasazená na okraji, připevněná k prstenci a v pravém úhlu zalomená směrem k plecím, kde jsou rozšířená. Uprostřed těla 16 svislých paralelních mělkých žlábků v širších dostupech.

Intaktní, bez známek koroze. Jemná prasklina na hrdle směrem k okraji.

Cf. Seligman–Zias–Stark 1996, Fig. 15:1, týž tvar bez dekoru; Hayes 1975, no. 386, pouze tvar; Whitehouse 1997, no. 297 (z purpurového skla bez dekoru na těle), Barkózci 1996, Nr. 58, stejný tvar, cikcak dekor na těle.

213. Amfora s kuželovitě rozšířeným tělem a aplikovaným zvlněným vláknem (tab. XXI:213)

H10-1817, akvizice 1941, František Zapletal

V. 15,2 cm, max. š. 7,3 cm

Transparentní, světle žlutozelený odstín, silnostěnné, aplikované vlákno

Sýrie-Palestina, 4.–5. století n. l.

Kónicky se rozšiřující tělo směrem ke dnu. Dno dovnitř prohnuté se stopou po přílepníku. Kratší komínkovité hrdlo s rovně seříznutým okrajem s nataveným prstencem. K okraji připevněno prstenčité ouško, začínající vlnovkou, z kterého vybíhá svisle směrem ke dnu zvlněné tmavé zelenomodré opakní vlákno.

Chybí část okraje a hrdla, druhé ouško. Jinak intaktní. Na těle šlíry, místy irizující sklo. Na záhybech vlákna stopy hlinitopísčité krusty.

Cf. Kunina 1997, nos. 404–405, lahev na nožce se zvlněným vláknem; Barkóczi 1996, Nr. 61, Hayes 1975, no. 315, lahev bez nožky, stejný tvar těla, trychtýřovité hrdlo bez uch. Po stranách těla zvlněné vlákno; Stern 2001, no. 170, lahev na nožce se dvěma vertikálními uchy a pod nimi se zvlněným vláknem kontrastní barvy.

214. Lahev/amfora s aplikovaným cikcak vláknem (tab. XXI:214)

H10-1813, akvizice 1941, František Zapletal

V. 13,9 cm, max. š. 8,4 cm

Slabě transparentní, vínové sklo

Východní Středomoří (?), 1. století n. l.

Kulovité tělo, rovné dno. Komínkovité kratší hrdlo mírně se zužující směrem k okraji. Okraj zahnutý ven/nahoru a zpátky dovnitř. Na povrchu ode dna spirálovitě ovinuté opakní vlákno v nestejně hustých otáčkách.

Chybí dva střepy na těle, jeden menší na hrdle a část okraje.

Cf. Schlick-Nolte 2002, V-51 kobaltově modré sklo s bílým vláknem; Kunina 1997, no. 198 světle fialové sklo; Dusenbery 1971, Fig. 50 modrá s bílým vláknem; Whitehouse 2001, nos. 700–701

215. Pánev s vodorovným držadlem (tab. XX:215)

H10-1809, akvizice 1941, František Zapletal

V. 5,9 cm, max. š. 9,7 cm, d. s držadlem 16,5 cm

Transparentní, silnostěnné, žlutozelený odstín

Pravděpodobně Itálie, 1.–2. století n. l.

Válcové tělo, prstenčitá nožka. Prostředek dna mírně dovnitř prohnutý. Zesílený zaoblený okraj. Vodorovná veslovitá rukojeť s konvexně prohnutými okraji, na konci rukojeti obdélníková prohlubeň (kolek?)

Intaktní, prasklina na těle, místy jemná důlková koroze.

Cf. Hayes 1975, no. 148 blízka paralela tvarem i kvalitou skla; Kunina 1997, no. 202 na užší kónické nožce, polokulovitý tvar těla; Whitehouse 1997, no. 346; Vessberg 1952, pl. II:21,22; Zampieri 1998, n. 255

216. Kulovitá lahvička (sprinkler) (tab. XX:216)

H10-1815, akvizice 1941, František Zapletal

V. 8,4 cm, max. š. 5,5 cm

Hrdlo transparentní -- zelený odstín. Foukáno do formy.

Sýrie nebo Palestina, polovina 3. století n. l.

Kulovité tělo, dno dovnitř prohnuté. Komínkovité hrdlo s široce trychtýřovitě rozevřeným ústím. Okraj zahnutý dovnitř a zaoblený. V místě přechodu těla v hrdlo přepážka s kruhovým otvorem. Na těle kosočtverečný dekor s patrným svislým švem z místa spojení formy.

Intaktní, silně irizující, zejména na těle.

Cf. Stern 2001, no. 130; Stern 1995, nos. 129, 130; Saldern 1974, Nr. 43

217. Kulovitá lahvička (sprinkler) (tab. XX:217)

H10-1830, akvizice, František Zapletal

V. 8 cm, max. š. 5,6 cm

Transparentní, nazelenalý odstín. Foukáno do formy

Sýrie, polovina 3. století n. l.

Kulovité tělo na dně se stopou po přílepníku. Krátké komínkovité hrdlo se široce rozevřeným ústím. Okraj zahnutý šikmo nahoru. Uvnitř hrdla v místě přechodu v tělo přepážka s malým kruhovým otvorem. Na těle nevýrazný kosočtverečný dekor.

Intaktní, prasklina na těle. Místy zbytky vápenné krusty, povrch zdrsňelý důlkovou korozí. Irizující vrstva.

Cf. kat. č. 216

218. Kulovitá lahvička (sprinkler) (tab. XX:218)

H10-961, akvizice, František Zapletal

V. 9,6 cm, max. š. 5,8 cm

Transparentní, slabý žlutozelený odstín. Foukáno do formy

Sýrie, 3.–4. století n. l.

Kulovité tělo, dno výrazně dovnitř prohnuté se stopou po přílepníku. Komínkovité hrdlo stejně dlouhé jako tělo. Široce rozevřené ústí šikmo vzhůru. Okraj zaoblený. Uvnitř hrdla v místě přechodu v tělo přepážka s malým kruhovým otvorem. Na těle jemné svislé žlábkování špatně patrné přes korozní vrstvu.

Intaktní, řidší a hlubší důlková koroze. Uvnitř místy tmavě rezavá krusta, irizující sklo.

Cf. Filarska 1952, Nr. kat. 99

219. Kulovitá lahvička (sprinkler) (tab. XX:219)

H10-1793, akvizice1941, František Zapletal

V. 9,6 cm, max. š. 7,2 cm

Transparentní, žlutozelený odstín. Na hrdle protáhlé bubliny. Foukáno do formy a z volné ruky.

Sýrie, 3.–4. století n. l.

Kulovité tělo, dno uprostřed s důlkem. Komínkovité hrdlo zužující se směrem k horizontálnímu širokému ústí. Okraj zesílený a zaoblený. Vada vzniklá při opracování okraje. Uvnitř hrdla v místě přechodu v tělo přepážka s malým kruhovým otvorem. Na těle jemné spirálovité žlábkování.

Intaktní, uvnitř šupinková koroze.

Cf. Hayes 1975, no. 282 stejný tvar i dekor; Whitehouse 2001, no. 621

220. Zdvojené unguentarium (tab. XX:220)

H10-4685, dříve zámecká sbírka, Sychrov

V. 10,6 cm, s uchem 16 cm

Transparentní, nazelenalý odstín.

Palestina, 4.–5. století n. l.

Zdvojené tělo tvořené dvěma tubami u dna nestejně šíře. Dno zploštělé. Okraj zahnutý dovnitř a zaoblený. Dvě krátká svislá ucha v horní části tvořící ostrý úhel. Přes okraj vysoké obloukovité příčné ucho nestejného průřezu.

Intaktní. Silná korozní vrstva po celém povrchu, místy irizující sklo.

Cf. Gorin-Rosen–Katsnelson 2007, Fig. 19; Stern 2001, no. 179 identická nádobka; Hayes 1975, no. 358; Whitehouse 2001, no. 743 podobná; Kunina 1997, no. 413

221. Zdvojené unguentarium (tab. XX:221)

H10-3803, př. č. 18/58, dříve soukromá sbírka

V. 9,5 cm, průměr okraje 3,9 cm

Transparentní, medově zbarvené silnostěnné sklo. Zbytky uch ze slabě nazelenalého skla.

Palestina, 4.–5. století n. l.

Zdvojené tělo tvořené dvěma tubami. Okraj dovnitř zahnutý a shora zploštělý. Kolem těla ovinuto horizontálně vlákno z nebarveného skla v nepravidelných intervalech a různé tloušťky. Ucha odlomena, zbytky nasazení uch na okraji a pod okrajem.

Intaktní, bez výraznějších známek koroze.

Cf. kat. č. 220

222. Sací lahvička (?) (tab. XX:222)

H10-1811, akvizice 1941, František Zapletal

V. 10,5 cm, max. š. 7,7 cm

Transparentní, nažloutlý odstín

2.–4. století n. l. (?)

Kulovité tělo, rovné dno uprostřed s důlkem a s prstenčitou podstavou. Na plecích šikmo vzhůru krátká trubicovitá směrem ke konci se zužující výlevka. Komínkové hrdlo s okrajem zahnutým dolů, nahoru a shora horizontálně zploštělým. Pod okrajem vertikální páskové ucho obloukem dosedající na plece. Okraje ucha podélně členěné výraznými žebry, na plecích nespojenými.

Intaktní, místy zdrsňelý povrch. Uvnitř mapy tvořené odlupující se korozní vrstvou.

Cf. Fremersdorf 1958, Taf. 64; Stern 2001, Nr. 89

223. Lahev srpovitého tvaru (tab. XX:223)

H10-142

V. 25 cm, průměr hrdla 2 cm

Čiré, silnostěnné sklo

Porýní (?), 4. století n. l. (?)

Tělo zakřivené do tvaru srpů, nahoře oválného průřezu, směrem ke špičce zploštělé. Hrdlo kruhového průřezu zdobené zabrušovanými prstenci, dva na hrdle a jeden na začátku těla.

Intaktní, místy slabě irizující, minimální koroze

Lit. Čadík 1970, obr. 17a

Cf. bez blízké paralely

224. Hlava lvíčka–aplika (tab. XX:224)

H10-3758

Rozměry: 2,4 x 1,9 cm

Transparentní, slabý nažloutlý odstín. Z formy.

Egypt (?), 4. století n. l.

Kruhová aplika původně připevněná ke stěně nádoby. Hlava lvíčka ve vysokém reliéfu s otevřenou tlamou, reliéfně provedenýma očima a ornamentálně provedenou hřívou. Zadní strana hladká.

Místy odlupující se irizující tenká vrstva.

Cf. Medailony s lvími hlavičkami: Whitehouse 2003, no. 816; Hayes 1975, nos. 605–606; Arveiller-Dulong–Nenna 2005, nn. 1221–1226; Kunina 1997, no. 175

225. Pohárek (Sturzbecher) (tab. XXIII:225)

H10-2925, dříve sbírka Palme

V. 10,6 cm, průměr okraje cca 6,2 x 6,4 cm

Transparentní, světle zelené sklo. Foukáno do formy

Západní Evropa, severní Francie (?), 6.–7. století n. l.

Vyšší tělo se stěnami konkávně prohnutými. Polokulovité dno se stopou po přilepníku. Okraj nepravidelný, zaoblený. Tělo vertikálně členěné jemnými žebry začínajícími pod okrajem a končícími u dna.

Intaktní, na těle šlírý. Téměř bez známek koroze.

Cf. Whitehouse 2001, no. 614 identický tvar a dekor, no. 670 se spirálovitým žebrováním; Honey 1946, pl. 12A, Ashford, Kent se svislými žebry; Heinemeyer 1966, Nr. 77, se svislými žlábkem; Ancient glass 1957, no. 438 ze zelenavého skla bez výzdoby

226. Miniaturní lahev s fasetovým výbrusem (tab. XXIII:226)

H10-7956

V. 5,9 cm, max. š. 4,8 cm

Transparentní, zelenomodré silnostěnné sklo. Broušeno

Islámské sklo, 8.–10. století

Rovné dno, kulovité tělo, rovné plece, mírně trychtýřovitě rozšířené hrdlo. Na těle dvě řady konkávních oválných faset ve dvou řadách každá po 13 fasetách, uspořádaných do vzoru včelí plástve (honeycomb). Řady jsou odděleny nahoře a dole mělkým broušeným žlábkem.

Intaktní, na plecích v jednom místě malý kousek odštípnutý

Cf. Lahvička se dvěma řadami okrouhlého fasetového výbrusu cf Schlick-Nolte 2002, V-75; podobná lahvička Saldern 1974a, 761; Saldern 1974, n. 412 se dvěma řadami faset, n. 413 se třemi řadami faset; Saldern 1980, no. 154, stejný motiv ve více řadách, fasety i na

hrdle, 9. - 10. století; Roffia 1993, n. 444; Ancient Glass 1957, no. 581 - fasety ve dvou řadách; Whitehouse 2010, no. 58, fasety ve třech řadách; Honey 1946, pl. 14C.

227. Lahev s kulovitým, shora stlačeným tělem (tab. XXIII:227)

H10-960

V. 11,4 cm, max. š. 14,5 cm

Pozdně sasánovské nebo raně islámské, 3.–8. století

Transparentní, slabě nazelenalé sklo s bublinami

Kulovité, shora stlačené tělo, dno výrazně dovnitř prohnuté se stopou po přílepníku, krátké válcovité hrdlo se zaobleným okrajem shora zploštělým.

Intaktní. Uvnitř nesouvislá vrstva hnědé krusty.

Cf. Prakticky identická nádobka byla nalezena v Súsách – Lamm 1931, Pl. LXXVIII; další Whitehouse 2005, no. 2, průsvitné tmavě zelené sklo, 3.–7. století n. l.; Dusenbery 1971, Fig. 52, 3.–4. století n. l., podobná Schlick-Nolte 2002, V-71 – menší rozměry víc zploštělé tělo, 7.–8. století; Oliver 1980, no 231, kulovité tělo; Saldern 1974, Nr. 336 *Fadendekor*, Nr. 367 kulovitější tělo.

228. Fragment nízké misky s rovným dnem a svislými stěnami (tab. XXIII:228)

H10-8232

V. 4,2 cm, prům. 9 cm

Slabě prosvítající, silnostěnné zelenožluté sklo

Islámské sklo 9.–10. století n. l.

Část dna a svislé stěny. Fragment pochází z misky s rovným dnem a svislými stěnami.

Fragment. Místy irizující povrch.

Cf. Saldern 1974, nn. 354–356; Lamm 1935 pl. 10, I a K ; Ricke 1995, nn. 59–61, 8.–10. století.

229. Malá lahvička s vejčítým tělem s dutým prstencem na hrdle (tab. XXIII:229)

H10-3840

V. 8,9 cm. max. š. 3,3 cm

Transparentní modré sklo

Islámské sklo 9.–10. století, nebo mladší

Zašpičatělé dno s odlomeným koncem (?), vejčité tělo, cylindrické hrdlo uprostřed s dutým prstencem, trychtýřovitě rozevřený nepravidelný okraj. Kolem dna a na hrdle natavený nepravidelný chuchvalec skla.

Intaktní. Bez koroze

Cf. Roffia 1993 n. 452, zelenomodré sklo, 9.– 12. stol., *sul fondo grumo di vetro applicato*; identická Boosen 1984, Nr. 154, Sýrie, 8.–10. století; podobná Kröger 1995, no. 116, 9.– 10. století, Tepe Madrased, Irán, malá lahvička s vejčitým tělem foukaná do formy s nevýraznými vertikálními žebry na těle, na hrdle dutý prsteneček, nepravidelný vně vykloněný okraj; podobná Lamm 1935, Pl. 9D a E.

230. Malá lahvička s vejčitým tělem s dutým prstencem na hrdle (tab. XXIII:230)

H10-3132

V. 9 cm, max. š. 3 cm

Transparentní, světle modré sklo s jemnými i velkými bublinami

Islámské sklo 9.–10. století, nebo mladší

Zašpičatělé vejčité tělo. Delší, směrem k okraji trychtýřovitě se rozšiřující hrdlo uprostřed s dutým prstencem. Okraj vně vyhnutý, nestejně širší a opracovaný.

Intaktní, téměř bez známek koroze. Část špičky odlomena. Hrdlo vyhnuté z osy

Cf. kat. č. 229

231. Flakon s protáhlým ke špičce se zužujícím tělem (tab. XXIII:231)

H10-2938

V. 11 cm, max. š. 2,7 cm

Transparentní, nazelenalý odstín

Islámské sklo 9.–10. století, nebo mladší

Protáhlé tělo směrem ke dnu se zužující, maximální šířka pod hrdlem. Na začátku hrdla dutý prsteneček. Okraj a konec špičky odlomený.

Cf. kat. č. 229

232. Lahev válcovitým tělem a motivem spirál (tab. XXIV:232)

H10-7954

V. 10 cm, max. š. 5,3 cm

Irán (?), 9.–10. století

Průsvitné modrozelené sklo s drobnými bublinami.

Válcovité tělo se širokým dnem dovnitř prohnutým, téměř vodorovné plece a cylindrické hrdlo mírně se obloukovitě zužující směrem k talířovitému okraji. Hrdlo hladké, na těle dvě horizontální řady spirál, vršky spirál v horní řadě chybí.

Intaktní, na několika místech na povrchu rezavě hnědá krusta. Místa irizující sklo.

Cf. Cf. Saldern 1974, Nr. 361–2 lahve nezdobené ze světle modrého a tmavomodrého skla, velké rozměry;; Lamm 1935, pl. 16/J – lahvička z nezdobené sklo, v. cca 12 cm, blízké tvarem i rozměry; Ancient Glass 1957, nos. 552, 555. 557 podobný tvar, s výjimkou č. 557 velké rozměry, řezaný ornament; Jenkins 1986, no. 29, velká lahev s řezaným vzorem, první polovina 11. století.

233. Lahev s ornamentálním dekorem (tab. XXIV:233)

H10-7947

V. 9 cm, max. š. 5,2 cm

Transparentní, slabě nazelenalé sklo

Irán, 10.–12. století

Dno mírně dovnitř prohnuté. Oktogonální tělo se zaoblenými hranami směrem k hrdlu se přímočaře rozšiřuje. Rovné plece. Mírně trychtýřovitě rozšířené hrdlo zúžené v místě přechodu k plecím. Nepravidelný okraj. Na těle reliéfní ornamentální dekor: dva a dva široké panely s kosočtverci a cikcak linie oddělené vždy dvojicí svislých žeber. Křivé dno a plece, asymetricky umístěné hrdlo. Intaktní. Téměř celý povrch pokrytý světle hnědou krustou.

Cf. Saldern 1968, no. 67, prakticky identická, islámské sklo, 10.–12. století, no. 68, svislá žebra, podobný tvar; Saldern 1974, Nr. 318 (sechskanting, jiný dekor na těle) ; Saldern

1980, nos. 169–170 (tvar podobný – baňatější tělo, trychtýřovité hrdlo, jiná ornamentální dekorace: no. 169 double frieze of large circles with raised center, on the shoulder a band of dots; no. 170: four concentric circlets alternating with candelabra-like motifs. v dolní části a band of raised triangles.

234. Miniaturní konvička se zobákovitou výlevkou (tab. XXIV:234)

H10-7958.

V. 7,5 cm, max. š. 4,1 cm

Transparentní, nazelenalé tenkostěnné sklo

Irán, 7.–9. století

Prstenčítá nožka, plynulá křivka těla s maximální výdutí ve spodní části, prohnuté hrdlo se zobákovitě tvarovaným okrajem. Na výduti zbytek ouška podélně členěného jemnými rýhami. Stopa po přílepníku.

Nekompletní, ouško odlomeno, velká část těla chybí.

Cf. Ricke 1995, n. 56 bez výzdoby z nazelenalého skla; Saldern 1974, Nr. 386–7; Jenkins 1986, no. 14; Ancient Glass 1957, no. 560 – lahev s ornamentálním řezaným dekorem na těle.

235. Konvička s plastickým (dutým) prstencem na hrdle (tab. XXIV:235)

H10-7959.

V. 9,9 cm, max. š. 5,3 cm

Transparentní, lahvově zelené sklo

Blízký východ, 10.–12. století

Plynulá křivka těla hruškovitého tvaru s maximální výduti u dna. Prstenčítá nožka. Na hrdle plastickým dutý prstenec. Zobákovitě formovaný okraj. Ouško oválného průřezu nahoře s opěrkou pro palec vyčnívající nad okraj, podélně členěné jemnými žlábkami a v místě spojení s výduti rozšířené. Na hrdle a většině těla až k výduti jemné, šikmo se rozbíhající žlábkami.

Intaktní, chybí větší kus okraje

Cf. Saldern 1974, Nr. 302; pozdější varianty: Lukens 1965, nos. 13–14 s tělem v dolní části s ostrým lomem a aplikovanou dekorací.

236. Miniaturní lahvička s nízkým válcovitým tělem (tab. XXIV:236)

H10-7951.

V. 5,8 cm, max. š. 4,5 cm

Transparentní nazelenalé sklo

12.– 14. století n. l. (?)

Dno mírně dovnitř prohnuté, válcovité tělo, rovné plece, dlouhé hrdlo konkávně vypouklé, pod okrajem dutý prsteneček, okraj vně vyhnutý. Na hrdle pod prstencem a na plecích jemná plastická žebra, na plecích paprskovitě se rozbíhající.

Intaktní, na okraji malý kousek odštípnutý, vevnitř rezavá krusta.

Bez bližších paralel, cf. Lamm 1935, pl. 20 H, nádobka podobného tvaru větších rozměrů, žlábkování na hrdle a plecích, 12.– 14. století.

237. Lahev s negativním reliéfem (tab. XXIV:237)

H10-8254

V. 9,9 cm

Transparentní, slabě nazelenalé. Jemné bubliny

Irán, 12.–13. století n. l. (?)

Válcovité tělo směrem k plecím mírně se rozšiřující. Dno mírně dovnitř prohnuté. Rovné plece, kratší válcovité hrdlo s vně vykloněným okrajem. Hrdlo hladké, na těle dekor: ve středu těla řada tečkovaných rozet ohraničených kruhem, spodní řada soustředné půlkružnice s tečkovanými rozetami, v horní řadě polovina dekoru ze spodní řady. Na dně do kruhu uspořádané kapkovité útvary s kroužkem uprostřed. Uprostřed dna soustředné kruhy.

Intaktní, drobné poškození zevnitř hrdla. Bez koroze.

Cf. Dusenbery 1971, fig. 61A,B; Lamm 1935, pl. 23 C

238. Omom (tab. XXIV:238)

H10-4681

V. 10,8 cm, max. š. 4,8 x 6,8 cm

Slabě nažloutlé sklo

Islámské sklo, 13.–14. století

Cibulovité tělo mírně ze stran zploštělé. Dno výrazně dovnitř prohnuté, úzké trubicovité hrdlo směrem vzhůru se mírně zužující. U kořene hrdla dvě malá aplikovaná ucha hadovitě stočená.

Intaktní, odlupující se irizující vrstva, na povrchu jamková koroze

Cf. Saldern 1980, no. 192; Oliver 1980, no. 270, bez oušek a větších rozměrů no. 269;

Saldern 1974, nn. 383, 384; Dusenbery 1971, no. 65 (fig. 64).

Seznam použité literatury:

- Ancient Glass 1957: Glass from the Ancient World: the Ray Smith Collection: a special exhibition. New York.
- Antonaras, A. 2007: Early Christian Glass Finds from the Museum Basilica, Philippi, *JGS* 49, 47–56
- Arveiller-Dulong, V.—Nenna, M-D. 2005: Les verres antiques du Musée du Louvre. Paris.
- Atallah, M.—Gawlikowska, K. 2007: The Glass in the Beiteddine Museum (Walid Joumblatt Collection), *Baal* 11, 167–277
- Barag, D. 1985: Catalogue of Western Asiatic Glass in the British Museum. London.
- Barag, D. 1991: The Contribution of Masada to the History of Early Roman Glass, in *Roman glass : two centuries of art and invention* (Newby, M. a Painter, K. eds). London.
- Barkóczy, L. 1996: Antike Gläser. Roma.
- Berger, L. 1960: Römische Gläser aus Vindonissa. Basel.
- Biaggio Simona, S. 1991: I vetri romani. Provenienti dalle terre dell'attuale Cantone Ticino. Locarno.
- Bianchi, R. S. (ed.) 2002: Reflection on Ancient Glass from the Borowski Collection. Mainz am Rhein
- Bonomi, S. 1996: Vetri antichi del Museo Archeologico Nazionale di Adria. Adria.
- Boosen, M. 1984: Antike Gläser. Kassel
- Boháč, L.—Bouzek, J. 1999: Hellenistic and Roman Finds from Bedřich Hrozný's Excavations at Tell Erfad, Syria (Part III and Addenda), *Eirene* XXXV, 47–60
- Bouzek, J. (ed.) 1974: Anatolian Collection of Charles University (Kyme I). Glass Skyphos, 169–171
- Bouzek, J. (ed) 2002: Czech Excavation in Beirut, Martyr's Square (Bey 069, Sondage A), *Eirene* XXXVIII, 3–166
- Bouzek, J. 2013: Excavation report. The Finds: 24. Glass, in Bouzek, J.—Domaradzka, L.—Gotzev, A.—Archibald, Z. H. eds: *Pistiros V: Excavations and Studies*, Prague, 250–253
- Bucovala, M. 1968: Vase antice de sticla la Tomis. Muzeul de Arheologie Constanta. Constanta.
- Brill, R.H. 1999: Chemical analyses of early glasses 1, 2. Corning.
- Calvi, M.C. 1968: I vetri romani del Museo di Aquileia. Aquileia.

- Carrington Smith, J. 1982: A Roman Chamber Tomb on the South-East Slopes of Monasteriaki Kephala, Knossos, in *BSA*, pp. 255–293.
- Clairmont, Ch. W. 1963: Excavation at Dura Europos. Final Report, vol, 4, part 5. The Glass Vessels. New Haven.
- Cool, H.E.M–Price, J. 1995: Roman Vessel Glass from excavation in Colchester, 1971–85. Colchester
- Crowfoot, G. M. 1957: „The Glass“, in *Samaria-Sebaste III. The objects from Samaria*. London, 403–22
- Czurda-Ruth, B. 1979: *Die Römischen Gläser vom Magdalensberg*. Klagenfurt.
- Čadík, J. 1925: O skle antickém. Výroční zpráva Západočeského umělecko-průmyslového musea města Plzně za správní rok 1924. Plzeň.
- Čadík, J. 1970: *Antické sklo. Průvodce výstavou v Národním muzeu v Praze*. Praha.
- Davidson, G. R. 1952: *Corinth XII. The minor objects*. New Jersey.
- Dawes, S. 2002: Hellenistic and roman mosaic glass: a new theory of production. *Annual of the BSA* 97, 413–428
- De Tommaso, G. 1990: *Ampullae vitreae. Contenitori in vetro di unguenti e sostanze aromatiche dell' Italia ormana (I sec.a.C.–III sec.d.C)*. Roma.
- Degryse, P. – Schneider, J. 2008: Pliny the Elder and Sr - Nd isotopes: tracing the provenance of raw materials for Roman glass production. *Journal of Archaeological Science* 35, 1993–2000.
- Doppelfeld, O. 1966: *Römisches und Frankisches Glas in Köln*. Köln.
- Dries, F. M. A. van den 2007: Some Notes on Roman Mold Material and the Technique of Molding for Glassblowing, *JGS* 49, 23–38
- Dusenbery, E. B. 1967: Ancient Glass from the Cemeteries of Samothrace. *JGS* 9, 34–49
- Dusenbery, E. B. 1971: Ancient Glass in the collections of Wheaton College, *JGS* 13, 9–33
- Filarska, B. 1952: *Szklá starozytne*. Warsaw.
- Fortuna, M. T. 1965: I vetri soffiati della necropoli di Akko, *JGS* VII, 17–25
- Freestone, I. C. 2001: The Chemical Composition of Glass from the Tyre Furnaces, *Baal* 5, 236–239
- Freestone et al. 2002= Freestone, I. – Greenwood, R. – Gorin-Rosen, Y.: Byzantine and early Islamic Glassmaking in the Eastern Mediterranean: production and distribution of primary glass. In Kordas, G. (ed.): *Hyalos – Vitrum – Glass, History technology and*

Conservation of glass and vitreous materials in the Hellenistic World. 1st International conference Rhodes-Greece, 1–4 April, Athens, 167–174.

Freestone, I. C. 2005: The Provenance of Ancient Glass through Compositional Analysis. Symposium OO – Materials Issues in Art and Archaeology VII. MRS Proceedings 852. Cambridge, 008.1.1–008.1.13. Available online: https://www.academia.edu/4569333/The_provenance_of_ancient_glass_through_compositional_analysis (visited 10. 08.2015)

Fremersdorf, F. 1958: Römisches Buntglas in Köln. Köln.

Fremersdorf, F. 1958a: Das naturfarbene sogenannte blau-grüne Glas in Köln. Köln

Fremersdorf, F. 1961: Römisches Geformtes Glas in Köln. Die Denkmäler des römischen Köln. Köln.

Frova, A. 1971: Vetri romani con marchi, JGS 13, 38–44

Goethert-Polaschek, K. 1977: Katalog der römischen Gläser des Rheinischen Landesmuseums Trier (Trierer Grabungen und Forschungen Bd IX) Mainz an Rhein

Gorin-Rosen–Katsnelson 2007: Local Glass Production in the Late Roman – Early Byzantine Periods in Light of the Glass Finds from Khirbet el-Ni'ana. *Atiqot* 57,73–154.

Grose, D. 1977: Early Blown Glass: The Western Evidence, JGS XIX, 9–29

Grose, D. F. 1984: Glass forming methods in Classical Antiquity: some considerations. *Journal of Glass Studies* 26, 1984, 25–34

Grose, D.F. 1982: The Hellenistic and Early Roman Glass from Morgantina (Serra Orlando) in Sicily. JGS 24, 20–29

Grose, D. 1989: Early Ancient Glass: The Toledo Museum of Art. Toledo

Grose, D. 1991: Early Imperial Roman Cast Glass: The Translucent Coloured and Colourless Fine Wares, in *Roman glass: two centuries of art and invention* (Newby, M. a Painter, K. eds). London.

Haevernick, T.E. 1959: Beiträge zur Geschichte des antiken Glases II: Stachelflaschen, JRGZM 6, 63–66

Harden. D. B. 1936: Roman Glass from Karanis. *Ann Arbor*.

Harden, D. B. 1935: Romano-Syrian Glasses with Mould-blown Inscriptions, *The Journal of Roman Studies*, 25, 163–186

Harden, D.,B. 1981: *Catalogue of Greek and Roman Glass in the British Museum*, vol. I. London.

- Harden, D.B 1987: *Glass of the Caesars*. Milan.
- Hayes, J. W. 1975: *Roman and Pre-Roman Glass in the Royal Ontario Museum*. Toronto
- Heinemeyer, E. 1966: *Glas (Band I)*. Düsseldorf.
- Henderson, J. 2013: *Ancient Glass. An interdisciplinary exploration*. Cambridge
- Honey, W. B. 1946: *Glass, A handbook form the study of glass vessels of all periods and countries*. Victoria and Albert Museum. London.
- Hulínský, V.– Černá, E. 2007: *Současný stav a perspektivy archeometrického výzkumu skel raného středověku*. In: *Historické sklo 4. Sborník pro dějiny skla, Čelákovice: Městské muzeum*, 145–151.
- Charlesworth, D. 1966: *Roman square bottles*, JGS VIII, 26–41
- Isings, C. 1957: *Roman Glass from dated Finds*. Croningen/Djakarta.
- Israeli, Y. 1991: *The Invention of Blowing*. In: *Roman Glass: two centuries of art and invention* (eds. Newby, M. a Painter, K.). London.
- Jackson-Tal, R. E. 2004: *The Late Hellenistic Glass Industry in Syro-Palestine: A Reappraisal*, JGS 46, 11–32
- Jackson-Tal, R. E. 2013: *The Glass and Small Stone Finds from a Roman Tomb at 'Ein el-Sha'ara*, Atiqot 73, 53–64
- Jenkins, M. 1986: *Islamic Glass: a brief history*. New York.
- Jennings, S. 2000: *Late Hellenistic and Early Roman Cast Glass from the Souks Excavation (BEY 006), Beirut, Libanon*, JGS 42, 41–60
- Katsnelson, N. 2010: *Baqa el-Gharbiya Area: The Glass Vessels from Nahal Hadera (North)*, Atiqot 70, 143–152
- Katsnelson, N. 2015: *Glass Finds from Ketef Hinnom, Jerusalem*. Atiqot 80, 35–44
- Klesse, B.–Reineking-von Bock, G. 1973: *Glas*. Köln.
- Kröger, J. 1995: *Nishapur. Glass of the Early Islamic Period*. New York.
- Kunina, N. 1997: *Ancient Glass in the Hermitage Collection*. St Peterburg.
- Lamm, K. 1931: *Les Verres Trouvés a Suse*. Paris.
- Lamm, K. 1935: *Glass from Iran in the National Museum, Stockholm*. Stockholm.
- Lightfoot, C. et. alia 2014: *Ennion, Master of Roman Glass*. New York.
- Lukens, G.M. 1965: *Medieval islamic Glass*. *The Metropolitan Museum of Art Bulletin* XXIII, 6, pp. 198–208

- Meconcelli Notarianni, G. 1979: Vetri antichi nelle collezioni del Museo Civico Archeologico di Bologna. Bologna.
- Morin-Jean 1913: La Verrerie en Gaule sous L'Empire Romain. Paris.
- Nenna, M-D. 1999: Exploration archéologique de Délos XXXVII, Les Verres. Paris.
- Nikita, K.–Henderson, J. 2006: Glass Analyses from Mycenaean Thebes a Elateia: Compositional Evidence for a Mycenaean Glass Industry, JGS 48, 71–120
- Oliver, A. 1980: Ancient glass in the Carnegie museum of natural history. Pittsburgh.
- Painter, K. S. 1975: Roman Flasks with Scenes of Baiae and Puteli, JGS XVII, 54–67
- Pfeffer, W.-Haevernick, T. E: 1957-8: „Zarte Rippenschalen“, Saalburg Jahrbuch XVI-XVII, 76–91
- Pollino, A. 1986: L'épave de la Tradelière, L'Exploitation de la Mer (VIe Rencontres Internationales d'Archéologie et Histoire, 171–189, Antibes.
- Price, J. 1987: Glass vessel production in southern Iberia in the first and second centuries AD: A survey of the archeological evidence, JGS 29, 30–39
- Price, J. 1991: Decorated Mold-Blown Glass Tabelwares in the First Century AD. In: Roman Glass: two centuries of art and invention (eds. Newby, M. a Painter, K.). London, 56–75
- Ricke, H. 1995: Reflex der Jahrhunderte: Meisterwerke aus dem Glasmuseum Hentrich des Kunstmusem Düsseldorf im Ehrenhof. München.
- Roffia, E. 1993: I vetri antichi delle civiche raccolte archeologiche di Milano. Milano.
- Ružič, M. A. 1994: Rimsko Staklo u Srbiji. Beograd.
- Rütli, B. 1991: Die römischen Gläser aus Augst und Kaiseraugst. Forschungen in Augst 13. Augst.
- Saldern von, A. 1968: Ancient Glass in the Museum of Fine Arts Boston. Boston.
- Saldern von, A. 1974: Glassammlung Hentrich, Antike und Islam. Düsseldorf.
- Saldern von, A. 1974a: Gläser der Antike. Sammlung Oppenländer. Hamburg.
- Saldern von, A. 1980: Von der Antike bis zum Jugendstil: Sammlung Hans Cohn. Mainz am Rhein.
- Saldern von, A. 1980a: Acient and Byzantine Glass from Sardis.
- Saldern von, A. 2004: Antikes Glas. Handbuch der Archäologie. München.
- Scatozza Höricht, L. A. 1986: I vetri romani di Ercolano. Roma.

- Scatozza Höricht, L. A. 1991: Syrian Elements among the Glass from Pompeii and Herculaneum. In: Roman Glass: two centuries of art and invention (eds. Newby, M. a Painter, K.). London.
- Seligman, J.–Zias, J.–Stark, H. 1996: Late Hellenistic an Byzantine Burial Caves at Giv'at Sharet, Bet Shemesh. *Atiqot* XXIX, 43–62
- Schlick-Nolte, B. 2002: Ancient Glass Vessels. In: Reflections on Ancient Glass from the Borowski Collection. (R. Bianchi ed.) Mainz am Rhein.
- Schlick-Nolte, B.–Lierke, R. 2002: From Silica to Glass. In: Reflections on Ancient Glass from the Borowski Collection (R. Bianchi ed.) Mainz am Rhein.
- Stiaffini, D.–Borghetti, G. 1994: I vetri romani del museo archeologico nazionale di Cagliari. Oristano.
- Stern, E. M. 1977: Ancient Glass at the Fondation Custodia. Paris.
- Stern, E. M. 1995: Roman Mold-blown Glass. Toledo.
- Stern, E. M. 1999: Roman Glassblowing in a Cultural Context, *AJA* 103, 3, 441–484
- Stern, E. M. 2001 : Roman, Byzantine and Early Medieval Glass. 10 BC–700 CE. Ernesto Wolf Collection. Ostfildern.
- Stern, E. M. 2012: Blowing Glass from Chunks Instead of Molten Glass: Archaeological and Literary Evidence, *JGS* 54, 33–45
- Stern, E. M.–Schlick-Nolte, B. 1994: Frühes Glas der alten Welt 1600 v. Chr.–50 n. Chr. Sammlung Ernesto Wolf. Stuttgart.
- Sternini, M. 1990: La verrerie romaine du muse archeologique de Nimes, 1ere partie. Nimes.
- Sternini, M. 1991: La verrerie romaine du muse archeologique de Nimes, 2ere partie. Nimes.
- Sternini, M. 1995: La fenice di sabbia. Bari.
- Stiaffini, D.–Borghetti, G.1994: I vetri romani del Museo Archeologico Nazionale di Cagliari. Oristano.
- Sunkowsky, R. 1956: Antike Gläser in Carnuntum und Wien. Wien.
- Toniolo, A. 2000: Vetri antichi del Museo Archeologico Nazionale di Este. Este.
- Towle, A.–Henderson, J. 2007: The glass bead game: Archaeometric evidence for the existence of an Etruscan glass industry, *Etruscan Studies* 10, 47–66

- Triantafyllidis, P. 2000: New evidence of the glass manufacture in Classical and Hellenistic Rhodes, In: *Annales du 14e Congrès de l'Association internationale pour l'Histoire du Verre*. Venezia–Milano 1998
- Triantafyllidis, P. 2002: The Art and the Craft of Glass in South-East Aegean, in *Hyalos, Vitrum, Glass. First International Conference: History, Technology and Conservation of Glass and Vitreous Materials in the Hellenic World*, ed. G. Kordas. Athens, 21–40
- Triantafyllidis, P. 2006: Late Hellenistic Glass from Kos, Dodecanese, Greece, *JGS* 48, 145–162
- Triantafyllidis, P. 2009: Early Core-Formed Glass from a Tomb at Iyalysos, Rhodes, *JGS* 51, 26–39
- Venclová, N. 1990: *Prehistoric Glass in Bohemia*. Praha.
- Venclová et al 2011= Venclová, N.–Hulínský, V.–Henderson, J.–Chenery, S.–Šulová, L.–Hložek, J.: Late Bronze Age mixed-alkali glasses from Bohemia, *Archeologické rozhledy* LXIII, 559–85
- Venclová et al. 2015= Hulínský, V.–Jonášová, Š.–Frána, J.–Fikrle, M.–Vaculovič, T.: Hellenistic mosaic glass vessels in Bohemia and Moravia, *Archeologické rozhledy*, LXVII, 213–238
- Vessberg, O. 1952: Roman Glass in Cyprus. *Opuscula Archaeologica* 7, 109–165.
- Vidman, L. 1975: K nápisu na puteolské lahvičce v Národním muzeu. *Zprávy jednoty klasických filologů* XVII, č. 1, 17–23.
- Wedepohl, K. H. 2003: *Glas in Antike und Mittelalter*. Stuttgart 2003.
- Weinberg, G. D. 1965: The Antikythera shipwreck reconsidered. The Glass Vessels from the Antikythera Wreck. *Transactions of the American Philosophical Society* 55, Part 3, 30–39
- Weinberg, G. D. 1970: Hellenistic Glass from Tel Anafa in Upper Galilee, *JGS* 12, 17–27
- Weinberg, G. D. 1983: A Hellenistic Glass Factory on Rhodes: Progress Report, *JGS* 25, 37–38
- Weinberg, G. D. 1992: *Glass Vessels in Ancient Greece (Their history illustrated from the collection of the National Archaeological Museum, Athens)*. Athens.
- Weinberg, G. D.–Stern, E. M. 2009: *Vessel Glass, The Athenian Agora XXXIV*. Princeton/New Jersey.
- Whitehouse, D. 1997: *Roman glass in the Corning Museum of Glass. Volume I*. Corning.

Whitehouse, D. 2001: Roman Glass in the Corning Museum of Glass Volume II. Corning

Whitehouse, D. 2003: Roman Glass in the Corning Museum of Glass. Volume III. Corning.

Whitehouse, D. 2005: Sasanian and Post-Sasanian Glass in the Corning Museum of Glass.
Corning.

Whitehouse, D. 2010: Islamic Glass in the Corning Museum of Glass. Objects with
Scratch-Engraved and Wheel-Cut Ornament. Corning.

Zampieri, G. 1998: Vetri romani del Museo Civico Archeologico di Padova. Padova.

Index

kat. č.	inv. č.	kat. č.	inv. č.
1	(H10-4686)	43	(H10-1100)
2	(H10-1814)	44	(H10-1096)
3	(H10-2314)	45	(H10-1099)
4	H10-4699)	46	(H10-1101)
5	(H10-2310)	47	(H10-1097)
6	(H10-369)	48	(H10-1098)
7	(H10-368)	49	(H10-1089)
8	(H10-371)	50	(H10-1088)
9	(H10-370)	51	(H10-1093)
10	(H10-8247)	52	(H10-1094)
11	(H10-5995)	53	(H10-1095)
12	(H10-4680)	54	(H10-1779)
13	(H10-967)	55	(H10-1091)
14	(H10-5807)	56	(H10-1092)
15	(H10-6180)	57	(H10-3841)
16	(H10-1087)	58	(H10-3848)
17	(H10-1081)	59	(H10-1064)
18	(H10-4691)	60	(H10-6260)
19	(H10-1084)	61	(H10- 6209)
20	(H10-1083)	62	(H10-3890)
21	(H10-1079)	63	(H10-1791)
22	(H10-1077)	64	(H10-820)
23	(H10-1085)	65	(H10-1065)
24	(H10-1082)	66	(H10-1067)
25	(H10-1078)	67	(H10-1068)
26	(H10-1086)	68	(H10-7981)
27	(H10-1789)	69	(H10-1782)
28	(H10-1790)	70	(H10-2933)
29	(H10-1069)	71	(H10-3823)
30	(H10-1072)	72	(H10-1074)
31	(H10-2927)	73	(H10-1075)
32	(H10-6853)	74	(H10-8292)
33	(H10-1104)	75	(H10-1066)
34	(H10-1105)	76	(H10-1070)
35	(H10-1103)	77	(H10-1787)
36	(H10-1776)	78	(H10-1786)
37	(H10-1775)	79	(H10-3845)
38	(H10 2190)	80	(H10-8224)
39	(H10-1777)	81	(H10-3142)
40	(H10-1778)	82	(H10-1783)
41	(H10-1080)	83	(H10-8287)
42	(H10-1780)	84	(H10-139)

85	(H10-140)	132	(H10-7713)
86	(H10-822)	134	(H10-3139)
87	(H10-823)	135	(H10-2928)
88	(H10-1781)	136	(H10-3700)
89	(H10-962)	137	(H10-3144)
90	(H10-2931)	138	(H10-4461)
91	(H10-8152)	139	(H10-5198)
92	(H10-7948)	140	(H10-8286)
93	(H10-8288)	141	(H10-1829)
94	(H10-8281)	142	(H10-7983)
95	(H10-8223)	143	H10-965)
96	(H10-8073)	144	(H10-3821)
97	(H10-5225)	145	(H10-8280)
98	(H10-8241)	146	(H10-3805)
99	(H10-8240)	147	(H10-1797)
100	(H10-1785)	148	(H10-1798)
101	(H10-8291)	149	(H10-964)
102	(H10-8284)	150	(H10-3846)
103	(H10-8285)	151	(H10-5230)
104	(H10-5809)	152	(H10-5802)
105	(H10-2940)	153	(H10-7963)
106	(H10-6385)	154	(H10-8283)
107	(H10-6179)	155	(H10-1792)
108	(H10-5564)	156	(H10-1106)
109	(H10-8245)	157	(H10-3844)
110	(H10-7627)	158	(H10-1810)
111	(H10-1799)	159	(H10-7953)
112	(H10-8282)	150	(H10-7950)
113	(H10-8246)	161	(H10-3145)
114	(H10-2939)	162	(H10-8294)
115	(H10-1110)	163	(H10-8090)
116	(H10-2941)	164	(H10-3143)
117	(H10-3130)	165	(H10-1111)
118	(H10-1803)	166	(H10-2166)
119	(H10-7949)	167	(H10-8075)
120	(H10-1984)	168	(H10-2926)
121	(H10-4694)	169	(H10-963)
122	(H10-6210)	170	(H10-1801)
123	(H10-1109)	171	(H10-1813)
124	(H10-3842)	172	(H10-7961)
125	(H10-1808)	173	(H10-1788)
126	(H10-1108)	174	(H10-1800)
127	(H10-1107)	175	(H10-7962)
128	(H10-8293)	176	(H10-1794)
129	(H10-8074)	177	(H10-819)
130	(H10-1807)	178	(H10-5199)
131	(H10-1806)	179	(H10-2930)

180	(H10-821)	227	(H10-960)
181	(H10-8290)	228	(H10-8232)
182	(H10-137)	229	(H10-3840)
183	(H10-3140)	230	(H10-3132)
184	(H10-8076)	231	(H10-2938)
185	(H10-8225)	232	(H10-7954)
186	(H10-1983)	233	(H10-7947)
187	(H10-1795)	234	(H10-7958)
188	(H10-3820)	235	(H10-7959)
189	(H10-7957)	236	(H10-7951)
190	(H10-7952)	237	(H10-8254)
191	(H10-1061)	238	(H10-4681)
192	(H10-1063)		
193	(H10-7955)		
194	(H10-7960)		
195	(H10-7964)		
196	(H10-7946)		
197	(H10-8289)		
198	(H10-1804)		
199	(H10 2924)		
200	(H10-1802)		
201	(H10-8253)		
202	(H10-3847)		
203	(H10-959)		
204	(H10-1805)		
205	(H10-1062)		
206	(H10-6298)		
207	(H10-8091)		
208	(H10-5227)		
209	(H10-2932)		
210	(H10-138)		
211	(H10-8092)		
212	(H10-3699)		
213	(H10-1817)		
214	(H10-8317)		
215	(H10-1809)		
216	(H10-1815)		
217	(H10-1830)		
218	(H10-961)		
219	(H10-1793)		
220	(H10-4685)		
221	(H10-3803)		
222	(H10-1811)		
223	(H10-142)		
224	(H10-3758)		
225	(H10 2925)		
226	(H10-7956)		